

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDEN

Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldomar 2021-12-17 i mål nr M 2474-06 och M 2475-06, se bilaga A och B

PARTER

Klagande och motpart i mål nr M 693-22 och M 1094-22

Vapstens sameby, 895400-2948
Box 235, 921 24 Lycksele

Ombud:

Advokaterna C.W. och A.M.
Hope Advokater AB, Vallgatan 28, 411 16 Göteborg

Advokaten P.M.

Magnusson Minds Advokatbyrå AB, Kampementsgatan 8, 115 38 Stockholm

Klagande och motpart i mål nr M 693-22

Vattenfall Vattenkraft AB, 556810-1520
971 77 Luleå

Ombud:

Advokaten A.S. och biträdande juristen K.J.
Hellström Advokatbyrå KB, Box 7305, 103 90 Stockholm

Klagande och motpart i mål nr M 1094-22

Umeälvens Vattenregleringsföretag, 802003-6276
Box 392, 831 25 Östersund

Ombud:

Advokaten A.S. och biträdande juristen K.J.
Hellström Advokatbyrå KB, Box 7305, 103 90 Stockholm

Motpart i mål nr M 693-22 och M 1094-22

1. Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

2. Vapstens lappby, 802506-0289
Box 142, 920 64 Tärnaby

3–22. Enskilda medlemmar i Vapstens lappby enligt
nedan 3. K-G.H.

Dok.Id 1978904

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

4. S.H.Å.
5. O.I.
6. T.J.
7. B.L.
8. J-E.L.
9. J.O.
10. T.O.
11. T.L.
12. M.R.
13. A.S.
14. A-O.S.
15. S.S.
16. T.T.
17. T.S.
18. M.T.
19. K.W.
20. E.Ö.
21. K.Ö.
22. P.Ö.

Ombud för 2–22:

Advokaten F.E. och biträdande juristen E.S.

Kanter Advokatbyrå KB, Box 1435, 111 84 Stockholm

Ombud för 3–16 och 18–22:

T.T.

SAKEN

Prövning av uppskjutna frågor avseende anläggande av kraftverk och ett nytt utskov i regleringsdammen i Abelvattnet m.m. i Storumans kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens deldomar på följande sätt.
  - a. Mark- och miljööverdomstolen avslutar prövotidsförfarandet avseende verksamheternas inverkan på renskötseln och förordnar att villkoren i punkten 3 i domsluten ska ha följande lydelse.

- Det ska finnas ett stängsel längs utskovskanalens båda sidor. Stängslet ska sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel och att renarna vid lågvatten inte kan ta sig innanför detta. Grindarna i stängslet ska vara stängda och försedda med lås.
- Schaktning ska ske på båda sidor om viltbron i syfte att underlätta renarnas passage över bron.
- Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska förstärkas. Höjden på stängslet ska vara minst tre meter över barmarksnivån.
- Røjning och glesning av skog ska ske med start år 2025 och därefter i vart fall vartannat år, på båda sidor av viltbron.
- Flyttväg med en bredd på minst 40 meter ska under år 2025 röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska därefter ske i vart fall vartannat år.
- Kontroll av stängsel och grindar samt röjd flyttväg ska ske genom regelbunden tillsyn. Senast två månader efter det att åtgärderna genomförts ska Vattenfall Vattenkraft AB tillsammans med Umeälvens Vattenregleringsföretag till tillsynsmyndigheten inlämna ett förslag till kontrollprogram som i vart fall ska innehålla uppgifter om hur tillsynen ska ske, hur ofta den ska ske och hur den ska dokumenteras.

Med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken delegeras till tillsynsmyndigheten att besluta om de ytterligare villkor som kan behövas med anledning av genomförd tillsyn enligt kontrollprogrammet.

Schaktning och åtgärder avseende stängslet över viltbron ska vara genomförda senast den 31 december 2025.

- b. Med ändring av punkten 4 i domsluten avslutar Mark- och miljööverdomstolen prövotidsförfarandet avseende verksamheternas inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken. Vattenfall Vattenkraft AB och Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt betala en särskild fiskeavgift om 25 000 kr enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Avgiften ska betalas till Havs-

och vattenmyndigheten senast två månader efter det att denna dom fått laga kraft och användas för fiskefrämjande åtgärder i de vattenområden som berörs av vattenverksamheterna.

- c. Med ändring av första stycket under punkten 5 i domsluten avslår Mark- och miljööverdomstolen Vapstens samebys yrkanden om ersättning.
  - d. Med ändring av punkten 6 i domsluten förpliktigar Mark- och miljööverdomstolen Vattenfall Vattenkraft AB och Umeälvens Vattenregleringsföretag att solidariskt ersätta Vapstens sameby för rättegångskostnader med sammanlagt 1 500 000 kr och ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för mark- och miljödomstolens domar till dess betalning sker.
2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena i övrigt.
  3. Vattenfall Vattenkraft AB och Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt betala ersättning för Vapstens samebys rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 737 601 kr och ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker. I beloppet ingår ombudsarvode med 600 000 kr.
  4. Vapstens sameby ska betala ersättning för Vattenfall Vattenkraft AB:s och Umeälvens Vattenregleringsföretags rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 129 034 kr avseende ombudsarvode och ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.
  5. Vapstens sameby ska betala ersättning för Vapstens lappbys och K-G.H.s, S.H.Å.s, O.I.s, T.J.s, B.L.s, J-E.L.s, J.O.s, T.O.s, T.L.s, M.R.s, A.S.s, A-O.S.s, S.S.s, T.T.s, T.S.s, M.T.s, K.W.s, E.Ö.s, K.Ö.s och P.Ö.s rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med sammanlagt 50 000 kr avseende

ombudsarvode och ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	7
YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN	9
UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN	13
UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN	26
MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL	27
Inverkan på renskötseln	27
<i>Utgångspunkter för prövningen</i>	27
<i>Ska Vattenfall och UVF anlägga en ny viltpassage?</i>	28
<i>Villkor</i>	33
<i>Ersättningsanspråk</i>	35
Inverkan på fisket	39
Rättegångskostnader	40
<i>Rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen</i>	40
<i>Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen</i>	42
Sammanfattning	50
HUR MAN ÖVERKLAGAR	50
SKILJAKTIG MENING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN	51

BAKGRUND

Miljödomstolen lämnade i deldom den 5 juli 2007 Vattenfall Aktiebolag, numera Vattenfall Vattenkraft AB (Vattenfall), tillstånd till nytt kraftverk i Abelvattnets utlopp, att i kraftverket avleda och tillgodogöra vatten, att utföra och bibehålla rensningar i Gejmån (Abelvattsån) nedströms läget för kraftverket, att anlägga en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket samt att på fastigheten A lägga upp rensningsmassor inom tre områden (mål nr M 2474-06). Samma dag meddelades Umeälvens Vattenregleringsföretag (UVF) tillstånd att för ombyggnad av den befintliga regleringsdammen i Abelvattnet utföra vissa åtgärder (mål nr M 2475-06). I båda målen sköts den slutliga regleringen avseende verksamheternas inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske, upp för att slutligt avgöras efter en provotid som bestämdes till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden. I deldomarna stadfäste miljödomstolen, med mindre justeringar, avtal angående verksamheternas inverkan på renskötseln som träffats mellan Vattenfall och Vapstens sameby respektive mellan UVF och samebyn. Vattenfall ålades även att utge fiskeavgifter.

Sedan miljödomstolens deldomar överklagats till Miljööverdomstolen ändrades deldomarna bl.a. på så sätt att även den slutliga regleringen avseende verksamheternas inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken sköts upp under samma provotid som för renskötseln (mål nr M 6003-07 och M 6006-07). Miljööverdomstolen beslutade bl.a. att Vattenfall och UVF, innan arbeten som påverkar vattenförhållandena sätts i gång och under provotiden, skulle låta utföra och bekosta undersökningar i Bleriken och Gejmån och att minst ett provfiske skulle ha genomförts innan nämnda arbeten påbörjas.

Vapstens sameby framställde krav på ersättning för inverkan på renskötseln sedan åtgärderna vid Abelvattnet genomfördes. Vattenfall och UVF medgav vissa yrkanden som avsåg kostnader för tiden innan det att viltbron över utloppskanalen var uppförd, dvs. fram till september 2012. Samebyns ersättningsanspråk för tid efter viltbrons uppförande bestreds. Genom deldom den 16 januari 2013 beslutades ersättning för inverkan på renskötseln under 2011. I målen rörande ersättning för inverkan på

renskötseln under åren 2012 och 2013 förordnade mark- och miljödomstolen två sakkunniga från länsstyrelsen för att bedöma rimligheten i samebyns yrkanden. De sakkunniga förordade i ett utlåtande i april 2014 bl.a. en jämkning med 30 procent av samebyns ersättningsyrkanden. I en för målen gemensam deldom den 12 december 2014 ålades Vattenfall och UVF att utge ersättning för inverkan på renskötseln med yrkade belopp, dock reducerade med 30 procent. Domen överklagades till Mark- och miljööverdomstolen, som inte gav prövningstillstånd (mål nr M 11918-14).

I oktober 2018 gav Vattenfall och UVF in en gemensam prövotidsredovisning samt yttrande i fråga om slutlig reglering avseende skydd för renskötseln och fisket.

Genom de nu överklagade deldomarna beslutade mark- och miljödomstolen att avsluta prövotidsförfarandet avseende verksamheternas inverkan i den del som avser jakt. I frågan om påverkan på renskötseln meddelade mark- och miljödomstolen en rad slutliga villkor, varav vissa skulle vara genomförda senast den 31 oktober 2022. Vidare beslutade mark- och miljödomstolen att den slutliga regleringen avseende verksamheternas inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken alltjämt skulle vara uppskjuten samt att Vattenfall och UVF under den fortsatta prövotiden skulle genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena i Gejmån. Utredningen skulle även belysa sådana åtgärder som kunde underlätta passage för renar, vilket kunde medföra att kanalstängslet behövde byggas om. Genom deldomarna ålades Vattenfall och UVF även att utge ersättning till Vapstens sameby och Vapstens lappby.

Målen i Mark- och miljööverdomstolen avser frågan om renskötseln och fisket samt de anspråk på ersättning som framställts. Mot bakgrund av hur målen har handlagts i domstolarna och parternas inställning i frågan avser denna dom båda målen.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vapstens sameby har – som yrkandena slutligen bestämts – yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska bifalla samebyns yrkanden enligt nedan.

Vapstens sameby har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen *i första hand* ska fastställa följande villkor.

1. Vattenfall och UVF ska tillse att de två bommar som omgärdar området (för närvarande vid Gejmåvägen och på norra sidan om Bleriksdammen), samt grindarna i stängslet runt anläggningen, hålls stängda året om och att obehöriga med bil inte ska äga tillträde till området. Bommarna och grindarna ska var försedda med elektroniska låssystem.

Obehöriga ska anses vara alla förutom medlemmar i Vapstens sameby samt anställda vid UVF, Vattenfall och Länsstyrelsen i Västerbottens län. Detsamma gäller personer som särskilt fått i uppdrag av Vapstens sameby, UVF, Vattenfall eller Länsstyrelsen i Västerbottens län att ta sig in i området. Vägarna till och från Abelvattnet ska följaktligen vara stängda för allmänheten.

2. Vattenfall och UVF ska bygga om och årligen underhålla stängslet som har uppförts vid kanalen så att renar inte kan ta sig in. Stängslet ska sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel och att renarna vid lågvatten inte kan ta sig innanför detta.

3. Vattenfall och UVF ska åläggas att omedelbart anlägga en fungerande viltpassage. Viltpassagen ska möjliggöra för samebyn att utan ökad arbetsinsats även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt i området, genom att utformas och placeras i enlighet med vad som anförs nedan.

- Viltpassagen ska *i första hand* placeras cirka 80 meter uppströms det i dagsläget uppförda bäckspelet vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.
- Viltpassagen ska *i andra hand* placeras cirka 80 meter uppströms det i dagsläget uppförda bäckspelet vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 50 meter.
- Viltpassagen ska *i tredje hand* placeras cirka 180 meter uppströms det i dagsläget uppförda bäckspelet, invid massupplagen, och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.

4. Frågan om inverkan på rennäringsen efter att den fungerande viltpassagen har anlagts ska skjutas upp under en prövotid på 5 år efter det att byggnadstiden avslutats. Under byggnadstiden och efterföljande prövotiden ska Vattenfall och UVF bekosta samebyns extraarbete och extrakostnader i enlighet med villkor 5 och 6.

5. Vattenfall och UVF ska årligen bekosta de extra insatser som renskötarna måste vidta vid Abelvattnet. De extra insatserna uppgår till i vart fall 240 antal dagar för en renskötare per år. Ersättning för renskötare ska utgå med 4 800 kr per dag under 80 av dagarna och med 7 300 kr per dag (inbegripet bränsle till motorfordon som nyttjas i renskötselarbetet) under 160 av dagarna. Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

6. Vattenfall och UVF ska bekosta 65 helikoptertimmar per år. Ersättning ska erläggas i förskott årligen. För det fall antalet helikoptertimmar överstiger 65 ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

7. Tillsynsmyndigheten ges delegation att fatta beslut om utbetalning av ersättning till Vapstens sameby utöver den ersättning som ska utgå till samebyn i förskott.

Om Mark- och miljööverdomstolen inte ålägger Vattenfall och UVF att anlägga en fungerande viltpassage har samebyn *i andra hand* yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa villkor 1 och 2 samt 5–7 som slutliga villkor.

Om Mark- och miljööverdomstolen inte tillerkänner samebyn en årlig ersättning enligt samebyns yrkande i första och andra hand har samebyn *i tredje hand* yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska tillerkänna samebyn en årlig ersättning att erläggas solidariskt av Vattenfall och UVF med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Ersättning ska utgå med totalt 1 558 750 kr per år, varav 1 120 000 kr avser extra insatser som renskötarna måste vidta och 438 750 kr avser 65 helikoptertimmar. Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex från år 2023. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

För det fall Mark- och miljööverdomstolen skulle komma fram till att en årlig ersättning inte ska utgå har samebyn *i fjärde hand* yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska tillerkänna samebyn ett engångsbelopp om 125 153 673 kr eller annat belopp som domstolen anser skäligt att erläggas solidariskt av Vattenfall och UVF med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Samebyn har vidare yrkat ränta enligt 6 § räntelagen på det tillerkända beloppet från dagen för dom till dess betalning erläggs.

Vapstens sameby har därutöver yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska förpliktiga Vattenfall och UVF att solidariskt till samebyn betala ersättning för förfluten tid enligt följande.

- 5 971 130 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 23 augusti 2018 till dess betalning sker avseende år 2014 till och med 2017,
- 4 269 680 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppet från den 10 juni 2021 till dess betalning sker avseende år 2018 till och med 2020,
- 3 237 120 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för dom till dess betalning sker avseende år 2021 och 2022, samt

- 2 378 458 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för dom till dess betalning sker avseende år 2023 och 2024.

Vapstens sameby har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska tillerkänna samebyn ersättning för rättegångskostnader i målen vid mark- och miljödomstolen med där yrkat belopp om 2 732 158 kr.

Vattenfall och **UVF** har bestritt Vapstens samebys samtliga yrkanden.

Vattenfall och UVF har för egen del – såvitt avser fisket – yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens deldomar *i första hand* på så sätt att prøvotiden avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och i Gejmån mellan dammen och Bleriken avslutas och att det föreskrivs en särskild fiskeavgift med ett engångsbelopp om 25 000 kr och att prøvotiden avseende fiske avslutas, och *i andra hand* att punkten 4 i mark- och miljödomstolens deldomar ändras till följande lydelse:

4. Den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken är alltjämt uppskjuten. Under den fortsatta prøvotiden ska Vattenfall och UVF genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena i Gejmån. Vattenfall och UVF ska ange sin inställning till genomförandet av utredda åtgärder. Utredningen ska redovisas senast den 31 december 2026.

Vattenfall och UVF har vidare yrkat att punkten 5 i mark- och miljödomstolens deldomar ändras på så sätt att ingen ersättning ska utges till Vapstens sameby samt att punkten 6 i mark- och miljödomstolens deldomar ändras på så sätt att Vattenfall Vattenkraft AB och Umeälvens Vattenregleringsföretag solidariskt ska utge ersättning för rättegångskostnader till Vapstens sameby med sammanlagt 600 000 kr (exklusive mervärdesskatt).

Vapstens sameby har motsatt sig Vattenfalls och UVF:s yrkanden om ändring av punkterna 5 och 6 i mark- och miljödomstolens deldomar samt överlämnat frågan om påverkan på fisket är tillräckligt utredd för att prövotiden ska kunna avslutas till Mark- och miljööverdomstolen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har anfört att punkten 4 i de överklagade domarna ska kvarstå i den del som gäller utredning om vilka åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena i Gejnmån. Länsstyrelsen har inte haft något att erinra mot att tiden för när utredningen ska redovisas flyttas fram. I övrigt har länsstyrelsen avstått från att yttra sig.

Vapstens lappby och dess enskilda medlemmar (lappbyn) har – såsom de slutligen bestämt sin talan – förklarat sig inte berörda av sakfrågan i målen.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen, se nedan under rubriken *Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen*.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vapstens sameby har anfört bl.a. följande.

Renskötseln

Abelvattsområdet utgör en helt central del av Vapstens samebys åretruntmarker. Området nyttjas i samebyns renskötsel förutom för renbete både för fri strövning och för drivning. Den fria strövningen kräver stora och framkomliga arealer för renarna då de förflyttar sig betande. Om renens betesro störs och rörelsetakten ökar går renarna miste om viktigt bete. Vid fri strövning befinner sig renar ofta i ett område under en period och strövar fram och tillbaka medan de letar efter föda. Vapstens sameby har oftast i stort sett hela samebyns renhjord, uppemot 9 000 renar innan höstslakten, strövande i Abelvattsområdet.

Den fria strövningen är beroende av vad som i renskötseln kallas för funktionella samband. Om de funktionella sambanden i betesområdena försvinner hotas renskötselns bedrivande i området, och i förlängningen samebyns existens. Detta eftersom stora betesområden faller bort när renarna förhindras att ströva från det ena betesområdet till det andra.

Utöver den fria strövningen driver Vapstens sameby sina renar i Abelvattsområdet. Drivning kan ske till fots, ofta med motorfordon och hundar till hjälp, men också i vissa fall med stöd av helikopter genom t.ex. ett svårtillgängligt område eller i område där det finns många störningar. Även vid samlad flytt är de funktionella sambanden av avgörande betydelse för att renskötseln ska kunna bedrivas.

Abelvattsån utgjorde innan UVF:s utsprängning på grund av den redan befintliga vattenregleringen en s.k. svår passage för renarna. Denna passage utgjorde ett funktionellt samband som krävdes för att renarna skulle kunna ta sig naturligt mellan samebyns nordliga och sydliga betesområden. I princip hela Abelvattsområdet, inklusive Abelvattsån, är sedan 2005 utpekad som riksintresse för rennäringen.

Utöver passagen över Abelvattsån finns i huvudsak två ytterligare flyttleder som är möjliga för samebyn att nyttja för att ta sig mellan de ovan beskrivna betesområdena. Dels via landremsan mellan Arevattnet och Abelvattnet cirka två mil väster om Abelvattsån, dels över Gejmån. Flyttlederna är inte alternativa.

De renar som strövar via Arevattnet går miste om viktiga betesområdena i södra delarna av Abelvattsområdet. Detsamma gäller fritt strövande ren som kommer söderifrån. Dessa renar väljer i stor utsträckning att vända tillbaka mot Lövfjällsområdet. Flyttleden vid Gejmån används framför allt av samebyn för att driva renar vid specifika tillfällen. Den största delen av renhjorden tar sig inte fritt strövande över Gejmån, eftersom naturen ser ut som den gör där. Marken är starkt sluttande och skogen kompakt ner mot Gejmån och åns kanter är täckta av hala, stora stenar, vilket gör att området är svårt för renarna att ta sig igenom. Det naturliga området för renarna när de strövade mellan de olika betesområdena norr och söder om Abelvattnet, var i

stället över Abelvattsån innan UVF sprängde ut kanalen. Den tidigare passagen över Abelvattsån var en förutsättning för en naturlig renskötseln i Abelvattsområdet.

Vattenfall förelades i deldomen 2007 att utföra en skyddsåtgärd för rennäringen i form av en viltpassage. Eftersom utförandet av denna åtgärd krävde ett miljötillstånd, fick Vattenfall tillstånd att anlägga en viltpassage över utloppskanalen. Innan utgrävningen av kanalen, kunde renarna utan problem passera Abelvattsån genom att vada över ån.

Den anlagda viltbron och stängsel runt utloppskanalen fyller inte sin funktion som passage över Abelvattsån, varken för fri strövning eller drivning. Bron är 12 meter bred över den utsprängda kanalen och har ett cirka två meter högt, mycket svagt, stängsel. Bron är placerad i en sänka mellan två sluttningar och på en plats där kanalens bergväggar är som brantast. Detta innebär att avståndet från bron till vattenytan oavsett vattenflödets hastighet är mycket längre än om bron hade placerats på en plats där kanalen är flackare. Bron är dessutom inte placerad i anslutning till var den naturliga huvudpassagen i landskapet gick.

Runt den utsprängda kanalen har Vattenfall och UVF uppfört stängsel utrustat med grindar för att varken människor eller djur ska kunna ta sig innanför stängslet. Det är förenat med livsfara att vistas så nära kanalen. Stängsel och grindar utgör ett direkt hinder i renskötseln genom att de stoppar upp renens naturliga strövning i landskapet. Stängsel och grindar måste dessutom hållas intakta för att upprätthålla sitt syfte. Så snart det uppstår skador i stängslet utgör det en mycket stor skaderisk för renen. För att kunna hålla stängsel och grindar hela krävs ett mycket omfattande merarbete för renskötarna.

Samebyn har hela tiden motsatt sig en passage över Abelvattsån, eftersom renhjordens fria strövning skulle komma att påverkas negativt. En månad före huvudförhandlingen år 2007 inkom Vattenfall och UVF med ett yrkande om att utloppskanalen skulle förses med en viltpassage. Passagens huvudsakliga utformning och läge framgick av en till yttrandet bifogad utredning. Yrkandet avsåg en 9,5 meter lång och 12 meter bred bro, med föreslagen placering ungefär där viltbron numera har uppförts. Samebyn

motsatte sig passagen. Den huvudsakliga anledningen till det var att passagen inte skulle placeras i höjd med, eller ens i närheten, av den naturliga passagens huvudstråk.

Trots samebyns inställning stadfästes den föreslagna utformningen av passagen såsom en mellan parterna civilrättslig överenskommelse. Eftersom överenskommelsen stadgar att passagen ska vara fungerande och endast avsåg byggnadstiden, samtidigt som domen innehåller ett villkor om att passagen skulle utföras i samråd med samebyn, fanns vid den tiden inte skäl att överklaga domen.

I enlighet med domen hölls samråd mellan samebyn och Vattenfall/UVF till och med början av år 2012. Under alla samtal var samebyn mycket tydlig med att det enda som kan möjliggöra fortsatt renskötsel i Abelvattsområdet nu och framgent är en passage placerad på rätt ställe i förhållande till den tidigare huvudpassagen, med tillräcklig bredd för samebyns hela renhjord.

Vattenfall tog under år 2011 fram tre alternativa förslag på passage över Abelvattsån. Det första alternativet var en 12 meter bred och 9,5 meter lång bro. Det är den bro som sedermera uppfördes. Det andra alternativet var en 50 meter bred och 15 meter lång bro och det tredje alternativet var en 15 meter bred och 12 meter lång bro. Det andra och tredje alternativet var i närmre anslutning till var renarna naturligt passerade innan Abelvattsån sprängdes. Samebyn framhöll att en passage i läge enligt första alternativet behövde vara 300 meter bred för att fungera för renskötseln. Övriga två alternativ behövde ha en bredd om 70 meter respektive 50 meter för att fungera. Parterna var under diskussionerna överens om att det skulle kunna komma att krävas ett nytt miljötillstånd om viltpassagen skulle byggas på en annan plats än vad som stod angivet i 2007 års tillståndsdom. I februari år 2012 meddelade Vattenfall att man avsåg att anlägga passagen i enlighet med det första alternativet.

Rennäringen utgör både ett enskilt och ett allmänt intresse. I den mån en verksamhets-etablering hotar renskötselns fortsatta existens och möjlighet att bärkraftigt bedrivs av framtida generationer ska den enligt 3 kap. 5 § miljöbalken inte tillåtas. I den mån den kan tillåtas men ändå försvårar renskötseln ska sådana villkor föreskrivas som minskar påverkan så att rennäringen skyddas. Ett civilrättsligt avtal mellan en sameby och en

verksamhetsutövare, oavsett om det stadfästs i en dom eller inte, är bara giltigt i den mån det inte begränsas av domstolens skyldighet att föreskriva villkor till skydd för rennäringen såsom allmänt intresse.

Denna offentlighetsrättsliga begränsning i samebyarnas rättskapacitet följer även av Sveriges internationella åtaganden till skydd för urfolk. Vid en fördragskonform tolkning och tillämpning i enlighet med artikel 27 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, ICCPR, ska miljöbalken tillämpas så att intrång i rennäringens renskötselområde hindras eller i vart fall begränsas genom skadeförebyggande åtgärder. Detta ska göras i den utsträckning det behövs för att renskötelsens mark- och vattenbehov säkras för all framtid.

Miljödomstolen gjorde i 2007 års tillståndsdömmar inte någon tillåtlighetsprövning avseende renskötelsen som ett allmänt intresse. Genom stadfästelsen av överenskommelsen prövades bara rennäringen som ett enskilt intresse. Att rennäringen som ett allmänt intresse inte tillåtlighetsprövades, utgör ett grovt rättegångsfel. Verksamheternas påverkan på renskötelsen i de delar som gäller renarnas möjlighet att passera över den riksintresseklassade passagen över Abelvattsån är till följd därav inte rättskraftigt avgjord. Mark- och miljööverdomstolen ska därför pröva verksamheternas påverkan på rennäringen och vilka förebyggande och kompensatoriska åtgärder som krävs för att rennäringen som allmänt intresse ska tillförsäkras i Abelvattsområdet.

De sex villkor avseende rennäringen som mark- och miljödomstolen föreskrivit i de nu överklagade domarna är inte under några omständigheter tillräckliga för att renskötsel i området kan anses skyddad i den omfattningen som krävs enligt miljöbalken. Villkor i fråga om bommar som omgärdar området är inte i första hand en tillsynsfråga. Det är först när frågan om hur grindarna och bommarnas inverkan på renskötelsen kan stävjas genom åtgärder fastslagna i dom, som tillsynsmyndigheten kan utöva tillsyn över dessa delar av Vattenfalls/UVF:s verksamhet.

Vattenfall/UVF har sedan tidigare under processen åtagit sig att tillse att bommarna och grindarna inom området hålls stängda. Detta har inte efterlevts, varvid obehöriga personer kommer in i området. Den ökade mänskliga närvaron leder till att renarna

skräms och förflyttar sig snabbare eller till och med undviker de områdena där aktiviteter från människor och fordon är hög. Detta leder till en direkt betesförlust för samebyn.

Ytterligare en allvarlig konsekvens av att grindarna hålls öppna är att renarna tar sig innanför stängslet på vardera sida av utloppskanalen. Det utgör en livsfara för renarna. Det innebär att renskötarna måste utföra extraarbete. Dels bevakning för att hindra renarna från att ta sig in i området, dels för att försöka få ut renar som har hamnat i området mellan stängslet och kanalen. Renskötarna har vid flera tillfällen påträffat renar både innanför stängslet längs kanalen, och i kanalen.

Stängslet går inte tillräckligt långt ut i Bleriken, vilket innebär att renarna enkelt kan ta sig runt stängslet om de väljer att vada i vattnet och vidare in mellan stängslet på andra sidan av kanalen och själva kanalen. Det bäckspel över kanalen som finns i dag är inte tillräckligt, vilket genererar merarbete för renskötarna.

En ny viltpassage måste uppföras. Att den tillståndsgivna viltbron uppförts i enlighet med 2007 års dom hindrar inte att Mark- och miljööverdomstolen föreskriver att en viltpassage ska uppföras om detta behövs för att renskötseln ska anses skyddad i tillräcklig omfattning. Såsom prøvotidsvillkoret formulerades i 2007 års dom är det tydligt att prøvotidsförfarandet avser verksamhetens inverkan på renskötseln. Det kan inte tolkas på något annat sätt än att hela verksamhetens inverkan på renskötseln ska omfattas av prøvotiden. Viltbron utgjorde en skyddsåtgärd för att skydda renskötseln fram till att den slutliga regleringen avseende skydd för renskötseln var gjord efter prøvotiden. Det faktum att skyddsåtgärden krävde tillstånd innebär inte att bedömningen av verksamhetens påverkan på renskötseln har inskränkts till att inte omfatta påverkan till följd av den sprängda kanalens barriäreffekt på renskötseln.

Passagens proportioner och placering innebär att den aldrig, oavsett vilka villkor som föreskrivs, kommer kunna få avsedd funktion. Detta bekräftas av L.G.B.s och S.K.s sakkunnigutlåtande den 5 april 2014, vilket framför allt lyfter fram tre faktorer. Det första är att viltbron har anlagts i en sänka och placerats omkring 200 meter uppströms den tidigare flytt- och strövleden. Det andra är att bron

är för smal för att ett större antal djur skulle komma att nyttja bron och det tredje är att bron och området kring bron saknar avskärmningar och att de stängsel som byggs invid eller på bron inte skulle stå emot utbrytningar vid drivning.

Till följd av att bron inte har önskvärd funktion gjorde de sakkunniga följande bedömning avseende exploateringarnas konsekvenser för renskötseln. För fritt strövande ren som kommer söderifrån väljer renarna i stor utsträckning att vända tillbaka mot Lövfjäll. För fritt strövande ren norrifrån i den östra delen av Södra Storfjäll är passage över landremsan vid Arevattnet ingen naturlig flyttningsrörelse utan Gejmån är det alternativ som står till buds och som väl svarar mot renens naturliga beteende. Gejmån är dock inte en naturlig passage för strövande ren utan fritt strövande ren som kommer norrifrån väljer i stället att ströva längs ån österut. Detta leder till att hjorden sprids på ett för samebyn ogynnsamt sätt med åtföljande ökade kostnader för samling och drivning. Renen förlorar därmed också betestid vid Luspjäll/Virisfjäll och Lövfjäll och hamnar i stället för snabbt vid Gardfjäll. Det här leder i sin tur till att samebyns renar förlorar betestid inom åretruntmarkerna och tvingas flytta i förtid ner på vinterbetesområdet. När det gäller möjligheter till alternativ organisering av renskötseln i området, alltså skadeförebyggande åtgärder, har de sakkunniga inte funnit några för samebyn alternativa möjligheter, utan tillgången till fri strövning över Abelvattsån är i sammanhanget av alltför central betydelse. De sakkunniga konstaterar att det är ställt utom varje tvivel att den fria strövningen påverkas påtagligt samt den anlagda bron endast marginellt minskar den skada som uppkommit till följd av åtgärderna vid Abelvattsån.

Även P.S., docent i skogshushållning vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), gör bedömningen att bron inte fungerar så som en skyddsåtgärd förväntas göra.

Eftersom passagen inte fungerar har samebyn behövt utföra betydande extraarbete och ta hjälp av helikopter mer än under normala förhållanden för att renarna ska kunna ta sig mellan de olika betesområdena. Detta extra arbete har inneburit avsevärda kostnader för samebyn i form av t.ex. användning av helikopter.

Det mindre antal renar som setts passera viltbron kommer i huvudsak från Södra storfjäll. Att dessa renar i något större utsträckning setts passera bron beror på att renarna när de kommer norrifrån möter den större vägen först när de passerat bron. Antalet renar som passerat bron är ett minimalt antal av Vapstens hela renhjord som ska kunna passera. När renarna kommer söderifrån mot bron, möts de av vägen före passagen. Det innebär att de dels skräms, dels har svårare att ta sig ner mot bron och väljer en annan väg.

Varken Vattenfalls/UVF:s värmekamera eller den GPS-data som P.S. studerat visar att bron fungerar. Värmekamerans noteringar år 2013–2020 visar att en mycket begränsad del, maximalt cirka 10 procent, av samebyns renhjord har passerat bron.

Samebyn har vidtagit omfattande åtgärder för att kunna använda Luspjäll, Lövfjäll och Virfjäll som alltså, på grund av att renarna inte har kunnat passera över den ursprungliga passagen mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken, annars skulle falla bort.

Vapstens sameby har lidit omfattande ekonomisk skada på grund av de tillståndsgivna verksamheterna och att det inte finns någon fungerande viltpassage över Abelvattnet. De åtgärder som samebyn vidtagit har vidtagits enbart till följd av de tillståndsgivna verksamheterna och att viltbron inte fungerar. Vapstens sameby har styrkt vilken del av den tillståndsgivna verksamheten som orsakat skada, skadans storlek samt att det föreligger ett orsakssamband mellan den tillståndsgivna verksamheten och den uppkomna skadan. Det finns alltså inte något skäl att sätta ned de av samebyn yrkade beloppen för uppkommen skada på det sätt mark- och miljödomstolen gjort. Om Mark- och miljööverdomstolen skulle anse att samebyn inte i tillräcklig omfattning styrkt skadan, ska bevislätnadsregeln i 35 kap. 5 § rättegångsbalken tillämpas.

Fisket

Vapstens sameby lämnar frågan om huruvida påverkan på fisket är tillräckligt utredd för att prövotiden ska kunna avslutas till Mark- och miljööverdomstolens bedömning. Detsamma gäller utformningen av en eventuell prövotidsföreskrift avseende fisket. Det

finns inte några åtgärder som kan underlätta renarnas passage över Abelvattsån med mindre än att en ny passage byggs. Det saknas alltså behov av ytterligare utredning i detta avseende.

Vattenfall och **UVF** har anfört bl.a. följande.

Fisket

Frågan om verksamhetens inverkan på fisket är tillräckligt utredd för att avsluta prövotiden och som kompensation föreskriva en särskild fiskeavgift i form av ett engångsbelopp enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Det har inte uppkommit någon skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet, vilket har stöd i genomförda elfisken. Om det ändå anses ha uppkommit en sådan skada är den att anse som marginell, varför en särskild engångsfiskeavgift bör vara mer än tillräckligt för att ersätta eventuell skada på fisket i sjön Bleriken och i Gejmån mellan dammen och Bleriken.

Om Mark- och miljööverdomstolen anser att det finns anledning att utreda åtgärder för att förbättra reproduktionsområden och därmed inte avsluta prövotiden för fisket, saknas det i varje fall skäl att förena utredningskravet med krav om utredning gällande renpassage över Gejmån. Mark- och miljödomstolen har avslutat prövotiden för verksamhetens inverkan på renskötseln och meddelat slutliga villkor, vilket framgår av punkten 3 i mark- och miljödomstolens deldomar. Det saknas därför grund att ålägga Vattenfall och UVF att inom ramen för prövotiden gällande fisket utreda frågan om renarnas passage över Abelvattsån.

Renskötseln

Viltbrons utformning och placering är rättskraftigt avgjord genom 2007 års tillståndsdom och prövotidsförordnandet kan därför inte anses omfatta den frågan. Det som återstår att pröva är annan påverkan på renskötseln till följd av tillståndsgiven verksamhet såsom påverkan till följd av stängsel runt utloppskanalen, risk för renar innanför stängslet runt utloppskanalen och förbättringar av infarten till viltbron. Vidare återstår att pröva eventuell skadereglering samt inverkan på fiske till följd av tillståndsgiven verksamhet.

Miljödomstolen var av uppfattningen att det behövdes en åtgärd för att minska den påverkan som den nya utloppskanalen skulle få på renskötelsen i området. Vattenfall föreslog en passagelösning som lämnades in till domstolen inför huvudförhandlingen tillsammans med överenskommelsen. Av förslaget framgår både var viltbron skulle placeras och hur den skulle utformas.

Miljödomstolen var, oberoende av överenskommelsen med samebyn, skyldig att pröva om den föreslagna åtgärden förhindrade att ansökt verksamhet kunde innebära ett påtagligt försvårande för renskötelsen. Vattenfall och UVF anser att det framgår tydligt av 2007 års tillståndsdom att den föreslagna placeringen och utformningen av viltbron medför att den tillståndsgivna verksamheten inte skulle påtagligt försvåra renskötelsen i området. Eftersom frågan om påverkan på renskötelsen är en tillåtlighetsfråga kan den inte sättas på provotid. Det innebär att frågan om viltbrons utformning och placering är rättskraftigt avgjord genom miljödomstolens dom, varför det saknas rättslig grund för att ålägga Vattenfall och UVF att anlägga en ny viltpassage och förlänga provotiden. Det är inte provotidsvillkorets ordalydelse som gör att viltbrons placering och utformning faller utanför prövningsramen, utan principen att frågor som är rättskraftigt avgjorda inte kan omfattas av en provotid.

Den utredning som Vattenfall och UVF tagit fram under provotiden och som redovisats under processen i mark- och miljödomstolen, inte minst video från värmekameran, visar tydligt att den anlagda viltbron har en fullgod funktion redan i nuvarande utformning för att möjliggöra för renar att passera över bron i båda riktningar. Viltbron fungerar för såväl fri strövning som drivning. Det sakkunnigutlåtande från 2014 som samebyn åberopar har inte beaktat filmerna från värmekameran som uppenbarligen visar att renarna passerar över viltbron. Vattenfall och UVF anser, inte minst med hänsyn till att endast en liten del av samebyns renar vistas i området enligt samebyns egna uppgifter, att det redan 2014 inte kan anses ha uppkommit någon skada för samebyn som kan föranleda ersättning. Det saknas således grund att ålägga Vattenfall och UVF att utge ersättning för åren 2014 och framåt.

För det fall viltbron inte utgjort en fullgod passage för renarna är det inte visat att yrkad ersättning motsvarar den faktiska skada som samebyn anser att den lidit. Det saknas därför grund att ålägga Vattenfall och UVF att utge ersättning för merarbete. De skadeförebyggande åtgärder som samebyn vidtagit är inte motiverade utifrån tillståndsgivna verksamheter. De åtgärder som samebyn vidtagit syftar i stället till att kompensera för förlusten av Geimåstängslet, dvs. att förhindra att renarna tar sig för tidigt mellan sommar och vår- och höstbetesland.

Samebyn har anfört att den tillståndsgivna verksamheten orsakar merarbete om cirka 240 arbetsdagar för en renskötare per år, men har inte redovisat hur många arbetsdagar som samebyn lägger ner på övriga åtgärder under den period som renhjorden befinner sig i aktuellt område, vilket Vattenfall och UVF anser är en nödvändighet för att bedöma rimligheten i det merarbete som samebyn yrkar ersättning för.

Ersättning för skada till följd av påverkan från vattenverksamhet ska motsvara den faktiska skadan på det enskilda rennärringsintresset, varken mer eller mindre. Det är bara skador som kvarstår efter förebyggande åtgärder som ska ersättas. Skadelidande måste visa att yrkad ersättning motsvarar den faktiska kostnaden för påstådd inverkan på renskötseln. Det är alltså samebyn som har att visa att merarbetet utgör faktisk skada som uppgår till yrkat belopp. Yrkandet är baserat på ett schablonbelopp där ersättningen för en renskötarens arbetsdag skulle motsvara 3 500 kr respektive 4 000 kr vissa år. Det är inte redovisat hur detta schablonbelopp är uppbyggt. Eftersom det är den faktiska skadan som ska styrkas och ersättas, kan ersättning inte utgå baserat på ett schablonbelopp.

Rennäringen bedrivs i rennärringsföretag. Om Vattenfalls och UVF:s verksamheter åsamkat skada för rennärringsföretagen, måste det styrkas med underlag. Vattenfall och UVF har efterfrågat utredning om detta och om hur renskötseln i området bedrivs. Vapstens sameby är den enda som har denna kunskap och som vet hur många renar som rör sig i området. Det har samebyn inte närmare redogjort för.

Renskötseln är en näringsverksamhet där intäkterna främst består av försäljning av renkött. De åtgärder som samebyn anser utgör merarbete till följd av ansökt

verksamhet påverkar inte intäkten för de rennäringsföretag som är medlemmar i samebyn. Däremot kommer den förvärvade intäkten att kräva fler arbetsdagar för renskötarna, vilket innebär att intäkten för en arbetad dag sjunker. Således måste den skada som samebyn påstår att den åsamkats utgöras av intäktsskillnaden för en arbetsdag för en renskötare under nuvarande förhållanden jämfört med intäkten för en arbetsdag med en fungerande passage över Abelvattsån. Någon sådan redovisning har inte lämnats av samebyn.

Samebyn har i stället yrkat ersättning för arbetade timmar per dag, men renskötarnas arbetade timmar per dag motsvarar inte den faktiska skadan. En ekonomisk skada är en kostnad som drabbar verksamheten eller en utebliven inkomst. Skadan måste utgöras av intäktsskillnader per arbetad dag eller kostnaden för deras arbete, dvs. vad man betalar renskötarna per dag. Om samebyn yrkar ersättning för eget arbete måste den visa arbetade timmar före de tillståndsgivna verksamheterna startade jämfört med efter. Det är skillnaden där emellan som utgör den faktiska skadan. Det är påverkan på intäkter/vinst som ska ersättas, vilket kräver en jämförelse av förhållandena före tillståndsgiven verksamhet och efter. Samebyn har inte redovisat något underlag som visar faktiskt skada. Eftersom viltbron uppfördes 2012 har det funnits goda förutsättningar att redovisa skadan, vilket inte skett.

Bestämmelsen i 35 kap. 5 § rättegångsbalken är endast tillämplig om full bevisning om skadan inte kan eller endast med svårighet kan föras. Bestämmelsen gäller bevis vid inträffad skada inte bevis om orsakssamband. En redovisning enligt vad som beskrivits ovan bör inte vara svår för samebyn att åstadkomma, utan bör vara en relativ enkel matematisk beräkning att genomföra för att visa på rimligheten i samebyns yrkade ersättningar. Det är därför inte visat att den faktiska skadan ens uppgår till den av mark- och miljödomstolen utdöma ersättningen, än mindre den yrkade ersättningen. Det saknas därför grund för att ålägga Vattenfall och UVF att utge någon ersättning för den tillståndsgivna verksamhetens inverkan på renskötseln för åren 2014 och framåt.

De åtgärder som samebyn vidtagit och yrkar ersättning för är inte åtgärder som genomförts med anledning av viltbrons funktion. Samebyn vidtar aktiva åtgärder för att föra renar från området och vissa yrkade belopp hänför sig till åtgärder som

renskötarna vidtagit sedan renarna passerat Gejmån och är inte föranledda av att viltbron inte skulle fungera.

I fråga om övriga yrkade villkor instämmer Vattenfall och UVF i mark- och miljödomstolens bedömning att frågan om bommar ligger utanför ramen för prövningen eftersom det inte hänför sig till den tillståndsgivna verksamheten. Att grindarna ska vara stängda är en tillsynsfråga, vilket Vattenfall och UVF jobbar aktivt med hela tiden för att minimera risken att grindar i stängslet är öppna.

Befintligt stängsel tillsammans med ett högre stängsel över viltbron samt det nya bäckspelet fungerar väl för att renar inte ska ta sig in innanför stängslet. Vattenfall och UVF har genom nu föreskrivna villkor en skyldighet att underhålla stängslet så att det fyller sin funktion. Det saknas därför skäl att föreskriva villkor om ytterligare årligt underhåll.

Vattenfall och UVF har vid huvudförhandlingen föreslagit att Mark- och miljööverdomstolen, för att förhindra att renar tar sig in på fel sida stängslet, ska föreskriva kompletterande villkor enligt följande.

- Stängslet runt inloppskanalen ska vara försett med minst en grind på var sida om kanalen som är låsbar och där Vapstens sameby har rådighet över låsmekanismen. Grindarna ska vara utformade så det är möjligt att leda ut renar som kommit in innanför stängslet.
- Branten nedströms viltbron på höger sida om utloppskanalen ska vara instängslad.

Vapstens sameby har motsatt sig föreslagna villkor.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Mark- och miljööverdomstolen har hållit syn utom huvudförhandling och senare huvudförhandling i målen.

Vapstens sameby, liksom Vattenfall och UVF, har åberopat samma bevisning som i mark- och miljödomstolen, dock med nedan angivna tillägg.

Vapstens sameby har i Mark- och miljööverdomstolen som skriftlig bevisning även åberopat helikopterfakturor och dagboksanteckningar från L-A.Å. avseende åren 2021 och 2022, skrivelse från Sámiid Riikasearvi (Svenska Samernas Riksförbund, SSR), sakkunnigutlåtanden av M.K. vid Aderio AB och professor Ö.D., yttrande från M.U., ordförande i Sirges sameby, samt filmer.

Förhör under sanningsförsäkran har på Vapstens samebys begäran hållits med I-A.O., styrelseledamot i Vapstens sameby. Vidare har på samebyns begäran hållits sakkunnigförhör med M.K., Aderio AB, och docent P.S., Institutionen för skoglig resurshushållning vid SLU, samt vittnesförhör med L-A.Å., medlem i Vapstens sameby, och samebyns ombud, advokat C.W.

Ljud- och bildupptagningen av förhöret vid mark- och miljödomstolen med L.O. (åberopat av Vapstens sameby) har spelats upp.

Vattenfall och UVF har i Mark- och miljööverdomstolen även åberopat filmer från värmekamera avseende åren 2021–2024.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Inverkan på renskötseln

Utgångspunkter för prövningen

Mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande och områden som är av riksintresse för rennäringen ska skyddas mot sådana åtgärder, se 3 kap. 5 § miljöbalken. Skyddet för rennäringen i nämnda paragraf tar alltså, oavsett om det avser områden av riksintresse eller annan mark av betydelse för näringen, sikte på åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande inom det skyddade området.

Det framgår av Mark- och miljööverdomstolens praxis att rennäringen omfattas av miljöbalkens hänsynsregler och att det därför är möjligt att föreskriva försiktighetsmått till skydd för renskötseln (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 april 2018 i mål nr M 3648-17 med däri gjorda hänvisningar). Vid prövningen av vilka villkor som ska föreskrivas tillämpas 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken. Av paragraferna framgår att verksamhetsutövaren ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön och att kraven gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid bedömningen ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder. Gemensamt för nämnda försiktighetsmått är behovet av att möta de ökade svårigheter som den tillståndsgivna verksamheten innebär för möjligheten att bedriva renskötsel inom det berörda området.

Tillämpningen av miljöbalkens regler har bedömts tillgodose de åtaganden Sverige har enligt ICCPR (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens domar den 23 november 2011 i mål nr M 824-11, M 825-11 och M 847-11).

Tillåtligheten av Vattenfalls och UVF:s verksamheter är avgjord genom de tillståndsdomar som miljödomstolen meddelade år 2007. De frågor Mark- och miljööverdomstolen har att pröva i nu aktuella mål är endast de frågor som inte slutligt avgjorts av domstol, dvs. de frågor som skjutits upp. Domstolen är således förhindrad att i nu aktuella mål på nytt pröva frågor som rör tillstånden i sig (se 24 kap. 1 § miljöbalken).

Vapstens sameby har gjort gällande att miljödomstolen genom 2007 års tillståndsdomar underlåtit att pröva påverkan på rennäringsen som ett allmänt intresse och att det med hänsyn till prövotidsförordnandet inte föreligger hinder mot att ålägga Vattenfall och UVF att anlägga en ny viltpassage.

Vattenfall och UVF har anfört att frågan om viltpassagen är rättskraftigt avgjord genom 2007 års tillståndsdom (mål nr M 2474-06), varför ett sådant villkor inte kan prövas nu.

Ska Vattenfall och UVF anlägga en ny viltpassage?

Genom deldom den 5 juli 2007 lämnade miljödomstolen Vattenfall tillstånd enligt miljöbalken till att bl.a. i Abelvattnets utlopp anlägga och för framtiden bibehålla samt ta i drift ett kraftverk, att utföra och bibehålla rensningar i Gejmån (Abelvattnesån) nedströms läget för kraftverket och att anlägga en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket. Enligt det allmänna villkoret i domen ska arbetena utföras i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning av verksamheten och där angivna kartor och ritningar med de kompletteringar därtill som ingetts under målets handläggning. Som villkor föreskrivs även bl.a. att "[u]tförandet av viltpassagen över utloppskanalen från kraftverket skall ske i samråd med Vapstens sameby". Under rubriken Skadereglering och skadeförebyggande åtgärder anges bl.a. följande.

Miljödomstolen stadfäster det avtal angående verksamhetens inverkan på renskötsel som träffats mellan Vattenfall AB och Vapstens sameby, vars innehåll framgår nedan på sidorna 23 och 24, med den ändringen att punkten 4 skall ha följande lydelse: Om det uppstår tvistiga frågor angående ersättning för kostnader under byggnadstiden, får envar part hänskjuta sådana frågor till miljödomstolens prövning.

Miljödomstolen uppskjuter den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske för att slutligt avgöras efter en prövotid, vars längd bestäms till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden.

På de hänvisade sidorna 23 och 24 i deldomen anges bl.a. följande.

Rennäring

Vattenfall AB och Vapstens sameby har träffat följande överenskommelse angående verksamhetens inverkan på rennäringsen.

1. Den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske skjuts upp, för att slutligt avgöras efter en prövotid vars längd bestäms till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden.
2. Vattenfall AB skall innan i denna dom meddelade tillstånd tas i anspråk till Vapstens sameby utbetala 175 000 kr i avräkningsersättning för de skador verksamheten kan tillfoga den av byn bedrivna rennäringsen.
3. Om samebyn har anspråk på ersättning för högre kostnader än vad som utbetalats i avräkningsersättning ska krav framställas till Vattenfall AB så fort kostnaderna är kända. När sådant krav på ersättning för högre kostnader än vad som utbetalats i avräkningsersättning framställs, ska utredning och redovisning av samtliga kostnader lämnas till Vattenfall AB, det vill säga även för kostnader upp till beloppet för avräkningsersättningen. När sådant krav har framställts ska Vattenfall AB skyndsamt lämna besked till samebyn om kravet medges eller bestrids.
4. Om det uppstår tvistiga frågor angående ersättning för kostnader under byggnadstiden får envar part hänskjuta sådana frågor till miljödomstolens miljöråd för interimistiskt avgörande i avvaktan på miljödomstolens dom eller beslut i frågan.
5. Vattenfall AB ska anlägga en fungerande viltpassage över Abelvattsån. Viltpassagens utformning och läge framgår av särskild utredning.
6. Umeälvens Vattenregleringsföretag har samtidigt härmed erhållit tillstånd att bygga om Abelvattnets regleringsdamm. Avsikten är att projekten ska genomföras i ett sammanhang. Umeälvens Vattenregleringsföretag och Vattenfall AB svarar därför solidariskt gentemot samebyn för utförande av skadeförebyggande åtgärder och skadeersättningar under den för projekten gemensamma byggnadstiden.

Av den särskilda utredning (aktbilaga 49 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) som hänvisas till i punkten 5 i överenskommelsen framgår bl.a. att det under de fortlöpande förhandlingarna mellan Vattenfall och Vapstens sameby framkommit att det sker spontandrift av ren över Gejmån/Abelvattsån, att även viss organiserad flyttning sker i området närmast nedströms dammen och att om kanalen fördjupas och breddas försvåras eller omöjliggörs passage, varför Vattenfall och samebyn gemensamt kommit fram till att det är nödvändigt att anlägga en viltpassage

över utloppskanalen. Vidare anges att genom viltpassagen underlättas renars och andra djurs fortsatta förflyttning över utloppskanalen på ungefärligen samma ställe som de passerar i dag och att syftet är en anpassning till gällande förhållanden. I bilagan till den särskilda utredningen (daterad den 15 maj 2007) anges under rubriken Utformningsprinciper av viltpassagen att viltpassagen inte får vara för smal eftersom djuren då inte vågar passera och att ett riktvärde är att bredden inte ska vara mindre än 0,8 meter gånger längden. Vidare anges att den ska smälta in i det omgivande landskapet och att vid utformning och placering av viltpassagen kommer samebyn erbjudas tillfälle via samråd att komma med åsikter. Under rubriken Placering anges att det är en fördel både funktions- och kostnadsmässigt om bron blir så kort som möjligt och att lämpligt läge är i det smala partiet strax ovanför det befintliga fiskehindret. Under rubriken Brokonstruktion anges att spännvidd uppskattas till 12 meter och bredd till 9,5 meter. Ett foto i den särskilda utredningen anges utvisa ungefärligt läge för viltpassagen.

Viltpassagens ungefärliga läge markeras även i ritning 01-103 (aktbilaga 46 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06). I övrigt saknas närmare utredning i fråga om viltpassagens utformning, läge och konstruktion.

Frågan om påverkan på rennäringsen behandlas endast kortfattat i domskälen i 2007 års tillståndsdom. Miljödomstolen konstaterar att det inte föreligger hinder mot att stadfästa det avtal angående verksamhetens inverkan på rennäringsen under byggnadstiden som Vattenfall och Vapstens sameby har träffat. Vidare anger miljödomstolen att ”hinder inte möter ur någon synpunkt som miljödomstolen har att beakta mot tillstånd till det ansökta företaget”. Motsvarande skrivningar finns i tillståndsdomen avseende UVF (mark- och miljödomstolens mål nr M 2475-06). Vapstens sameby överklagade inte 2007 års tillståndsdomar.

Av utredningen i målen framgår vidare följande. Under åren 2009–2012 hölls samråd mellan Vattenfall och UVF samt Vapstens sameby angående viltpassagen där dess utformning och läge diskuterades. I en promemoria daterad den 23 september 2011 (aktbilaga 334 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) benämns den i tillståndsansökan och i 2007 års tillståndsdom bestämda placeringen alternativ 1,

medan alternativ 2 och 3 utvisar två tänkbara lägen närmare sjön Bleriken som diskuterades mellan parterna. Bakgrunden var att samebyn sommaren 2010 framfört ett önskemål om ett annat läge nära Bleriken (alternativ 2) samt att samebyn var av uppfattningen att den placering som miljötillståndet föreskrev (alternativ 1) krävde en bredd om cirka 300 meter för att vara effektiv. Eftersom en placering enligt alternativ 2 skulle innebära stora produktionsförluster för kraftverket samt att landskapsarkitekten ansåg att placeringen skulle innebära ett omotiverat och icke önskvärt ingrepp i landskapsbilden, studerade Vattenfall en placering invid massupplagen, dvs. en placering mellan läge 1 och 2 som i promemorian benämns alternativ 3. Efter ett möte i januari 2012 upphörde diskussionerna mellan parterna om viltpassagen. I-A.O. har vid förhör uppgett att hon tror att samebyn vid mötet i januari 2012 förmedlade att samebyn kunde godta alternativ 3, men att mötet inte slutade bra. Vattenfall kom därefter att uppföra viltpassagen enligt alternativ 1. Såvitt framkommit har den – av bergtekniska skäl – kommit att uppföras cirka 43 meter från det läge som avsågs i 2007 års tillståndsdom. Viltpassagen var färdigställd i september 2012.

Parterna har inte ifrågasatt att viltpassagen uppförts i ett läge som i huvudsak överensstämmer med det läge som motsvarar läget enligt gällande tillståndsdom (i promemorian benämnt alternativ 1). Parterna är också överens om att en placering av viltpassagen enligt alternativ 2 eller 3 skulle kräva ett nytt miljötillstånd. C.W. har i förhöret vid huvudförhandlingen uppgett att anledningen till att promemorian med alternativa placeringar av viltpassagen togs fram var just för att det skulle krävas ett nytt tillstånd om viltpassagen inte placerades enligt alternativ 1.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Av utredningen framgår att verksamheternas huvudsakliga påverkan i förhållande till renskötseln var att renarna till följd av bl.a. utloppskanalens utformning inte längre kunde passera över Abelvattnån på det sätt de gjorde tidigare. Såvitt framkommit och yrkats i målen är den centrala skyddsåtgärden för att begränsa nämnda påverkan på renskötseln anläggandet av en viltpassage; en åtgärd som parterna är överens om i sig kräver tillstånd. Genom 2007 års tillståndsdomar har miljödomstolen gett tillstånd till de ansökta verksamheterna och i mål nr M 2474-06 har domstolen även gett tillstånd

till skyddsåtgärden i form av en viltpassage. Eftersom frågan om en verksamhets påverkan på renskötseln såsom allmänt intresse enligt 3 kap. 5 § miljöbalken är en tillåtlighetsfråga och en förutsättning för tillstånd, har den frågan avgjorts genom 2007 års tillståndsdomar.

För Vattenfalls tillstånd gäller ett s.k. allmänt villkor som medför att bolaget är bunden att anlägga passagen i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning och där angivna kartor och ritningar, med de kompletteringar som getts in under målets handläggning. Viltpassagens huvudsakliga utformning och läge behandlas i den särskilda utredning som gavs in till miljödomstolen inför huvudförhandlingen 2007. Passagen återfinns även på ritning 01-103, vilken omfattas av ansökan. Enligt inlämnad prøvotidsredovisning (aktbilaga 145 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) är viltpassagens längd och bredd cirka 12 meter x 12 meter, dvs. förhållandet mellan bredd och längd är 1,0 och ligger alltså inom de utformningsprinciper som redovisats vid tillståndsprövningen.

Viltpassagens huvudsakliga utformning och placering är således prövad och avgjord genom domen och prøvotidsförordnandet kan därmed inte anses omfatta anläggandet av en till viltpassage. Det förhållandet att en ny viltpassage, vilket parterna är överens om, kräver nytt tillstånd talar ytterligare för att frågan inte kan omfattas av prøvotidsförordnandet i 2007 års tillståndsdom. Samebyn överklagande inte domen och domen har fått laga kraft. Eftersom frågan om viltpassagens utformning och läge är slutligt avgjord föreligger det hinder mot att pröva den på nytt eller att ålägga Vattenfall att anlägga en ny viltpassage. Att viltpassagen endast återfinns i Vattenfalls tillståndsdom (mål nr M 2474-06) och kanalen formellt sett är UVF:s verksamhet föranleder ingen annan bedömning. Vattenfalls och UVF:s verksamheter i området är integrerade och de åtaganden som gjorts har belastat båda företagen gemensamt. Det finns således inte skäl att – såsom samebyn anfört vid huvudförhandlingen – ålägga UVF en skyldighet att uppföra en ny viltpassage. Det finns inte heller förutsättningar för att ålägga Vattenfall och UVF att anlägga en ny viltpassage utifrån vad samebyn anfört om att viltpassagen inte fungerar eller att kravet på samråd inte skulle vara uppfyllt. Inte heller vad samebyn anfört om att miljödomstolen i 2007 års tillståndsdomar underlåtit att pröva tillåtligheten av verksamheterna i förhållande till

rennäringen som ett allmänt intresse, och därmed gjort sig skyldig till ett grovt rättegångsfel, föranleder någon annan bedömning.

Det kan i detta sammanhang noteras att frågan om en verksamhets tillåtlighet enligt 3 kap. 5 § miljöbalken inte är något som enskilda parter fritt kan disponera över. Miljödomstolen har därför haft att pröva verksamheternas tillåtlighet och huruvida de kunde innebära ett påtagligt försvårande för renskötseln alldeles oavsett den överenskommelse som Vattenfall respektive UVF hade träffat med Vapstens sameby. Även om lämpligheten i att stadfästa en överenskommelse på det sätt och med det innehåll som miljödomstolen gjort i 2007 års deldomar kan ifrågasättas, liksom det faktum att miljödomstolen inte närmare utvecklat sina överväganden i tillåtlighetsfrågan, har tillåtligheten och påverkan på rennäringen såsom ett allmänt intresse alltså prövats genom 2007 års tillståndsdomar. Det kan också noteras att länsstyrelsen, vilken bevakar det allmänna rennäringensintresset och som var närvarande vid huvudförhandlingen, inte invänt mot miljödomstolens bedömning av verksamheternas tillåtlighet såvitt avser påverkan på rennäringen.

Det anförda innebär alltså sammantaget att Vattenfall och UVF, inom ramen för prøvotidsförfarandet, inte ska åläggas att anlägga en ny viltpassage. Vapstens samebys yrkande i den delen ska därför inte vinna bifall. Mark- och miljööverdomstolen, som bedömer att det finns förutsättningar för att avsluta prøvotidsförfarandet och avgöra den uppskjutna frågan om inverkan på renskötseln slutligt, övergår därmed till att pröva samebys övriga yrkanden om villkor och ersättning.

Villkor

Vapstens sameby har bl.a. yrkat att Vattenfall och UVF ska tillse att de två bommar som omgärdar området och grindarna i stängslet runt anläggningen hålls stängda och är försedda med elektroniska låssystem samt att stängslet ska sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att villkor i fråga om bommar som omgärdar området ligger utanför vad domstolen nu kan pröva i målen. Att bommar föreskrivits i tidigare tillståndsmål föranleder ingen annan bedömning.

Mark- och miljödomstolen har i de överklagade domarna föreskrivit att det ska finnas ett stängsel längs utskovskanalens båda sidor och att grindarna i stängslet ska vara försedda med lås. Även om förordnandet om lås på grindarna får anses förutsätta att dessa ska vara stängda finns det – mot bakgrund av vad som framkommit om öppna grindar och förekomst av renar på fel sida stängslet – skäl att som kompletterande villkor föreskriva att grindarna ska vara stängda på det sätt Vapstens sameby yrkat. Av samma skäl bör stängslet sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel. Vad mark- och miljödomstolen förordnat om bäckspel ska därmed utgå (se första och sista strecksatsen i punkten 3 i mark- och miljödomstolens domslut).

Mark- och miljödomstolen har föreskrivit att grindarna ska vara låsta. I det ligger att obehöriga inte ska kunna komma in. Skäl att föreskriva villkor om detta saknas därför. Detsamma gäller samebyns yrkande om elektroniska låssystem samt att underhåll ska ske årligen. Mark- och miljödomstolen har förordnat att kontroll av stängsel och grindar ska ske genom regelbunden tillsyn, vilket måste anses innefatta att åtgärda eventuella skador på stängsel och grindar. Eventuella brister i nu nämnt hänseende får hanteras inom ramen för tillsynen.

Samebyn har inte framställt några särskilda ändringsyrkanden avseende övriga villkor i punkten 3 i mark- och miljödomstolens domslut och har motsatt sig Vattenfalls och UVF:s förslag till kompletteringar. Övriga villkor i punkten 3 ska kvarstå oförändrade, med undantag för de nödvändiga justeringar i fråga om tidpunkt för åtgärdens påbörjande och färdigställande som föranleds av att deldomarna överklagats.

Ersättningsanspråk

Den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken tar i anspråk annans egendom eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom ska, enligt 31 kap. 16 § miljöbalken, betala ersättning för vad som avstås eller skadas, men endast för skador som kvarstår sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har vidtagits. Sådan ersättning ska bestämmas enligt bestämmelserna i expropriationslagen (1972:719), se 31 kap. 2 § miljöbalken.

Enligt expropriationslagen kan ersättning utgå bl.a. för övrig skada (se 4 kap. 1 §). Det kan exempelvis handla om ersättning för en direkt utgift som skadelidande åsamkats eller ersättning för ekonomisk förlust i en rörelse. Syftet med ersättningen är att sakägaren ska kunna bibehålla det ekonomiska läge som förelegat om expropriationen inte ägt rum. Den ekonomiska skadan är resultatet av två händelseförlopp, det verkliga och det tänkta händelseförloppet. Det är endast skada som har orsakats av den skadegörande handlingen som ersätts. (Se Dahlsjö m.fl., Expropriationslagen – En kommentar [2022, version 3B, JUNO], kommentaren till 4 kap. 1 §.)

Expropriationslagen innehåller inte några regler om bevisbörda eller beviskrav när det gäller frågor om ersättning. Utgångspunkten är därför att de principer om bevisbördans placering som gäller i skadeståndsmål i allmänhet ska tillämpas. Den som kräver ersättning ska i princip bevisa skadans storlek. Om full bevisning inte alls eller bara med svårighet kan föras om storleken av skadan, kan en domstol med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadan till skäligt belopp. Ersättning får inte bestämmas efter en skälighetsuppskattning som leder till att den skadelidande blir överkompenserad.

Kraven på bevisning får anses vara beroende av olika faktorer och måste ställas i relation till bl.a. vilken bevisning som är möjlig att lägga fram, vem av parterna som har de bästa förutsättningarna att göra detta och tvisteföremålets storlek. Om den skadelidande lägger fram bevisning som utgör ett tillräckligt underlag för påståendet om skadans storlek, så ankommer det på motparten att presentera ett sådant stöd för sina invändningar att den skadelidandes bevisning inte längre är tillräcklig. Domstolen

har sedan att avgöra om den skadelidande har uppfyllt sin bevisbörda på så sätt att ersättningsanspråket ska bifallas, helt eller delvis. (Jfr rättsfallet *Sjukhuscaféet*, NJA 2017 s. 261, och Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 juni 2022 i mål nr M 6552-20.)

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Det är Vapstens sameby som har bevisbördan för sitt påstående att Vattenfalls och UVF:s verksamheter medfört och kommer att medföra en skada för samebyn som motsvarar yrkad ersättning. Vapstens sameby har gjort gällande att den till följd av Vattenfalls och UVF:s verksamheter och den icke fungerande viltbron åsamkats kostnader för extra arbete bestående i åtgärder för samling och drivning av renarna för att förmå dessa att förflytta sig på ett önskvärt sätt i området så att betesbortfall undviks. Åtgärder har även behövts för att förhindra att renarna hamnar innanför stängslet vid utskovskanalen. Det är kostnaderna för detta extraarbete som samebyn yrkar ersättning för. Yrkandet avser perioden 2014 och framåt, dvs. såväl förfluten tid som förväntade merkostnader i framtiden. Ersättningsyrkandet avser alltså inte ersättning för förlorade intäkter eller utebliven vinst. Samebyn har förklarat att det – utifrån de förutsättningar som renskötelsen bedrivs under – inte är rimligt att beräkna en samebys skada i intäktsskillnader.

Till styrkande av ersättningsanspråken har samebyn bl.a. åberopat dagboksanteckningar utvisade det antal renskötare som arbetat per dag i vissa områden eller på vissa fjäll samt fakturor utvisande antal timmar per dag som helikopter använts. Dagskostnaden för renskötarna är baserad på en schablonersättning framtagen av SSR avseende rekommenderad dagsersättning för en renskötarens deltagande i samråd, uppdrag och liknande. De dagar det använts motorfordon har även yrkats ersättning för detta enligt SSR:s rekommenderade ersättningsnivå. För åren 2014–2017 har samebyn beräknat dagsersättningen till 3 500 kr för varje renskötare som arbetat utan motorfordon och 4 500 kr per dag för de renskötare som använt motorfordon. För 2018–2021 har ersättningsnivåerna med stöd av SSR:s uppjusterade ersättningsnivåer beräknats till 4 000 kr respektive 5 000 kr och för tiden därefter till 4 800 kr respektive 7 300 kr. Till styrkande av helikopterkostnaden har fakturor och flygsedlar åberopats.

Vattenfall och UVF har bestritt ersättningsyrkandena och anfört att samebyn inte visat vilken faktisk skada den drabbats av till följd av de tillståndsgivna verksamheterna. De har ifrågasatt yrkade belopp och efterfrågat utredning och underlag som styrker påstådd ekonomisk skada.

Av utredningen framgår att Vattenfall och UVF under tiden före viltbrons färdigställande godkänt att ersätta Vapstens samebys merkostnader baserat på motsvarande underlag som åberopas i nu aktuella mål. I-A.O. och L-A.Å. har berättat att det var Vattenfall och UVF som föreslog att samebyn skulle styrka sina kostnader på detta sätt, varför samebyn utgått från att det var tillräckligt även framgent. Att Vattenfall och UVF tidigare godkänt att betala ut ersättning på grundval av vissa underlag innebär emellertid inte att dessa utan vidare kan godtas som tillräckliga nu när ersättningsfrågan är tvistig. Det ankommer således på Vapstens sameby att förebringa bevisning som styrker påstådd skada.

De underlag som samebyn åberopat till stöd för sin talan består av generellt hållna dagboksanteckningar där det endast anges hur många renskötare som arbetat i vissa områden eller på vissa fjäll olika dagar. Yrkandet avser arbete som nedlagts under ett stort antal dagar under år 2014 och framåt. I-A.O. och L-A.Å. har visserligen intygat att alla åtgärder som vidtagits dessa dagar utförts med anledning av Vattenfalls och UVF:s tillståndsgivna verksamheter, men några närmare uppgifter om vad de olika renskötarna vidtagit för åtgärder som visar att dessa varit föranledda av just Vattenfalls och UVF:s verksamheter finns inte. Samebyns yrkande om framtida ersättning utgår från att de tillståndsgivna verksamheterna föranleder extra insatser under i vart fall 240 arbetsdagar för en renskötare per år. I målen saknas utredning för att kunna bedöma rimligheten och nödvändigheten av det merarbete som samebyn yrkar ersättning för. Exempelvis saknas närmare utredning om det betesbortfall som, enligt samebyn, blir följden om åtgärderna inte vidtas. Det saknas över huvud taget närmare utredning om hur renskötseln i området bedrivs och hur renskötseln förändrats till följd av de tillståndsgivna verksamheterna omsatt i ekonomiska termer. Enligt Mark- och miljööverdomstolen är utredningen behäftad med alltför stora brister för att

kunna grunda ersättning och det är på grundval av utredningen inte möjligt att bedöma den faktiska skadans storlek.

På motsvarande sätt är det oklart om de helikopterresor som yrkas ersättning för är föranledda av Vattenfalls och UVF:s tillståndsgivna verksamheter. Av de åberopade fakturorna och tillhörande skriftligt underlag framgår endast att helikopter använts men det finns ingen närmare utredning om vad som föranlett användningen de aktuella dagarna och flygningarna förefaller ha gjorts över stora områden. Underlagen är även i denna del allmänt hållna och anger olika fjäll och stundom ”över Gejmån”. Även här har samebyn uppgett att den begränsat ersättningsyrkandet till dagar då åtgärden varit föranledd av Vattenfalls och UVF:s tillståndsgivna verksamheter. Det finns i och för sig inte anledning att ifrågasätta att helikopterflygningarna i varje fall delvis kan ha skett med anledning av verksamheterna, men i målen har framkommit att helikopter använts i renskötseln redan före 2007, låt vara i mindre utsträckning. Det har inte förebringats någon utredning som visar hur mycket oftare helikopter har krävts till följd av Vattenfalls och UVF:s verksamheter, dvs. hur stor ökning det handlar om jämfört med tidigare. Närmare utredning för att kunna bedöma nödvändigheten av helikopteranvändningen och rimligheten av ersättningsanspråket saknas. Det är därmed inte heller i denna del möjligt att bedöma om eller i vilken mån kostnaderna är föranledda av verksamheterna och fastställa skadans storlek.

Det är utrett att renar vid några tillfällen hamnat på fel sida stängslet. Vapstens sameby har förklarat att den med anledning därav tvingats att kontinuerligt bevaka stängslet under vissa perioder av året. Även till styrkande av detta ersättningsanspråk har dagboksanteckningar och helikopterfakturor åberopats. Skadans storlek har beräknats på grundval av SSR:s schablonersättning för renskötarens deltagande i t.ex. samråd. Ersättningsyrkandet är således inte kopplat till den faktiska kostnad som uppstått för samebyn vid de tillfällen samebyn tvingats agera till följd av att renar hamnat på fel sida stängslet. Det är i stället fråga om ett generellt yrkande om ersättning för – under vissa perioder – en nästintill daglig bevakning av stängslet. Mark- och miljööverdomstolen har förståelse för att samebyn känt sig nödgad att bevaka stängslet längs utskovskanalen. Mot Vattenfalls och UVF:s bestridande är dock den förebringade

bevisningen inte heller i denna del tillräcklig för att kunna bestämma den faktiska skadans storlek.

Sammantaget finner Mark- och miljööverdomstolen att Vapstens sameby inte förmått visa vilken ekonomisk skada den drabbats av till följd av de tillståndsgivna verksamheterna. Det har inte heller gått att bedöma en framtida skada. En domstol kan med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta en skadas storlek, men det gäller endast om full bevisning inte alls eller bara med svårighet kan föras om storleken av skadan. I detta fall kan det förutsättas att det varit möjligt för samebyn att föra bevisning om skadans storlek, t.ex. i form av ekonomisk redovisning eller annan ekonomisk verifikation kopplat till hur renskötselns bedrivande har behövt förändras till följd av de tillståndsgivna verksamheterna. Det finns därför inte förutsättningar för att med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken göra en skälighetsuppskattning av ersättningsbeloppet på det sätt samebyn yrkat.

Mark- och miljödomstolens dom ska alltså ändras och samebyns yrkande om ersättning avslås. Det anförda innebär att Vapstens samebys yrkande såväl om ersättning för förfluten tid som om framtida årlig ersättning ska avslås.

Inverkan på fisket

Mark- och miljödomstolen har i de nu överklagade deldomarna förordnat att den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken alltfjämt ska vara uppskjuten samt förordnat om vissa utredningsåtgärder.

Vattenfall och UVF har yrkat att prövotiden ska avslutas eftersom frågan är tillräckligt utredd och att det ska föreskrivas en särskild fiskeavgift med ett engångsbelopp om 25 000 kr. Vattenfall och UVF har anfört att det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften men föreslagit att de 25 000 kr ska användas till fiskefrämjande åtgärder i aktuella områden.

Länsstyrelsen har anfört att villkoret rörande fisket ska kvarstå såvitt avser åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena men inte utvecklat detta närmare. Vapstens sameby har överlämnat frågan till Mark- och miljööverdomstolens bedömning. Såväl Vattenfall och UVF som Vapstens sameby har ifrågasatt att Vattenfall och UVF inom ramen för prövotiden gällande fisket ska utreda frågan om renarnas passage över Abelvattsån.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Vattenfall har genom 2007 års tillståndsdom (mål nr M 2474-06) ålagts att betala en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet på 150 000 kr. Avgiften skulle kompensera för bortfallet av öring till följd av turbinförluster på utvandrande fisk. Genom samma dom ålades Vattenfall även att betala en allmän fiskeavgift om 20 275 kr.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer att Vattenfalls och UVF:s utredning tillsammans med övrig utredning i målen och de faktiska förutsättningarna inom området utgör tillräckligt underlag för att ta ställning till den uppskjutna frågan och avsluta prövotiden. Mot bakgrund av tidigare erlagd fiskeavgift finner domstolen att en ytterligare särskild fiskeavgift på 25 000 kr får anses skälig. Mark- och miljööverdomstolens deldomar ska ändras i enlighet med detta.

Rättegångskostnader

Rättegångskostnader i mark- och miljööverdomstolen

Vapstens sameby har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska tillerkänna samebyns ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljööverdomstolen med där yrkat belopp om 2 732 158 kr. Till stöd härför har samebyns bl.a. anfört följande. En omfattande del av samebyns och ombudens nedlagda tid har berott på Vapstens lappbys inblandning i processen. I-A.O. besitter särskild kompetens om den parallella processen mellan Vapstens sameby och lappbyn, vilken kommit att spela roll i förhållande till lappbyn även i nu aktuella mål. I-A.O. besitter också

särskild kunskap vad gäller de historiska omständigheter som har betydelse för parternas olika uppfattningar i fråga om renskötseln vid Abelvattsområdet. I-A.O.s förberedelsearbete och deltagande under förhandlingen var därför nödvändig för att tillvarata samebyns rätt, särskilt vad gäller bemötande av lappbyns inställning och invändningar i målen. För det fall I-A.O. inte hade kunnat delta i förhandlingen hade kostnaderna för ombudens arbete ökat i minst motsvarande mån. Målen har krävt ett så omfattande arbete som ombuden och samebyn lagt ned. Vattenfall och UVF har genom sin processföring stort ansvar för att lappbyn och dess medlemmar getts omfattande utrymme i målen, vilket inneburit avsevärda fördyringar. Yrkat belopp är därför motiverat och skäligt.

Vattenfall och UVF har för egen del yrkat att den rättegångskostnadsersättning som de solidariskt ska utge till Vapstens sameby bestäms till 600 000 kr (beloppet är exklusive mervärdesskatt). Till stöd härför har anförts bl.a. följande. Den yrkade ersättningen kan inte anses rimlig i förhållanden till frågorna i målen och det arbete som samebyns ombud har behövt lägga ner för att tillvarata samebyns rätt. Eftersom det är fråga om en prövotidsredovisning är det Vattenfall och UVF som har tagit fram material och har utredningsbördan i målen. Trots det är den ersättning som mark- och miljödomstolen kommer fram till nästan dubbel så stor som den ombudskostnad som Vattenfall och UVF har haft för motsvarande period. Samebyn menar att ersättningen för 673 timmar motsvarar cirka 96 timmar per år under perioden 2014–2021, men eftersom prövotidsredovisningen lämnades in i oktober 2018 och huvudförhandling i målen hölls i juni 2021 är den period som samebyn behövt stöd från ombudet drygt två och ett halvt år, vilket skulle innebära 270 timmar per år vilket inte kan anses rimligt för att handlägga en så avgränsad fråga som en prövotidsutredning.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Mark- och miljööverdomstolen finner inte anledning att frångå den bedömning som mark- och miljödomstolen gjort såvitt avser ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen, utom när det gäller ersättning till samebyn för eget arbete och tidsspillan.

Allt arbete som en part utfört med anledning av en rättegång kan inte betraktas som ersättningsgillt arbete. Samebyn har anlitat ombud att föra dess talan och utgångspunkten måste då vara att det inte är parten själv som ska utföra det arbete som behövs för tillvaratagandet av partens rätt. En del av den ersättning för eget arbete och tidsspillan som samebyn yrkat ersättning för har avsett utredningsarbete, bl.a. framtagande av information och dokumentation. Sådant arbete och den tidsspillan detta föranlett ska ersättas i den utsträckning det varit skäligen påkallat för att ta till vara partens rätt. (Jfr bl.a. rättsfallet *Partens egna arbete*, NJA 2023 s. 94). Med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning, dess betydelse för samebyn samt det sätt på vilket talan har utförts ska ersättningen till samebyn för eget arbete jämte tidsspillan och utlägg skäligen bestämmas till 100 000 kr. Mark- och miljödomstolens dom såvitt avser rättegångskostnaderna där ska således ändras endast i detta avseende.

Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen

Av 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken följer, beträffande rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen, att sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet ska svara för sina egna kostnader och de kostnader som uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat. De rättegångskostnader som motparterna har haft för egna överklaganden ska ersättas endast i den mån motparterna haft framgång med sina överklaganden.

Från huvudprincipen om sökandens kostnadsansvar görs dock undantag för fall som avses i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken (se 25 kap. 5 § första stycket miljöbalken). Motparten ska alltså alltid själv stå för sina kostnader och även ersätta sökandens kostnader om han t.ex. genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller på annat sätt genom vårdslöshet eller försummelse vållat kostnad för sökanden. Ersättning för rättegångskostnad lämnas inte för kostnader som inte skäligen varit påkallade för att tillvarata partens rätt, t.ex. för onödig utredning. (Se 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken.)

Även i andra fall kan det göras avsteg från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar i ansökningsmål om vattenverksamhet. Enligt 25 kap. 5 § andra stycket miljöbalken får

beträffande särskilda frågor i sådana mål efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten ska svara för sina kostnader eller att part som förlorar ska ersätta annan parts kostnader. Som exempel på fall då detta kan bli aktuellt nämns i förarbetena att sakägare tvistar om fördelningen mellan dem om ett ersättningsbelopp. Sökanden har i regel inget eget intresse att bevaka i tvister som inte rör ersättnings belopp, utan endast fördelningen av beloppet. I fall av nu berörd art bör man enligt angivna förarbeten kunna se till den verkliga partsställningen i målen när det gäller att avgöra vem som ska stå för rättegångskostnaderna. Sökandens kostnader i sådana mål torde bli obetydliga och bör stanna på honom. Däremot bör sökanden inte förpliktas att betala rättegångskostnaderna för någon av de reellt tvistande parterna. I stället bör kostnaderna fördelas dem emellan med tillämpning av grunderna i 18 kap. rättegångsbalken. (Se prop. 1981/82:130 s. 611 och Bengtsson m.fl., Miljöbalken – En kommentar, [2024, version 23, JUNO], kommentaren till 25 kap. 5 §.)

Vapstens samebys yrkande om rättegångskostnader

Vapstens sameby har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader med 7 687 401 kr exklusive mervärdesskatt, varav 6 943 800 kr avser ombudskostnader, 55 653 kr utlägg, 371 200 kr sakkunnigutlåtande och 316 748 kr samebys övriga kostnader. Av beloppet 6 943 800 kr hänför sig 2 383 800 kr till advokat P.M. och resterande till advokaterna C.W. och A.M.

Till stöd för sitt yrkande har Vapstens sameby anfört bl.a. följande. Såväl Vattenfall och UVF som Vapstens sameby har överklagat mark- och miljödomstolens deldomar. Vattenfall och UVF har överklagat den delen av domarna som avser ekonomisk ersättning till samebyn. För att bemöta Vattenfalls och UVF:s överklaganden har samebyn varit tvingad att argumentera för och föra bevisning om samebys användning av Abelvattsområdet, hur renskötseln påverkas av exploateringen i fråga, att viltbron inte är funktionsduglig, att inte övriga villkor är tillräckliga och vilka åtgärder som krävs från samebys sida samt kostnaden för detta. Vattenfall och UVF ska, oavsett utgången i målen, svara för de kostnader som uppkommit för samebyn genom att Vattenfall och UVF har klagat. Den helt övervägande delen, i vart fall 90

procent, av rättegångskostnaderna kan härledas till Vattenfalls och UVF:s överklaganden.

För det fall Mark- och miljööverdomstolen skulle komma fram till att rättegångsbalkens regler ska tillämpas i fråga om rättegångskostnaderna är det alltså samebyns uppfattning att Vattenfall och UVF, oavsett utgången, ska svara för samebyns kostnader. Vattenfall och UVF har genom stora delar av sina bestridanden tvingat samebyn att föra omfattande bevisning om frågor som under alla omständigheter bör vara ostridiga i målen. Vattenfall och UVF har dessutom genom sin inställning till Vapstens lappby, i strid med rennäringslagen (1971:437), förorsakat än större kostnader för samebyn, inte minst vad gäller den inställda huvudförhandlingen under hösten 2023. Vattenfall och UVF har under processen agerat vårdslöst och oseriöst genom att t.ex. under huvudförhandlingen föreslå kompletterande villkor. Mot bakgrund av målens omfattning och betydelse för Vapstens sameby har det varit påkallat med tre ombud i Mark- och miljööverdomstolen.

Vattenfall och **UVF** har bestritt yrkandet och förklarat sig kunna vitsorda ett belopp om 300 000 kr avseende ombudskostnader för advokaterna C.W. och A.M. samt yrkade utlägg för resa och logi för dessa. Vattenfall och UVF har anfört bl.a. följande. Det har inte varit skäligen påkallat att ha tre ombud i Mark- och miljööverdomstolen till en kostnad för det nya ombudet på cirka 2,4 miljoner kr. Även kostnaden för sakkunniga P.S. och M.K. kan ifrågasättas. M.K.s slutsats ligger i linje med praxis och hade kunnat vitsordas, varför det utlåtandet framstår som helt onödigt. Vapstens sameby har inte rätt till ersättning i den del kostnaderna hänförs till samebyns eget överklagande.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Det är endast Vapstens sameby som överklagat punkten 3 i domsluten avseende villkor för renskötseln. Samebyn har endast i mycket begränsad omfattning fått framgång med sitt överklagande. Någon ersättning för rättegångskostnader som föranletts av överklagandet i den delen ska därför inte utgå. Vad samebyn anfört om Vattenfalls och UVF:s processföring föranleder ingen annan bedömning.

Vattenfall och UVF har överklagat mark- och miljödomstolens deldomar bl.a. såvitt avser utdömd ersättning till samebyn (första stycket under punkten 5 i domsluten). Utgångspunkten är då att Vattenfall och UVF ska ersätta de rättegångskostnader som uppkommit för samebyn genom deras överklaganden. Även Vapstens sameby har emellertid överklagat deldomarna i denna del. Eftersom såväl Vattenfall och UVF som samebyn klagat, ska hänsyn tas till utgången och de rättegångskostnader som samebyn haft med anledning av det egna överklagandet ska ersättas endast i den mån samebyn fått framgång med sitt överklagande. Ersättning ska bara utgå i den utsträckning kostnaderna bedöms skäliga.

Samebyns har gjort gällande att i vart fall 90 procent av dess rättegångskostnader är att härleda till Vattenfalls och UVF:s överklaganden. Även om det arbete som nedlagts i de två huvudfrågorna i målen (villkor för renskötseln och ersättning) svårligen kan särskiljas och mycket av argumentationen och utredningen i målen har haft bäring på båda frågorna kan den fördelning av rättegångskostnaderna som samebyn gjort ifrågasättas. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning har en större del av de kostnader som Vapstens sameby uppgett sig ha nedlagt i Mark- och miljööverdomstolen inte varit föranledda av Vattenfalls och UVF:s överklaganden och har inte heller varit skäligen påkallade för tillvaratagande av samebyns rätt. Samebyn har inte heller haft framgång med sitt överklagande i ersättningsfrågan i någon del.

När det gäller begärd ersättning för ombudsarvode bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det inte funnits skäl att lägga ner ett så omfattande arbete som samebyn yrkat ersättning för. Även om målen varit omfattande och rört betydande värden har det inte varit påkallat att företrädas av tre advokater i Mark- och miljööverdomstolen. Någon ersättning för det ombud som tillkommit under processen i Mark- och miljööverdomstolen ska därför inte utgå. Det bör även framhållas att målen blivit onödigt omfattande och komplicerade genom främst samebyns processföring innefattande bl.a. flera nya och justerade yrkanden, varav vissa yrkanden framställdes knappt två veckor före utsatt huvudförhandling hösten 2023. Även vid huvudförhandlingen hösten 2024 framställdes justerade yrkanden.

Skälig ersättning för ombudsarvode avseende advokaterna C.W. och A.M. för den del av målen som Vattenfall och UVF ska ersätta kan uppskattas till 600 000 kr. Yrkad ersättning avseende utlägg för resa och logi för dessa ombud har vitsordats av Vattenfall och UVF och ska därför dömas ut. Även övriga utlägg hänförliga till dessa advokater bedöms skäliga.

Någon ersättning för sakkunnige M.K. ska inte utgå eftersom dennes kostnader inte kan anses hänförliga till Vattenfalls och UVF:s överklaganden. Sakkunnige P.S. medverkade vid huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen även om något förhör inte kom att hållas. Någon ersättning utöver utlägget för resa kan inte anses skäligt i Mark- och miljööverdomstolen.

Samebyn har därutöver yrkat ersättning för ”övriga kostnader” med 316 748 kr, vari ingår ersättning för eget arbete motsvarande cirka 520 timmar. Ett så omfattande eget arbete framstår inte som motiverat i Mark- och miljööverdomstolen, särskilt som samebyn företrätts av ombud och en hel del av det arbete som det har yrkats ersättning för kan antas ha utförts redan under handläggningen vid mark- och miljödomstolen. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att en ersättning om 25 000 kr får anses skäligt för det egna arbete som upptagits under ersättningsposten ”övriga kostnader” och som är att hänföra till den del av målen som föranletts av Vattenfalls och UVF:s överklaganden. Därutöver bör ersättning för utlägg utgå med yrkade belopp om 53 748 kr (=18 086 + 12 213 + 14 877 + 1 626 + 1 566 + 5 380).

Sammanfattningsvis ska Vattenfall och UVF ersätta Vapstens sameby för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 737 601 kr (= 600 000 + 55 653 + 3 200 + 25 000 + 53 748).

Vattenfalls och UVF:s yrkande om rättegångskostnader

Vattenfall och **UVF** har yrkat att Vapstens sameby ska ersätta Vattenfall och UVF för rättegångskostnader med 129 034 kr exklusive mervärdesskatt, allt avseende ombudsarvode. Till stöd för yrkandet har bl.a. anförts följande. Yrkad belopp avser den delen av målen som inte hänför sig till Vattenfalls och UVF:s egna överklaganden och rör

kostnader som Vapstens sameby orsakat Vattenfall och UVF genom samebyns överklagande och samebyns processföring där det bl.a. framställts nya yrkanden under målens handläggning, lagts stor fokus på frågor som legat utanför prövningen och även förts en egen process mot Vapstens lappby som också legat utanför målens prövningsram.

Vapstens sameby har bestritt yrkandet men vitsordat beloppet som skäligt i och för sig.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Det arbete som Vattenfall och UVF yrkar ersättning för är föranlett av samebyns överklagande och processföring och kan inte anses hänförligt till Vattenfalls och UVF:s egna överklaganden. Vattenfall och UVF, som är att anse som vinnande i förhållande till samebyn i denna del, kan endast få ersättning för sina rättegångskostnader med tillämpning av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Som tidigare anförts har samebyns processföring innefattat bl.a. flera nya och justerade yrkanden, varav vissa yrkanden framställdes knappt två veckor före utsatt huvudförhandling hösten 2023. Även vid huvudförhandlingen hösten 2024 framställdes justerade yrkanden. Enligt Mark- och miljööverdomstolen har samebyns processföring varit sådan att Vapstens sameby med tillämpning av 18 kap. 6 § rättegångsbalken ska ersätta Vattenfall och UVF för rättegångskostnader med yrkat, och vitsordat, belopp.

Vapstens lappbys och dess enskilda medlemmars yrkande om rättegångskostnader

Vapstens lappby och **dess enskilda medlemmar** (lappbyn) har yrkat att Vapstens sameby ska ersätta lappbyn för rättegångskostnader med 414 462 kr, varav 315 877 kr avser ombudsarvode, 15 693 kr avser utlägg och 82 892 kr avser mervärdesskatt. Av det yrkade beloppet avser 168 000 kr (134 400 kr ombudsarvode och 33 600 kr mervärdesskatt) kostnader med anledning av samebyns överklagande av den ersättning som Vattenfall och UVF ålagts att betala till lappbyn. Resterande belopp om 246 462 kr (181 477 kr ombudsarvode, 15 693 kr utlägg och 49 292 kr mervärdesskatt) hänför sig till övriga delar av samebyns överklaganden.

Till stöd för sitt yrkande har lappbyn anfört bl.a. följande. Vapstens sameby är att anse som tappande part i förhållande till lappbyn. Trots att Vattenfall och UVF var Vapstens samebys motparter i målen har samebyn framställt yrkanden visavi lappbyn, vilket inneburit att lappbyn dragits in i processen och åsamkat lappbyn kostnader. Ett betydande avdrag har gjorts i yrkad ersättning med anledning av det ombudsbyte som ofrånkomligen behövde ske hösten 2023.

Vapstens sameby har bestritt yrkandet och inte vitsordat några belopp som skäliga i och för sig och anfört bl.a. följande. Lappbyn har aldrig haft en legitim roll i processen eftersom lappbyn per definition och lagkraftvunnen dom inte bedriver renskötsel inom Vapsten. Lappbyn har endast varit ett verktyg för Vattenfalls och UVF:s vårdslösa processföring. Dessutom har lappbyn opåkallat agerat så att huvudförhandlingen ställdes in hösten 2023 och därigenom förorsakat onödiga kostnader för samebyn. Lappbyn hade lika lite anledning att delta i en huvudförhandling hösten 2023 som vid huvudförhandlingen hösten 2024. I den mån som lappbyn i och för sig skulle anses ha rätt till ersättning till följd av avvisningsbeslutet ska denna jämkas till 0 kr. Det har inte funnits någon anledning för lappbyn att medverka i målen och den borde inte tillerkänts ersättning i mark- och miljödomstolen. Det är därmed orimligt att samebyn ska svara för kostnader hänförliga till lappbyns självvåldiga deltagande i denna process. Det har inte heller funnits anledning för lappbyn att medverka på synen om man inte ansett sig berörd av målen.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Genom de överklagade deldomarna förpliktigade mark- och miljödomstolen Vattenfall och UVF solidariskt att utge ersättning till Vapstens lappby med 800 000 kr.

Ersättningsanspråket var medgivet av Vattenfall och UVF. Varken lappbyn eller Vattenfall och UVF överklagade domarna i den delen.

Vapstens sameby överklagade deldomarna och yrkade inledningsvis bl.a. att Mark- och miljööverdomstolen skulle undanröja mark- och miljödomstolens deldomar och återförvisa målen till mark- och miljödomstolen för förnyad prövning alternativt bifalla

samebyns yrkanden så som de framställts vid mark- och miljödomstolen och ogilla lappbyns yrkanden vid mark- och miljödomstolen. Till stöd för yrkandena anförde samebyn bl.a. att mark- och miljödomstolen hanterat frågan om lappbyns sakägarstatus och dess yrkanden i målen på ett felaktigt sätt samt att lappbyns ersättningsanspråk inte lagligen kunnat prövas inom ramen för målen.

Mark- och miljööverdomstolen avvisade genom beslut den 19 januari 2024 Vapstens samebyns överklaganden av Vattenfalls och UVF:s skyldighet att till Vapstens lappby utge ersättning för skada och rättegångskostnader. Beslutet har fått laga kraft.

Det är uppenbart att Vapstens lappby under processen i Mark- och miljööverdomstolen ansett sig berörd av målen. Lappbyn har varit aktiv i de inledande yttrandena och inför den huvudförhandling som planerades hösten 2023 åberopades samma bevisning som i mark- och miljödomstolen, dvs. omfattande bevisning. Det var först inför huvudförhandlingen hösten 2024 och på förfrågan från Mark- och miljööverdomstolen som lappbyn meddelade att man avstod från åberopad bevisning. Att lappbyn opåkallat skulle dragits in i processen stämmer således inte. Det kan även noteras att lappbyn i samband med att avvisningsyrkandena framställdes hösten 2023 meddelade att den alltjämt hade ett rättsligt intresse av att yttra sig över samebyns överklaganden i förhållanden till Vattenfall och UVF.

Lappbyn är att betrakta som vinnande part i förhållande till samebyn såvitt avser avvisningsfrågan. Det arbete som kan anses hänförligt till denna fråga är dock mycket begränsat. Förhållandena är sådana att samebyn bör förpliktas att ersätta lappbyn för kostnader med anledning av avvisningsfrågan med skäliga 50 000 kr avseende ombudsarvode. Lappbyn har förklarat att mervärdesskatten utgör en kostnad, varför mervärdesskatt ingår i det angivna beloppet.

De kostnader som lappbyn ådragit sig i övrigt, dvs. utöver de kostnader som särskilt är hänförliga till avvisningsfrågan, ska lappbyn själv bära.

Vapstens sameby ska således ersätta Vapstens lappby med skäliga 50 000 kr (inklusive mervärdesskatt).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis innebär Mark- och miljööverdomstolens bedömningar att mark- och miljödomstolens deldomar ska ändras så att villkoren avseende viltbron kompletteras bl.a. med ett villkor om ett flödesstängsel samt nödvändiga justeringar i fråga om tidpunkter för åtgärdernas utförande och färdigställande. Vidare ska Vapstens samebys ersättningsanspråk avslås. Prövotidsförfarandet avseende inverkan på renskötseln är avslutat. Även prövotidsförfarandet avseende inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån ska avslutas med ett förordnande om en särskild fiskeavgift på det sätt Vattenfall och UVF föreslagit. Vattenfall och UVF ska betala viss ytterligare ersättning för samebyns rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen. I övrigt ska de överklagade domarna stå fast. I och med Mark- och miljööverdomstolens dom är därmed prövotidsförfarandet i dess helhet avslutat.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Se bilaga C

Överklagande senast 2025-03-04

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Lars Borg, tekniska rådet Ingrid Johansson (skiljaktig) samt hovrättsråden Li Brismo och Katarina Welin, referent.

Skiljaktig mening, se nästa sida.

SKILJAKTIG MENING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Tekniska rådet Ingrid Johansson är skiljaktig avseende frågan om den slutliga regleringen av verksamhetens inverkan på renskötseln och anför.

Jag delar majoritetens slutsats att miljödomstolen genom deldomarna från 2007 har gett tillstånd till de ansökta verksamheterna och i mål M 2474-06 har även tillstånd getts till en skyddsåtgärd i form av en viltpassage.

De mycket knapphändiga domarna måste tolkas som att domstolen bedömt att genom uppförande av denna viltpassage kommer inte rennäringens bedrivande påtagligt försvåras (se 3 kap. 5 § miljöbalken) och därmed bedömt att sökta åtgärder är tillåtliga.

En prövning av om den uppförda viltbrons funktion som skyddsåtgärd för att möjliggöra renpassage genom fri strövning via flyttvägen bör omfattas av bedömningen av om prøvotiden kan avslutas.

Det har tydligt framkommit genom samebyns utveckling av talan, genom vittnesmål från renskötare, genom sakkunnigutlåtanden och genom iakttagelser i fält vid syn att den cirka kilometerlånga barriäreffekt som uppkommit genom den tillståndsgivna exploateringen inte kan kompenseras via en 12 meter bred bro vid en lokalisering som inte motsvarar det läge där samebyns renar tidigare naturligt rörde sig över passagen. Prövotiden kan således inte avslutas.

Grunden för de fastställda slutliga villkoren avseende schaktnings- respektive röjningsåtgärder är inte tillräckligt utredda och bör inte fastställas.

Jag finner att samebyn genom den utredning som presenterats visat att den bristande funktionen i uppförd viltbro leder till skada för samebyn. Skadan består i merkostnader för arbetsinsatser som krävs för att undvika betesförluster. Merkostnaderna har redovisats av samebyn. Redovisningen har vissa brister. Jag anser dock att den redovisning som presenterats i tillräcklig omfattning visar på de merkostnader som samebyn har haft. Ersättning bör därmed utgå.

Det är också visat att renar med jämna mellanrum tar sig innanför stängslet runt utloppskanalen vilket är förknippat med stora risker då utloppskanalens bergväggar är branta. Merkostnaderna för arbetsinsatser att hantera detta utgör också skada och dessa är redovisade.

Nedan framgår bakgrund och överväganden till min bedömning.

Bakgrund

Tillåten verksamhets konsekvenser för renskötseln

De tillåtna åtgärderna innebar en fördjupning av bottennivån av Abelvattsån nerströms regleringsdamm och kraftverk med cirka 5 meter (se 2007 års deldom s. 29). Det innebar att de grundområden på en sträcka av cirka 1 kilometer som tidigare omgärdat ån i stor omfattning försvann. Dessa områden hade enligt uppgifter tidigare fungerat för fri strövning åtminstone vid vissa flödessituationer. Området stängslades in vilket ytterligare förstärkte barriäreffekten.

Det framgår av miljökonsekvensbeskrivningen att runt kraftstationsområdet finns kärnområden och strategiska platser, vilka är av riksintresse. Kärnområden är platser där renarna hålls stationärt för bete och reproduktion (brunst och kalvning).

Kärnområden är Södra Storfjället, Arefjäll, Virifjäll och Löfjäll vilka är betesland under vår, försommar, sommar, sensommar samt höst. Strategiska platser är områden som är viktiga för att renarna ska kunna röra sig mellan olika betesområden. Exempel är flyttleder, vadställen och svåra passager. En svår passage är aktuell passage.

Under rubrikerna Miljökonsekvenser respektive Åtgärder framkommer ”att åtgärderna främst kommer att påverka renpassagen mellan Abelvattnet och Bleriken då denna kommer att försvinna i och med anläggandet av det nya utskovet och den nya utskovskanalen. I samarbete med samebyn arbetar sökande med åtgärder för att påverkan på rennäringen ska minimeras. Det gäller både under byggnadstiden samt lösningar för framtida renöverfart”.

Allmänt om prövningen i de tidigare deldomarna

Även om miljödomstolen har att pröva de sökta verksamheternas tillåtlighet utifrån 3 kap. 5 § miljöbalken och om åtgärderna kunde innebära ett påtagligt försvårande för näringarnas bedrivande så går det inte i de aktuella deldomarna från 2007 att utläsa hur och om domstolen faktiskt prövat detta. Det saknas också en bedömning av den tillåtna viltpassagens funktion som skadeförebyggande åtgärd och ingen prövning har gjorts i domen utifrån alternativa lägen och utformningar för viltbron. De alternativa lokaliseringarna och utformningarna som har utretts har gjorts i senare skede.

Domstolen har inte närmare utvecklat sina överväganden i tillåtlighetsfrågan utan enbart lutat sig mot och stadfäst ett avtal om inverkan på rennäring/renskötsel under byggnadstiden och hanterat övriga tillåtlighetsbestämmelser inklusive påverkan på riksintresset rennäring i 3 kap. 5 § miljöbalken genom följande mening:

”Miljödomstolen finner att hinder inte möter ur någon synpunkt som miljödomstolen har att beakta mot tillstånd till det ansökta företaget”.

I miljödomstolens deldom från 2007 i mål nr M 2474-06 har Vattenfall erhållit tillstånd och villkor i domslut bl.a. enligt nedan:

- Tillstånd till att anlägga en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket.
- Utförandet av viltpassagen över utloppskanalen från kraftverket skall ske i samråd med Vapstens sameby.

Under rubriken skadereglering och skadeförebyggande åtgärder i domslutet framgår bl.a. att domstolen stadfäster ett avtal mellan Vattenfall AB och Vapstens sameby och uppskjuter den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötelsen.

I domskälen framgår:

Det föreligger inget hinder mot att stadfästa det avtal angående verksamhetens inverkan på rennäringen *under byggnadstiden* (min kursivering) som Vattenfall AB och Vapstens sameby har träffat.

På sidan 23–24 framgår avtalet där punkt 1 och 5 är relevanta:

6. Den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske skjuts upp, för att slutligt avgöras efter en prøvotid vars längd bestäms till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden.

.....

7. Vattenfall AB ska anlägga en fungerande viltpassage över Abelvattsån. Viltpassagens utformning och läge framgår av särskild utredning

Överväganden

Tolkning

Av detta drar jag slutsatsen att deldomen bör tolkas som att den tillåtna viltpassagen bedömdes vara en skyddsåtgärd som innebar att riksintresset rennärning inte påverkades genom att näringarnas bedrivande inte påtagligt försvårades och möjliggjorde tillåtlighet enligt bl.a. 3 kap 5 §. Det motstående intresset var starkt i form av såväl vattenkraft (vid ett av de större regleringsmagasinen inom Umeälvens avrinningsområde) som närmast tvingande dammsäkerhetshöjande åtgärder på en riskklass I-anläggning (enligt dåvarande riskklassificeringssystem) och det bedömdes sannolikt angeläget att dessa kom till stånd.

Den slutliga skaderegleringen och fastställande av skadeförebyggande åtgärder avseende påverkan på renskötsel sköts upp enligt domslutet och enligt avtalet.

Eftersom avtalet stadgar att passagen ska vara fungerande och att avtalet enligt domskälen endast avsåg byggnadstiden, samtidigt som deldomen innehåller ett villkor om att passagen skulle utföras i samråd med samebyn, fanns inte tydliga skäl för Vapstens sameby att överklaga deldomen. Samråd kring utformning och lokalisering genomfördes även under ett antal år efter deldomen (se aktbilaga 334 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06). Den tillåtna utformningen och placeringen accepterades inte av samebyn vilket framgår bl.a. i aktbilaga 50 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06 som inkom redan innan huvudförhandlingen.

Prövotidens omfattning

Domstolen förordnade om prövotid men utfärdade ingen utredningsföreskrift och domskälen ger inga ledtrådar vad utredningen under prövotiden skulle omfatta. Tolkningsutrymmet är således stort.

Sökanden gör tolkningen att prövotidsförordnandet inte kan anses omfatta en bedömning av om tillräcklig passagemöjlighet har åstadkommit eftersom den byggda viltbrons placering och utformning är slutligt avgjord och utgör grund för tillåtlighet (se bl.a. aktbilaga 343 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06). De återstående frågor som ska prövas är annan påverkan på renskötseln till följd av tillståndsgiven verksamhet. Enligt aktbilaga 343 kan det vara frågor som påverkan till följd av stängsel runt utloppskanalen, risk för renar innanför stängslet runt utloppskanalen och förbättringar av ”infarten” till viltbron.

Det skulle innebära att tillståndsgivningen av byggd viltbro slutligt avgjort frågan om verksamhetens påverkan på renarnas möjlighet att passera över den riksintresseklassade passagen och det oavsett om viltpassagen fungerar enligt syftet eller inte. Det framstår också lite oklart om sökanden fortsatt anser att en bedömning av funktionen i uppförd viltpassage överhuvudtaget omfattas av prövotiden vilket sökanden synes ha gjort i alla fram till 2018 (jmf s. 3 aktbilaga 143 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06).

Jag noterar också att i prövotidsredovisningen (aktbilaga 143 och 145 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) diskuteras enbart viltbrons funktion och det saknas utredningar kring ovan nämnda andra skyddsåtgärder.

Viltpassagen som en skadeförebyggande åtgärd förutsätter att utformningen uppfyller syftet som är beskrivet i den särskilda utredningen (enligt avtalet punkt 5).

”Om kanalen fördjupas och breddas försvåras eller omöjliggörs passage. Vattenfall och samebyn har därför gemensamt kommit fram till att det är nödvändigt att anlägga en viltpassage över en blivande utloppskanal. Genom viltpassagen underlättas renars och andra djurs fortsatta förflyttning över utloppskanalen på ungefärligen samma ställe som de passerar

idag. Den innebär därför ingen förändring av djurlivets förutsättningar utan är en anpassning till gällande förhållanden, vilket också är syftet”.

Som nämnts tidigare saknas i aktuella deldomar en bedömning av byggd bros funktion utifrån renskötselns perspektiv. Ingen prövning har gjorts utifrån alternativa lägen och utformningar. Den byggdes inte heller enligt lokaliseringen i deldomarna (framgår i aktbilaga 46 och 49 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) utan cirka 40–50 meter uppströms i en sänka och cirka 200–300 meter uppströms den lokalisering som samebyn ansett godtagbar. Det nya läget motiverades med byggnadstekniska skäl vilket bekräftar att den faktiskt tillåtna passagens läge inte närmare prövades i domarna.

Rimligen ska således en bedömning av viltpassagens funktion som skyddsåtgärd omfattas av prövotiden (vilket också bekräftas av sökanden på s 3 i aktbilaga 143 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06 (se ovan). Om funktionen inte uppfyller syftet kan nya villkor om skyddsåtgärder ställas utifrån lydelsen i 3 kap. 5 § och 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken se bl.a. Mark- och miljööverdomstolens domar den 23 november 2011 i mål nr M 847-11 och den 24 november 2017 i mål nr M 10882-16. Det skulle kunna innebära behov av förlängd prövotid där förbättrad passagemöjlighet utreds. Rent hypotetiskt kan det ju finnas behov av flera passager för att säkerställa fri strövning och att syftet uppfylls.

Prövotidsredovisning, viltbrons funktion och konsekvenserna för renskötseln

För att närmare utreda brons funktion och behovet av eventuella justeringar eller ytterligare åtgärder installerade sökandena en värmekamera i anslutning till bron försedd med en rörelsedetektor (se aktbilaga 143 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06, prövotidsredovisningen). Enligt sökandena framgår av filmerna att bron mycket väl kompenserar för verksamhetens intrång i renskötseln beträffande den fria strövningen. Det finns heller inte, enligt sökandena, något som talar för att drivning inte skulle kunna genomföras. Sökandenas uppfattning är att drivning enbart förekommit undantagsvis och då av ett begränsat antal renar. Denna typ av drivning bör kunna genomföras över viltbron med det utförande den har i dag. Bron har aldrig

syftat till att möjliggöra drivning i större skala och på mer regelbunden basis, med anledning av att sådan verksamhet inte tidigare förekommit.

Samebyn är av annan uppfattning. Viltbrons bristande funktion och vilka konsekvenser det får för renskötelsen är, förutom i Vapstens samebys utveckling av talan, beskriven i vittnesmål från aktiva renskötare och i sakkunnigutlåtanden. Även Vapstens lappby har i mark- och miljödomstolen uttalat sig om brons funktion. Mark- och miljööverdomstolen har även genomfört syn vid platsen.

Av utlåtande från docent P.S., Sveriges Lantbruksuniversitet (aktbilaga 323 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06) framkommer bl.a.

” I enlighet med vad Vapsten sameby framfört i de nu aktuella målen har behovet för passagen över Abelvattsån alltid varit att säkerställa att alla renar i Vapstens sameby ska kunna passera denna kritiska flaskhals två gånger varje år, för att renhjorden inte ska splittras och därmed dels, gå miste om viktiga betesområden, dels innebära avsevärt merarbete för renskötarna. Detta gäller både på sin vandring norrut under vår och försommar till kalvnings- och sommarlanden och på sin vandring söderut till höst- och vinterlanden. Det innebär att samtliga individer av en total renjord på ca 6 500 renar på våren och upp till 11 000 renar på hösten behöver kunna ta sig förbi denna passage. Såsom Vapsten sameby tydligt framlagt så innebär detta inte heller att renarna bara hastigt ska passera förbi detta område. I stället ska renarna kunna ströva fritt och beta sig igenom det berörda området i sitt eget utifrån betesförutsättningarna valda tempo. Detta för att renarna på bästa sätt ska kunna nyttja samebys samtliga betesområden och inte gå miste om viktigt bete.

Det är uppenbart att den normala betesgången inte fungerar som den ska i en sameby med uppemot 11 000 renar om endast några 100-tals eller i bästa fall 1000 individer kan passera området. Det kamerasytem som Vattenfall uppfört har kunnat påvisa att vissa individer passerar det nu aktuella området, men denna data visar inte på en fungerande passage för samebys hela renjord. Den GPS data jag tagit del av visar inte heller att den nuvarande viltpassagen fungerar så som var dess syfte. Samebyn har haft ca ett 30-tal halsband i drift varje år under åren 2009–2018. Utav dessa GPS försedda renar har endast någon enstaka ren passerat över passagen vid Abelvattsån.”

I sin presentation på huvudförhandlingen sammanfattar P.S. avseende om den uppförda betongbron fungerar för fri strövning. Han finner inget i den vetenskapliga litteraturen, i de data som tagits fram från rörelsekameror eller i de samtal han fört med de aktiva renskötarna som pekar på en 12 meter bred betongbro bidrar till detta mål. Utifrån den insamlade kunskapen om områdets historia finner han inget som pekar på att den 12 meter breda betongbron på något sätt motsvarar den 1 kilometer breda ursprungspassagen.

På s 80 i den överklagade deldomen i mål M 2474-06 under Lappbyn framkommer ”De tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen”.

Parterna har olika uppfattning om bronns funktionsduglighet och även om vad passagen ska kompensera för. Jag bedömer att det saknas inledande detaljerad utredning avseende bl.a. passagens funktion innan tillstånd till verksamheterna gavs. Hur många renar passerade passagen? Utredningsskyldigheten ligger på sökanden och det är en fråga som tydligt borde ha utretts och bedömts i samband med ansökan.

Syftet med viltpassagen framgår tydligt i den särskilda utredningen och även i aktbilaga 143 i mark- och miljödomstolens mål nr M 2474-06 (se ovan).

”Bron ska medföra att renskötsel i området kan bedrivas på ungefär samma sätt som innan de tillståndsgivna åtgärderna vidtogs, dvs. möjliggöra en fri strövning över Abelvattsån på sätt som skett tidigare och i viss utsträckning även drivning.”

Det har framkommit genom samebyns utveckling av talan, genom vittnesmål från renskötare, genom sakkunnigutlåtanden och genom iakttagelser i fält vid syn att den cirka kilometerlånga barriäreffekt som uppkommit genom den tillståndsgivna exploateringen inte kan kompenseras via en 12 meter bred bro vid en lokalisering som inte motsvarar det läge där samebyns renar naturligt rörde sig över passagen.

Redovisningen av filmer och sammanställning av antal renpassager från värmekameran leder inte till någon annan slutsats.

I det område som bolaget har fått tillstånd är rennäringen av riksintresse enligt 3 kap. 5 § miljöbalken. Av 3 kap. 8 § miljöbalken framgår dock att även områden för energiproduktion kan vara av riksintresse. Generellt gäller att den avvägning som ska göras mellan olika intressen ska vara allsidig och syfta till att den åtgärd som en verksamhetsutövare vidtar ska ha så liten påverkan på omgivningen som möjligt. Enligt principen ”Polluter Pays Principle” är det en verksamhetsutövare som har bevisbördan för detta. Målet rör frågan om en prøvotidsredovisning ska avslutas och hur påverkan på renskötseln ska begränsas.

Den utredningsbrist som föreligger, avseende vad passagen ska kompensera för, kan därmed inte ligga samebyn till last. Den faktiska påverkan på riksintresseklassad rennäring och renskötsel borde i detalj ha utretts av verksamhetsutövaren redan i samband med ansökan. Samebyn får därmed på ett tillräckligt sätt ha visat att uppförd viltbro har en bristande funktion.

Jag bedömer utifrån uppgifter i målet att viltpassagen ska möjliggöra för samebyn att utan ökad arbetsinsats även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt i området. Viltpassagen ska för att fungera som skyddsåtgärd upprätthålla de funktionella sambanden mellan samebyns olika betesområden inom Abelvattnsområdet.

Den byggda viltbron utgör vid sin nuvarande lokalisering och utformning inte en tillräcklig skyddsåtgärd för att undvika skada på renskötseln och uppfylla syftet. Vapstens sameby har visserligen yrkat ett villkor om att en ny viltpassage ska anläggas men för att kunna tillmötesgå detta yrkande krävs ytterligare utredning vilken lämpligen sker inom prøvotidsutredningen.

Min slutsats är att prøvotiden ska förlängas med särskilt fokus på den utredning som ska genomföras för att åstadkomma en förbättrad passagemöjlighet.

Särskilt om de fastställda slutliga villkoren

Ett villkor måste vara klart och tydligt, vara utformat så att det inte råder någon tvekan om vad som krävs av tillståndshavaren och det ska gå att objektivt kunna fastställa när en överträdelse har skett (MÖD 2009:2 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 december 2019 i mål nr M 10029-18). Tillståndsinnehavaren måste också ha en faktisk möjlighet att innehålla villkoren.

I detta fall utgör villkoren till delar skyddsåtgärder för att lindra de negativa effekterna av den tillståndsgivna exploateringen. De fastställda villkoren i mark- och miljödomstolen har accepterats av sökanden.

Vapstens samebyn har ifrågasatt de slutliga villkoren utifrån att de inte kompenserar för den bristande funktionen i passagen. Jag noterar att utformningen av några av de slutliga villkoren kan ifrågasättas. Det rör i första hand villkoren om schaktning närmast viltbron respektive röjning närmast viltbron och inom flyttväg. I prøvotidsutredningen finns inte dessa åtgärder beskrivna eller utredda. Var ska schaktning genomföras? Vad ska åstadkommas? Är det lämpliga terrängförhållanden för schaktning? Vilka volymer uppkommer? Var ska massorna läggas?

Hur ska röjningen närmast viltbron och inom flyttvägen utföras? Vad ska åstadkommas? Hur lång sträcka ska röjas för att åstadkomma en flyttväg? Har sökanden markåtkomst på kort och lång sikt för att genomföra detta?

Skadereglering

När det gäller mål som både innehåller frågor om tillstånd och om ersättning, s.k. blandade mål, är den rådande uppfattningen i praxis och doktrin att i delar av målet som avser ersättning till skadelidande har den skadelidande den huvudsakliga bevisbördan. Vid bedömningen av skadan i detta fall bör det dock beaktas att målet rör avslutande av en prøvotidsredovisning där åtgärders påverkan på riksintresset rennäring slutligt ska prövas. En annan omständighet som också bör påverka är den ovan beskrivna grundläggande utredningsbristen i den redovisning som presenterats av bolaget.

Samebyn får därmed på ett tillräckligt sätt ha visat att uppförd viltbro har en bristande funktion och att det förorsakar en ökad arbetsinsats för att undvika att hjorden splittras och att djuren tar andra vägar. Jag finner således ingen anledning att ifrågasätta samebyns beskrivning av vilka arbetsinsatser som måste vidtas för att samla djuren och därigenom undvika betesförluster. Dessa arbetsinsatser genererar merkostnader som i det här sammanhanget innebär en skada för samebyn.

Det är också tydligt visat att renar med jämna mellanrum tar sig innanför stängslet runt utloppskanalen vilket är förknippat med stora risker då utloppskanalens bergssidor är branta och kanalen djup. Merkostnader för arbetsinsatser att hantera detta utgör också skada och är redovisade.

Redovisningen av merkostnaderna har vissa brister. Det finns dock dagboksanteckningar, om än kortfattade, där antalet renskötare resp. uppgifter om var arbetet utförs redovisas. Avseende helikopterfakturorna framgår flygsträckor m.m. utifrån anteckningar. Jag anser att det utifrån anteckningarna är möjligt att spåra var och när arbetet utförts och bedöma skäligheten av merarbetets omfattning. Samebyn har förklarat att det – utifrån de förutsättningar som renskötseln bedrivs under – inte är rimligt att beräkna en samebys skada i intäktsskillnader. Skadans storlek har visserligen beräknats på grundval av Svenska Samernas Riksförbund schablonersättning för renskötarens deltagande i t.ex. samråd men framstår som skälig dagsersättning.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan finner jag att samebyn tillräckligt tydligt har redovisat vilka merkostnader som förelegat. Det finns således förutsättningar att tillerkänna samebyn ersättning.

Överröstad i dessa delar är jag i övrigt ense med majoriteten.

PARTER

Sökande

Vattenfall Vattenkraft AB, 556810-1520, 971 77 Luleå

Ombud: J.S., Vattenfall AB, Legal Nordic, 169 92 Stockholm

Ombud: Advokat A.S., Fröberg & Lundholm Advokatbyrå AB,
Kungsgatan 44, 111 35 Stockholm

Motpart

1. Vapstens Sameby, 895400-2948, Box 107, 920 64 Tärnaby

Ombud: Advokaten C.W. och biträdande juristen A.M.
Litigate Lawfirm West Advokat AB, Fabriksgatan 7, 412 50
Göteborg

2. Vapstens lappby, 802506-0289, c/o T.S., Box 142, 920 64 Tärnaby

3-22. Enskilda medlemmar i Vapstens lappby, enligt nedan

3. K.G.H.

4. S.H.Å.

5. O.I.

6. T.J.

7. B.L.

8. J-E.L.

9. J.O.

10. T.O.

11. T.L.

12. M.R.

Dok.Id 385742

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se , Info om vår personuppgiftsbehandling: www.umeatingsratt.domstol.se eller kontakta oss		måndag – fredag 08:00–16:00

13. A.S.

14. A-O.S.

15. S.S.

16. T.T.

17. T.S.

18. M.T.

19. K.W.

20. E.Ö.

21. K.Ö.

22. P.Ö.

Ombud för 2-22: Advokaten M.H., HB Werners Advokatbyrå, Västra
Torggatan 11, 652 25 Karlstad

Ombud för 3-16 och 18-22: T.S.

23. Länsstyrelsen i Västerbottens län, 901 86 Umeå

SAKEN

Anläggande av kraftverk vid Abelvattnet m.m., Storumans kommun

Avrinningsområde: Umeälven (28)

Koordinater (SWEREF 99 TM): N: 7268995 E: 499425

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår föreningen Vapstens lappbys och enskilda medlemmar i Vapstens lappbys (Vapstens lappby) yrkanden om vilandeförklaring av målet och fastställande av sakägarskap.

2. Mark- och miljödomstolen avslutar prövotidsförfarandet avseende verksamhetens inverkan i den del som avser jakt och meddelar inga villkor i den delen.
3. Mark- och miljödomstolen meddelar i den del som avser renskötseln följande slutliga villkor.
  - Det ska finnas ett stängsel längs utskovskanalens båda sidor som vid stängslets avslut mot sjön Bleriken ska vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen. Grindarna i stängslet ska vara försedda med lås.
  - Schaktning ska ske på båda sidor om viltbron i syfte att underlätta renarnas passage över bron.
  - Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska förstärkas. Höjden på stängslet ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
  - Røjning och glesning av skog ska ske med start år 2022 och därefter i vart fall vartannat år, på båda sidor av viltbron.
  - Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska under år 2022 röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska därefter ske i vart fall vartannat år.
  - Kontroll av stängsel och grindar samt röjd flyttväg och bäckspel vid sjön Bleriken ska ske genom regelbunden tillsyn. Senast två månader efter det att åtgärderna genomförts ska Vattenfall Vattenkraft AB tillsammans med Umeälvens Vattenregleringsföretag (nedan i domslutet även sökandena) till tillsynsmyndigheten inlämna ett förslag till kontrollprogram som i vart fall ska innehålla uppgifter om hur tillsynen ska ske, hur ofta den ska ske och hur den ska dokumenteras.

Med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken delegerar mark- och miljödomstolen till tillsynsmyndigheten att besluta om de ytterligare villkor som kan behövas med anledning av genomförd tillsyn enligt kontrollprogrammet.

Schaktning och åtgärder avseende stängslet över viltbron ska vara genomförda senast den 31 oktober 2022.

4. Den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken är alltjämt uppskjuten.

Under den fortsatta prövotiden ska sökandena genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena i Gejmån. Utredningen ska även belysa sådana åtgärder som kan kombineras och genomföras för att underlätta passage för renar, vilket kan medföra att det s.k. kanalstängslet behöver byggas om. Utredningen ska därför även belysa sådana möjligheter. Sökandena ska även ange sin inställning till genomförandet av utredda åtgärder.

Utredningen ska redovisas senast den 31 december 2022.

5. Vattenfall Vattenkraft AB ska solidariskt med Umeälvens Vattenregleringsföretag utge ersättning till Vapstens sameby med sammanlagt 5 000 000 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) på 4 800 000 kr från och med den 23 augusti 2018 till dess betalning sker och på 200 000 kr från och med dagen för denna deldom till dess betalning sker.

Vattenfall Vattenkraft AB ska solidariskt med Umeälvens Vattenregleringsföretag utge ersättning till Vapstens lappby med sammanlagt 800 000 kr, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 18 juni 2021 till dess betalning sker.

6. Vattenfall Vattenkraft AB ska solidariskt med Umeälvens Vattenregleringsföretag utge ersättning för rättegångskostnader till Vapstens sameby med sammanlagt 1 400 000 kr (exklusive mervärdesskatt).

Vattenfall Vattenkraft AB ska solidariskt med Umeälvens Vattenregleringsföretag även utge ersättning för rättegångskostnader till Vapstens lappby, med sammanlagt 414 806 kr.

På ersättningarna ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Innehåll

SAKEN	2
DOMSLUT	2
BAKGRUND OCH TIDIGARE HANDLÄGGNING	9
YRKANDEN M.M.	11
Vattenfall	11
Vapstens samebys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag	12
Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.	12
Förstahandsyrkande	12
Andrahandsyrkande m.m.	14
Ersättningsyrkanden år 2014 till och med 2017	15
Ersättningsyrkanden år 2018 till och med 2020	15
Ersättningsyrkande för bevakning av stängsel 2014–2020	15
Vapstens lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag	16
Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.	16
Förstahandsyrkanden	16
Övriga yrkanden	16
Ersättning under byggtiden 2007–2012	16
Ersättning efter viltbrons färdigställande	17
Angående villkor	17
Vattenfalls inställning till samebyns slutliga yrkanden och villkorsförslag	19
Vattenfalls inställning till lappbyns slutliga yrkanden och villkorsförslag	19
RÄTTEGÅNGSKOSTNADER	20
Vapstens sameby	20
Vapstens lappby	21
Vattenfall	22
PRÖVOTIDSREDOVISNING	23
Inverkan på fisket	23
Bakgrund	23
Resultat av fiskeundersökningar	23
Sammanfattande bedömning	24
Inverkan på renskötseln	24
Utgångspunkter	24
Bron uppfyller sitt syfte	25
VATTENFALL OM SAMEBYNS ERSÄTTNINGSKRAV 2014–2017	27

Tidigare ersättningskrav	27
Yrkanden om ersättning år 2014–2017	28
YTTRANDEN I MÅLET I SAMMANDRAG	29
Vapstens sameby	29
Vapstens samebys utveckling av talan i sammandrag	29
Vapstens lappby	48
Vapstens lappbys utveckling av talan i sammandrag	49
VATTENFALL.....	57
Vattenfalls bemötande	57
SAMMANFATTNING AV INGIVNA UTLÅTANDEN	66
Utlåtande P.S.	66
Utlåtande av B-Å.K.....	67
REMISSYTTRANDE	68
BEVISNING	69
Skriftlig bevisning	69
Vapstens sameby	69
Vapstens lappby	70
Vattenfall.....	70
Muntlig bevisning	70
L.O.....	70
P.Ö.....	71
DOMSKÄL.....	72
Målets handläggning m.m.....	72
Vilandeförklaring	73
Prövningens omfattning.....	73
Tidigare avgöranden	73
Viltpassagen – reglering i dom och nya uppgifter efter huvudförhandling och syn.....	74
Sökandenas inställning till prövningens omfattning	75
Vapstens samebys inställning till prövningens omfattning	75
Vapstens lappby – inställning till viltbrons funktion och placering.....	77
Försiktighetsmått och skyddsåtgärder avseende renskötseln.....	78
Vattenfall.....	78
Vapstens sameby	80
Vapstens lappby	80
Fiskefrågor	82

Uppskjutna frågor och utredningar.....	82
Framställda yrkanden om ersättning	85
Rättsliga utgångspunkter.....	85
Vapstens lappbys ersättningsyrkanden	85
Vapstens samebys ersättningsyrkanden.....	85
Övrigt.....	87
Jaktfrågan.....	87
Vapstens lappbys övriga yrkanden.....	88
Rättegångskostnader.....	88
Rättsliga utgångspunkter.....	88

BAKGRUND OCH TIDIGARE HANDLÄGGNING

Abelvattnet är en av Umeälvens översta källsjöar. Sjön avrinner genom Gejmån via Björkvattnet och Gardiken till Umeälven. En regleringsdamm vid Abelvattnet, cirka 10 km uppströms Gejmåns kraftstation och cirka 36 mil från Umeälvens mynning, byggdes under 1960-talet och togs i drift år 1970.

Dåvarande miljödomstolen meddelade genom deldom den 5 juli 2007 Vattenfall Aktiebolag tillstånd till nytt kraftverk i Abelvattnets utlopp, att i kraftverket avleda och tillgodogöra vatten, att utföra och bibehålla rensningar i Gejmån (Abelvattsån) nedströms läget för kraftverket, att anlägga en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket samt att på fastigheten A lägga upp rensningsmassor inom tre områden. Samma dag meddelades Umeälvens Vattenregleringsföretag (UVF) tillstånd enligt miljöbalken att för ombyggnad av den befintliga regleringsdammen i Abelvattnet utföra vissa åtgärder (mål M 2475-06). I båda målen sköts den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötsel, inklusive jakt och fiske upp, för att slutligt avgöras efter en provotid som bestämdes till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden. I deldomen stadfäste miljödomstolen, med en smärre justering, ett avtal angående verksamhetens inverkan på rennäringen som träffats mellan Vattenfall Aktiebolag och Vapstens sameby. Vattenfall Aktiebolag ålades inte några specifika utredningsföreskrifter genom deldomen.

Efter att deldomarna överklagats till dåvarande Miljööverdomstolen (mål nr M 6003-07 respektive M 6006-07) ändrades miljödomstolens deldomar på så sätt att även den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken sköts upp under samma tid. I mål M 6003-07 föreskrev Miljööverdomstolen att Vattenfall Aktiebolag tillsammans med UVF, innan arbeten som påverkar vattenförhållandena sätts igång och under provotiden, ska låta utföra och bekosta undersökningar i Bleriken och Gejmån i enlighet med vad Fiskeriverket närmare föreskriver och att minst ett provfiske ska ha genomförts innan nämnda arbeten påbörjas. (*Mark- och miljödomstolens anmärkning: "Gejmån mellan dammen och Bleriken" är samma*

vattendrag som det som även benämns "Abelvattsån".)

Vapstens sameby har till domstolen tidigare inkommit med krav på ersättning för inverkan på renskötseln under de betessäsonger som förevarit sedan åtgärderna vid Abelvattnet genomförts. Sökandena har medgett yrkanden som avsett kostnader för tiden innan det att viltbron över utloppskanalen var uppförd, dvs. fram till och med den 1 september 2012. Skadereglering fastställdes i en gemensam deldom för målen M 2474-06 och M 2475-06 den 16 januari 2013 där vardera av Vattenfall Umeälven AB som då var sökande i målet, och UVF ålades att betala samma ersättningsbelopp (hälften av den totala summan vardera). Kostnader därefter har bestritts. Mark- och miljödomstolen förordnade den 11 november 2013 två sakkunniga i målen för att utföra granskning och bedömning av rimligheten i den av samebyn yrkade ersättningen, även med hänsyn till den uppförda bron över Abelvattsån. Av de sakkunnigas yttrande framgår bl.a. att de gjorde bedömningen att bron med sin nuvarande placering och i nuvarande utförande inte kommer att kunna tillgodose renskötselns behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. De sakkunniga förordade bl.a. en jämkning av samebyns yrkanden om ersättning med 30 procent. Genom mark- och miljödomstolens därpå följande gemensamma deldom i målen M 2474-06 och M 2475-06 den 12 december 2014 ålades sökandena att utge ersättning för yrkade belopp, reducerade med 30 procent, med hälften vardera.

Vattenfall Vattenkraft AB (som numera är sökande i M 2474-06) och UVF har den 15 oktober 2018 gett in en gemensam prövotidsredovisning samt yttrande i fråga om slutlig reglering avseende skydd för renskötseln och fisket, vilka är de sista kvarvarande frågorna i målen. Prövotidsredovisningen kungjordes den 11 december 2018. Yttranden efter kungörelsen har inkommit från Vapstens sameby och gemensamt från föreningen Vapstens lappby och enskilda medlemmar i Vapstens lappby (nedan används Vapstens lappby som samlad beteckning). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Länsstyrelsen i Västerbottens län och Statens fastighetsverk har meddelat att de avstår från att yttra sig över prövotidsredovisningen. Under skriftväxlingen har yrkanden om inhibition respektive

vilandeförklaring inkommit från Vapstens lappby i januari 2019 respektive juni 2020, vilka båda har avslagits av mark- och miljödomstolen. Domstolen har hållit gemensam syn och huvudförhandling i mål M 2474-06 och M 2475-06 den 16-18 juni 2021. Samma dag som deldom i nu aktuellt mål meddelas, meddelas även deldom i mål M 2475-06.

YRKANDEN M.M.

Eftersom Vattenfall och UVF gemensamt har framställt samtliga yrkanden och angett inställningar i mål M 2474-06 respektive M 2475-06 har mark- och miljödomstolen nedan i stor utsträckning benämnt de två bolagen med det gemensamma begreppet ”sökandena”.

Vattenfall

Sökandena yrkar, som talan slutligen bestämts, att prøvotiden avseende inverkan på renskötsel (inklusive jakt och fiske) och fiske i sjön Bleriken och Gejmån avslutas och att följande slutliga villkor meddelas till skydd för rennäringen.

1. Stängslet längs utskovskanalen ska vid stängslets avslut mot sjön Bleriken vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen.
2. Grindarna i stängslet längs utskovskanalen ska vara försedda med lås.

I fråga om fiske framställs inga villkorsförslag. I enlighet med en skrift ingiven efter huvudförhandlingen i målen har sökandena uppgett att om domstolen anser att det uppkommit en skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet anser sökanden att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejmån.

Vapstens samebys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag

Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.

Vapstens sameby (nedan samebyn) bestrider sökandenas yrkanden och motsätter sig att prøvotiden avslutas.

Samebyn har i samband med huvudförhandlingen uppgett att man bestrider Vapstens lappbys yrkande om vilandeförklaring samt lappbys yrkande om deldom.

Förstahandsyrkande

Samebyn har, som man slutligen bestämt sina yrkanden, i första hand yrkat att domstolen ska fastställa följande villkor:

1. Sökandena ska tillse att de två bommar som omgärdar området (för närvarande vid Gejmåvägen och på norra sidan om Bleriksdammen), samt grindarna i stängslet runt anläggningen, hålls stängda året om och att obehöriga med bil inte ska äga tillträde till området. Bommarna och grindarna ska var försedda med elektroniska låssystem.

Obehöriga ska anses vara alla förutom medlemmar i Vapstens sameby samt anställda vid UVF, Vattenfall och Länsstyrelsen i Västerbottens län. Detsamma gäller personer som särskilt fått i uppdrag av Vapstens sameby, UVF, Vattenfall eller Länsstyrelsen i Västerbotten att ta sig in i området.

Vägarna till och från Abelvattnet ska följaktligen vara stängda för allmänheten.

2. Sökandena ska bygga om och årligen underhålla stängslet som har uppförts vid kanalen så att renar inte kan ta sig in.

Stängslet ska sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel och att renarna vid lågvatten inte kan ta sig innanför detta.

3. Sökandena ska åläggas att omedelbart anlägga en fungerande viltpassage.

Viltpassagen ska möjliggöra för samebyn att utan ökad arbetsinsats även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt i området, genom att utformas och placering i enlighet med vad som anförs nedan.

Viltpassagen ska i första hand placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.

Viltpassagen ska i andra hand placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 50 meter.

Viltpassagen ska i tredje hand placeras ca 50 meter uppströms utloppskanalens slut invid massupplagen och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.

4. Frågan om inverkan på rennäringen efter att den fungerande viltpassagen har anlagts ska skjutas upp under en prøvotid på 5 år efter det att byggnadstiden avslutats.

Under byggnadstiden och efterföljande prøvotiden ska bolaget bekosta samebyns extraarbete och extra kostnader i enlighet med villkor 5 och 6.

5. Sökandena ska årligen bekosta de extra insatser som renskötarna måste vidta vid Abelvattnet. De extra insatserna uppgår till i vart fall 240 antal dagar för en renskötare per år.

Ersättningen för renskötare ska utgå med 4 000 kr per dag under 80 av dagarna och med 5 000 kr per dag (inbegripet bränsle till motorfordon som nyttjas i renskötselarbetet) under 160 av dagarna.

Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex. Ersättning ska erläggas i förskott årligen.

För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

6. Sökandena ska bekosta 65 helikoptertimmar per år. Ersättning ska erläggas i förskott årligen.

För det fall antalet helikoptertimmar överstiger 65 ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

7. Tillsynsmyndigheten ges delegation att fatta beslut om utbetalning av ersättning till Vapstens sameby utöver den ersättning som ska utgå till samebyn i förskott.

Andrahandsyrkande m.m.

Om mark- och miljödomstolen inte ålägger sökandena att anlägga en fungerande viltpassage yrkar samebyn i andra hand att domstolen ska fastställa villkor 1 och 2 samt 5–7 som slutliga villkor.

Om inte mark- och miljödomstolen fastställer villkor 5 och 6 i enlighet med samebyns första och andrahandsyrkande yrkar samebyn följande. Att mark- och miljödomstolen ska tillerkänna samebyn en årlig ersättning att erläggas solidariskt av sökandena med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Ersättning ska utgå med totalt 1 558 750 kronor per år, varav 1 120 000 kr avser extra insatser som renskötarna måste vidta och 438 750 kr avser 65 helikoptertimmar. Ersättningen ska räknas upp enligt

konsumentprisindex. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

För det fall domstolen skulle komma fram till att en årlig ersättning inte ska utgå yrkar Vapstens sameby att mark- och miljödomstolen ska tillerkänna samebyn ett engångsbelopp att erläggas solidariskt av sökandena med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndgiven verksamhet. Vad avser Vapstens samebys yrkande om engångsbelopp hänvisas till 4 kap. 1 § expropriationslagen. Samebyn yrkar vidare ränta enligt 6 § räntelagen på det tillerkända beloppet från dagen för dom till dess betalning erläggs.

Ersättningsyrkanden år 2014 till och med 2017

Samebyn yrkar att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall Vattenkraft Aktiebolag (Vattenfall) och Umeälvens Vattenregleringsföretag (UVF) att solidariskt till samebyn betala 5 971 130 kr jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från den 23 augusti 2018 till dess betalning sker.

Ersättningsyrkanden år 2018 till och med 2020

Samebyn yrkar vidare att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall och UVF att solidariskt till samebyn betala 4 269 680 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppen från den 10 juni 2021 till dess betalning sker.

Ersättningsyrkande för bevakning av stängsel 2014–2020

Samebyn yrkar vidare att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall och UVF att solidariskt till samebyn betala 2 467 530 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 1 701 450 kr från den 23 augusti 2018 samt på 766 080 kr från den 10 juni 2021, allt till dess betalning sker.

Vapstens lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag

Mark- och miljödomstolen har, efter av Vapstens lappby gjorda justeringar och återkallelse av ett flertal yrkanden, antecknat lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag enligt följande.

Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.

Vapstens lappby och dess medlemmar (nedan lappbyn) motsätter sig att prøvotiden avslutas.

Lappbyn har motsatt sig bifall till samtliga av samebyns justerade yrkanden i fråga om viltbrons placering (*domstolens anmärkning: punkten 3 i samebyns villkorsförslag*).

Förstahandsyrkanden

Lappbyn yrkar i första hand att mål M 2474-06 och M 2475-06 vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. I vart fall yrkas att lappbys ställning som sakägare och deras yrkanden avgörs i en senare dom och att övriga nu aktuella frågor avgörs genom deldom.

Övriga yrkanden

För det fall domstolen inte medger något av ovan nämnda yrkanden är lappbys yrkanden följande.

Det yrkas att mark- och miljödomstolen fastställer att Vapstens lappby och dess medlemmar är sakägare.

Ersättning under byggtiden 2007–2012

Det yrkas att sökandena solidariskt förpliktigas att ersätta lappbyn och dess enskilda medlemmar för merarbeten och kostnader som uppstod från byggstart av aktuell verksamhet intill dess viltbron var färdig år 2012 med 800 000 kr. På beloppet yrkas ränta, som det får förstås, från den 18 juni 2021 enligt 6 § räntelagen till dess full betalning sker.

Ersättning efter viltbrons färdigställande

För det fall mark- och miljödomstolen bestämmer att det ska anläggas en ny viltbro/viltpassage enligt samebyns yrkande om detta och föreskriver ny provotid förbehåller sig lappbyn rätten att återkomma med krav på ekonomisk ersättning med anledning av de störningar som kan förväntas uppstå under byggtiden.

För det fall det beslutas om en provotid på 5 år efter det att byggnadstiden avslutats ska sökandena bekosta lappbyns och dess enskilda medlemmar extraarbete och extrakostnader under byggnadstiden och efterföljande provotid i enlighet med villkor 1 och 2.

1. Sökandena ska årligen bekosta de extra insatser som renskötarna måste vidta vid Abelvattnet. De extra insatserna uppgår till i vart fall 60 dagar för en renskötare per år. Ersättning för renskötare ska utgå med 2 000 kr per dag under 30 av dagarna och med 3 500 kr per dag (inbegripet bränsle till motorfordon som nyttjas i renskötselarbetet) under 30 av dagarna. Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall lappbyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska lappbyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.
2. Sökandena ska bekosta 15 helikoptertimmar per år. Ersättning ska erläggas i förskott årligen. För det fall antalet helikoptertimmar överskrider 15 timmar ska lappbyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

Angående villkor

I vart fall yrkar lappbyn och dess enskilda medlemmar att sökandena åläggs villkor att omgående utföra följande förbättringsåtgärder beträffande viltbron.

- Fångstarmar på båda sidor om Abelvattnet ändras samt förlängs enligt den tidigare bifogade kartan, ingiven i samband med huvudförhandlingen, så att

utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt ska styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.

- Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan de ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att de börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.
- Stängsel över viltbron samt i dess anslutning ska vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis vara djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.
- Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de ska hållas stängda.
- Röjning och glesning av skog ska ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 meter och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år.
- Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå ska ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter den 15 oktober.

För närvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som mark- och miljödomstolen genomförde den 16 juni 2021.

- Bommar och grindar ska hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet ska hållas stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter ska

däremot vara tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med far- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet.

Lappbyns inställning är att viltbrons funktion är acceptabel förutsatt att ovan nämnda villkor uppfylls.

För det fall det fastställs att sökandena ska uppföra en ny viltbro eller övergång förbehåller sig Vapstens lappby och dess medlemmar följande. Lappbyn och dess medlemmar ska ha oinskränkt rätt att begära ersättning för de merarbeten och kostnader för renskötseln som orsakas av dessa åtgärder samt vara fullt delaktiga i utformningen av sådana åtgärder. Ovan nämnda villkor ska i tillämpliga delar gälla intill dess det finns en ny och fungerande viltbro/övergång.

Vattenfalls inställning till samebyns slutliga yrkanden och villkorsförslag

Sökandena bestrider samtliga av samebyns yrkanden.

Vattenfalls inställning till lappbyns slutliga yrkanden och villkorsförslag

Eftersom det saknades möjlighet att passera Abelvattsån efter att utloppskanalen fördjupats och innan viltbron var färdigställd medger sökandena att merarbete kan ha uppstått för lappbyn och ersättningsyrkandet på 800 000 kr för perioden fram tills viltbron var färdigställd 2012 medges.

Lappbyn har yrkat på ett antal åtgärder som man anser skulle förbättra viltbrons funktion och yrkar att följande åtgärder föreskrivs som villkor för tillståndsgiven verksamhet.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.

5. Røjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

Sökandena är villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1–6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1–6 om domstolen anser att åtgärderna är lämpliga. När det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta røjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prövotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

RÄTTEGÅNGSKOSTNADER

Vapstens sameby

Vapstens sameby har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i målen från den 21 mars 2014 fram till den 2 juli 2021 med 2 571 158 kr, exklusive mervärdesskatt, varav 2 297 280 kr för ombudsarvode. I en kompletterande kostnadsräkning från den 30 september 2021 har begärts ersättning för ytterligare ombudsarvode om 78 000 kr, exklusive mervärdesskatt. I en andra kompletterande kostnadsräkning från den 28 oktober 2021 har begärts ytterligare ersättning om 83 000 kr exklusive mervärdesskatt, varav 75 000 kr för ombudsarvode. Sammanlagt yrkas ersättning för rättegångskostnader med 2 732 158 kr, exklusive mervärdesskatt, varav 2 297 280 kr utgör ombudsarvode.

Vapstens sameby har i fråga om begärd ersättning uppgett bl.a. följande. Sökandena anser att det är rimligt med ett ombudsarvode uppgående till 600 000 kr i målen. Eftersom arbete i samband med huvudförhandlingen och möten med samebyn uppgår till ca 432 000 kr innebär detta att sökandena anser att ca 168 000 kr, eller ca 1,5 arbetsvecka (56 timmar), är tillräckligt för att Vapstens sameby i övrigt ska ha kunnat tillvarata sin rätt i de aktuella målen från våren 2014 till huvudförhandlingen i juni 2021. Båda målen omfattar totalt ca 850 aktbilagor (ca 425 per mål) som har sammanställts av samebyn i totalt fyra pärmar. Samebyn låter den nu gjorda jämförelsen få tala för sig själv. Yrkad ersättning för I-A.O.s arbete är skäligt och påkallat för att tillvarata samebyns rätt. Arbetet har i stor del bestått av att ta fram i målet relevant skriftlig dokumentation. Detta har underlättat ombudens arbete och därmed också inneburit mindre antal timmar i ombudsarvode. Kostnaderna för att anlita docent P.S. har varit påkallade för att tillvarata Vapstens samebys rättigheter i målen.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har inledningsvis, i en den 18 juni 2021 inkommen kostnadsräkning, yrkat ersättning för rättegångskostnader med 36 250 kr, inklusive mervärdesskatt och i en räkning den 2 juli 2021 yrkat ersättning med 342 806 kr, inklusive mervärdesskatt. I en tilläggsräkning ingiven den 23 augusti 2021 har det framställts yrkande om ytterligare 41 250 kr avseende ombudsarvode inklusive mervärdesskatt, i en tilläggsräkning ingiven den 14 september 2021 om ytterligare 11 000 kr, inklusive mervärdesskatt, för ombudsarvode samt slutligen i en tilläggsräkning ingiven den 18 oktober 2021 om ytterligare 11 000 kr inklusive mervärdesskatt avseende ombudsarvode. Sammanlagt yrkas ersättning för rättegångskostnader med 442 306 kr, inklusive mervärdesskatt, varav 373 175 kr utgör ombudsarvode.

Vapstens lappby har i fråga om ersättning för rättegångskostnader uppgett i huvudsak följande. När det gäller kostnadsräkningen den 2 juli 2021 har sökandena invänt mot att ansvara för ca 10 timmars arbete med anledning av att lappbyn bemött samebyns argumentation. I denna del måste det anses nödvändigt att bemöta

samebyns argument och påståenden eftersom det är fråga om att i huvudsak försvara lappbyns inställning att de är sakägare och för att ta tillvara lappbyns intressen fullt ut. Att aktuella motsättningar även återspeglat sig i detta mål är något sökandena måste anses fått räkna med och det är en del av rådande förhållanden i aktuellt område.

Vattenfall

Vad avser lappbyns rättegångskostnader har Vattenfall solidariskt med UVF medgett att utge yrkad ersättning enligt kostnadsräkning inkommen den 18 juni 2021. Gällande kostnadsräkningen den 2 juli 2021 kan sökandena konstatera att viss del av arbetet har lagts på att bemöta Vapstens samebys yrkanden och argumentation gällande sakägarfrågan. Sökandena anser att detta arbete inte ska ersättas av sökandena. Sökandena vitsordar således ersättning om 90,5 timmar som skälig, dvs. en total ersättning på 315 306 kr inklusive mervärdesskatt. Sökandena har därefter även medgett yrkad ersättning om 41 250 kr inklusive mervärdesskatt samt yrkandet om 11 000 kr inklusive mervärdesskatt av den 14 september 2021 respektive den 18 oktober 2021 enligt tilläggsräkningar.

Vad avser ersättning för samebyns rättegångskostnader har sökandena bl.a. uppgett att man anser att nedlagd tid vare sig är rimlig eller skälig för att tillvarata samebyns rätt när det gäller de frågor som omfattas av provotidsredovisningen. Eftersom ombudets arbetsredogörelse inte innehåller någon redovisning av hur mycket tid som lagts ned på de olika momenten kan sökandena inte på ett mer detaljerat sätt bemöta yrkad ersättning, men anser att det framstår som klart att beloppet ska jämkas betänkligt. Sökandena bestrider att utge ersättning för sakkunnigutlåtande och tekniskt biträde av P.S. samt för I-A.O.s arbete.

Sökandena anser att en skälig ombudskostnad uppgår till ca 600 000 kr exklusive mervärdesskatt och har uppgett att man inte behöver yttra sig över kompletterande kostnadsräkningar från samebyn.

PRÖVOTIDSREDOVISNING

Inverkan på fisket

Sökandena har genomfört undersökningar för att utreda de tillståndsgivna åtgärdernas påverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken. För att säkerställa ett bra referensmaterial genomfördes provfisken under 2008, dvs. innan några anläggningsarbeten påbörjats. Uppföljande provfisken genomfördes sedan under 2015 efter det att anläggningsarbetena genomförts. En närmare beskrivning av genomförandet och resultaten från utredningarna framgår av en bilaga. Sammanfattningsvis kan sägas att såväl ursprunglig som uppföljande undersökning gav likartade resultat vad gäller fiskförekomst och status. Det finns inte något som tyder på att verksamheten vid Abelvattnets kraftstation skulle ha påverkat fiskbestånden. Sökandena anser därmed att prøvotiden kan avslutas utan att några villkor föreskrivs eller ytterligare åtgärder vidtas med avseende på skydd för fisket.

I bilagan redovisas förutom genomförda undersökningar ett utlåtande från Erik Sparrevik enligt följande.

Bakgrund

Innan anläggningen av Abelvattnets kraftverk genomfördes år 2008 fiskundersökningar i Bleriken och Gejmån. Syftet med undersökningarna var dels att undersöka effekter av suspenderat material på fiskbeståndet i Bleriken. Dessutom skulle undersökningarna påvisa om driften av Abelvattnets kraftverk genom turbinförluster påverkade öringsbeståndet i Bleriken i större grad jämfört med den fiskeavgift som utdömts som kompensation av miljödomstolen. Avsikten var också att dokumentera fiskbeståndet i Bleriken och Gejmån mellan dammen vid Abelvattnet och Bleriken innan några arbeten som påverkade vattenförhållandena utfördes. Efter att Abelvattnets kraftverk färdigställts gjordes motsvarande undersökningar 2015 förutom elfiske i Gejmån som numera utgör utloppskanal till kraftverket och därför inte kunde genomföras. Undersökningarna skulle dokumentera eventuell påverkan på öring- och rödingsbestånden efter anläggning och drift av kraftverket.

Resultat av fiskeundersökningar

Under år 2008 gjordes provfisken i Bleriken och totalt fångades, förutom elritsa, 200 öringar och 16 rödingar. Denna undersökning visade att öring utgör ca 93 procent av fiskpopulationerna i sjön. Medelvikten på fångad fisk var låg, i både öring- och rödingsbeståndet låg den strax under 100 g. Längdfrekvensdiagrammet för öring visade på tydlig dominans av individer mellan 150 och 250 mm. Elfisket i Gejmån mellan Abelvattnet och Bleriken visade att årsyngel av både öring och röding förekom i låga tätheter.

I nätprovfisket som genomfördes 2015 i Bleriken fångades öring, röding och elritsa. Totalt fångades 202 öringar och 36 rödingar. Fångsten dominerades av öring som utgjorde knappt 90 procent av fångsten. Öringens medelvikt uppgick till 212 g och dess medellängd till 259 mm. Rödingens medelvikt uppgick till 140 g och dess medellängd till 202 mm.

Sammanfattande bedömning

De genomförda nätprovfiskena år 2008 och 2015 i Bleriken visade på likartade resultat. Antalet fångade fiskar och de olika arternas förekomst på olika djup skiljde sig inte väsentligt mellan åren. Medelvikten för både öring och röding var högre 2015 jämfört med 2008. Båda årens fångster visade på en stor dominans av öring i Bleriken. Någon negativ påverkan på fiskbestånden i Bleriken av anläggning och drift av Abelvattnets kraftverk har inte kunnat påvisas.

Inverkan på renskötseln

Utgångspunkter

Den 1 september 2012 stod den viltbro över utloppskanalen färdig som sökandena ålagts att uppföra. Under den provotid som löpt sedan dess har viltbronns funktion utretts och resultaten redovisats.

Viltbron är uppförd med syftet att kompensera för de tillståndsgivna verksamheternas inverkan på renpassagen mellan Abelvattnet och Bleriken över Abelvattsån. Innan bedömningen av i vilken utsträckning viltbron utgör en tillräcklig kompensation eller inte, och om rennäringen i slutändan har påverkats av verksamheterna, måste det klarläggas vad det är som ska kompenseras för. De tillståndsgivna verksamheterna består i huvudsak av att anlägga och ta i drift ett nytt kraftverk i Abelvattnets utlopp samt att i Abelvattnet anlägga och bibehålla ett nytt ytutskov med tillhörande kanal. Påverkan från tidigare tillståndsgivna verksamheter i området ska inte beaktas. Utgångspunkten är alltså den redan medgivna inverkan och övriga omständigheter innan anläggningsarbetena påbörjades.

Innan den nya kanalen och kraftverket anlades strövade renar över Abelvattsån, mellan Abelvattnet och sjön Bleriken. Sökandena har uppfattat det som att passagen främst använts för fri strövning och att drivning över denna passage förekommit mer sällan. Detta framgår också av det sakkunnigutlåtande som inhämtades av mark- och miljödomstolen år 2014. Även ur Vapstens samebys yttrande av den 6 juli 2018 framträder motsvarande bild. Utöver detta kan nämnas att flödet i Abelvattsån ofta varit uppåt cirka 25 m³/s vilket borde påverkat möjligheten till strövning och definitivt drivningsmöjligheterna. Sökandena känner inte till att Vapstens sameby vid något tillfälle begärt minskad eller nolltappning för att möjliggöra drivning.

Viktigt att notera i detta sammanhang är också att det sedan lång tid tillbaka har funnits ett stängsel på den södra sidan av sjön Bleriken som redan innan åtgärderna vid Abelvattnet måste delvis ha förhindrat/försvårat renpassage över aktuellt vattendrag.

Det är utifrån dessa förutsättningar som viltbronns funktion och verksamhetens påverkan på renskötseln i området ska bedömas.

Bron uppfyller sitt syfte

Under hela prövotiden har sökandena följt upp och utrett viltbrons funktionalitet och i vilken utsträckning den kan sägas uppfylla sitt syfte. Bron ska medföra att renskötseln i området kan bedrivas på ungefär samma sätt som innan de tillståndsgivna åtgärderna vidtogs, dvs. möjliggöra en fri strövning över Abelvattsån på sätt som skett tidigare och i viss utsträckning även drivning.

Sökandena kunde tidigt konstatera att bron användes av förbipasserade renar och att den inte verkade innebära ett hinder. I samband med Vapstens samebys yrkanden 2013 om ersättning för inverkan på renskötseln stod det dock klart att samebyn inte delade denna uppfattning. Ersättning i samma storleksordning och omfattning krävdes för tiden såväl före som efter viltbrons uppförande. Eftersom Sökandena motsatte sig krav som avsåg tiden efter brons uppförande och ifrågasatte skäligheten i yrkade belopp uppdrog domstolen åt sakkunniga att utreda beloppens skälighet. Det låg inte i sakkunnigas direkta uppdrag att uttala sig om brons funktion. Trots det framgick av utlåtandet att bron riskerade att inte kunna tillgodose renskötselns behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. Slutsatsen uppgavs bygga på främst tre faktorer, eller snarare tre farhågor; (1) att bron är anlagd i en sänka ca 200 meter uppströms tidigare led, (2) att bron är för smal för att det ska kunna göras sannolikt att ett större antal djur skulle komma att använda den och (3) att bron och området omkring denna saknar avskärmningar och att de stängsel som finns inte skulle stå emot eventuella utbrytningar i samband med drivning över bron. Utlåtandet och ersättningskraven från Vapstens sameby tydliggjorde för sökandena att det krävdes faktisk dokumentation och utredning över hur bron nyttjades. Detta för att ta reda på om farhågorna om att bron inte skulle kunna nyttjas mer än av enstaka renar verkligen stämde.

För att närmare utreda brons funktion och behovet av eventuella justeringar eller ytterligare åtgärder installerades en värmekamera i anslutning till bron försedd med en rörelsedetektor. Det stod tidigt klart att farhågorna om att renar inte skulle hitta fram till bron eller att de inte skulle välja att nyttja den i mer än mycket begränsad omfattning inte stämde. Det framgår med tydlighet av filmerna att ett stort antal renar till synes obrydda passerar bron i såväl söder- som norrgående riktning. Av de många sekvenser som filmats finns ingenting som tyder på att renarna skulle vara stressade, tvekande till att passera, inte få plats att ta sig fram eller välja att vända om. Det finns luckor i statistiken bland annat till följd av tekniska problem och att kameran inte kunnat underhållas löpande. Dokumentationen syftar dock inte till att utgöra ett underlag över samtliga passager eller att ge en bild av den totala strövningen i området över åren. Syftet har varit att faktabaserat dokumentera om och i vilken utsträckning bron fungerar för strövning. Något de uppemot 700 passager som årligen noterats med all tydlighet visar att den gör.

Det kan därmed konstateras att den tidigare framförda farhågan om att bron skulle ha givits en ofördelaktig placering varit ogrundad och att brons något avvikande placering jämfört med tidigare led inte har någon beaktansvärd betydelse för strövningen. Inte heller har brons dimensioner påverkat hur den används, någon trängsel eller andra svårigheter med passage har inte kunnat konstateras, i motsats

till sakkunnigas farhåga. Vapstens samebys uppfattning att enbart ett mindre antal djur har setts passera över bron har inte heller visat sig stämma. Mot bakgrund av detta får det anses stå klart att bron mycket väl kompenserar för verksamhetens intrång i renskötseln beträffande den fria strövningen, i förhållande till de förutsättningar som rådde innan åtgärderna genomfördes.

Nästa fråga som återstår att besvara är brons funktion i förhållande till drivning. I detta sammanhang kan inledningsvis konstateras att brons bredd och övriga dimensioner inte kan anses förhindra drivning. Det finns exempel på drivningar som skett över smalare broar än förevarande, som dessutom varit trafikerade. Därtill finns idag en mindre bro vid Ropen som fungerar utmärkt även för drivning. Några faktiska försök till drivning över viltbron har inte genomförts. Vapstens sameby har uppgivit att anledningen till detta är farhågor om att avskärmningar och stängsel inte skulle kunna stå emot eventuella utbrytningar, och de förödande konsekvenser en misslyckad drivning skulle leda till. Sökandena delar definitivt uppfattningen att drivningsförsök inte ska genomföras om det finns en reell risk för att det misslyckas med förolyckade renar som följd. Med det sagt delar dock inte sökandena uppfattningen att riskerna med drivning är sådana som samebyn och sakkunniga uttryckt. Stängslet har inspekterats inför denna prövotidsredovisning och uppvisar inga tecken på svaghet eller andra brister. Med normala underhållsåtgärder kommer detta inte heller att uppstå framöver. Inför en eventuell drivning skulle det naturligtvis säkerställas att samtliga grindar och andra öppningar i stängslet är väl förslutna och vid behov låsta. Dessutom kommer stolparna vid ingången och över bron att förstärkas för att ytterligare säkerställa att drivning kan ske riskfritt.

Enligt sökandena finns det därmed inte något som talar för att drivning inte skulle kunna genomföras. Sökandenas uppfattning är att drivning enbart förekommit undantagsvis och då av ett begränsat antal renar. Denna typ av drivning bör kunna genomföras över viltbron med det utförande den har idag. Bron har aldrig syftat till att möjliggöra drivning i större skala och på mer regelbunden basis, med anledning av att sådan verksamhet inte tidigare förekommit. Dessutom finns en alternativ plats för drivning i områdets närhet över Gejmån. Den platsen är också anpassad för att drivning i större skala ska kunna ske. Av den anledningen har Vattenfall bl.a. tidigare grävt ner en luftledning som gick vid Bleriken för att underlätta drivning över ån.

Skulle domstolen trots detta komma fram till att ytterligare åtgärder krävs för att kompensera för påverkan på drivningsmöjligheter är sökandena beredda att med samebyn diskutera vilken typ av åtgärder som skulle vara lämpliga att genomföra.

Sammanfattningsvis är sökandenas uppfattning att bron till fullo kompenserar för den inverkan verksamheten haft på rennäringen i området. Det finns ingenting som tyder på att den fria strövningen har försämrats eller begränsats i någon beaktansvärd utsträckning och drivning bedöms kunna ske i ungefär samma omfattning som tidigare. Några ytterligare skadeförebyggande åtgärder är därmed inte motiverade. Till följd av detta finns inte heller skäl att utge någon ekonomisk kompensation med anledning av inverkan på renskötseln, vare sig för tidigare år eller för i framtiden uppkomna kostnader.

VATTENFALL OM SAMEBYNS ERSÄTTNINGSKRAV 2014–2017

I samband med att prövotidsredovisningen ingavs till mark- och miljödomstolen redogjorde sökandena även för sin inställning till de ersättningskrav som samebyn framställt för åren 2014–2017 och som ännu inte prövats av domstolen, i enlighet med vad som framgår nedan.

Tidigare ersättningskrav

Syftet med den prövotid som löpt under drygt fem år har varit att utreda hur de genomförda åtgärderna har påverkat rennäringsen i området och i vilken utsträckning ytterligare skyddsåtgärder eller annan skadereglering behövs. Efter det att tillståndsgivna åtgärder genomförts, men innan viltbron var färdigställd, kunde renar inte passera Abelvattån. Detta ledde till merkostnader för Vapstens sameby om totalt 662 950 kr, något sökandena inte har ifrågasatt. Beloppet delades mellan Vattenfall och UVF med hälften vardera och fastställdes genom mark- och miljödomstolens deldom den 16 januari 2013.

Vapstens sameby yrkade sedan ersättning även för säsongen 2012, inklusive tiden efter det att viltbron uppförts, och för 2013 års säsong. Sökandena medgav att ersättning skulle utgå för tiden fram till dess att bron uppförts (dock med viss jämkning av de yrkade beloppen). Ersättning för tiden därefter bestreds av sökandena som även ifrågasatte lämpligheten av att pröva ersättningsyrkandena under pågående prövotid. Detta eftersom brons funktion var under utredning. Utan vetskap om funktionen är det svårt att dra några närmare slutsatser om vilka merkostnader som faktiskt uppstått till följd av den tillståndsgivna verksamheten. Domstolen ansåg dock att frågan kunde tas upp till prövning trots pågående prövotid. För att bedöma rimligheten av de yrkade beloppen avseende 2012 förordnade domstolen sakkunniga i målet vilka lämnade sitt utlåtande i april 2014.

Angående merkostnader framgår av utlåtandet i huvudsak följande; i) att Vapstens sameby har ådragit sig merkostnader med anledning av de genomförda åtgärderna vid Abelvattnet; ii) att dessa merkostnader består även efter det att viltbron var färdigställd på grund av brister i brons funktion samt iii) att dessa brister befarades bestå, och därmed även samebyns merkostnader. Även om merkostnader kunde konstateras ifrågasattes rimligheten i dess storlek. De sakkunniga föreslog därför att beloppen skulle jämkas med minst 30 procent. Anledningen var främst svårigheter i att utläsa i vad mån de kostnadsdrivande insatserna varit direkt eller indirekt avhängiga de tillståndsgivna åtgärderna. Genom dom den 12 december 2014 ålades Sökandena att utbetala ersättning till Vapstens sameby för yrkade merkostnader hänförliga till perioden 2012–2013 med ett totalt belopp om 1 736 674 kr, efter en jämkning med 30 procent. De sakkunnigas slutsatser, och domstolens dom i december 2014, baserades på uppskattningar och antaganden som gjordes vid en tidpunkt då viltbron enbart varit uppförd i en och en halv betessäsong. I efterhand, när utredning visat att brons funktionalitet inte är behäftad med de brister som befarades, framstår sökandenas bestridande av de tidigare ersättningskraven som befogad. Det innebär i så fall att de belopp sökandena erlagts att betala ut egentligen inte var hänförliga till merkostnader med anledning av tillståndsgivna åtgärder. Det finns dock inte någon närmare fakta i den frågan och det kan inte uteslutas att

renarna av olika anledningar inte sökte sig till den nya bron omedelbart, t.ex. av vaneskäl. Strövningen kan därmed ha varit reducerad under en övergångsperiod. Skäligheten i utdömda belopp med anledning av befarade brister i brons funktionalitet kan därmed ifrågasättas. Eftersom det är svårt att särskilja eventuella merkostnader hänförliga till åtgärder under en naturlig tillväjningsprocess avser sökandena dock inte yrka återbetalning av utdömda belopp. Istället väljer sökandena att fokusera på de kostnadsersättningar som inkommit sedan domstolens avgörande i december 2014.

Yrkanden om ersättning år 2014–2017

Sökandena anser inte att några merkostnader till följd av de tillståndsgivna åtgärderna i Abelvattnet har uppkommit. Den påverkan som tillståndsgiven verksamhet haft på den fria strövningen har avhjälpes genom anläggandet av viltbron. Prövotiden har utvisat att brons funktionalitet är god och inte förhindrar eller försämrar möjligheten till passage över Abelvattså jämfört med tidigare rådande förhållanden. Några drivningsförsök har inte gjorts över ån varför det inte går att avgöra i vad mån drivningsmöjligheterna faktiskt har påverkats. Men eftersom drivning över Abelvattså tidigare enbart skett i begränsad utsträckning och alternativ drivningsplats finns över Gejmån har sökandena svårt att se att en eventuell påverkan på drivningen skulle kunna leda till några större merkostnader. Det är i vart fall omöjligt att utläsa av de redovisade kostnadsposterna vilka åtgärder som påstås vara ett resultat av att drivning inte skulle ha kunnat ske över Abelvattsån.

Några belopp kan inte vitsordas i sig. Även om domstolen skulle finna att strövningen har påverkats negativt är det omöjligt att utifrån redovisade kostnadsposter särskilja eventuella merkostnader med anledning av påverkan på strövningen från kostnader hänförliga till åtgärder som i mer eller mindre utsträckning skulle ha utförts ändå inom ramen för den normala renskötseldriften. Under alla omständigheter bestrids rimligheten av de kostnader som det yrkas ersättning för. Såsom eventuell skadelidande part finns en skyldighet att försöka begränsa sin skada och hålla nere eventuellt uppkomna merkostnader. Omfattningen av åtgärder och antalet mantimmar ifrågasätts. Sökandena har inte informerats om åtgärder som vidtagits för att t.ex. efterhöra möjligheten att samordna arbetet med arbete som sökandenas personal löpande bedriver på platsen. Detta hade sannolikt kunnat hålla nere de omfattande kostnaderna för bl.a. resor och utebliven arbetstid. Den tillsynspersonal som sökandena har i området har knappt sett någon ren vid Abelvattnets damm eller vid vägen under flera års tid. Att det ständigt skulle behövas tillsyn i det området på sätt som samebyn redovisat framstår som orimligt. Företrädare för byn har dessutom redan en rad andra ärenden i området bl.a. till en befintlig renskiljningsanläggning. Det måste ha varit möjligt att samordna en hel del av dessa ärenden i syfte att minimera sin skada.

Sökandena kommer inte att bemöta respektive kostnadspost var för sig utan anser att det först krävs en förklaring till varför den aktuella aktiviteten varit en nödvändig följd av de tillståndsgivna åtgärderna. Eftersom bron nu bevisligen fungerar har sökandena mycket svårt att se behovet av det omfattande arbete som synes ha genomförts för att helt hålla renar borta från att passera över Abelvattsån.

Beskrivningen av hur renskötseln bedrivits under betessäsongerna 2014–2017 tyder på att samma typ av arbetsmoment genomförts under dessa år som de förevarande säsongerna då strövningen faktiskt var begränsad. Kostnadsredovisningen är i stora delar en beskrivning av renskötsel från ett område till ett annat vilket är kärnverksamhet för samebyn och något som sker varje år. Sökandena kan inte se på vilket sätt de omfattande insatserna skulle vara en direkt eller indirekt följd av tillståndsgivna åtgärder, och inte åtgärder som skulle ha utförts ändå.

YTTRANDEN I MÅLET I SAMMANDRAG

Mark- och miljödomstolen sammanfattar i det följande vad Vapstens sameby och Vapstens lappby anfört i målet.

Vapstens sameby

Vapstens sameby har yttrat sig i fråga om ersättningsyrkanden samt över prøvotidsredovisningen i aktbilagorna 140, 163, 177 och 201, och i dessa frågor samt angående vad Vapstens lappby anfört i målet i aktbilagorna 262 och 310, innan huvudförhandlingen. Även yttranden efter huvudförhandlingen har inkommit; aktbilagorna 422, 437 och 455. Nedan följer en sammanfattning av vad samebyn uppgett i aktbilaga 310, ingiven inför huvudförhandlingen samt aktbilagorna 422, 437 och 455 ingivna efter huvudförhandlingen.

Vapstens samebys utveckling av talan i sammandrag

Bakgrund

Vattenfall och UVF har enligt deldomar den 5 juli 2007 i mål M 2474-06 och M 2475-06 fått tillstånd enligt miljöbalken att vidta åtgärder vid Abelvattnet. Det kunde förutses att rennäringen skulle komma att påverkas negativt av åtgärderna bland annat på så sätt att renarna inte skulle kunna passera över vattendraget mellan Abelvattnet och Bleriken. Enligt deldomen i mål nr M 2474-06 förpliktigas Vattenfall i anledning av detta att anlägga ”en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket”. (Viltbro används nedan för att beskriva den av sökanden byggda överfarten.) Viltbron färdigställdes senare delen av hösten 2012. Bron har placerats och utformats på ett sätt som, enligt Vapstens samebys bestämda uppfattning, innebär att renhjorden trots åtgärden inte tar sig över utloppskanalen och att den ursprungliga passagen därmed fallit bort. Detta har samebyn framfört till Vattenfall och UVF under ett flertal tillfällen vid den process som föregick hösten 2012, men också därefter.

Den ursprungliga passagen för renarna var mellan vattenfallet/fiskhindret och sjön Bleriken och omfattade omkring 450–500 meter. Passagen bestod tidigare i en ofta torrlagd bäckfåra. Denna passage är numera helt avskuren på grund av den 10 meter djupa kanalen som går mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken och som är utformad som en kanjon (alltså en kanal med lodräta klippväggar) samt på grund av det av bolaget uppförda stängslet runt kanalen. Enligt samebyns uppfattning har också isförhållandena på sjön Bleriken avsevärt försämrats efter åtgärderna vid dammen och kanalen. Förändringen består i att vattnet i och med åtgärden rinner mycket mer forcerat ut i sjön Bleriken och river upp isen långt ut i sjön. Detta

innebär att renarna under våren inte heller kan passera över sjön som tidigare. Isen utgjorde tidigare jämte den torrlagda bäckfåran möjliga passager när renarna kom strövande från öster på väg upp mot Södra Storfjället och vår- och kalvningslanden och tvärt om på hösten.

Det är viktigt att ha i åtanke att den ursprungliga passagen innan prövningarna av de planerade åtgärderna som slutligt avgjordes år 2008 utgjorde en s.k. svår passage och var riksintresseklassificerad enligt 3 kap. 5 § 2 st miljöbalken. Det innebär med andra ord att passagen enligt nämnda bestämmelse skulle ha skyddats mot åtgärder som påtagligt försvårar näringens bedrivande. Sett mot bakgrund av hur rennäringen inom samebyn har påverkats av de ansökta åtgärderna skulle dessa enligt samebyn aldrig ha bedömts som tillåtliga. Intrången som uppkommit har enligt samebyns bestämda uppfattning helt förändrat samebyns och rennäringens traditionella markanvändning inom det specifika området, vilket också påverkat rennäringens förutsättningar att nyttja hela samebyns året-runt-marker på för renarna bästa betesresursmässiga sätt. Det bör även framhållas att den ursprungliga passagen var en helt central överfart för samebyns renskötsel redan innan den ursprungliga regleringen av Abelvattnet och Gejmån ägde rum mellan åren 1967–1968. Detta framkommer bland annat av det material och de omfattande utredningar som företogs i syfte att utreda vattenregleringens påverkan på samebyns renskötsel. Efter vattenregleringen av sjön Abelvattnet uppkom en påverkan av landområdet mellan dammen och Bleriken, men samebyns renar kunde trots detta passera tack vare åtgärder som vidtogs av verksamhetsutövaren.

Vid det första samrådet mellan UVF och Vattenfall å ena sidan och samebyn å andra sidan som hölls i mars år 2006 framhöll bolagen att den planerade förstärkningen av dammen och åtgärderna mellan sjöarna inte skulle komma att påverka samebyn nämnvärt. Vid detta första möte deltog samebyns dåvarande ordförande Licelott Omma och styrelseledamot I-A.O.. Enligt företärdare för bolagen hade frågan om ersättning och åtgärder genom de gamla vattendomarna redan prövats. Samebyn skulle dessutom enligt bolagens företrädare inte märka av de planerade åtgärderna och därför fanns heller ingen anledning att oroa sig över hur rennäringen skulle komma att påverkas. Åtgärderna beskrevs närmast som ett krav utifrån EU-regler om vatten- och dammsäkerhet och att dammen endast skulle förstärkas i syfte att uppfylla dessa bestämmelser. Samebyn menar att denna information och redogörelse av de planerade åtgärderna har kommit att prägla den utredning rörande rennäringen som UVF och Vattenfall själva genomförde inför tillståndsprövningen och att bolagen därigenom har förminskat de tänkbara konsekvenserna av de planerade åtgärderna på rennäringen. Samebyn har dock alltigenom processen betonat vikten av att renarnas naturliga överfart skulle behållas intakt för att samebyns markanvändning och renarnas fria strövning inte skulle komma att påverkas negativt.

Viltbrons funktion

Sedan viltbron färdigställdes i slutet av 2012 kan konstateras att problemen som fanns innan viltbron byggdes i sin helhet kvarstår. Viltbron har inte kunnat mildra effekten av det stora intrång som den nya kanalen, som motsvarar en kanjon, innebär för

renskötseln. Ett fåtal renar strövar över bron, men den stora delen av renhjorden, som i vanliga fall skulle ha passerat över bäckfåran mellan Bleriken och Abelvattnet eller nedanför den gamla bäckfåran på Blerikens is, har inte lyckats ta sig över. Detta har samebyns renskötare kunnat konstatera genom att jämföra var renarna traditionellt har befunnit under renskötselåret i förhållande till nu rådande situation.

Samebyn har under åren 2014 – 2020 inte kunnat ta risken att driva renar aktivt över viltbron, eftersom konsekvenserna av en misslyckad flytt skulle vara ödesdigra för renskötseln och renarnas säkerhet i synnerhet. Viltbrons utformning riskerar att renar skadas vid en renflyttning med en renjord och enligt samebyns bestämda uppfattning skulle det strida mot god djurvård och renskötsel att över huvud taget överväga att nyttja viltbron i samband med en samlad renflytt. Detta har också vid ett möte i september 2013 påtalats för representanter för Sökandena.

Rätten har tidigare utsett sakkunniga som ska uttala sig om viltbrons funktion. De sakkunniga har efter bland annat syn på platsen konstaterat att viltbron med sin nuvarande placering och i nuvarande utförande inte kommer att kunna tillgodose renskötselns behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. Ett mindre antal djur har setts passera över bron och denna strövning bedöms fortsätta, men inte heller på sikt – få någon väsentlig ökning av antalet djur som använder sig av viltbron. Enligt de sakkunniga är inte drivning över bron lämpligt och under rådande förhållanden knappast förenlig med djurskyddslagens bestämmelser om att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande. Samebyn delar i sin helhet de sakkunnigas uppfattning i denna del.

Uppkomna skador

Enligt uttryckliga instruktioner från Vattenfall och UVF, genom Vattenfalls dåvarande bolagsjurist E.A., har Vapstens sameby sedan 2013 fört anteckningar över vilka extra arbetsinsatser som krävts och när helikopter använts på grund av att det inte går att passera vid Abelvattnet. Samebyn har under somrarna kunnat konstatera att renarna inte uppehållit sig i samma utsträckning inom de västligare belägna områdena inom samebyns året-runt-marker, Södra Storfjället, där samebyns kalvmärkningar genomförs. Samebyn har därför behövt vidta åtgärder för att samla ihop renarna och driva dem västerut till det område de under naturliga förhållanden själva hade vandrat till. Samebyn har därutöver under höstarna fram till och med dagens datum vidtagit åtgärder för att kunna använda de betesområden som, på grund av att renarna inte har kunnat passera över den ursprungliga passagen/överfarten mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken, annars skulle falla bort. Dessa områden utgörs i huvudsak av Luspfjäll, Lövfjäll och Virfjäll.

Det ska även i sammanhanget understrykas att den ovan beskrivna skadan och de åtgärder som samebyn tvingats vidta för att minska skadorna med högsta sannolikhet kommer att fortsätta inträffa varje år, så länge det inte finns en för rennäringen fungerande passage över Abelvattsån. Den nu beskrivna skadan överensstämmer i stort med de som varit 2012 och 2013, vilken samebyn sedan tidigare yrkat ersättning för i målet. Mark- och miljödomstolen har den 12 december 2014 meddelat deldom avseende dessa år (M 2474-06 och M 2475-06). Deldomen vann

laga kraft när Högsta domstolen den 5 september 2016 beslutade att inte meddela prövningstillstånd.

Vapstens sameby yrkar även ersättning för skada i anledning av att renar kommer innanför det stängsel som byggts utmed kanalen. Skadan avser åren 2011-2021 (halva). Kanalen är mycket djup (10 meter) med nästan lodräta kanter. Den har som redan anförts formen av en kanjon. Risken för att djur går ner sig och skadas/drunknar på grund av att de inte kan ta sig upp på endera sida förrän de når sjön Bleriken längst ner i kanalen är överhängande. I anledning av detta har ett stängsel satts upp runtom kanalen. Stängslet är i och för sig en bra skyddsåtgärd, men endast om det uppfyller vissa krav. Samebyn har åtskilliga gånger påpekat brister för UFV och Vattenfall, utan att dessa brister i vissa fall överhuvudtaget inte eller först senare åtgärdats. Bristerna har bland annat bestått i att grindarna stått öppna och att stängslet på olika sätt inte har varit ändamålsenligt. Stängslet går till exempel inte tillräckligt långt ut i Bleriken, vilket innebär att renarna enkelt kan ta sig runt stängslet om de väljer att vada i vattnet och vidare in mellan stängslet på andra sidan av kanalen och själva kanalen. Om renarna kommer innanför instängslingen av kanalen medför det att renarna har svårt att ta sig ut ur inhägnaden av kanalen eller att de på grund av stress, rädsla alternativt törst/hunger väljer att försöka ta sig över kanalen med risk för att drunkna eller skadas illa. I juli 2020 kunde en samebymedlem konstatera att det pågick restaurering av grindarna och stängslet runt kanalen. Innanför stängslet fanns rikligt med spår och spillning från renar och små renkalvar. Stängslet var på sina ställen helt öppet för renar att ta sig genom och grindarna stod öppna. Grindarna har vidare under lång tid saknat erforderliga lås. Detta, tillsammans med den omständigheten att bolagen brister i sin tillsyn över att obehöriga inte ska komma upp till dammen och området, innebär att grindarna ofta står öppna. Renarna kan då fritt ströva in i det farliga området mellan stängslet och kanalen. Detta har inneburit att renskötarna i samebyn av oro för renarna ofta åker till området för att dels bevaka att inte renar kommit innanför stängslet, dels driva ut renar som kommit mellan stängslet och kanalen. Det kan ta flera timmar att få ut renarna från det farliga området intill kanalen och karaktären på området gör det särskilt svårt att hantera renarna där.

Samebyns medlemmar hjälps åt med att kontrollera området (och i synnerhet under barmarkspanperioden maj-november). I samband med att samebyn inför kalvmärkningarna har samlat renarna längre västerut befinner sig naturligen inte lika mycket renar i området och då är inte heller samebymedlemmarnas besök i Abelvattnet lika frekventa. I början av juli besöks området en gång i veckan och resten av månaden krävs inte några besök. Tiden efter kalvmärkningen (augusti-september) när det börjar bli mycket svampar ökar återigen förekomsten av renar i närheten av Abelvattnet och kanalen. Då krävs det att en renskötare åker till Abelvattnet två till tre gånger i veckan. Under oktober-november krävs det besök tre till fyra gånger i veckan eftersom renarna under denna tid börjar övergå till lavbete och naturligen söker sig längre österut.

Vad avser skadorna för år 2018 till och med år 2020 bifogas fakturor och utdrag ur arbetsledarens almanacka i enlighet med de riktlinjer som Vattenfall och UFV

framfört till samebyn. Svenska Samernas Riksförbunds (SSR) riktlinje avseende ersättning till en renskötare för förlorad arbetsinkomst vid samråd uppgår idag till 4 000 kr/dag. I detta belopp ingår inte ersättning för kostnad för motorfordon, vilket enligt SSR:s uppfattning bör uppgå till 1 000 kr/dag. Samebyns beräkningar utgår från 4 000 kr utan motorfordon och 5 000 kr om motorfordon använts.

Bemötande av Vapstens lappbys yttranden

Eftersom Den ekonomiska föreningen av Sökanden och domstolen nu getts utrymme i processen, anser samebyn att den för att tillvarata sin rätt behöver bemöta Den ekonomiska föreningens yttrande. Detta har redan inneburit fördyrningar av rättegångskostnaderna och kommer nu innebära ytterligare kostnadsökningar.

Den ekonomiska föreningen uppehåller sig vid frågan om föreningens status som sakägare. Föreningens redogörelse för samerna som en etnisk, kulturell och språklig minoritet är i alla delar korrekt. Även den kortfattade redogörelsen av renskötselrätten är korrekt. Det är vidare korrekt att Den ekonomiska föreningens medlemmars etnicitet inte ifrågasatts. Vad som här anförts saknar emellertid, tvärt emot vad föreningen gör gällande, helt relevans för sakägarfrågan. Den ekonomiska föreningen anför att dess medlemmar är verksamma inom jakt, fiske och renskötsel och att detta är verksamheter som bedrivs med stöd av renskötselrätten. Detta är den enda omständighet som i och för sig är relevant för frågan om föreningens status som sakägare. Sådan rätt saknas emellertid helt och hållet.

Den ekonomiska föreningen anför att länsstyrelsen och Sametinget har god kännedom om att medlemmarna i föreningen bedriver renskötsel på historiska grunder. Föreningen hänvisar till länsstyrelsens beslut om renräkningskontroller i Vapstens sameby 2013/14. Vapstens sameby ställer sig frågade till vilken relevans Den ekonomiska föreningen menar att detta har i målen. Det ska framhållas att det dokument som föreningen hänvisar till inte styrker det föreningen anför. Det framgår av beslutet att ett antal renar hålls i området som tillhör personer som anser sig ha renskötselrätt av historiska skäl men som enligt samebyns uppfattning inte tillhör samebyn. Dessa 109 renar har inte inkluderats i det kontrollerade sammantagna antalet renar. Dessa renar är alltså inte, till skillnad från vad föreningen anför, formellt uppräknade i myndighetsbeslutet.

Renskötselrätten får enbart utövas av den som är medlem i en sameby. Den ekonomiska föreningen utgör ingen sameby. Föreningen och dess medlemmar saknar därför juridisk möjlighet att göra gällande att de bedriver verksamhet med stöd av renskötselrätten. Att Den ekonomiska föreningens medlemmar, enligt vad föreningen gör gällande, ska betraktas som sakägare med anledning av att den ansökta verksamheten är belägen inom det renskötselområde där föreningen är verksam är alltså direkt felaktigt. I sammanhanget ska följande framhållas. Den ekonomiska föreningen anför att den inte kan acceptera att vare sig Vapstens sameby eller dess medlemmar tilldöms ersättning för det fall bättre rätt till renskötselrätten tillfaller den ekonomiska föreningen. Den ekonomiska föreningen anför att följden av att föreningen skulle vinna framgång i det pågående målet

mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen (vid Lycksele tingsrätt) skulle vara att föreningen registreras som sameby och att de rättigheter som följer med samebyn tillfaller föreningen. Vapstens sameby kan inte förstå detta på annat sätt än att föreningen är väl införstådd med att föreningen saknar den rätt den nu gör gällande i aktuella mål. Detta är högst anmärkningsvärt och styrker Vapstens samebys uppfattning att föreningen helt saknar rätt att agera som part i målen.

Föreningen anför att effekten av att Vapstens sameby inte ska anses vara sakägare i målet är att samebyn inte kan åsamkas skada eftersom samebyn inte har rätt att utöva renskötselrätt i området. Det torde vara ostridigt i målet att det är Vapstens sameby och inte Den ekonomiska föreningen som har renskötselrätt i området. Inte minst med beaktande av Den ekonomiska föreningens talan mot samebyn samt föreningens uppfattning att samebys rättigheter ska gå över till föreningen för det fallet föreningen vinner framgång i pågående mål vid Lycksele tingsrätt. Att Den ekonomiska föreningen anser att rättigheterna ska tillfalla föreningen vid en vinst kan inte uppfattas på annat sätt än att föreningen inte är innehavare av dessa rättigheter.

Det ska vidare återigen framhållas att det alltid är en sameby som företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringsområdet i övrigt (se 10 § andra stycket RNL). Det här innebär att det endast är samebyar som kan vara sakägare i miljöprövningar när rennäringsområdet berörs. Varken en enskild medlem i en sameby eller än mindre någon utanför en sameby kan vara sakägare om renskötseln påverkas.

Frågan om bättre rätt till Vapstens samebys marker har varit återkommande i vattenmål sedan tillstånd för den ursprungliga regleringen i Abelvattnet/Bleriken meddelades på 1960-talet. Utgången har konsekvent varit att det är Vapstens sameby (som före ikraftträdandet av rennäringslagen 1972 hette Vapsten lappby) som är rätt part. Vapstens sameby är av den bestämda uppfattningen att detta är en fråga som varken kan eller ska behandlas i aktuella mål. Detta särskilt med beaktande av deldomen i mål nr M 2474-06 som meddelades av Miljödomstolen vid Umeå tingsrätt (nuvarande mark- och miljödomstolen) den 5 juli 2007. T.Ö. och E.Ö., båda tillhörande Den ekonomiska föreningen, bestred att den mellan Vattenfall AB och Vapstens sameby träffade överenskommelsen kunde fastställas. De gjorde gällande att de äger den aktuella marken, en äganderätt grundad på urminnes hävd. T.Ö. och E.Ö. anförde därför att parterna inte kunde träffa ett avtal om renskötseln inom aktuellt område. Miljödomstolen gjorde bedömningen att ingen av de handlingar som T.Ö. och E.Ö. åberopade i målet gav något stöd för att de hade en äganderätt till den berörda marken. De bedömdes vidare sakna talerätt angående rennäringsområdet eftersom samebyn har en exklusiv talerätt. Miljödomstolen lämnade därför T.Ö.s och E.Ö.s talan utan avseende. I fråga om deras yrkande om ersättning för rättegångskostnader anförde domstolen att T.Ö. och E.Ö. inte varit berörda av målet på annat sätt än som medlemmar i Vapstens sameby (fel angivet i domen) och därför inte kunde få högre ersättning än den schablonersättning om 200 kronor som utgick för inställelse. I detta sammanhang ska vidare särskilt noteras att Vattenfall bestred T.Ö. och E.Ö.s yrkanden

om ersättning med hänvisning till att de inte var sakägare i målet och därför inte var berättigade till ersättning av sökanden.

Ingenting har förändrats sedan den nu angivna deldomen meddelades. Mot bakgrund av detta får frågan om föreningens status som sakägare, samt ersättningsfrågan, anses vara prövade och avgjorda i målen.

Det är Vapstens sameby och dess medlemmar som har renskötselrätt på aktuellt område och därmed bedriver sådan renskötsel som ska skyddas enligt miljöbalken. Det är vidare Vapstens sameby som utfört det merarbete som fordrats till följd av verksamhetens påverkan på den renskötseln som samebyn bedriver. De ersättningsanspråk som Vapstens sameby har mot sökandena med anledning av detta merarbete är alltså en skada som enbart drabbat Vapstens sameby. Den ekonomiska föreningens uppfattning att samebyn inte ska tillerkännas ekonomisk ersättning för det merarbete som samebyn utför fram till dagens datum saknar stöd och framstår som helt ogrundad.

Vapstens sameby noterar att sökanden hållit syn vid Abelvattnet med Den ekonomiska föreningen. Samebyn kan inte förstå detta, samt vad sökanden anför i yttrandet den 11 december 2020, på annat sätt än att sökanden alltså är av uppfattningen att Den ekonomiska föreningen utgör sakägare i målet. Sökandens inställning i denna del har lett till att Den ekonomiska föreningen har yrkat på skyddsåtgärder i målet trots att föreningen saknar rätt att framställa denna typ av krav. Föreningen saknar renskötselrätt och föreningens medlemmar kan inte utöva en sådan eventuell rätt eftersom de inte är medlemmar i en sameby. Detta innebär att varken föreningen eller dess medlemmar kan göra gällande ett skyddsvärt intresse som fordrar åtgärder enligt miljöbalken. Med anledning av detta ska den ekonomiska föreningens yrkanden lämnas utan avseende.

Den ekonomiska föreningen vidhåller att den och dess medlemmar är sakägare i målen och fortsätter hänvisa till omständigheter i målet mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen vid Lycksele tingsrätt. Vad avser frågan om föreningen och dess medlemmars sakägarstatus i nu aktuella mål vidhåller Vapstens sameby sin inställning såsom den tidigare framförts i målen. Samebyn anser dock, som tidigare redogjorts för, med anledning av att den ekonomiska föreningen har getts utrymme i processen att samebyn behöver yttra sig över detta för att tillvarata sin rätt. Detta har redan inneburit fördyrningar av rättegångskostnaderna och kommer nu återigen innebära ytterligare kostnadsökningar.

Vapstens sameby förstår det som att den ekonomiska föreningen anför ett nytt skäl som grund för dels att mark- och miljödomstolen bör vilandeförklara nu aktuella mål, dels för att föreningen är sakägare i målen. Som skäl för att mark- och miljödomstolen ska vilandeförklara målen, jämte att den ekonomiska föreningen är sakägare i målen anför den ekonomiska föreningen att Lycksele tingsrätts beslut att godta föreningens andahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel talar med styrka för att Lycksele tingsrätt i vart fall kommer att komma fram till att den ekonomiska föreningen har renskötselrätt varför dom i aktuella mål bör avvaktas. Föreningen menar i vart fall att tingsrätts beslut att godta yrkandet innebär att

tingsrätten med största sannolikhet kommer komma fram till att föreningen har någon form av renskötselrätt eftersom domstolen redan dömt till gemensam rätt till renskötsel tidigare.

Den dom som tidigare meddelats av Lycksele tingsrätt i processen om bättre rätt mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen är undanröjd. Det saknas således ett rättskraftigt avgörande i aktuell fråga. I den nu pågående processen mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen vid Lycksele tingsrätt har den ekonomiska föreningen inkommit med ett andrahandsyrkande om gemensam renskötselrätt, vilket Vapstens sameby har yrkat att tingsrätten ska avvisa. Det beslut som föreningen hänvisar till är alltså Lycksele tingsrätts avvisningsbeslut. Lycksele tingsrätt anför i beslutet att föreningens andrahandsyrkande innebär en taleändring men att yrkandena stöder sig på väsentligen samma grund. Tingsrätten har därför tillåtit taleändringen. Avvisningsbeslutet är av processuell natur och omfattar enbart domstolens bedömning av den processuella frågan om det föreligger grund för avvisning enligt 13 kap 3 § rättegångsbalken. Beslutsskäl i avvisningsbeslutet saknar rättsverkan men skulle kunna ha bevisverkan i här aktuella mål. Eftersom Lycksele tingsrätt inte har tagit ställning i sakfrågan saknar dock beslutet inte bara rättsverkan utan också bevisverkan för nu aktuella mål. Det är alltså inte möjligt att dra de slutsatser som den ekonomiska föreningen har gjort av Lycksele tingsrätts beslut med mindre än att målet prövats i dess helhet och det finns en icke överklagad och därmed lagakraftvunnen dom som inte bara ger föreningen och/eller dess medlemmar en konstaterad renskötselrätt utan dessutom medlemskap i en sameby.

Den ekonomiska föreningen gör vidare gällande att Høyesteretts avgörande mellan Saarivuoma och norska staten ger stöd för att föreningen är sakägare i nu aktuella mål. Föreningen anför dels att domen visar att urminnes hävd gör sig gällande trots att renskötsel stoppats för ett antal brukare under en längre tid och att rättigheten ska fortgå eftersom brukarna sedan urminnes tid använt aktuellt område. Dels att slutsatserna av domen är att Høyesterett ”anser att även en grupp som står utanför det norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd. Det vill säga det hade nog inte spelat någon roll om det varit fråga om det varit svenska enskilda samebyer som brukat det norska området för renskötsel och stämt norska staten.” Den ekonomiska föreningens slutsatser av Høyesteretts dom är felaktiga. Betydelsen av urminnes hävd på den norska sidan gränsen kan inte förstås på så sätt som föreningen gör gällande och kan inte heller tillämpas i nu aktuella mål på det sättet man får förstå att föreningen gör gällande.

Till skillnad från hur lagstiftningen ser ut i Sverige reglerar förarbetena till de norska renbeteslagarna uttryckligen en sådan situation som uppkommit för Saarivuoma sameby. Norsk lagstiftning inbegriper en ventil för de samebyar som redan bedriver gränsöverskridande renskötsel att göra anspråk på och genom dom få en sedvanerätt till renskötsel erkänd som därigenom går utanför de områden/tidsbegränsningar som den norska lagstiftningen ställer upp för renskötelsen på norska sidan gränsen. Den ekonomiska föreningen anför att domen talar för att även en grupp som står utanför den norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd. På så sätt man får förstå denna skrivelse menar

föreningen en grupp som står utanför den norska renskötselförbundet. Som Vapstens sameby redogjort för ovan är detta dock en felaktig slutsats eftersom Saarivuoma sameby omfattas av den norska lagstiftningen och därmed den ventil som redogjorts för ovan.

Till skillnad från den norska lagen är inte den svenska rennäringslagen uppbyggd på detta sätt. Den svenska regleringen ska i stället förstås som att de civila rättigheter som samer genom urminnes tider upparbetad på en specifik plats genom den första renbeteslagen 1889 och efterföljande renbeteslagar (i dag rennäringslag) har övergått till lappbyarna och sedermera samebyarna (jfr. Girjasdomen). Norsk renbeteslag och rättspraxis saknar därför relevans i nu aktuella mål.

Den ekonomiska föreningen eller dess medlemmar kan således inte vara sakägare i aktuellt mål med mindre än att föreningen eller dess medlemmar dels, genom dom har erhållit rättigheten, dels sedermera erkänts medlemskap i en sameby och därigenom enligt 10 § rennäringslagen har rätt att företräda medlemmarnas rätt i ett eventuellt miljörättsligt spörsmål. Den ekonomiska föreningen anför att föreningens renskötsel får anses vara accepterad från statens sida. Det är oklart för Vapstens sameby vad föreningen menar när den hänvisar till ”staten”.

Föreningen anför som grund för att den och dess medlemmar skulle vara sakägare att åklagaren i ett ärende från 1996 beslutat att lägga ner ärendet med hänvisning till att gärningen ej var brott. Med beaktande av att renskötseln vid 1996, precis som idag, är en civil rättighet av speciell karaktär utgör det alltså inte ett brott att bedriva renskötsel. Det är alltså inte möjligt för åklagaren att väcka åtal om en sådan sak. Vad föreningen anfört i denna del bekräftar således inte att ”staten” accepterat den ekonomiska föreningens renskötsel.

Den ekonomiska föreningen påstår att Sametinget inte tagit hänsyn till föreningens inställning i målen. Eftersom föreningen håller ett mycket begränsat antal renar utan innehav av renskötselrätt och därmed i strid med rennäringslagen hade det varit direkt olämpligt att Sametinget i sitt yttrande utgick ifrån föreningens inställning. Det är inte möjligt att värna rennäringsens fortlevnad som ett allmänt intresse genom att utgå från vad föreningen beskrivit om renskötseln eftersom föreningen inte är företrädare för det allmänna renskötselintresset. Sametinget har tagit del av ett omfattande underlag i processen och har alltså inte på så sätt föreningen gör gällande saknat helhetsbild av renskötseln i området.

Vapstens sameby noterar att föreningen ändrat inställning i fråga om passagens betydelse för renskötseln i området. På synen berättade företrädare för den ekonomiska föreningen bland annat hur han i sin barndom varit med när passagen vid Abelvattnet använts i renskötseln. Föreningen gör numera gällande att det är flyttleden vid Gejmån som varit den historiskt viktigaste passagen. Man kan uppfatta detta som att föreningen liksom sökandena menar att det går att ifrågasätta tillförlitligheten i de uppgifter som Vapstens sameby lämnat om förhållandena i renskötseln. Det framstår som märkligt att föreningen gör detta påstående först nu. Med beaktande av föreningens inställning har Vapstens sameby dock förståelse för att sökandena anser att den ekonomiska föreningen är sakägare

i målen. Vapstens sameby får alltså understryka att sökandenas uppfattning om föreningens sakägarstatus saknar betydelse i målen.

Den ekonomiska föreningen anför att den inte har några invändningar beträffande placering av bron och att konstruktionen är riktigt samt att den utveckling beträffande renarnas användande av bron som sökanden redovisade under förhandlingen i målen klargör att bron fungerar. Föreningen anser vidare att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet. Mot bakgrund av vad Vapstens sameby anfört ovan saknar föreningens inställning till viltbron, dess placering och funktion samt dess inställning till Sametingets yttrande helt betydelse i målen.

Viltbrons placering

Vad Vapstens sameby nu har att yttra sig över är frågan om viltbrons felaktiga placering i jämförelse med det underlag över brons placering som getts in i målet och som sedermera legat till grund för miljötillståndet. Vapstens sameby noterar att sökandena i den del i yttrandet som avser viltbrons placering skriver för båda sökandena samt har åberopat yttrandet i båda målen. På så sätt Vapstens sameby uppfattar miljötillstånden är det Vattenfall Vattenkraft AB (Vattenfall) som är innehavare av tillståndet avseende uppförande av viltbron, mål nr M 2474-06. I fortsättningen omskrivs därför enbart Vattenfall. Yttrandet åberopas dock i båda målen, nr M 2474-06 och 2475-06.

Frågan om brons felaktiga placering uppdagades för första gången i processen under huvudförhandlingen i målen den 15-18 juni 2021 när Vapstens sameby ifrågasatte den nuvarande placeringen av viltbron i förhållande till det material Vattenfall tillhandahållit tidigare i processen. Frågan om viltbrons felaktiga placering i förhållande till det material Vattenfall gett in till domstolen uppmärksammades också av domstolens tekniska råd under huvudförhandlingen. Vattenfall har alltså inte någon gång under processen uppmärksammat parterna och domstolen på att brons placering inte överensstämmer med i målet ingivet underlag och med miljötillståndet, vilket Vapstens sameby finner anmärkningsvärt. Vapstens sameby konstaterar att det av kartmaterialet som Vattenfall bilagt yttrandet inte går att dra några säkra slutsatser om riktigheten av angivna placeringar. Vattenfall har bland annat markerat svarta streck på kartorna utan att tydligt redogöra för vad dessa utgör. Det är heller inte möjligt att på ett enkelt sätt jämföra dessa uppgifter med den karta som tidigare getts in till domstolen över viltbrons placering (aktbilaga 46 i mål nr M 2474-06). Det är alltså inte möjligt för Vapstens sameby att på ett korrekt och tillförlitligt sätt läsa materialet i förhållande till verkligheten. Utifrån det nu ingivna kartmaterialet har Vattenfall dragit slutsatsen att det står klart att viltbrons nuvarande placering är i överensstämmelse med tillståndet och föreskrivet villkor. Vapstens sameby delar inte denna uppfattning.

Vattenfall har genom tillståndsdomen meddelad den 5 juli 2007 fått tillstånd att anlägga en fungerande viltpassage. Det bör i detta sammanhang särskilt understrykas att viltbron helt och hållet saknar betydelse för Vattenfall. Det är uteslutande för det allmänna rennäringsintresset som bron ska fungera. Tillståndet

att uppföra en fungerande viltpassage syftar alltså uteslutande till att eliminera verksamhetens påverkan på rennäringen i området och därmed uppfylla miljöbalkens krav på att rennäringen ska skyddas mot att påtagligt försvåras. Det föreskrivs därför genom villkor i tillståndet att utförandet av viltpassagen över utloppskanalen från kraftverket ska ske i samråd med Vapstens sameby. Det är också ett villkor i tillståndet att arbetena ska utföras i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning av verksamheten och där angivna kartor och ritningar med de kompletteringar därtill som ingetts under målets handläggning. Vattenfall har lagt en placering av viltbron till grund för miljötillståndet som samebyn redan på förhand sa inte skulle fungera. Därefter har Vattenfall varit mycket noga med att placeringen av bron är fastställd i tillståndet och inte ens i ringa omfattning har gått att justera för att möta samebyns önskemål om en funktionsduglig passage. Vattenfall har därefter vid uppförandet av viltbron flyttat placeringen av bron ett betydligt antal meter och byggt den med en annan vinkel, detta utan att samråda med Vapstens sameby. Denna förflyttning av viltbrons placering kan inte anses falla inom ramarna för i miljötillståndet angiven ungefärlig placering av passagen. Med anledning av den information som nu framkommit om viltbrons placering är Vapstens sameby av den bestämda uppfattningen att viltbrons placering är felaktig.

Vattenfall har alltså uppfört viltbron i strid med tillståndet och därmed heller inte uppfyllt det villkor i tillståndet som syftar till att säkerställa en möjlighet för Vapstens sameby att fortsätta bedriva traditionell rennäring i området. Vapstens sameby är av uppfattningen att den ändrade placeringen av viltbron i sig är grund för återkallelse, eller i vart fall omprövning, av Vattenfalls tillstånd i de delar som avser viltbrons placering och utformning. Viltbrons funktionsoduglighet samt avsaknaden av samråd med samebyn utgör även det brott mot tillståndet och därmed också grund för återkallelse eller i vart fall omprövning av tillståndet. Denna uppfattning har Vapstens sameby vidareförmedlat till tillsynsmyndigheten. Vapstens sameby vidhåller i övrigt i alla delar vad som framförts om viltbrons bristande funktion. Som anfördes under huvudförhandlingen i målen har verksamheten, med beaktande av att viltbron inte fungerar, omintetgjort samebyns traditionella markanvändning av den tidigare naturliga och riksintresseklassade flyttleden/passagen över Abelvattsån. De kartor och ritningar som Vattenfall gett in till domstolen inför uppförande av viltbron presenterade inte bara en viltbro som låg längre nedströms utan som dessutom hade en annan och mer naturlig vinkel i förhållande till landskapet och renens rörelsemönster. Inte heller denna viltbro hade varit funktionsduglig för rennäringen, men rensköterna i Vapstens sameby tar det för sannolikt att den i vart fall hade fungerat bättre än den uppförda viltbron. Som Vapstens sameby redogjorde för under huvudförhandlingen har Vattenfall valt att inte samråda med Vapstens sameby efter att Vattenfalls tidigare ombud E.A. meddelade att Vattenfall fastslagit en placering av viltbron utan att ta hänsyn till samebyns synpunkter och behov. Eftersom det således inte skett något samråd med samebyn om förändringarna i förhållande till de kartor och ritningar som Vattenfall gett in i målet har detta inte kommunicerats mellan parterna. Att förändringen av brons placering inte varit föremål för samråd med samebyn är särskilt anmärkningsvärt med beaktande av de internationella förpliktelser som Vattenfall har att följa i förhållande till samebyn som företrädare för ett urfolk.

Vapstens sameby har tidigare redogjort för betydelsen av aktuell passage för det allmänna rennäringensintresset och dess riksintresseklassning som innebär att passagen ska skyddas mot ingrepp som påtagligt kan försvåra för rennäringen. Precis som Sametinget skriver i sitt yttrande tillkom riksintresseskyddet för rennäringen på grund av att rennäringen ska ges bättre förutsättningar att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Vid en avvägning mellan verksamhetsutövarens intressen och rennäringens intressen ska särskilt vikt vidare fästas vid vad Sametinget anför om storslagen fjällmiljö. Sametinget menar att klimatförändringarna medför att det är viktigt att Södra Storfjället betas för att upprätthålla miljökvalitetsmålet storslagen fjällmiljö. Renen är det viktigaste betesdjuret för att upprätthålla en storslagen fjällmiljö med betespräglad landskap. Sametinget konstaterar, precis som Vapstens sameby gjort gällande, att det leder till merarbete och merkostnader att styra renar om man inte har en funktionell passage som tar höjd för drivningar. Att viltbron inte fungerar leder därmed till förlorade betesområden som inte bara drabbar samebyn utan den skyddade fjällmiljön som sådan.

Samebyn ska enligt miljötillståndet kunna förvänta sig att en fungerande passage ska uppföras. Eftersom det nu kan konstateras att bron inte fungerar för samebyns rennäring utgör verksamheten ett påtagligt försvårande som fordrar att Vattenfall anlägger en ny fungerande bro. Att Vattenfall brutit mot miljötillståndet dels genom att anlägga bron på en felaktig plats i förhållande till tillståndet, dels genom att uppföra en bro som inte möjliggör för rennäringens bedrivande i området är anmärkningsvärt. Det är dock Vapstens samebys bestämda uppfattning att detta saknar betydelse för domstolens möjlighet att föreskriva villkor i enlighet med Vapstens samebys förstahandsyrkande. För det fall Vattenfall behöver ett nytt miljötillstånd för att uppföra en fungerande renpassage får Vattenfall ansöka om ett sådant.

Uppskjutna frågor m.m.

Domstolen sköt upp frågan om verksamhetens påverkan på renskötseln under en provotid. I enlighet med 22 kap 27 § miljöbalken får mark- och miljödomstolen göra detta när verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. De delar av provningen som skjuts upp under en provotid är således inte rättskraftigt avgjorda.

Eftersom verksamhetens påverkan på rennäringen inte är rättskraftigt avgjord ska domstolen föreskriva sådana villkor som ska gälla för att begränsa påverkan på rennäringen. I vilken omfattning den tillståndsgivna verksamheten påverkar renskötseln beror till största del på om den uppförda viltbron är funktionsduglig. För att minimera verksamhetens påverkan på rennäringen krävs en fungerande passage. Det är med stöd av miljöbalkens allmänna hänsynsregler som försiktighetsmått till skydd för renskötseln ska föreskrivas. Det är mot bakgrund av detta möjligt för domstolen att, oaktat den uppförda viltbron, föreskriva sådana villkor att Vapstens samebys totala renjord både genom fri strövning och genom drivning kan ta sig över den sprängda kanalen. Vapstens sameby har för detta ändamål föreslagit en ny passage. Ett sådant villkor står inte i strid med vad som i övrigt är rättskraftigt

avgjort genom deldomen i mål nr M 2474-06. Inte heller den redan uppförda bron hindrar domstolen från att föreskriva ett sådant villkor.

Sökandena påstår vidare att det som ska prövas inom ramen för prøvotidsredovisningen är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse. Såsom man får förstå sökandena är de antingen av uppfattningen att domstolen genom deldom i målen specifikt beslutade om prøvotid i förhållande till renskötseln som ett enskilt intresse. Alternativt får man förstå sökandena som att de är av uppfattningen att domstolen enligt lag är förhindrad att besluta om prøvotid för föreskrivande av villkor i förhållande till ett allmänt intresse, oavsett vilket detta är. Vad avser det första alternativet, att domstolen genom deldomen skulle begränsat prøvotiden till att bara avse renskötseln som ett enskilt intresse, följer det direkt av ordalydelsen i deldomen i mål nr M 2474-06 att domstolen sköt upp den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln. Renskötseln utgör de facto både ett enskilt och ett allmänt intresse. Den kan för det första inte särskiljas på så sätt man får förstå att sökandena gör gällande, och för det andra kan inte domstolens skrivelse i deldomen anses omfatta enbart det ena. Vad avser det andra alternativet, att domstolen enligt lag är förhindrad att besluta om prøvotid i förhållande till allmänna intressen, finns det otaliga exempel på när domstolen har skjutit upp en fråga om ett allmänt intresse. Inte minst i detta fall när domstolen inte bara sköt upp frågan om påverkan på renskötseln utan också på jakt och fisket. Om sökandena är av uppfattningen att domstolen är förhindrad att sätta en fråga om föreskrivande av villkor till skydd för ett allmänt intresse på prøvotid så får man förstå sökandena som att de anser att domstolen är förhindrad att föreskriva villkor till skydd för fisket. Vapstens sameby delar inte denna uppfattning.

Sökandena anför vidare att Sametingets yttrande utgår från rennäringen som ett allmänt intresse, vilket enligt sökandena inte är föremål för nu aktuell prövning. Sökandens påstående får förstås som att sökanden är av uppfattningen att mark- och miljödomstolen har saknat laglig grund att förelägga sametinget att yttra sig. Detta eftersom Sametingets uppgift är att skydda den samiska kulturen och renskötseln som just ett allmänt intresse. Att sametinget skulle yttra sig över någonting annat vore alltså både felaktigt och olämpligt.

Viltbrons funktion i förhållande till åberopat material m.m.

Sökandena påstår att samebyn framfört att noll renar passerat över bron. Samebyn har flera gånger bemött sökandenas filmer när renar befinner sig på viltbron och vid ett tillfälle har en av renskötarna aktivt flyttat en mindre del av renhjorden över bron. Att samebyn är av uppfattningen att noll renar passerat över bron är alltså felaktigt. Det antal renar som passerat över viltbron visar däremot att viltbron inte fungerar eftersom en mycket liten del av samebyns renhjord har passerat.

Sökandena menar att samebyns uppfattning att bron är funktionsoduglig saknar grund. Som argument för detta uppehåller sig sökandena vid frågan om en av de filmer som samebyn gett in i målen. Som Vapstens sameby anförde under huvudförhandlingen hade under november månad 2020 en mindre del av renhjorden blivit kvar på Södra storfjäll. På grund av att renskötaren som arbetade denna dag

var själv under aktuellt tillfälle saknade han möjlighet att driva renarna vid passagen väster om Abelvattnet innan det skulle bli mörkt. På grund av ett mycket högt vattenflöde i Gejmån under denna period var det inte möjligt att nyttja passagen där. Renskötaren var därför trots riskerna med bron tvungen att försöka få hjorden över viltbron. Som samebyn förklarade under huvudförhandlingen är detta anledningen till den markanta ökningen av antalet renar som passerar bron på sökandenas filmer under aktuell tidpunkt.

Den 6 november 2020 filmade en av rensköterna i Vapstens sameby vattenflödet i Gejmån. Filmen visades under huvudförhandlingen och gavs sedermera in i målen. På filmen kan man se vilket datum den är inspelad. Enligt sökandena ska dammen nedströms Bleriken varit torr denna period. Sökandena påstår också att hela flödet gick genom kraftstationen under aktuellperiod, varför vattenflödet inte föranlett det höga flödet som visas på filmen. Det ska noteras att sökandena inte gett in något underlag för påståendena. Det finns inga biflöden som kan ha orsakat det höga flödet i Gejmån. Flödeshastigheten kan därför enbart ha påverkats av kraftverken. Sökandena bör därför enkelt kunna presentera siffror över flödet för den specifika perioden. Samebyn vidhåller de uppgifter som lämnats. Den i målet ingivna filmen från vägbron över Gejmån visar vattenflödet i ån den 6 november 2020. Vid denna tidpunkt var det alltså direkt omöjligt för renarna att ta sig över ån.

Vapstens sameby har respekt för att parterna har olika uppfattningar i processen. Att sökandena fortsätter ifrågasätta samebyns trovärdighet på detta sätt är dock högst anmärkningsvärt speciellt eftersom en av sökandena är ett statligt bolag som säger sig värna Sveriges urfolks rättigheter. Detta gäller inte minst mot bakgrund av att domstolarna i praxis flera gånger intagit positionen att det saknas anledning att ifrågasätta rensköternas berättelser om renskötseln.

Sökandena anför vidare att viltbrons funktion ska bedömas mot bakgrund av hur många renar som passerat och att funktionen därför, såsom man får förstå sökandena, inte har kunnat bedömas eftersom samebyn vidtagit åtgärder för att renarna inte ska passera. Trots detta drar sökandena slutsatsen att bron får anses ha en god funktion. Detta är en felaktig slutsats utifrån det underlag som finns i målen.

Sökandena påstår att samebyn inte har redovisat något underlag som visar hur stor del av renhjorden som vistas i området under de perioder när renar passerat viltbron. Samebyn förstår detta som att sökandena är av uppfattningen att det skulle åvila samebyn att redovisa funktionen av bron och får med anledning av detta understryka att det uteslutande åvilar sökandena att lämna en sådan redovisning.

Vapstens sameby får understryka att Abelvattnet är beläget i Vapstens samebys året-runtmarker. Detta innebär, precis som samebyn framhöll under huvudförhandlingen, att samebys hela renjord kan ströva i området under hela året, i alla riktningar. Det saknas därför betydelse hur många renar som befinner sig i närheten av Abelvattnet en specifik tidpunkt. Det är mot bakgrund av det antal renar som enligt sökandenas filmmaterial passerat bron uppenbart att en mycket liten del av renhjorden har passerat.

Sökandena anför vidare att viltbrons funktion bekräftas av B-Å.K. och av Vapstens lappbys renskötare vars renar har kunnat passera bron. Som samebyn anför och som B-Å.K. själv konstaterade under huvudförhandlingen ser renskötelsen olika ut i olika samebyar. B-Å.K. anförde under huvudförhandlingen att han hade varit nöjd med aktuell viltpassage om han hade haft tillgång till en liknande inom sin samebys renskötselområde. Eftersom förutsättningarna för renskötelsen ser helt olika ut i de olika samebyarna är detta ett påstående som helt saknar relevans i de nu aktuella målen.

Sökandena gör gällande att P.S.s slutsatser främst är baserade på vad samebyns renskötare har uppgett. Sökandena menar vidare att utlåtande saknar underlag som visar att viltbron inte skulle fungera som passage och att P.S. i utlåtandet inte heller har beaktat hur många renar som kan antas ha möjlighet att nyttja bron. Som P.S. redogör för i sitt sakkunnigutlåtande i punkterna 1-4 under "Bakgrund" är slutsatserna i utlåtandet, utöver renskötarnas uppgifter, baserade på den vetenskapliga litteraturen rörande konstruerade passager, den historiska informationen där ett enligt E.M.s inventeringar 1125 meter brett fångsgropssystem bevisar områdets värde för djurpassager under tusentals år samt P.S.s praktiska erfarenheter från användningen av konstruerade viltpassager på andra håll i Skandinavien och resten av världen. Det sätt på vilket sökandena redogör för innehållet i docent P.S.s utlåtande visar att sökandena förringar den kompetens P.S. besitter. Vid en genomgång av sakkunnigutlåtandet är det tydligt att utlåtandets slutsatser bygger på P.S.s forskning och tidigare erfarenheter och inte bara på vad samebyn har berättat för P.S. Vidare ska understrykas att P.S.s forskning, som framgår av punkten 1 under utlåtandets sammanfattning, entydigt pekar på att det är renskötarna i samebyar som besitter den relevanta och mest användbara kunskapen om renen och renskötelsen. Vad sökanden anför om P.S.s utlåtande förringar inte bara hans kompetens, utan förminska också Vapstens samebys kunskap om renskötelsen.

Gejmåstängslet

Sökandena anför att Vapstens sameby inte har gett någon närmare förklaring till på vilket sätt renskötelsen förändrats och att Gejmåstängslet därigenom förlorat sin funktion. Vad sökandena anför är direkt felaktigt och Vapstens sameby finner det märkligt att sökandena än en gång gör detta påstående trots att samebyn särskilt uppehöll sig vid denna fråga under både huvudförhandlingen och synen. Renskötarna i samebyn tydliggjorde flera gånger att renskötelsen framför allt förändrats på så sätt att man tidigare förflyttade sig med renarna till fots eller på skidor. Detta gjorde att man inte hann i kapp renhjorden vid flytt utan behövde hjälpmedel i form av stängsel för att förhindra renhjorden att för snabbt ta sig mellan olika betesområden. Idag kan renskötarna flytta renhjorden med hjälp av effektiva skottrar, fyrhjulingar och helikoptrar varför stängsel idag istället utgör ett hinder i renskötselmarkerna. Samebyarna arbetar därför aktivt för att nedrusta de stängsel som fortfarande finns kvar. Ett trasigt stängsel i renbetesområdet, speciellt i det nu aktuella området, kan dessutom vara direkt livshotande för renar som passerar.

Beräkning av uppkomna skador

Sökandena påstår nu att den faktiska skadan för Vapstens sameby ska beräknas utifrån intäktsskillnaderna för en arbetsdag för en renskötare under nuvarande förhållanden jämfört med intäkten för en arbetsdag med en fungerande passage över Abelvattsån. Sökandena framför alltså i sitt bemötande av samebyns yrkanden en helt ny ”modell” för beräkning av samebyns skada. Det är alltså felaktigt att sökandena inte framför några nya omständigheter eller argument i yttrandet. Samebyn har i kontakten med sökandena sedan viltbron uppfördes använt ett vedertaget sätt för beräkning av skador uppkomna för renskötseln, vilket sätt inte tidigare ifrågasatts av sökandena. Tvärt om har samebyn följt sökandenas instruktioner avseende beräkning av skadan och presenterat efterfrågat underlag till sökandena. Det kan i sammanhanget poängteras att varken samebyn eller dess ombud har, trots omfattande och lång erfarenhet av tvister rörande ekonomiska skador för renskötseln, tidigare mött den ”modell” som sökandena nu presenterar som invändning mot samebyns beräkningssätt. Vapstens sameby finner det anmärkningsvärt att sökandena nu först efter huvudförhandlingen ifrågasätter samebyns sätt att beräkna sin skada. Vapstens sameby begär inte ersättning för förlorade intäkter, eller för den delen utebliven vinst. Detta eftersom samebyn inte bedriver någon näringsverksamhet. Istället begärs ersättning för det extra arbete som de enskilda renskötarna, inom sina respektive renskötsel företag, gjort på uppdrag av samebyn samt för de övriga kostnader som samebyn haft till följd av verksamhetens påverkan på renskötseln.

Slutliga synpunkter

Informationen om bronns felaktiga placering, vilket föranlett samebyns justerade yrkande, uppdagades först under huvudförhandlingen i juni 2021. Den 10 juli 2021 inkom sökandena enligt föreläggande från domstolen med ett förtydligande av att bron placerats ca 43 meter uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen, alltså i strid med tillståndet. Som samebyn tidigare framfört i målen måste informationen om bronns avvikande placering varit känd för sökandena sedan i vart fall tiden för bronns uppförande. Detta har inte på något sätt kommunicerats med samebyn och framkom alltså först under huvudförhandlingen i målen; nio år efter att bron uppfördes. Sett mot bakgrund av detta är samebyns justerade yrkanden enligt samebyns bestämda uppfattning inte på något vis anmärkningsvärd.

Vapstens sameby har upprepade gånger redogjort för sin uppfattning om bristerna i målens samrådsförfarande samt hur detta påverkat samebyns förtroende för sökandena. Efter att informationen om bronns felaktiga placering kommit till samebyns kännedom har samebyn behövt förhålla sig till, samt omvärdera, riskerna att sökandena genom dom skulle åläggas att uppföra en fungerande renpassage utan specificering av placering och utformning. Samebyn har åsamkats omfattande skada med anledning av den nu uppförda och funktionsodugliga bron. Samebyn är därför nödgad att i möjligaste mån förekomma liknande omständigheter för det fall domstolen föreskriver villkor till skydd för rennäringen i enlighet med samebyns yrkande om att en ny bro ska uppföras. Detta kunde enbart göras genom justerade yrkanden. Samebyn skulle lida en omfattande rättsförlust om bronns felaktiga placering och utformning inte prövas i sin helhet, inklusive en i förhållande till

renskötseln korrekt placering, i denna process. Som samebyn framhållit utgår de justerade yrkandena från sökandenas egna utredningar och innehåller enbart redan kända fakta.

Sökandena bekräftar i sitt yttrande att det var ett högt vattenflöde i Gejmån under november månad 2020. Frågan om det ökade antal renar som passerade bron den 25-26 oktober 2020 behandlades under huvudförhandlingen i målen i juni 2021 och samebyn hänvisar till P.H.U. och J.M.L.s redogörelser under huvudförhandlingen i målen. Vad avser renpassagerna den 11 december 2020 får samebyn återigen hänvisa till J.M.L.s redogörelse under huvudförhandlingen. Eftersom det för årstiden var sent på arbetsdagen och mörkret började falla fanns det bara ett handlingsalternativ för J.M.L. som var ensam med renhjorden. D.v.s. att försöka få över renarna över viltbron. Detta lyckades endast till viss del, vilket J.M.L. tydligt berättat om vid huvudförhandlingen. Han berättade också om vilka konsekvenser det misslyckade försöket av flytten över bron innebar, d.v.s. omfattande extraarbete för att samla ihop de kvarvarande renarna dagen efter. Detta hade gällt oavsett vattenflödet i Gejmån.

Att samebyn i sin renskötsel tidigare har behövt stängsel för att förhindra renhjorden att i för snabb takt förflytta sig mellan betesområden – vilket numera görs genom användande av maskiner – innebär inte att av samebyn utförda åtgärder med maskiner i området är för detta ändamål. Samebyn använder maskiner i renskötseln till olika uppgifter och detta har mycket tydligt redogjorts för i processen. De åtgärder som samebyn begärt ersättning för har vidtagits av samebyns renskötare för att renarna inte använder bron och därmed förflyttas i landskapet på ett sådant sätt att samebyn behöver vidta extra åtgärder bland annat för att förhindra renar att sprida sig samt går miste om viktiga betesområden och förlora betestid inom samebyns året-runt-marker innan flyttning till vinterbetesområdena nedom odlingsgränsen. Varje betesdag inom året-runt-markerna bidrar till att hushålla med betesresurserna inom vinterbetesområdena och är av mycket stor betydelse för renarna och de enskilda renägarna.

Sökandena anför att det av grundläggande principer om skadeersättning följer att den som påstår att det skett en skada ska visa att det uppkommit en skada och skadans omfattning. Sökandena anser inte att det är visat att åtgärderna som samebyn vidtagit är föranledda av påverkan från sökandenas verksamhet eller att skadan för samebyn skulle uppgå till den yrkade ersättningen.

Enligt 31 kap 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken tar i anspråk annans egendom eller vidtar åtgärder som skadar annans egendom betala ersättning för vad som avstås eller skadas, om inte annat är särskilt föreskrivet. Ersättning ska betalas för skador som kvarstår, sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren. Samebyns bruksrätt till de nu aktuella fastigheterna är direkt jämförbar med sådan egendom som omfattas av egendomsskydd, vilket vid det här laget torde vara allmänt känt. Enligt Miljööverdomstolen bör i fråga om orsakssamband vid påstådd skada vidare samma lättnad i beviskravet anses gälla i mål om skada på grund av vattenverksamhet som gäller i fråga om orsakssambandet vid prövning av miljöskador. Detta innebär att

den skadelidande har att göra övervägande sannolikt att de påstådda skadorna, vid en jämförelse med andra möjliga skadeorsaker, har orsakats av verksamheten (MÖD 2007:49). Samebyn har mycket detaljerat både i skriftväxlingen och under huvudförhandlingen, och särskilt i redogörelserna över sina skador, beskrivit det merarbete som har fordrats till följd av att bron inte fungerar för varken strövande ren i någon större omfattning eller för drivning. De underlag och de beskrivningar som har lämnats i målen avseende verksamhetens påverkan på renskötseln är av sådan robusthet att dessa mycket väl når upp till kravet om övervägande sannolikhet och ska således kunna läggas till grund för samebyns begärda ersättning. Underlagen och redogörelserna korrelerar dessutom med de instruktioner som Sökandena själv har angett som krav för att dessa ska kunna vitsordas av Sökandena i samband med prövning.

Den ekonomiska föreningen påstår att samebyns justerade yrkanden skulle skapa helt onödiga störningar i området. Den menar vidare att de alternativa utformningarna av passagen kräver ny tillståndsprövning. Vapstens sameby får med anledning av dessa påståenden framhålla att det arbete som fordras i området för att uppföra en ny passage inte ändrats genom samebyns justerade yrkande i jämförelse med tidigare yrkande. Inte heller att en sådan passage skulle kunna kräva ett nytt tillstånd. Detta identifierades av sökandena redan vid tiden då sökandena föreslog de alternativa utformningarna av passagen. Det är dessa som samebyn nu lagt till grund för det justerade yrkandet. Den ekonomiska föreningen påstår nu att samebyn överdriver betydelsen av viltbron och att passagen vid Gejmån är viktigare än området vid Abelvattnet. Vapstens sameby uppfattar detta som att den ekonomiska föreningen inte avser att ge en rättvisande bild av renskötseln i området, och inte heller värna det allmänna rennäringsintresset. Vapstens sameby uppfattar föreningens argumentation som att den istället försöker uppvisa en historisk kunskap om renskötseln som ska jämföras med samebyns för att bevisa föreningens och dess medlemmars renskötselrätt i området. Det bör också noteras att det som föreningen har anfört saknar all förankring i hur renskötsel bedrivs såväl inom Vapstens sameby som generellt inom renskötseln i Sverige. Det bör påpekas att Samebyns inställning bekräftas av sektorsansvarig myndighet för renskötseln, Sametinget. Samebyn vill i sammanhanget särskilt hänvisa till den beskrivning av renskötseln och flyttlederna över Abelvattnet och över Gejmån innan samt efter regleringarna i båda vattendragen som framgår av de ursprungliga ansökningshandlingarna för respektive kraftverk. Bland annat framgår av Kungliga Vattenfallsstyrelsens skrivelse i ansökningsmål hos Nedre Norrbygdens vattendomstol 1963 avseende ansökan om tillstånd om ökad möjlighet att utnyttja vattenkraften genom reglering av sjön Abelvattnet, att flyttlederna sträcker sig på så sätt samebyn redogjort för under processen. Detta bör särskilt fästas avseende vid i bedömningen av markanvändningen i samebyn och rimligheten i på vilket sätt denna ifrågasätts av både sökandena och föreningen.

Föreningen anför vidare att problematik med höga flöden nedströms Bleriken borde gå att lösa genom kommunikation med sökandena. Samebyn får understryka att den ekonomiska föreningens medlemmar enligt den senaste genomförda renräkningen inom samebyn då ägde ca 100 renar. Det är av central betydelse att notera att dessa renar inte inkluderats i samebyns totala renantal och att dessa således inte ingick i

länsstyrelsens prövning av huruvida samebyn höll sig inom det fastställda högsta renantalet för samebyn. Samebyn har alltigenom framhållit att medlemmarna och föreningen saknar rätt att hålla renar inom samebyn, vilket också enligt samebyn bekräftas av Länsstyrelsens förhållningssätt till dessa renar. Det saknas med anledning av detta i målen betydelse vad föreningen anser om brons funktion eller hur dess konsekvenser för renskötseln ska lösas för Vapstens sameby.

Vapstens sameby noterar att den ekonomiska föreningen uppehåller sig vid frågan om föreningens och dess medlemmars status som sakägare med hänvisning till urminnes hävd och erkännande av rätten till lappskatteländen. Samebyn vill framhålla att frågan om föreningens status i målen om vattenregleringen vid Abelvattnet och Bleriken redan prövats av Jordbruksdepartementet den 2 november 1973 mars 1982, Dnr 1139 1206/71. Vapstens sameby vidhåller i övrigt alla delar vad den anfört i denna fråga och anser att denna fråga inte bör behandlas mer i skriftväxlingen.

Vapstens sameby vill fästa mark- och miljödomstolens uppmärksamhet på den s.k. Fosen- domen som meddelades den 11 oktober 2021 av Norges Høyesterett i mål HR-2021-1975-S. Frågan i målet var om vindkraftparksanslagningar inom norska samers vinterbetesområde kränker samernas rättigheter enligt 27 artikeln i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). I artikeln föreskrivs att de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter ska de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin religion och använda sitt eget språk. Sverige ratificerade denna konvention 1966.

Det är renskötseln som kulturutövning som är skyddad av artikeln. Domstolen kommer bland annat fram till att det inte går att fastställa att renarna kommer vänja sig vid i domen aktuella verksamheter. Konsekvenserna av förlorade betesområden till följd av verksamheterna ska därför bedömas särskilt, samt att renantalet därmed minskar och med det följer även minskade slaktvikter. Domstolen lägger även vikt vid att ett förändrat klimat innebär att samtliga områden inom samebyn får större betydelse över tid. Vidare framhåller domstolen att den samiska kulturen är sårbar och att detta har betydelse för värderingen av påverkan på kulturutövningen.

Høyesterett kommer till slutsatsen att en kränkning av artikel 27 föreligger när ingreppet i markanvändningen leder till väsentligt negativa konsekvenser för samernas möjlighet att utöva sin kultur. Ingreppet kan i sig själv ha så stora konsekvenser att det föreligger ett brott mot artikeln, men påverkan behöver inte vara så allvarlig att möjligheten att utöva kulturen helt omintetgörs. Påverkan ska vidare vägas samman med både befintliga och planerade ingrepp i samebyns område. Artikel 27 ICCPR är av absolut karaktär. Detta innebär att den konventionsanslutna staten inte har mandat att göra någon skönsmässig bedömning enligt artikeln. Bestämmelsen ger heller inte möjlighet för någon proportionalitetsbedömning på så sätt att andra samhällsintressen kan vägas mot urfolkets (minoritetens) intressen. Høyesterett anför vidare att det funnits möjligheter för

verksamhetsutövaren att uppfylla syftet med verksamheten med utbyggnadsalternativ som varit mindre ingripande för renskötelsen. Vapstens sameby är av uppfattningen att domstolen i de nu aktuella målen kan hämta inspiration från denna del av Fosen-omen vad avser alternativa placeringar av den skyddsåtgärd som krävs för att verksamheten ska vara ett så litet ingrepp som möjligt i Vapstens sameby.

Det bör också enligt samebyns uppfattning finnas en möjlighet för mark- och miljödomstolen att utifrån Fosen-omen komma fram till att den nu tillståndsgivna verksamheten inte är tillåtlig på grund av det sätt på vilket den påverkar samebyns markanvändning. Ingreppet har lett till förlorad betestid och framtvingade åtgärder som inneburit att samebyns traditionella markanvändning och kulturutövning i stort har gått förlorad i området. Samebyn har vidare påverkats högst negativt ekologiskt och riskerar att inte kunna fortsätta sin verksamhet på grund av att den behöver ”förskottera” de kostnader som intrånget innebär och som samebyn yrkat ersättning för i målen. Ingreppet som den tillståndsgivna verksamheten innebär utgör sådan väsentligt negativa konsekvenser på samebyns utövande av renskötsel/kultur som hänvisas till i Fosen-omen. Samebyn menar att även den omständighet att renbron är uppförd i strid med det ursprungliga tillståndet ska ha betydelse i sammanhanget.

I likhet med Fosen-omen är den tillståndsgivna verksamheten i Abelvattnet en realitet för renskötelsen på så sätt att den redan är uppförd. Trots detta bedömdes vindkraftsparken i Fosen som ej tillåtlig. För det fall sökandena inte föreläggs att uppföra en fungerande passage över Abelvattnet innebär alltså verksamhetens påverkan på renskötelsen såväl enskilt som sammantaget med övriga intrång i samebyns renskötsel ett brott mot artikel 27 ICCPR. Det åvilar domstolen att genom fördragskonform tolkning säkerställa att rättstillämpningen inte strider mot de mänskliga rättigheterna och att den särskilt efterlever av staten ratificerade konventioner. Fosen-omen utgör internationell rättspraxis. Vapstens sameby anser därför att domstolen ska fästa särskilt hänseende vid denna i sin bedömning.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har yttrat sig över prövotidsredovisningen m.m. genom ombudet och ställföreträdaren T.S. i aktbilagorna 205, 229, 249 och 269, samt genom ombudet advokat M.H. i aktbilagorna 358, 365, 395, 416, 430, 446 och 459. Nedan redogörs sammanfattningsvis för aktuella delar av aktbilagorna 358 och 365 som ingetts under huvudförhandlingen av M.H. samt aktuella delar av aktbilagorna 395, 416, 430, 446 och 459 som inkommit efter huvudförhandlingen.

Mark- och miljödomstolen konstaterar härvid att lappbyn har justerat sin talan och ändrat samt återkallat yrkanden vid upprepade tillfällen, även efter huvudförhandlingen. Nedan sammanfattas de senast ingivna yttrandena i de delar som domstolen uppfattat alltjämt är aktuella.

Vapstens lappbys utveckling av talan i sammandrag

Yrkanden

Vapstens lappby och dess medlemmar yrkar i första hand att mål M 2474-05 och M 2475-05 vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. I vart fall yrkas att lappbyns ställning som sakägare och deras yrkanden avgörs i en senare dom och att övriga nu aktuella frågor avgörs genom deldom.

Vapstens lappby är väl medveten om att domstolen redan beslutat avslå lappbyns yrkande om vilandeförklaring. Det hävdas dock att det genom utvecklingen i målet mellan lappbyn och samebyn föreligger nya och förändrade förutsättningar. Lappbyn har kompletterat sitt yrkande i tingsrätten om ensamrätt med ett andrahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel. Sannolikheten för att lappbyns talan i vart fall vinner framgång bör därmed bedöms som hög eller mycket hög. Tingsrätten kom fram till gemensam rätt till renskötsel i den första domen och detta borde påverka frågan om vilandeförklaring. I vart fall hävdas det att förhållandet utgör skäl för att bara döma av förhållandet mellan samebyn och sökandena genom mellandom och undanta lappbyn till dess aktuell tvist slutligt avgjorts.

Sakägare

En uppenbar utgångspunkt för bedömningen av denna fråga måste vara att det är oomtvistat att medlemmarna i Vapstens lappby är samer. Alla personer i lappbyn härstammar från Vapstenområdet. De är de och deras anfäder som alltid varit verksamma inom jakt, fisk och renskötsel i området som berörs. Verksamhet som de bedrivit har och sker med stöd av renskötselrätt vilken är grundat på urminnes hävd genom bruk av bland annat den mark och de vatten som ansökan avser. Det är också självklart att Girjasdomen måste beaktas. Vidare hävdas det också att den pågående processen i Lycksele tingsrätt även måste beaktas. Dessa mål handlar i och för sig om frågan om bättre rätt, men bör ändå tillmätas stor betydelse beträffande bedömningen av sakägarfrågan i nu aktuellt mål. Dessutom konstaterar såväl tingsrätten som hovrätten att det är fråga om en civil rättighet enligt art. 6 i Europakonventionen. Ett nej till sakägarskap från mark- och miljödomstolen bör därmed betraktas som en kränkning av lappbyn och dess medlemmar rätt till en rättvis rättegång. Till detta kommer att det s.k. Nordmalingsmålet, NJA 2011 s. 109, också stödjer lappbyns inställning, då den domen bl.a. påvisar att en renskötselrätt kan aktiveras igen efter att den upphört av den utövaren som upphört men övertagits av en annan utövare, men den förstnämnde vill återkomma. Visserligen beskriver rättsfallet att det är fråga om samebyar, men detta bör ändå ha sin plats i nu aktuellt sammanhang med hänvisning till Girjasdomen och att den i delar behandlar samebyar och enskilda samer utanför sameby.

När det gäller Girjasdomen ska det bara kortfattat anges att i vart fall följande har betydelse i nu aktuellt sammanhang. Domen behandlar samernas intresse av att vidmakthålla sin kultur genom bl.a. renskötsel, jakt och fiske samt att detta är förpliktigande för rättstillämpningen. Det ska särskilt beaktas att det ska läggas särskild tyngdpunkt vid om det varit fråga om ett långvarigt bruk och faktiskt brukande samt att ett mindre brukande kan uppvägas genom att det varit långvarigt.

Dessutom ska det kunna ske en friare bedömning och alla fakta sammantaget ska kunna vägas samman för att ge ett svar. Till detta kommer att det föreskrivs bevislättnad. Vidare att inhemska samiska sedvanor ska beaktas och när det gäller mål mot staten måste det visas att samernas rätt är utsläckt. I detta fall bör samma skyldighet anses gälla sökandena. Dessutom anges i domen att även samer utanför samebyarna kan ha urminnes hävd och bättre rätt (se förutom Girjas domen SvJT 2020 Girjas sameby mot staten. En analys av Girjasdomen, Allard och Brännström).

Beträffande målet i Lycksele tingsrätt är detta efter överklagande till hovrätten återförvisat till tingsrätten. Det har varit en muntlig förberedelse den 28 maj 2021 och i samband med denna kompletterade lappbyn och dess medlemmar med att inge ett andrahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel. Yrkandet stämmer överens med tingsrättens tidigare domslut. Sammantaget och utan att föregå den slutgiltiga utgången får sannolikheten för att lappbyn tillerkänns i vart fall gemensam rätt som hög eller mycket hög. Under alla omständigheter hävdas det att detta förhållande också ska ha betydande betydelse för bedömningen av sakägarfrågan. Det har tidigare påpekats att lagstiftaren inte har valt att inte ge en entydig definition av vem som är sakägare men att det är klart att en person på ett mer konkret sätt måste vara berörd av verksamheten och dess skador för att anses vara sakägare. Vidare att HD uttalat att det likväl ofta torde förutsättas en viss anknytning till fastigheten för att påvisa skada eller olägenhet. Att en person eller ett kollektiv vars renskötsel påverkas inom en fastighet är sakägare kan det inte anses råda någon tveksamhet och med hänvisning till Girjasdomen hävdas detta också gälla samer utanför samebyn som bedriver renskötsel, jakt och fiske med hänvisning till sitt ursprung och kultur samt anknytning till aktuellt område/fastighet. Sammantaget hävdas det beträffande lappbyns medlemmar att de i nu aktuella mål måste betraktas som sakägare. De hävdar ju dels att det är fråga om arv till den mark där verksamheten bedrivs genom att lappskatteländen fortsatt är registrerade på förfäder till medlemmar i lappbyn. Vidare att de genom urminnes hävd och sedvana har renskötselrätt och rätt till fiske samt jakt beträffande aktuellt område i Vapsten.

Det egendomsskydd som renskötseln har mot inskränkningar i nyttjanderätten innebär alltså att Vapstens lappby och dess medlemmar måste betraktas som sakägare eftersom den aktuella verksamheten utförs inom det renskötselområdet där Vapstens lappby och dess medlemmar är verksamma samt att verksamheten innebär skada och olägenhet för Vapsten lappbys renskötsel, jakt och fiske. Medlemmarna i lappbyn bedriver renskötsel på historiska grunder, med stöd av en på urminnes hävd grundad sedvanerätt till renskötsel. Detta gör också att lappbyn bara kan instämma i länsstyrelsens bedömning i länsstyrelsens beslut om renräkningskontroller inom Vapstens sameby år 2013/2014. Detta dokument gör gällande att det finns renar som tillhör lappbyn och som hålls inom Vapstens renskötselområde.

Vidare hävdas det att Sametinget genom skrivelsen har god kännedom om att Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel inom aktuellt område. Renräkningen har genomförts genom sametingets försorg. Av Lycksele tingsrätts dom i ovan nämnt mål framgår det också att domstolens slutsats är att ett antal av Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel inom ifrågavarande område samt att det i övrigt framgår att deras släktingar bedrivit renskötsel i många hundra år. Till

detta kommer att Vapstens sameby också är fullt medvetna om att lappbyns medlemmar bedriver renskötsel inom Vapsten och att de har så gjort sedan urminnes tider. Att Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel framgår också av att samebyn i sitt senaste yttrande konstaterat att länsstyrelsen i nämnda skrivelse dokumenterat att det i vart fall räknats 109 renar som inte tillhör samebyn. Vidare att samebyn vid flera tillfällen uppger sig ha begärt länsstyrelsens eller andra myndigheters ingripande mot den renskötsel som medlemmar i Vapstens lappby bedriver. Någon respons från länsstyrelsen eller annan myndighet har dock detta överhuvudtaget inte ägt rum under i vart fall de senaste 20 åren. Utevaron av åtgärder från myndigheter åberopas därmed till stöd för att lappbyns sakägarskap.

När det gäller jakt så visar bland annat det registrerade fångstgropsystemet mellan Abelvattnet och Bleriken på forna tiders jakt/fångst och en lång kontinuitet när det gäller markanvändningen i det berörda området. Det är högst sannolikt att det är förfäderna till lappbyns medlemmar som i forna tider har upparbetat och använt fångstgropsystemet till sin försörjning. Lappbyns medlemmar O.I., K.Ö., E.Ö., J-E.L., T.S., A.S. och T.T. utövar älgjakt på ömse sidor av kanalen och har därmed god kännedom om hur älgarna betar sig i området. Beträffande fiske är flertalet av lappbyns medlemmar aktiva i förevarande område och fiskar i bl.a. Abelvattnet med stöd av urminnes hävd grundad på sedvana. Fisket handlar ju också om en viktig del av deras samiska tradition och sätt att långsiktigt använda denna förnybara resurs på motsvarande sätt som deras förfäder. Den sammantagna vattenverksamheten har dock allvarligt skadat fisket.

Dessutom har sökandena uppgett i sina yttranden att de betraktar lappbyn och dess medlemmar som sakägare. Det innebär jämfört med Girjasmålet och Nordmalingsmålet att det inte är fråga om någon motbevisning av det lappbyn hävdar och att accepterandet måste vara utslagsgivande samt medföra att lappbyn bedöms vara sakägare. Vidare visar det faktum att lapps katteländen inom Vapsten inte är avregistrerade att det kan vara fråga om starkare rätt än nyttjanderätt.

Från byggstart och fram till idag har sökandenas verksamhet påverkat lappbyns medlemmars renskötsel. Dessutom har viltbron inte fungerat tillräckligt bra från det den blev färdig. Extra arbete har därför varit nödvändigt för att tillse att renarna utnyttjar betesmöjligheterna på bästa sätt och att de kan röra sig väst/östlig riktning eller tvärtom utifrån årstid. Genom den aktuella verksamheten har det också funnits oro för att renar ska råka illa ut; under första tiden efter byggstart och fram till viltbron var färdig och fortsatt. Anledningen har varit att det under byggtiden fanns risker för renarna på grund av de farliga aktiviteterna som ägde rum vid uppförandet av kraftverket och sprängningarna av kanalen m.m. Dessutom innebar utevaron av en renbro före år 2012 att extra arbete var nödvändigt för att få renarna att förflytta sig på det sätt som de alltid har gjort. Till detta har det förelegat risk för att renar ska komma innanför stängslet på grund av bristande kontroll av att stängslet fungerar, öppna grindar m.m. Förändringar av viltbrons funktion anses i vart fall som absolut nödvändiga. En alternativ passage enligt ovan nämnt yrkande anser lappbyn som en väsentlig förbättring. Schaktningar och andra åtgärder vid viltbron

bör dessutom göras. Allt sammantaget skulle innebära att framtida merarbete inte längre behövs och den fria strövningen för ren och övrigt vilt skulle återupstå.

Ersättning under byggtiden 2007-2012

Vidare kompletterar lappyn sitt yrkande om ersättning med ett yrkande om ersättning för ovan nämnd byggtid för nu aktuell vattenverksamhet och för tiden intill dess att viltbron blev färdigställd år 2012. Lappbyn yrkar att sökandena åläggs ersätta lappbyn med 800 000 kr för de merarbeten som uppstod under denna period. Grunden är att det under denna tid inte alls fanns möjlighet för renar att passera Abelvattenån dessutom var området farligt för renarna under byggtiden. Detta orsakade ett betydande merarbete dels för att renar skall kunna passera i öst/västlig riktning och tvärtom under året. Dels för att tillse att renar inte uppehöll sig på farliga platser eller i övrigt riskerade fara på grund av verksamheten i området såsom tung trafik, sprängningar m.m.

Angående förbättringsåtgärder

I vart fall yrkar lappbyn att sökandena åläggs villkor att omgående utföra följande förbättringsåtgärder beträffande viltbron.

- Fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån bör ändras samt förlängas enligt karta, så att utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt skall styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.
- Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan dom ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.
- Stängsel över viltbron samt i dess anslutning skall vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis var djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.
- Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de skall hållas stängda.
- Röjning och glesning av skog skall ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall var annat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen skall röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vart annat år.
- Kontroll av stängslens och grindarnas funktion skall säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå skall ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter 15 oktober. Det vill säga efter älgens brunst. Förmärvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som Mark och miljödomstolen genomförde 16 juni 2021.
- Bommar och grindar skall hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte skall ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet skall hållas stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter skall däremot vara

tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med far- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet.

Lappbyns inställning är att viltbron funktion är acceptabel förutsatt att ovan nämnda villkor uppfylls.

Angående viltbrons placering

Sökandena har efter huvudförhandlingen redovisat att viltbron inte är exakt placerad på den plats som angavs i aktuellt tillstånd. Lappbyns uppfattning är dock att detta inte har någon betydelse för funktionen eller i övrigt. Uppfattningen är därmed att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet och att lappbyn inte har några invändningar beträffande placeringen. Lappbyn anser att konstruktionen av bron är riktig och att den utveckling beträffande renarnas användande av bron som sökandena redovisade under huvudförhandlingen klagör att den fungerar. Lappbyn menar dock att funktionen kan förbättras genom att yrkade villkor uppfylls och att dessa är nödvändiga för att tillförsäkra en god funktion för såväl drivning som fri strövning för både ren och vilt. Sökandena har ju också accepterat de av lappbyn yrkade villkoren 1-6 och inte motsatt sig övriga krav. Domstolen bör därför besluta i enlighet med detta.

Angående frågan om fisket

Lappbyn har tagit del av sökandenas uppfattning och överlåter frågan till domstolens bedömning.

Lappbyns egna yrkanden

Lappbyn vidhåller sina yrkanden om vilandeförklaring och deldom samt att lappbyn under alla omständigheter ska betraktas som sakägare. Angående yrkandet om ersättning under byggtiden 2007-2013 med 800 000 kr jämte ränta ska det tilläggas att ränteyrkandet givetvis ska formuleras till dess full betalning sker. Vidare kan det noteras att sökandena medgett yrkandet varför det ska dömas ut.

Beträffande övriga yrkanden om ekonomisk ersättning återkallar lappbyn samtliga sina yrkanden om ersättning efter brons färdigställande. Detta gäller dock med ett undantag och det avser, för det fall Mark och miljödomstolen bestämmer att det ska anläggas en ny viltbro/passage enligt samebyns yrkande om detta och ny provotid. I så fall förbehåller sig lappbyn rätten att återkomma med krav på ekonomisk ersättning med anledning av de störningar som kan förväntas uppstå under byggtiden av en ny viltbro/passage. Anläggandet kommer ju att medföra avsevärda störningar på grund av tunga transporter, sprängningar och annan farlig verksamhet, vilket kommer att hindra lappbyn i dess renskötsel och medföra merkostnader som för närvarande inte kan bedömas.

Angående vilandeförklaring och deldom samt frågan om sakägare

I detta sammanhang ska det tilläggas att Lycksele tingsrätt i tvisten mellan lappbyn och samebyn nu beslutat godta lappbyns andra hands yrkande om gemensam rätt med samebyn till renskötsel. Detta talar ju med styrka för att tingsrätten i vart fall

kommer att komma fram till att lappbyn har renskötselrätt. Detta kan anses tala för att utgången av tvisten bör avvaktas innan Mark och miljödomstolen avgör nu aktuellt mål i enlighet med något av lappbyns första hands yrkande i detta mål. Samtidigt styrker godtagandet av lappbyns andra hands yrkande i tvistemålet att lappbyn är sakägare. Det vill säga tingsrätten kommer ju med största sannolikhet komma fram till att lappbyn har någon form av renskötselrätt, eftersom man redan dömt till gemensam rätt till renskötsel. För det fall mark- och miljödomstolen inte godtar vilandeförklaring eller deldom åberopar lappbyn tingsrättens beslut om att inte avvisa lappbyns andra handsyrkande till styrkande av att de är sakägare

Ytterligare att tillägga med anledning av utvecklingen efter huvudförhandlingen är att Højesterett i Norge (den 30 juni 2021, HR 2021-1429-A) dömt av målet mellan Saarivuoma sameby och norska staten. Rättsfallet visar att urminnes hävd gör sig gällande trots att renskötsel stoppats för ett antal brukare under en längre tid och att rättigheten ska fortgå eftersom brukarna sedan urminnes tid använt aktuellt område. Slutsatsen är att även en grupp som står utanför det norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd.

Lappbyn har aldrig blivit utsatta för några ingripanden eller åtgärder på grund av att renskötseln bedrivs utanför samebyn. Staten måste därmed anses ha uppfattat och accepterat att lappbyns renskötsel bygger på urminnes hävd, varför den ska få fortgå ostörd från myndigheternas sida. Beträffande samebyns agerande gentemot lappbyn hänvisas det till Lycksele tingsrätts dom där det framgår hur samebyn försökt försvåra för lappbyn och utestängt lappbyns medlemmar att antas som medlemmar i samebyn. Av domen framgår även att samebyn använt olika metoder för att försöka försvåra lappbyns renskötsel. Trots detta har emellertid lappbyns renskötsel kunnat fortsätta. Samebyn är väl medveten om lappbyns renskötsel, bl.a. genom byarnas gemensamma årliga renskiljningar och måste ha insett att lappbyns renskötsel som pågått kontinuerligt sedan urminnes tid kommer att fortsätta. Det må framhållas att samebyn valt att inte agera rättsligt mot lappbyn t.ex. genom en negativ fastställsetalan. Lappbyn har däremot nu agerat rättsligt för att klarlägga lappbyns rättigheter.

När det gäller fisket och att lappbyns användande av denna resurs inom Vapsten fortgått sedan urminnes tid och alltjämt fortgår oantastat från staten eller någon annan, ska det klargöras att lappbyns medlemmar aldrig behövt skaffa sig tillstånd för sitt fiske i aktuellt område. Av myndigheterna har de alltid betraktats inneha fiskerätt genom sitt ursprung. Undertecknads upplysning i denna fråga under huvudförhandlingen var med andra ord inte riktig. Något lösande av fiskekort har det aldrig varit fråga om. Lappbyns fiske bygger med andra ord på urminnes hävd och visar att lappbyn också ur denna aspekt måste anses som sakägare.

De enda som argumenterat mot lappbyn i sakägarfrågan är samebyn. De har ett eget syfte som egentligen inte berör huruvida lappbyn är sakägare, deras argument bör inte anses ha någon betydelse i detta sammanhang. Det viktiga är sökandenas inställning och den kan egentligen hävdas vara i princip styrande. Lappbyn ska därmed och i vart fall med hänvisning till vad lappbyn i övrigt anfört under alla omständigheter anses som sakägare i detta mål.

Angående Sametingets yttrande

Lappbyn delar den grundläggande synen som redovisas i yttrandet. Sametingets yttrande tar dock inte alls upp lappbyns inställning trots att de är representanter för de kunskaper som vidareförmedlats genom generationer, vilket inte gäller samebyn. Lappbyn menar ju att viltbron fungerar och kommer att fylla sin funktion fullt ut om yrkade villkor genomförs, men att denna övergång inte är den viktigaste. Lappbyns slutsats bygger dessutom till betydande del på kunskaper som vidareförmedlats genom generationer och innebär i korthet följande. Övergången mellan Abelvattnet och Bleriken där viltbron är placerad har aldrig varit den viktigaste övergången. Istället är det fråga om övergången över Geijmån nedströms Bleriken som alltid har varit den viktigaste passagen för renarna. Såväl under hösten som under våren. Detta är den uppfattning som förmedlats genom generationer flera hundra år bakåt i tiden. Det är lappbyns medlemmar som besitter det fulla historiska perspektivet på hur renarna har rört sig i området sedan urminnes tid. Självklart har samebyn uppmärksammat samma förhållande, men de uppfattas inte vilja visa detta i nu pågående process. Istället läggs all vikt vid viltbron och området kring denna. Sammantaget menar lappbyn att Sametinget inte haft en riktig helhetsbild när man yttrat sig. En alltför ensidig föreställning om att viltbron är helt styrande för renarnas vandringar och möjligheter till drivning uppfattas ha styrt Sametingets ställningstagande. Lappbyn menar helt enkelt att viltbron i och för sig är viktig och detta gäller särskilt för fri strövning under en viss tid samt också för att ha möjlighet att passera vid drivning. Samtidigt är det övergången över Geijmån nedom Bleriken som är det väsentligaste. Sammantaget uppfattas Sametingets yttrande sakna detta viktiga helhetsperspektiv.

Angående samebyns yttranden och justerade yrkanden

När det gäller argumentationen om att viltbrons placering inte stämmer överens med aktuellt tillstånd, har lappbyn tidigare uppgett att brons placering i huvudsak stämmer med tillståndet. Någon sträcka på 50-100 meter hit eller dit har ingen betydelse enligt lappbyn. För övrigt kommer ett uppfyllande av yrkade villkor innebära att det inte blir någon som helst fördel med den exakta placeringen som framgår av ingivet kartmaterial. Ett uppfyllande av yrkade villkoren går ju bland annat ut på att skapa fri sikt för renarna så att överraskningsmoment undviks. Vidare uppfattar lappbyn att samebyn fortsatt försöker framställa att området kring viltbron är den väsentligaste övergången trots att detta strider mot gammal kunskap om att den viktigaste platsen är över Geijmån nedströms Bleriken. En mer nyanserad redovisning av verkliga förhållanden menar lappbyn vore önskvärd. Det faktiska förhållandet är ju att renarna varje år under höst och vår passerar aktuellt vattendrag och att det i huvudsak sker och alltid har skett nedströms Bleriken och att det numera också sker via viltbron. Till detta kommer att renarna uppenbarligen i allt större utsträckning använder viltbron. Detta framgår ju också av sökandenas dokumentation på antalet övergångar som renare gjort under de senaste åren. Någon annan förändring än uppfyllande av yrkade villkor anser inte lappbyn vara motiverad och skulle endast orsaka ytterligare onödiga störningar i området.

Lappbyns medlemmar delar inte uppfattningen att man utifrån aktuella filmer kan se att renarna var stressade när de gick över viltbron.

Uppfattningen är att det saknas anledning att genomföra något av de nu framställda yrkandena. Det hänvisas till vad som tidigare angivits beträffande befintlig viltbros funktion. Dessutom skulle anläggandet av någon av de föreslagna passagerna skapa helt onödiga störningar i området. Vidare uppfattas det också att samtliga yrkade alternativ kräver ny tillståndsprövning. Detta bör innebära att inte något av yrkandena kan komma ifråga. Den befintliga viltbron bör istället förbättras på det sätt som lappbyn yrkat.

Angående viltbron m.m.

Till detta kommer att lappbyn anser att samebyn överdriver betydelsen av viltbron. Lappbyn har tidigare också anfört detta och hänvisat till den kunskap som finns inom lappbyn om hur renarna har rört sig sedan urminnes tid. Det vill säga att passagen över Gejmån nedströms Bleriken är mycket viktigare än området runt viltbron. Sammantaget kan det konstateras att de historiska dokument som lappbyn ingett i målet inte alls berör någon övergång mellan Abelvattnet och Bleriken och att den viktigaste passagen nedom Abelvattnet är över Gejmån nedströms Bleriken. I detta sammanhang ska det också påminnas att lappbyn anser att det i målet skett en överdriven vinkling av viltbros betydelse för renarnas passager. Lappbyn anser med andra ord att det är viktigt att de verkliga förhållandena klarläggs vilket kortfattat betyder att man inte kan förvänta sig att viltbron kommer nyttjas av ens majoriteten av befintliga renar inom samebyns område. De flesta renarna kommer sannolikt att ströva eller låta sig drivas över samma passager som de alltid gjort och då blir det fråga om att området runt viltbron är mindre viktigt. Detta ska inte tolkas som att övergången via området runt viltbron saknar betydelse. Passagen har betydelse men är inte avgörande är lappbyns samlade uppfattning.

Lappbyn menar att problematik med högt vatten i Gejmån nedströms Bleriken borde gå att lösa genom kommunikation med sökandena. Om passage vid en viss tidpunkt är nödvändig bör det inte vara omöjligt att sökandena tillser att inte det inte släpps vatten just då.

Angående samebyns bemötande av lappbyns yttrande

Beträffande betydelsen av Lycksele tingsrätts beslut om att tillåta andrahandsyrkandet om gemensam rätt till renskötsel hävdar samebyn att detta inte ska tillmätas någon som helst betydelse. Visst är det riktigt att domen är undanröjd och att en ny prövning nu är aktuell och att man vanligen inte kan säga hur den nya prövningen kommer att utfalla. Omständigheterna i detta fall är dock mycket speciella. Andrahandsyrkandet råkar stämma överens med det ovan nämnda domslut och anledningen till återförvisningen berodde på att lappbyn inte yrkat om gemensam rätt till renskötsel utan endast ensamrätt. Detta kan självklart inte anses sakna betydelse och måste anses ha ett betydande bevisvärde beträffande sakägarskap. Detsamma gäller beträffande att lappbyn hänvisat till själva domen från Lycksele tingsrätt och det innebär att samtliga omständigheter som lappbyn åberopade i tvisten också åberopas i nu aktuella mål.

När det gäller Høyesteretts dom och att samebyn anser att den endast gäller i förhållande till svenska samebyar menar lappbyn att samebyn bortser från den grundläggande frågan i det norska målet. Det vill säga om det föreligger ”alders tids bruk” det vill säga urminnes hävd och om detta bryter aktuell lag. Att detta endast skulle kunna gälla samebyar framgår inte av domen. Sammantaget hävdas det att Høyesteretts dom visar att det är avgörande är att urminnes hävd föreligger och att det är en orimlig tolkning att detta endast gäller samebyar och att inte andra kan komma ifråga. Domen är med andra ord ett stöd för att Vapstens lappby och dess enskilda medlemmar är att betrakta som sakägare i nu aktuella mål.

Anledningen till att lappbyn anser det viktigt att lappbyn borde hörts av Sametinget är just hänsynen till det allmänna intresset. Anledningen är att lappbyn uppfattar att samebyn inte beskriver förhållandena beträffande renarnas fria strövning och drivningen av renarna över bl.a. Gejmån på ett objektivt sätt. Sametinget hade fått en bättre helhetsbild om även lappbyn hörts.

Att passagen använts tidigare på sätt som en medlem i lappbyn berättade under synen förändrar ingenting. Lappbyn menar att passagen har betydelse vilket också visades av vad medlemmen i lappbyn berättade. Gejmåpassagen är dock viktigare. Ordinarie flyttled låg strax nedströms Bleriken och passagen vid viltbron kallades tillfällig flyttled. Lappbyns uppfattning att passagen mellan Abelvattnet och Bleriken har tillskrivits en överdriven betydelse står kvar.

VATTENFALL

Sökandena har bemött de inkomna yttrandena i aktbilagorna 169, 190, 259 och 267, vilka inkommit innan huvudförhandlingen samt i aktbilagorna 402, 408, 429, 436 och 443 efter huvudförhandlingen. Nedan redogörs sammanfattningsvis för aktbilagorna 402, 408, 429 och 443, vilka inkommit efter huvudförhandlingen.

Vattenfalls bemötande

Viltbrons placering

Sökandena har jämfört relationsritningen och övriga ritningar gällande viltbron samt utredningen som är ingiven i mål M 2474-06 med kartbilder från innan och efter det att viltbron är uppförd. Jämförelsen visar att viltbrons faktiska placering ligger 83 m uppströms fiskhindret och den ungefärliga placering som framgår av tillståndsdomen ligger ca 40 m uppströms fiskhindret. Den faktiska placeringen är således ca 40 m uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen. Skälet till placeringen är enligt den uppgift sökandena fått från dåvarande projektledare att placeringen behövde flyttas av bergstekniska skäl. Det måste därmed stå klart att aktuell placering är i överensstämmelse med tillståndet och föreskrivet villkor.

Påverkan på fiske

Sökandena vidhåller att någon skada på fisket inte har uppkommit till följd av tillståndsgiven verksamhet samt att de elfisken som sökandena har genomfört

stödjer denna bedömning. Om domstolen anser att det uppkommit en skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet anser sökandena att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejmnån.

Lappbyns yrkanden

Lappbyn har yrkat på ersättning om 800 000 kr för merarbete som uppstått från byggstart av tillståndsgiven verksamhet fram tills viltbron var färdigställd 2012. Eftersom det saknades möjlighet att passera Abelvattsån efter att utloppskanalen fördjupats och innan viltbron var färdigställd medger sökandena att merarbete kan ha uppstått för Lappbyn. Yrkandet om ersättning på 800 000 kr medges således av sökandena.

Sökandena anser att något merarbete inte kan anses uppstå efter det att viltbron är färdigställd varför det saknas grund för ersättning för merarbete och för uppförande av renvaktarstuga. Samtliga yrkanden bestrids därför.

Sökandena har vidare tolkat Lappbyns yrkanden som att ersättning yrkas med anledning av merarbete för det fall en ny viltbro ska uppföras samt att den nya viltbron ska utvärderas under en förlängd provotid. Enligt sökandenas uppfattning saknas det grund för att föreskriva villkor om en ny viltbro och således att förlänga provotiden. Samtliga yrkanden bestrids därför.

Lappbyn har yrkat på ett antal åtgärder som man anser skulle förbättra viltbrons funktion. Lappbyn yrkar att följande åtgärder föreskrivs som villkor för tillståndsgiven verksamhet.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.
5. Røjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

I enlighet med vad sökandena anförde under huvudförhandlingen är sökandena villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1-6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1-6 om

domstolen anser att åtgärderna är lämpliga, men när det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta röjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prövotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

Samebyns yrkanden och nytt material

Sökandena har gått igenom Samebyns sammanställning av yrkanden och vidhåller sin tidigare inställning, dvs. att Samebyns samtliga yrkanden bestrids. Under huvudförhandlingen presenterades ett antal nya omständigheter avseende tillåtligheten enligt 3 kap. 5 § miljöbalken (MB), viltbrons funktion, sakkunnigutlåtande, Geimåstängslet samt rimligheten i yrkade ersättningar. Sökandena är nödgad att kort bemöta dessa nya omständigheter nedan.

Sökandena uppfattar nu Samebyn som att den anser att dåvarande miljödomstolen vid prövningen 2007 antingen inte gjort en bedömning enligt 3 kap. 5 § MB eller gjort en felaktig bedömning genom att föreskriva ett villkor gällande viltbro med nuvarande placering och utformning. Samebyn anför även att samrådet inför ansökan om tillstånd 2006 inte har genomförts på rätt sätt och att Sökandena skulle ha vilselett Samebyn angående verksamhetens påverkan på renskötseln samt att det skulle vara skälet till att Samebyn inte överklagat tillståndsdomen. Samebyn menar även att frågan om påverkan på renskötseln är såväl ett allmänintresse som ett enskilt intresse för berörd sameby.

Sökandena får återigen framhålla följande. Tillåtlighetsfrågor kan inte sättas på prövotid. Miljödomstolen har således vid sin prövning 2007 tagit ställning till om ansökt verksamhet, med föreslagna försiktighetsåtgärder bl.a. i form av befintlig viltbro, riskerat medföra att renskötseln i området påtagligt skulle försvåras. När domstolen meddelade tillstånd har denna således funnit att verksamheten inte medför ett påtagligt försvårande av renskötseln. Om Samebyn hade en avvikande uppfattning har den varit i sin fulla rätt att ifrågasätta denna bedömning genom att överklaga tillståndsdomen. Det har tidigt stått klart för Samebyn (vilket den framförde under huvudförhandlingen 2007) att föreslagen placering och utformning av viltbron inte var enligt Samebyns önskemål. När domen meddelades framgick av domslutet att den viltbro, som var ett villkor för verksamhetens tillåtlighet, skulle placeras och utformas enligt det förslag som lämnats in till domstolen och som Samebyn tagit del av innan huvudförhandlingen. I ljuset av detta ställer sig Sökandena frågande till Samebyns påstående om att den blivit vilseledd. Oaktat detta är frågan om viltbrons placering och utformning rättskraftigt avgjord.

Av framförda utredningar i målet torde vidare med all tydlighet framgå att anlagd viltbro har inneburit en väl fungerande passage över Abelvattsån. Att det ska kvarstå någon påtaglig påverkan på renskötseln torde således stå klart. Samebyns hänvisning till att Samebyn inte haft möjlighet att delta på huvudförhandlingen (även om en representant för Samebyn var på plats som enligt Samebyns uppgifter

godkände ingiven överenskommelse), ändrar inte det faktum att viltbrons placering och utformning och därmed även frågan om tillåtlighet enligt 3 kap. 5 § MB är rättskraftigt avgjord. Det bör även framhållas att frågan om renskötseln som ett allmänt intresse har reglerats genom domstolens bedömning enligt 3 kap. 5 § MB, varför det som ska hanteras inom ramen för provotidsredovisning är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse.

Sökandena anser sammantaget att det är tydligt att viltbrons placering och utformning ligger utanför ramen för aktuell prövning. Talan vidhålls således.

Som Sökandena har framhållit under processen (och sammanfattat ovan) är frågan om viltbrons placering och utformning rättskraftigt avgjord och nuvarande prövning kan endast anses omfatta eventuella åtgärder för att förbättra viltbrons funktion. Under synen framfördes det från Samebyn att viltbron kortfattat var ”funktionsoduglig” och att ”noll renar passerar över bron”. Sökandena visade under huvudförhandlingen ett antal filmer från värmekameran där flera hundra renar passerar över viltbron. Enligt Samebyn var det speciella omständigheter som tvingade Samebyn att nyttja bron, varför en mindre renhjord passerade över viltbron i november 2020. Som Sökandena förstod Samebyn var anledningen att viltbron behövde nyttjas vid det här tillfället att den mindre renhjorden blivit kvar på fjället och att vattenflödet i Gejmån var för högt för att passera nedströms Bleriken. Vidare har Samebyn endast redogjort för omständigheterna vid en av de filmer när ett större antal renar passerar över viltbron. Av ingivet material framgår att det vid flera tidpunkter passerat ett betydande antal renar över viltbron. Samebyn har invänt att de renar som passerar över viltbron är stressade och att renpassagera inte utgör fri strövning. Sökandena kan inte bedöma de passerande renarnas beteende, men Sökandenas expert under huvudförhandlingen B-Å.K. med 40 års erfarenhet av renskötsel, har granskat filmerna med passagera och som han redogjorde för under huvudförhandlingen är hans bedömning att renarna inte framstår som stressade eller påverkade på ett negativt sätt av viltbron. Sammantaget saknas grund för påstående att viltbron är funktionsoduglig samt att noll renar passerar bron.

Samebyn menar vidare att antalet renpassager över viltbron endast utgör en liten del av Samebyns renhjord och att det visar att viltbron inte fungerar. För att bedöma viltbrons funktion behöver dock antalet renpassager jämföras med hur stor del av renhjorden som har haft möjlighet att nyttja viltbron. Samebyn har själva uppgett att åtgärder vidtas för att renarna inte ska vistas i området eftersom Samebyn anser att viltbron inte fungerar för passage. Med hänsyn till de åtgärder Samebyn vidtar får det anses vara endast en liten del av renhjorden som har möjlighet att nyttjaviltbron, bl.a. har sopsäckar placerats ut på viltbron för att renarna inte ska använda den. Samebyn har inte heller redovisat något underlag som visar hur stor del av renhjorden som vistas i området under de perioder när renar passerat viltbron. Det går således inte att bedöma hur stor del av renhjorden som vistas i området och som således har haft möjlighet att nyttja viltbron. Men med hänsyn till de omfattande åtgärder som Samebyn vidtagit får det anses sannolikt att en mycket liten del av renhjorden faktiskt har haft möjlighet att nyttja bron. Vilket även stämmer överens med att den huvudsakliga passagen mellan sommaroch höst/vårbeta är över

Gejmån nedströms Bleriken. Sökandena anser därför att antalet renpassager får anses visa på en god funktion av viltbron. Det framgick även på huvudförhandlingen och genom yttranden att Vapstens Lappbys medlemmar, som nyttjat viltbron och haft renar i området, anser att viltbron fungerar för passage och att bron med några förbättringsåtgärder skulle utgöra en fullgod passagemöjlighet över Abelvattsån. Både Vapstens Lappbys medlemmar, som har erfarenhet av renskötsel i området, och B-Å.K., med lång erfarenhet av renskötsel, anser i motsats till Samebyn att viltbron är en väl fungerande passage för fri strövning samt att den även ger möjlighet till drivning med vissa förbättringsåtgärder.

Sökandena menar därför att underlaget i målet väl visar att viltbron, med nuvarande placering och utformning, har en god funktion som passage över Abelvattsån och att dåvarande miljödomstolen gjorde en korrekt bedömning av påverkan på renskötseln i deldomen från 2007.

Samebyn har gett in ett sakkunnigutlåtande från docent P.S. från SLU som dessutom var tekniskt biträde under huvudförhandlingen. Utlåtandet ska behandla viltbrons funktion samt rimligheten i de åtgärder som Samebyn yrkar på ersättning för. Enligt Sökandenas uppfattning är bedömningen i sakkunnigutlåtandet avseende viltbrons funktion främst baserad på vad Samebyns renskötare har uppgivit för P.S. Utlåtandet saknar underlag som visar att viltbron inte skulle fungera för passage och har inte heller beaktat hur många renar som kan antas ha möjlighet att nyttja viltbron. Gällande kostnader uppgav P.S. på huvudförhandlingen att han inte granskat fakturor eller underlaget för de åtgärder som Samebyn yrkar ersättning för, men att han anser att yrkad ersättning är rimlig. P.S.s bedömning av rimligheten av genomförda åtgärder kan jämföras med bedömningen i det av domstolen inhämtade sakkunnigutlåtandet från 2014. Av utlåtandet från 2014 framgår att de sakkunnigas bedömning var att kostnaderna för de åtgärder som vidtagits av Samebyn skulle reduceras med 30 procent, vilket även domstolen ansåg som rimligt. Sökandena anser att sakkunnigutlåtandet från P.S. närmast liknar en partsinlaga, vilket får anses ännu tydligare när den sakkunnige under förhandlingen bytte roll till tekniskt biträde, varför utlåtandets innehåll bör bedömas mot denna bakgrund.

Samebyn menar att Geimåstängslet saknar betydelse för renskötseln i området och nu aktuell prövning. Sökandena kan konstatera att Samebyn fortfarande vidhåller att stängslet har uppförts av Vattenfallsstyrelsen som en kompensationsåtgärd och att Vattenfall brustit i sitt underhåll, varför stängslet förfallit och förlorat sin funktion. Sökandena menar att det tydligt framgår av domen daterad 1973-05-24 (mål A 14/65) att stängslet uppfördes av Lappväsendet innan den ursprungliga regleringen av Abelvattnet för att underlätta renskötseln i området och att varken Vattenfall AB eller Umeälvens vattenreglersföretag har haft ett ansvar för att underhålla stängslet efter 1973. Företrädare från Samebyn uppgav vid huvudförhandlingen i juni 2021 att renskötseln utvecklades och att stängslet förlorade sin betydelse på 1980-talet. Trots detta har Samebyn på 1990-talet genom skrift önskat att kommunen återställer stängslet på grund av dess betydelse för renskötseln. En förklaring till denna diskrepans, dvs. varför denna skrift upprättas efter det att stängslet enligt Samebyn inte längre har någon betydelse, har inte redovisats. Enligt Sökandenas

uppfattning är syftet med majoriteten av de åtgärder som Samebyn yrkat ersättning för att säkerställa att renarna inte flyttar sig mellan sommar- och höst/vårbetet för tidigt, dvs. samma syfte Geimåstängslet tidigare fyllde. Samebyn menar att stängslet inte längre behövs eftersom renskötseln har förändrats utan att närmare förklara vad den förändringen består av. Det är inte ett orimligt antagande att renhjorden förhindras från att röra sig för tidigt mellan sommar- och höst/vårbeta genom andra åtgärder som Samebyn vidtar, t.ex. genom renflyttningar och rensamlingar inom aktuellt betesområde vilket såvitt Sökandena kan förstå är sådana åtgärder som Samebyn yrkat på ersättning för.

Samebyn menar att det underlag som den presenterat så långt som det är möjligt visar att den yrkade ersättning motsvarar den skada som tillståndsgiven verksamhet orsakar. Samebyn har härvid t.ex. jämfört antalet dagsarbeten som enligt driftsplan för rennäringen 1966 beräknades bli följden av den ursprungliga regleringen av Abelvattnet. Sökandena menar att samebyns jämförelse tvärtom visar på orimligheten i vidtagna åtgärder. Samebyns yrkande om ersättning för 240 dagsverken för en renskötare är nästan dubbelt mycket arbete som bedömdes bli följden av den ursprungliga regleringen, 144 dagsarbeten enligt Samebyns egna uppgifter. Det finns även skäl att hänvisa till det merarbete som faktiskt ersattes till följd av inverkan från Abelvattnets ursprungliga reglering genom dom 1973-05-24 i mål A 14/65, vilket får sägas var ett omfattande ingrepp. Enligt domen dömdes ersättning ut för 42 dagsverken för en renskötare per år till följd av påverkan i Abelvattnets område. Det ska även tilläggas att renskötselarbete har effektiviserats sedan den ursprungliga regleringen genom att, vilket Samebyn själva uppgett, renskötarna tar sig fram med skoter istället för på skidor.

Till stöd för yrkad ersättning har Samebyn åberopat ett intyg från Sametinget som anger att dagsersättningen för en renskötare är 3 500 kr fram till 2018 och 4 000 kr efter 2018. Detta har legat till grund för yrkad ersättning för såväl gången tid som framtidsersättning. Samebyn menar det inte är lätt att visa på vilka kostnader som ansökt verksamhet orsakar renskötseln annat än på det sätt som Samebyn redogjort för. Sökandena får i denna del anföra följande. Vid skadereglering för vattenverksamhet ska den faktiska skadan ersättas, varken mer eller mindre. Sökandena kan konstatera att yrkade ersättningar baseras på de antal arbetsdagar som Samebyn anser utgöra merarbete orsakat av att Samebyn anser att viltbron inte fungerar multiplicerat med en schablonersättning på 4 000 kr respektive 3 500 kr. Som framgår ovan anser Sökandena att det kan ifrågasättas att redovisade genomförda åtgärder hänför sig till Samebyns uppfattning om viltbrons funktion. Oaktat detta är det Sökandenas uppfattning att en beräkning utifrån ett schablonbelopp på det sätt som Samebyn redovisat inte kan anses utgöra den faktiska skadan. Renskötseln är en näringsverksamhet där intäkterna främst består av försäljning av renkött. Även om de åtgärder som Samebyn anser vara merarbete till följd av ansökt verksamhet kommer detta inte att påverka intäkten för de renskötsselföretag som är medlemmar i Samebyn. Däremot kommer den förvärvade intäkten att kräva fler arbetsdagar för renskötarna vilket innebär att intäkten för en arbetad dag sjunker. Således måste den skada som Samebyn påstår orsakas genom att viltbron inte har en ändamålsenlig funktion utgöras av intäktsskillnaden för en arbetsdag för en renskötare under nuvarande förhållanden jämfört med intäkten för en arbetsdag med en fungerande passage över Abelvattnet. Någon sådan redovisning har inte lämnats av Samebyn.

Samebyn menar att domstolen även skulle kunna tillämpa bestämmelsen i 35 kap. 5 § rättegångsbalken (RB) för att bedöma en rimlig ersättning. Sökandena menar dock att bestämmelsen inte är tillämplig i detta fall. 35 kap. 5 § RB kan tillämpas om full bevisning om skadan inte kan eller endast med svårighet kan föras. Sökandena menar att en redovisning enligt vad som beskrivit ovan inte bör vara svårt för Samebyn att åstadkomma utan bör vara en relativ enkel matematisk övning att genomföra för att visa på rimligheten i Samebyns yrkade ersättningar. Med hänsyn till ovanstående anser Sökandena att för det fall inte anses fullt ut fylla funktionen som passage över Abelvattsån har Samebyn inte visat att det är rimligt att detta orsakar ett merarbete motsvarande 240 arbetsdagar för en renskötare per år eller att ersättningen för en arbetsdag skulle motsvara 3 500 kr respektive 4 000 kr.

Samebyn har angett att sökandenas processföring har föranlett ökade ombudskostnader för Samebyn. Sökandena har sedan tillståndsdomen meddelats hela tiden framhållit att placering och utformning har prövats av miljödomstolen och att detta framgår av domen (vilket även framstår som Samebyns uppfattning eftersom Samebyn instämmer i att en alternativ lokalisering skulle kräva en omprövning av tillståndsvillkoret och ett tillstånd för ny viltbro). Det bör mot den bakgrunden framstå som klart att prövotiden omfattar funktionen i den mening att det bör utredas om kompletterande åtgärder kan vidtas för att förbättra funktionen av befintlig viltbro. Det har aldrig varit frågan om att pröva placering eller utformning. Sökandena har heller aldrig framfört någon annan inställning till Samebyn. Att Sökandena medgett villkor gällande frågor som ligger utanför prövningen innebär inte att Sökandenas uppfattning var att dessa frågor omfattats av prövningen. Det framgår även av Sökandenas yttrande 2019-04-12 att medgivandet förutsatte att villkoret justerades samt kompletterades med en karta där de vägbommar markerats som Samebyn ansåg skulle omfattas av villkoret. Någon sådan justering eller karta har inte givits in av Samebyn.

Vidare är frågan om miljö kvalitetsnormer en tillåtlighetsfråga som ligger utanför nuvarande prövning och även om det är en fråga som kan påverka fisket har Samebyn varken under skriftväxling eller huvudförhandlingen argumenterat för detta samband eller redovisat något material till stöd för denna uppfattning. Denna fråga kan således inte ha orsakat någon större arbetsinsats från Samebyns ombud. Vidare anför Samebyn att prövotidsredovisningar och kompletterande funktionsbedömning saknar uppgifter från Samebyn vilket har föranlett extra arbete hos Samebyns ombud. Sökandena har vid upprepade tillfällen under prövotiden försökt få information från Samebyn om renskötselns bedrivande i området och hur den påverkas av verksamheten utan framgång. Att så är fallet stöds även av att inte ens vid huvudförhandlingen har Samebyn kunnat presentera något material som visar vilken påverkan ansökt verksamhet har på renskötseln i området annat än påståenden om att bron är funktionsoduglig och redovisning av de åtgärder som Samebyn yrkar ersättning för. Samebyn menar även att Sökandenas uppgifter om Geimåstängslets ursprung, funktion och betydelse för prövningen har orsakat merarbete hos Samebyns ombud. Trots det har någon förklaring till varför man anser att Sökandenas uppgifter är felaktiga inte kunnat lämnas.

Avslutningsvis menar Samebyn att Vapstens Lappbys deltagande i processen medfört arbete för Samebyns ombud. Sökandena menar att eventuella kostnader till följd av pågående tvist mellan Lappbyn och Samebyn inte är kostnader som ska åläggas Sökandena att ersätta. Sökandena är inte part i den tvist som för närvarande pågår i Lycksele tingsrätt och har endast rättat sig efter mark- och miljödomstolens beslut att låta Vapstens Lappby föra talan i målet. Dessa kostnader har således inte att göra med eventuell påverkan från tillståndsgivna verksamheten och är således inte nödvändiga för att Samebyn ska tillvarata sin rätt gentemot Sökandena.

Det måste stå klart att Sökandenas processföring inte har föranlett ett behov av en betydligt större arbetsinsats från Samebyns ombud. Sökandena anser med hänsyn till att majoriteten av ombudens arbete bör hänföra sig till arbetet efter prövotidsredovisningen lämnats in och i jämförelse med den tid som Sökandens ombud lagt ner på ärendet så framstår yrkad ersättning inte som skälig för att tillvarata Samebyns rätt under processen. Speciellt inte med hänsyn till att mycket lite underlag presenterats som faktiskt styrker Samebyns påstående om uppkommen skada. Med hänsyn till att arbetsredogörelsen inte anger vilket antal timmar som hänför sig till de olika posterna eller ens för respektive år kan Sökandena inte detaljerad redovisa vilka kostnader som är att anse som orimliga, men med hänsyn till målets omfattning och de frågor som varit föremål för prövning anser Sökandena att en skälig ombudskostnad är ca 600 000 kr.

Yttrande från Sametinget

Sökandena uppfattar att Sametingets yttrande utgår ifrån rennäringen som ett allmänt intresse och bedömningen som ska göras enligt 3 kap. 5 § MB. Sökandena anser att eftersom frågan om påverkan på rennäringen enligt 3 kap. 5 § MB är rättskraftigt avgjord bör även frågan om rennäringen i området som ett allmänt intresse anses avgjord. Sökandena anser dock att det är påkallat att bemöta Sametingets bedömning av tillståndsgiven verksamhets eventuella påverkan på renskötseln i området. Sametinget anser att det är ett lågt renantal som passerar viltbron jämfört med Samebyns totala renantal och att en påverkan på riksintresseområdena därför inte kan uteslutas. Sametingets bedömning tar dock inte hänsyn till vilket antal renar som kan anses haft möjlighet att nyttja viltbron med hänsyn till Samebyns åtgärder. Sametinget kommenterar inte heller rimligheten i vidtagna åtgärder på annat sätt än Sametinget anser att Samebyns yrkanden ska bifallas. Med hänsyn till ovanstående anser Sökandena att Sametingets yttrande inte tillför något ytterligare till frågan om prövotidens avslutande.

Samebyns justerade yrkande bestrids

Samebyn har justerat sitt yrkande avseende sitt villkorsförslag 3. Samebyn anger som grund för det justerade yrkandet att Samebyn och Sökandena har väsentligt skilda uppfattningar om vilken funktion viltbron behöver ha för att verksamhetens påverkan inte ska innebära ett påtagligt försvårande av renskötseln. Sökandena får inledningsvis ifrågasätta rimligheten av att Samebyn tre månader efter avslutad huvudförhandling justerar sina slutliga yrkanden. Sökandenas uppfattning om viltbrons funktion har varit känd för Samebyn sedan åtminstone oktober 2018 när

prövotidsredovisningen gavs in till domstolen. Att tre månader efter avslutad huvudförhandling då justera yrkandet på sätt som nu skett utgör en bristfällig processföring och ska tas i beaktande i relation till Samebyns yrkade ersättning för rättegångskostnader.

Vad avser frågan i sak har Sökandena tidigare redogjort för sin inställning angående prövningens omfattning och att en ny placering och utformning av viltbron inte är föremål för prövning i aktuella mål. Vad Samebyn nu anför ändrar inte denna inställning. Sökandena vidhåller således sin talan och bestrider Samebyns justerade yrkande.

Vattenflödet i Gejmån

Sökandena visade under huvudförhandlingen video från värmekameran, bland annat från ett tillfälle när ca 500 renar nyttjade viltbron för passage den 11 december 2020. Samebyn redogjorde därefter för omständigheterna vid denna passage på huvudförhandling där Samebyn visade en video på vattenflödet i Gejmån tagen den 6 november 2020. Videon är nu även ingiven i målet. Enlig Samebyn kunde passagen vid Gejmån inte nyttjas till följd av ett mycket högt vattenflöde i Gejmån, vilket ingiven film ska styrka och var även orsaken till att viltbron nyttjades för passage, vilket är förklaringen till den markanta ökningen av antalet renar som passerar viltbron på de värmekamerafilmer som Sökandena redovisade under huvudförhandlingen. Sökandena har dock fortfarande svårt att förstå Samebyns resonemang. Det stämmer visserligen att tappningen i Bleriken var hög under perioden 2 till 10 november med tappningar på mellan 2 och 48 m³ /s. Av de filmer som Sökandena har givit in i målet och av sammanställningen framgår att ett stort antal renar passerade viltbron 25-26 oktober och 11 december. Vid dessa tillfällen var tappningen i Bleriken 0 m³ /s och någon hög vattenföring kunde således inte förekomma i Gejmån. Vid de tillfällen det passerade ett större antal renar över viltbron, bland annat den 11 december 2020, tappades inget vatten vid Bleriken och inga höga flöden förekom i Gejmån. Det kan således inte varit omöjligt att nyttja passagen vid Gejmån vid dessa tillfällen, vilket enligt Samebyn var anledningen till att renskötarna var tvungna att flytta renarna över viltbron. Sökandena anser inte att höga flöden i Gejmån på det sätt som Samebyn redogjort för utgör en rimlig förklaring till varför ett stort antal renar nyttjat viltbron den 11 december.

Geimåstängslet funktion

Samebyn har i sitt yttrande anfört att den på huvudförhandlingen redogjorde för hur renskötseln har förändrats. Samebyn menar att tidigare förflyttade sig renskötarna med renarna till fots eller på skidor och att renskötarna då inte hann ikapp renhjorden varför det behövdes hjälpmedel i form av stängsel för att förhindra att renhjorden för snabbt förflyttade sig mellan olika betesområden. Idag använder renskötarna istället enligt Samebyn effektiva skotrar, fyrhjulingar och helikoptrar för att flytta renhjorden varför stängslet inte längre behövs. Som Sökandena uppfattar Samebyn i denna fråga har stängslet inte längre någon funktion för renskötseln i området, eftersom Samebyn, genom åtgärder, där skotrar, fyrhjulingar och helikoptrar nyttjas, förhindrar att renhjorden förflyttar sig för tidigt mellan olika betesområden. Sökandena menar att ovanstående visar att vad Sökandena tidigare

anfört, dvs. att majoriteten av de åtgärder som Sameby yrkar på ersättning för, är åtgärder som vidtas för att förhindra att renhjorden förflyttar sig för tidigt mellan betesområden samt att åtgärderna syftar till att uppfylla den tidigare funktionen av Geimåstängslet. Sökandena anser att den förändring som Samebyn redogör för inte visar att stängslet inte längre har betydelse för renskötseln utan stängslets funktion nu har ersatts med åtgärder motsvarande de åtgärder som Samebyn yrkar på ersättning för.

Av Samebyn yrkad ersättning

Samebyn har i sitt yttrande vidare anfört att Samebyn aldrig tidigare mött den modell som Sökandena presenterar som invändning mot Samebyns beräkningssätt och att det är anmärkningsvärt att Sökandena först efter huvudförhandlingen ifrågasätter Samebyns sätt att beräkna sin skada. Vidare menar Samebyn att Samebyn inte begär ersättning för förlorade intäkter eller utebliven vinst, eftersom Samebyn inte bedriver någon näringsverksamhet, utan att ersättning begärs för det extra arbete de enskilda renskötarna, inom respektive renskötsselföretag, utfört på uppdrag av Samebyn samt övriga kostnader som Samebyn haft till följd av verksamhetens påverkan på renskötseln. Sökandena får härvid framhålla att Sökandena under processen samt på huvudförhandlingen ifrågasatte att Samebyn visat att det uppkommit någon skada på renskötseln till följd av verksamheten samt att den modell som Samebyn hänvisar till redogjordes för under slutanförandet från Sökandenas sida. Vidare följer det av grundläggande principer om skadeersättning att den som påstår att det skett en skada ska visa att det uppkommit en skada och skadans omfattning. Vad Sökandena tidigare godkänt gällande redovisning av genomförda åtgärder innebär inte Samebyn är befriad från bevisbördan gällande den orsakade skadan eller skadans omfattning. Sökandena ifrågasätter inte att redovisade åtgärder är genomförda, men anser inte att det är visat att åtgärderna är föranledda av påverkan från Sökandenas verksamhet eller att skadan för Samebyn skulle uppgå till den yrkade ersättningen. Sammantaget anser Sökandena att Samebyn inte visat att det uppkommit en skada som motsvarar den yrkade ersättningen.

SAMMANFATTNING AV INGIVNA UTLÅTANDEN

Utlåtande P.S.

Vapstens sameby gav i uppdrag till docent P.S. vid Sveriges Lantbruksuniversitetet (SLU) att skriva ett sakkunnigutlåtande i målen. Hans uppdrag har varit att uttala sig om den uppförda viltbron är en fungerande skyddsåtgärd samt, om så inte är fallet, hur den skulle kunna vara utformad samt vara placerad för att ha efterfrågad funktion. Inom uppdraget har även legat att uttala sig om rimligheten i de åtgärder som krävs, och som samebyn yrkat ersättning för, när renarna inte kan passera över Abelvattsån på traditionellt sätt. Det kan noteras att i samband med huvudförhandlingen så fungerade P.S. som tekniskt biträde för samebyn.

Sammanfattningsvis har P.S. kommit fram till följande; Det är renskötarna som besitter den relevanta och mest användbara kunskaper om renen och renskötseln. Utlåtandet om hur renskötseln fungerar från konsulter och andra ej

direkt insatta i renskötseln har vanligtvis och jämförelsevis låg relevans. Passagen mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken är en strategiskt sett väldigt unik plats och kan jämföras med en port in till samebyns ca 700 km² stora sommarbetesområde. En fungerande passage genom detta område har en central funktion för renskötseln i samebyn. Omvänt har en barriär genom detta område stora och tydliga negativa konsekvenser för renskötseln i samebyn. Den betongbro som Vattenfall uppfört innebär inte att samebyns renhjörd kan ströva fritt genom det berörda området. Konsekvenserna av att det saknas en fungerande passage är att samebyn måste utföra betydande extraarbete för att renarna ska kunna ta sig mellan de olika betesområdena. Detta innebär omfattande kostnader. P.S. anser att de åtgärder och därmed kostnader som samebyn beskrivit som nödvändiga är rimliga.

P.S. föreslår ett antal åtgärder för att minska intrånget. Han anser att samebyns yrkande om att mark- och miljödomstolen ska fastställa ett villkor som ålägger sökandena att anlägga en fungerande viltpassage (renövergång) bör bifallas. Han anser att de lokala kunskapsbärarna, renskötarna, måste ta fram ett lösningsförslag avseende placering och design av renövergången. Detsamma gäller tillhörande stängselsystemet som krävs för en fungerande renövergång. Det är också viktigt att det genomförs och upprätthålls strategiska röjningar av björkskogen för att hjälpa renarnas naturliga vandring mot den nya renövergången. Slutligen anser P.S. att samebyn ska ersättas för alla merkostnader och merarbete till dess skyddsåtgärden i form av renövergången är fullt fungerande. Om inte området helt återfår sin tidigare funktion och merkostnader samt merarbete kvarstår måste samebyn även fortsättningsvis ersättas för sina kostnader av sökandena. Annars riskerar det att inte vara ekonomiskt hållbart att på sikt bedriva renskötseln i området.

Utlåtande av B-Å.K.

Sökanden har ingett och åberopat ett utlåtande om viltbrons funktion. Utlåtandet är lämnat av B-Å.K. som enligt uppgift är från en renskötarfamilj med egen verksamhet i ca 40 år och har kompetens inom utformning och konstruktion av renstängsel. Av yttrandet framgår i huvudsak följande.

Vid besök på plats konstateras att det är en säker bro med anslutningstängsel. Underlaget har en naturlig miljö som öppnar för att djuren väljer en sådan passage. Underlaget kan tyckas något sluttande på vissa ställen i anslutning mot bron. Utifrån hans kunskap om broar och renflyttning så bör viltbrons konstruktion fungera både för fri strövning och renflyttning.

Vid renflyttning kan det finnas behov av åtgärder i form av beteshagar. Detta är beroende på storleken på renhjorden som ska flyttas, för att få tid att analysera situationen och eliminera eventuella risker vid överfart. För att ytterligare säkra att renarna går över lugnt och säkert är hans erfarenhet att man med fördel, om det är snö, trampar upp skoterspår som gör det lättare för renarna att färdas. Man kan även sprida ensilage längs efter skoterspåret över bron. Denna åtgärd kan man göra för att underlätta fri strövning över bron.

Efter en viss tid vänjer sig renarna att det finns en trygg passage. Säkerhetsmässigt kan det vara så att en bro är en säkrare passage än att de ska gå över isar på reglerade sjöar.

REMISSYTTRANDE

I samband med huvudförhandlingen i mål M 2474-06 och M 2475-06 hemställde Vapstens sameby om att domstolen skulle inhämta yttrande från Sametinget, vilket också gjordes. Av Sametingets yttrande framkommer i huvudsak följande.

Sametinget anser att bolagens utredning, om renarnas fria strövning över viltpassagen visar ett lågt renantal sett till Vapstens totala renantal, Påverkan på riksintresseområdena kan därför inte uteslutas. Ett påtagligt försvårande kan uppstå på flera grunder. Det tydligaste exemplet är när ett skyddsvärt område inte längre går att nyttja som man tänkt. Eller när ett skyddsvärt område riskerar att bli överbetat. Södra Storfjället bör kunna betas och då behöver en viltpassage vara så säker att det inte råder någon risk att en utbrytning av renar kan ske med den djupa kanalen under, där renar kommer att gå under om bron brister om man driver renar. Renskötarnas kunskap om hur passagen ska vara, ska ges särskild vikt. Sametinget menar att klimatförändringarna medför att det är viktigt att Södra Storfjället betas för att upprätthålla miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö, där renen är det viktigaste betesdjuret för att upprätthålla en storslagen fjällmiljö med betespräglad landskap. Riksintresseområdet Arefjäll, Virifjäll, Löfjäll, skulle i sin tur riskera att bli överbetat. Det ger merarbete och merkostnader styra renar om man inte har en funktionell passage som tar höjd för drivningar. Här kan poängteras att påverkan som påtagligt försvårar föreligger när en åtgärd genomförs utanför ett skyddsvärt område (dvs. områden som utpekats som riksintresse och områden som har betydelse). Detta eftersom det är åtgärdens konsekvenser för området som ska bedömas. Bolagen har jämfört viltbron med de faktorer som tagits fram för viltpassager över vägar där ett vanligt mått är att bron är lika bred som längden över vägen. Sametinget menar att detta är en passage mellan två kärnområden av riksintresse och att passagen måste ha funktion så att den inte påtagligt skadar riksintresseområdena. Det funktionella sambandet kan vara så viktigt att det har ett värde som ett riksintresseområde.

Sametinget anser att det ska villkoras att viltpassagen ska vara funktionell utifrån samebyns synpunkter och erfarenheter. Det ska också villkoras att bolagen ska ersätta samebyn för merkostnader och merarbete så länge viltpassagen inte är funktionell och påtagligt försvårar renskötseln inom riksintresseområdena med funktionella samband.

Inom varje sameby ska det finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen. Detta innebär att det ska finnas en säker tillgång till åretruntmarker och vinterbetesmarker som har en avgörande betydelse för rennäringens bedrivande. Rennäringen är beroende av flexibilitet då renen styrs av vädret och omgivande störningsfaktorer. Behovet av sammanhängande, alternativa och olika betesområden är särskilt viktigt för renens välmående och renskötarens ekonomiska utfall.

Riksintresse rennäring ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera, så kallade funktionella samband. Det är av stor vikt att de funktionella sambanden mellan områdena inte görs obrukbara, så att renarna kan ströva fritt och vandra mellan de olika betesmarkområdena. Områdena karaktäriseras ofta som kärnområden, flyttvägar, svåra passager, kalvningsområden och rastbeten. Vinterbetesmarkernas särskilda betydelse för renskötseln bör särskilt beaktas. Rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och riksintresseskyddet för rennäringen tillkom på grund av rennäringens svårigheter att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Staten ska tillförsäkra att renskötseln ska kunna fortsätta existera och då är markerna av den största betydelse.

De traditionella samiska kunskaperna och sedvanebruk är skyddade i artikel 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald. För Sveriges del berör konventionen samerna och förpliktar Sverige att främja samiska traditionella näringar och den samiska kulturens bevarande och utveckling. År 2014 beslutade parterna, däribland Sverige, att anta ett handlingsprogram för hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald. En grundprincip är att traditionell kunskap ska värderas lika som annan kunskap. En uppgift är att främja fullt och effektivt deltagande i utökning, förvaltning och skötsel av områden. Sametinget anser att stor tyngd måste läggas vid samernas åsikter eftersom de upparbetat kunskaperna om samebyns renskötsel och kultur vilket innebär att de är experter på hur naturresurserna nyttjas av renarna inom samebyn. De samiska traditionella kunskaperna är vidareförmedlade genom generationer men är ändå inte en gammal eller ålderstigen kunskap, utan inkluderar kunskap som används idag och som också vidareutvecklas.

Statliga myndigheter har en skyldighet att främja det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla allmänintresset rennäring.

BEVISNING

Skriftlig bevisning

Vapstens sameby

Vapstens sameby har åberopat skriftlig bevisning i form av sakkunnigutlåtande den 5 april 2014, sakkunnigutlåtande den 9 juni 2021, uppföljning av faunapassager inom renskötselområdet (2014:098), Trafikverket, förstudie Förslaghandling Väg E6, Faunapassager vid Sandsjöbackaområdet Västra Götalands län och Hallands län, Mölndals stad och Kungsbacka kommun 2013-01-31, anteckningar från samrådsmöte med samebyn den 13 mars och den 25 augusti 2006, samebyns yttrande den 7 juni 2007 i målen, brev och mailväxling mellan C.W. och J-O.S. respektive E.A. som representanter för sökandena från tidsperioden den 29 oktober år 2009 till den 14 mars 2012, PM Viltövergång över utloppskanal från Abelvattnets damm och kraftverk 2011-09-21, helikopterfakturor avseende åren 2014-2017 respektive åren 2018-2020, anteckningar från L-Å.Å. 2014-2017, skrift från verksamhetschefen/förbundsjuristen på Svenska Samernas Riksförbund, yttrande från Naturvårdsverket 2017-01-27, kartmaterial samt PM Viltövergång. Vidare har samebyn åberopat bilder och filmer över eftersatt underhåll av stängsel vid utloppskanalen, vidöppen grind i stängslet

samt spår efter renar som befunnit sig på insidan av stängslet vid utloppskanalen, bilder och filmer över utloppskanalen och viltbron, samt filmer som illustrerar Vapstens samebys renhjord vid drivning i olika landskapsmiljöer m.m.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har ingett och åberopat skriftlig bevisning, framförallt för att styrka sakägarskap, i enlighet med följande. Protokoll från vattendomstolen november 1968, protokoll vid extra byastämma Vapstens sameby mars 1976, dom från Kammarrätten i Sundsvall januari 1975, Länsstyrelsen i Västerbottens läns skrivelse angående renräkning, Lycksele tingsrätts dom i mål T 699-20, lappbyns kompletterande yrkande om gemensam rätt till renskötsel från den 28 maj 2021 i mål vid Lycksele tingsrätt, Kungliga lantmäteristyrelsen förordnande om lappskatteland, Lycksele tingsrätts beslut att godta lappbyns yrkande i andra hand om gemensam rätt till renskötsel, Åklagarmyndigheten i Lycksele beslut angående olaga renskötsel, Utdrag ur ”De svenska fjälllapparna av E.M., 1947” (s. 491), dom från Højesterett i Norge (30 juni 2021, HR 2021-1429-A), kartor som visar lappskattelandet Lövfjäll m.m., utskrifter om att Lövfjäll m.fl. lappskatteland inom Vapsten aldrig blev avregistrerade, kartor som utvisar GPS-spårning av renar, utdrag ur 1825 års respektive 1882 års specialjordbok, utdrag ur Lennart Lundmark, ”Mark och rätt i sameland”, utdrag kulturhistorisk undersökning Abelvattnets reglering m.m. 1967-1968, Vattenbyggnadsföretags inverkan på renskötelsen i Västerbottens län 1960, protokoll från norska Olje- och energidepartementet, skärmdumpar från Telespor GPS-system som lappbyns renar är utrustade med, karta över fångstarmar m.m. samt ansökningshandlingar Abelvattnet 1963 (karta och text på s. 201).

Vattenfall

Sökandena har utöver de utredningar och bilagor som ingetts i samband med prövotidsredovisningen ingett kartmaterial, ritningar, renbruksplan, beslut om fastställande av högsta renantal, skrivelse från samebyn avseende Gejmåstängslet, videomaterial från värmekameran, sammanställning över antalet renar som passerat över viltbron viss tid, handling som visar tappning till Bleriken viss period samt utlåtande om viltbrons funktion.

Muntlig bevisning

Under huvudförhandlingen har på samebyns begäran hållits partsförhör under sanningsförsäkran med L.O. och på lappbyns begäran fritt partsförhör via videolänk med P.Ö.

De i målet hörda har sammanfattningsvis uppgett följande.

L.O.

Hon har uppgett att hon och I-A.O. var på ett möte med Vattenfall i februari eller mars 2006 som hon uppfattade som ett informationsmöte. Det var fråga om framförallt dammsäkerhet fick de uppgifter om samt att det inte skulle bli någon påverkan för samebyn. Att det skulle sprängas en lång kanal fick samebyn

information om genom en projektledare vid Vattenfall först under sommaren. De representanter från samebyn som var med vid mötet uppgav då att det inte kommer att gå att göra det här om samebyn inte får en bra viltpassage. Projektledaren sa att det aldrig kommer att bli av. Hon och övriga vidhöll att bolaget inte kunde göra det intrånget. Till slut landade det i 70 meter; att han skulle ta det med sig. Hon var ordförande i samebyn den här perioden. De hade flera olika möten därefter med sökandena, men anteckningar från dessa blev väldigt diffusa. Hon redogör för vissa anteckningar som förts vid mötena och understryker att detta inte finns med i miljökonsekvensbeskrivningen.

Renen är ett selektivt betande djur som äter de finaste, grönaste skotten på marken och sällan betar ned helt. De strövar alltid mot vinden. Renarna betar av olika områden och behöver olika grödor vid olika tillfällen på året. Det finns kanske 10 000 djur i området som rör sig fram och tillbaka i området. Tidigare rörde renarna fram och tillbaka över Abelvattsån. Det är inte alltid fråga om flytt, renarna strövar och mår bra om de inte blir störda. Det skulle kunna vara fråga om 50 000 passager tidigare, att renarna passerar vid viltkameran någon gång är därmed inte så konstigt. Hon tycker att man kan se på flera av de filmer som kommer från viltkameran att renarna är stressade och inte mår bra.

När det nämndes att man ville anlägga viltpassagen, bron uppe på kanalen, sa samebyn att det var det sämsta stället. Det var inte något som de på något sätt stödde. Hon har läst en hel del efter detta och hänvisar till en skrift från Lantbruksstyrelsen från 1966, som handlar om hur renkötseln skulle påverkats i det här området om man sprängde upp till sju meter. Slutsatsen är att med de olika insatser som skulle behövts för renkötseln skulle det kapitaliserat bli 271 000 kr år 1966. Gör man en omräkning till år 2019 skulle det bli 2 550 220 kr. Praxis är att man brukar vara generös i ersättning till jordbruk och andra som påverkas. I de fall tappningen var hög blev det fråga om en förlängning på fem km för renarna. Hon inte varför det faller mellan stolarna. Hon upplever att det alltid blivit ifrågasatt vad de har sagt, att de inte talar sanning osv. Just det steget om viltbron var hon aldrig med på. Så länge hon var ordförande i samebyn vet hon att de enhälligt från renkötseln sida sagt att viltpassagen inte var bra. De hänvisade sökandena att ta lärdom av Kiruna där man konstruerat en viltbro. De har saknat dialogen det var snarare en monolog enligt hennes uppfattning.

Efter att sökandeombudet hänvisat till att det den 7 juni 2007 ingavs en överenskommelse samt förslag på utformning av viltbron (akbilagorna 48 och 49 i M 2474-06) och dessa aktilagor visats upp för L.O. uppger hon att I-B.O. var närvarande i det här, hon själv känner inte igen handlingarna. Hon vet att ingen av dem skulle godkännt placeringen. Det här var mitt under Nordmalingsmålet. Enligt hennes uppfattning diskuterades det inte att ta in något ombud inför huvudförhandlingen 2007. Anledningen till att domen inte överklagades kan hon inte svara på. Hon var inte ordförande vid det tillfället. Samebyn motsatt sig detta inför huf.

P.Ö.

Han har uppgett att hans släkt har varit i Vapstens område länge. Han har själv bl.a. gått renskötartutbildning i Norge och jobbat åt renskötare i både Norge och Sverige. Nu arbetar han på naturbruksgymnasium i Hattfjeldal, en del av utbildningen inom rendrift.

Han är själv uppvuxen i området och det finns en lång historisk tradition, flera hundra år tillbaka. Hans familj har bedrivit en småskalig renskötsel p.g.a. att det har krävts kontroll då det funnits problem med att renar försvinner. Vad gäller byggtiden för utskovet m.m. i Abelvattnet startades byggarbetena 2007. Hans far utfodrade det året sina renar vid Bleriken, från bron är det ca 2,5 km österut. Det fanns foderrännor etc. Det var många lastbilar, mycket anläggningstrafik. De insåg inte att det skulle byggas så mycket runt Abelvattnet. Det var stora problem under den tiden, bland annat sågades stängslet ned under byggtiden. Ibland var vi där tre-fyra stycken, det var fråga om flera timmar. Hans familj var där men även Torkel m.fl. från Vapstens lappby. De har gjort en väldigt låg tidsuppskattning p.g.a. att det är svårt att styrka. De har aldrig fått någon skolning från Vattenfall i hur ersättningsyrkanden ska framställas. Det de är intresserade av är att renarna ska ha det bra.

När renbron var utförd var det livsfarligt att vara där innan stängslet kom på plats, varför det krävdes extra bevakning. Det finns problem med Viltbron, det håller han med om. Bland annat är kamerastolpen fel placerad, den står mitt i vägen för renarna. Tvärbacken gör att renarna blir överrumplade. Det går nog bättre att flytta uppöver än nedöver. Schaktning skulle göra det bättre. Grushögen gör att det lägger sig snö. Stängslet måste anpassas efter snö. Eftersom det är året-runt-marker är det väldigt viktigt att stängslet fungerar. Det vore också bra att hugga bort lite skog så att man lättare kan komma fram med renarna. Det är av yttersta vikt att stängslet underhålls och att grindarna är stängda. Behörigt folk ska dock kunna ta sig in för att vid behov vidta åtgärder.

Vad gäller kostnader från år 2013 har det inte fungerat riktigt bra p.g.a. kamera-stolpen. De har lagt sig på en låg nivå vad gäller ersättningen. De åtgärder de har vidtagit är att de kontrollerat att allt är okej för renarna, bl.a. har det varit problem med att grindar varit öppna. De som varit på plats är medlemmar i lappbyn, lite olika. Uppgifterna bygger bland annat på anteckningar och kort tagna med mobiltelefonen och i viss mån på GPS-sändare som suttit på renar.

DOMSKÄL

Målets handläggning m.m.

I enlighet med vad som konstaterats ovan har nu aktuell prövotidsredovisning varit gemensam för mål M 2474-06 och M 2475-06. De yttranden som inkommit i målen därefter har också varit gemensamma och angett båda målnumren. Mark- och miljödomstolen har även hållit gemensam huvudförhandling och syn i målen i juni 2021.

Mot bakgrund av att det är samma frågor som är uppskjutna i båda målen och då sökandena har uppträtt gemensamt genom hela prövotidsförfarandet och övriga parter inkommit med identiska bemötanden i målen bedömer domstolen att det är lämpligast att i förekommande fall föreskriva samma villkor och ersättningar i båda målen även om grundtillstånden avsåg separata ansökningar och gav tillstånd till olika verksamheter. Detta är utgångspunkten för den vidare prövningen.

Vilandeförklaring

Vapstens lappby har yrkat att mål M 2474-06 ska vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. Mark- och miljödomstolen finner inte att vad Vapstens lappby anfört utgör skäl för att vilandeförklara målet och avslår därför yrkandet.

Prövningens omfattning

Tidigare avgöranden

Miljödomstolen har i deldomar den 5 juli 2007 i målen M 2474-06 och M 2475-06 uppskjutit den slutliga prövningen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske för att slutligt avgöras efter en prövotid, vars längd bestämts till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden.

Miljööverdomstolen har i domar den 8 juli 2008 i målen M 6003-07 och M 6006-07 uppskjutit den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken för att slutligt avgöras efter en prövotid, vars längd bestämdes till fem år efter utgången av den bestämda arbetstiden. Vattenfall skulle tillsammans med Umeälvens Vattenregleringsföretag innan arbeten som påverkar vattenförhållandena sätts igång och under prövotiden låta utföra och bekosta undersökningar i Bleriken och Gejmån i enlighet med vad Fiskeriverket närmare föreskrev. Minst ett provfiske skulle ha utförts innan nyss nämnda arbeten påbörjades. Tvist angående undersökningarnas omfattning fick hänskjutas till miljödomstolen. Prövotidsutredningen skulle inges till miljödomstolen.

Viltpassagen – reglering i dom och nya uppgifter efter huvudförhandling och syn

Frågan om viltbron reglerades i deldomen den 5 juli 2007 dels genom att tillstånd gavs för anläggande av en viltpassage, dels genom att miljödomstolen stadfäste ett avtal angående verksamhetens inverkan på renskötsel som träffats mellan Vattenfall Aktiebolag och Vapstens sameby.

I avtalet mellan Vattenfall och samebyn, vilket omfattar totalt sex punkter, finns en punkt 5 med följande lydelse.

5. Vattenfall AB ska anlägga en fungerande viltpassage över Abelvattsån. Viltpassagens utformning och läge framgår av särskild utredning.

Viltbrons utformning finns redovisad i en utredning ”Abelvattnets regleringsdamm. Dammsäkerhetshöjande åtgärder. Nytt kraftverk. Viltövergång/renpassage, 2007-05-15” (bilaga till aktbilaga 49) där det bl.a. framgår vissa utformningsprinciper av viltpassagen såsom att bredden, som ett riktvärde, inte ska vara mindre än 0,8 m gånger längden. Beträffande viltbrons placering sägs, i utredningen, att lämpligt läge är i det smala partiet strax ovanför det befintliga fiskhindret. Placeringen framgår också av en plan- och profilritning, nr 01-103, (aktbilaga 46) vid längdmätning 0+335.

Vad gäller viltbrons placering kom den att ifrågasättas vid synen och under den efterföljande huvudförhandlingen i juni 2021. Sökandena har efter mark- och miljödomstolens förfrågan redovisat en relationsritning och jämfört den och övrigt material i målet med kartbilder från innan och efter det att viltbron uppfördes. Jämförelsen visar, enligt sökandena, att viltbrons faktiska placering ligger 83 m uppströms fiskhindret och den ungefärliga placering som framgår av tillståndsdomen ligger ca 40 m uppströms fiskhindret. Viltbrons faktiska läge är således ca 40 m uppströms jämfört med vad som framgår av tillståndsdomen. Skälet till detta är enligt den uppgift sökandena fått från dåvarande projektledare att placeringen behövde ändras av bergstekniska skäl.

Sökandenas inställning till prövningens omfattning

Sökandena anser att de frågor som ska prövas är sådana som inte slutligen avgjorts genom miljödomstolens och Miljööverdomstolens deldomar och domar nämligen:

- Ytterligare försiktighetsmått för att förebygga påverkan på rennäring (inklusive jakt och fiske).
- Reglering av skada på rennäringen för åren 2014 till idag samt för all framtid som inte regleras av meddelade försiktighetsmått.
- Reglering av skada för påverkan på fisket i Bleriken och Gejmån samt påverkan på jakt i området.

Sökandena anser att frågan om viltbrons placering och utformning har prövats av dåvarande miljödomstolen och är rättskraftigt avgjord. Aktuell placering är i överensstämmelse med tillståndet och föreskrivet villkor. Prövotidsförordnandet kan därför inte anses omfatta viltbrons placering och utformning utan prövningen ska, enligt sökandena, avse annan påverkan på renskötseln till följd av tillståndsgiven verksamhet såsom påverkan till följd av stängsel runt intagskanalen, risk för renar innanför stängslet runt intagskanalen och förbättringar av ”infarten” till viltbron samt inverkan på fiske till följd av tillståndsgiven verksamhet. Sökandena framhåller även att frågan om renskötseln som ett allmänt intresse har reglerats genom domstolens bedömning enligt 3 kap. 5 § miljöbalken, varför det som ska hanteras inom ramen för prövotidsredovisningen är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse.

Vapstens samebys inställning till prövningens omfattning

Vapstens sameby anser att de frågor som skjutits upp under en prövotid avser verksamhetens påverkan på rennäringen som ett allmänt intresse. Att rennäringen är ett allmänt intresse innebär, enligt samebyn, att det är utpekade av lagstiftaren som en av de samiska näringarna som ska bevaras för att garantera fortlevnad av den samiska kulturen.

Beträffande utförd viltbro har samebyn framfört att sökandena har åtagit sig att utföra en skyddsåtgärd – en fungerade viltpassage – för att undvika påtagligt

försvårande av renskötsel och att en sådan inte har anlagts. Sökandena har därför, enligt samebyn, inte uppfyllt det allmänna villkoret i tillståndet. Detta innebär att rennäringen påtagligt försvåras och att slutliga villkor ska föreskrivas så att rennäringen fortsättningsvis ska kunna bedrivas i området. Vidare anser samebyn att viltbron inte fungerar bl.a. på grund av att proportionerna och placeringen innebär att bron aldrig kommer att få avsedd funktion. Detta framfördes, enligt samebyn, redan år 2006.

Vapstens sameby av den bestämda uppfattningen att viltbrons placering är felaktig. Vattenfall har alltså uppfört viltbron i strid med tillståndet och därmed heller inte uppfyllt det villkor i tillståndet som syftat till att säkerställa en möjlighet för Vapstens sameby att fortsätta bedriva traditionell rennäring i området. De kartor och ritningar som Vattenfall gett in till domstolen inför uppförande av viltbron presenterade inte bara en viltbro som låg längre nedströms utan som dessutom hade en annan och mer naturlig vinkel i förhållande till landskapet och renens rörelsemönster. Inte heller denna viltbro hade varit funktionsduglig för rennäringen, men rensköterna i Vapstens sameby tar det för sannolikt att den i vart fall hade fungerat bättre än den uppförda viltbron. Vapstens sameby är av uppfattningen att den ändrade placeringen av viltbron i sig är grund för återkallelse, eller i vart fall omprövning, av Vattenfalls tillstånd i de delar som avser viltbrons placering och utformning. Viltbrons funktionsoduglighet samt avsaknaden av samråd med samebyn utgör även det brott mot tillståndet och därmed också grund för återkallelse eller i vart fall omprövning av tillståndet.

Samebyn menar att sökandena ska åläggas att omedelbart anlägga en fungerande viltpassage. Den ska möjliggöra för samebyn att, utan ökad arbetsinsats, även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt inom området, genom att utformas och placeras i enlighet med följande. Som samebyn slutligen bestämt sin talan har man yrkat att domstolen ska föreskriva villkor om viltpassagens placering så att passagen i första hand ska placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha en bredd om i vart fall 70 meter, i andra hand samma placering

med en bredd om i vart fall 50 meter och i tredje hand placeras ca 50 meter uppströms utloppskanalens slut invid massupplagen med en bredd om i vart fall 70 meter.

Vapstens lappby – inställning till viltbrons funktion och placering

Vapstens lappby anser att viltbrons placering inte har någon betydelse för funktionen samt att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet. Lappbyn har inte några invändningar mot placeringen. Funktionen av viltbron är tillfredställande med de åtgärder lappbyn föreslår.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning beträffande meddelat tillstånd till anläggande av viltpassage. För tillståndet gäller ett s.k. allmänt villkor som medför att sökanden är bunden att anlägga passagen i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning av verksamheten och där angivna kartor och ritningar med de kompletteringar därtill som ingetts under målets handläggning.

Enligt inlämnad provotidsredovisning (aktbilaga 145) är viltbrons längd ca 12 meter och bredd ca 12 meter, dvs. förhållandet mellan bredd och längd är ett och ligger således inom de utformningsprinciper som redovisats vid tillståndsprövningen. Det medför, enligt domstolens mening, att tillståndet inte kan anses omfatta en viltpassage med en bredd på 70–300 m. Även placeringen är bestämd enligt vad som framgår av aktbilaga 46. Beträffande punkten 5 i det avtal som stadfästes i deldomen av den 5 juli 2007 har mark- och miljödomstolen inte funnit att det finns någon annan dokumentation av viltbrons utformning och läge än vad som redovisats ovan. Mark- och miljödomstolen finner därför att även den särskilda utredning som det hänvisas till i punkten 5 ovan är samma utredning och ritning som ligger till grund för tillståndet till viltpassage.

Sammantaget finner mark- och miljödomstolen att den viltpassage som gavs tillstånd till i deldomen den 5 juli 2007 också är den viltpassage som avses i

punkten 5 i avtalet mellan Vattenfall och samebyn. Det är således inte möjligt att nu, inom ramen för prövotidsförfarandet, ålägga Vattenfall att omedelbart anlägga vad samebyn betecknar som en fungerande viltpassage, det vill säga en annan passage än redan anlagd viltbro.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att den faktiska placeringen av viltbron, ca 40 m uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen, medför en försämring från rennäringsynpunkt jämfört med vad som förutsattes vid tillståndsprövningen. Det kan i sig innebära att föreskrifter om skyddsåtgärder eller försiktighetsmått blir mer omfattande än vad som annars skulle varit fallet. Vad samebyn anfört om grund för eventuell återkallelse eller omprövning av tillståndet samt avsaknad av samråd är, enligt mark- och miljödomstolens uppfattning, tillsynsfrågor som inte kan tas upp av mark- och miljödomstolen i detta mål. I detta sammanhang kan även konstateras att villkor i fråga om bommar som omgärdar området ligger utanför vad domstolen nu kan pröva i målen.

Mark- och miljödomstolen menar att det som nu ska prövas är de uppskjutna frågorna om verksamhetens inverkan på rennäring (inklusive jakt och fiske) och inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken. Detta kan göras genom att domstolen föreskriver om ytterligare utredningar om försiktighetsmått eller skyddsåtgärder, föreskriver om särskilda försiktighetsmått eller slutligt reglerar eventuell skada.

Försiktighetsmått och skyddsåtgärder avseende renskötseln

Vattenfall

Sökandena har föreslagit följande villkor.

1. Stängslet längs utskovskanalen ska vid stängslets avslut mot sjön Bleriken vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen.
2. Grindarna i stängslet längs utskovskanalen ska vara försedda med lås.

Sökandena föreslår också att följande ytterligare åtgärder ska genomföras.

- Schakta av området på vänster sida om utskovskanalen för att förbättra infarten till viltbron
- Förstärkning och annan placering av viltstängsel in mot viltbron
- Samlingshagar på båda sidor av bro

Sökandena har sammanfattat lappbyns villkorsförslag samt kommenterat dessa enligt följande.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.
5. Røjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

I enlighet med vad sökandena anförde under huvudförhandlingen är sökandena villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1–6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1–6 om domstolen anser att åtgärderna är lämpliga, men när det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta røjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades

genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prøvotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

Vapstens sameby

Vapstens sameby har uppgett att samebyn anser att viltbron är funktionsoduglig. Samebyn har för egen del i första hand föreslagit vissa villkor bl.a. i fråga om bommar, underhåll av stängsel samt stängsel eller liknande som hindrar renar att ta sig innanför kanalstängslet.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har yrkat att sökandena åläggs nedanstående villkor. De har då ansett att viltbrons funktion är acceptabel.

Fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån ändras samt förlängs så att utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt ska styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.

Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan dom ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära slutningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.

Stängsel över viltbron samt i dess anslutning ska vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis var djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.

Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de ska hållas stängda.

Röjning och glesning av skog ska ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år.

Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå ska ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter den 15 oktober. Det vill säga efter älgens brunst. För närvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som Mark och miljödomstolen genomförde 16 juni 2021.

Bommar och grindar ska hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet ska hållas stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter ska däremot vara tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med far- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att sökandenas förslag till villkor 1 och 2 bör föreskrivas.

Det kunde vid synen konstateras att det är relativt branta lutningar in mot viltbron från båda sidor av bron. Det bör enligt domstolens mening därför genomföras schaktningar på båda sidor om utskovskanalen för att åstadkomma bättre sikt in mot bron, vilket också bör föreskrivas som villkor. Vidare anser mark- och miljödomstolen, av samma skäl samt för att förbättra framkomligheten, att röjning och glesning av skog bör ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år. Det förefaller också lämpligt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år.

Sökandena har när det gäller villkorsförslagen 5 och 6 som redogjorts för ovan anfört att villkoren endast kan omfatta röjning på sökandenas egna fastigheter. Enligt vad mark- och miljödomstolen erfar äger Vattenfall Vattenkraft AB enbart fastigheten B medan staten äger fastigheten A. I tidigare deldomar gavs sökandena tillstånd att vidta åtgärder utanför egen fastighet. Tillträde till fastigheten A löstes då genom arrendeavtal. Det får förutsättas att sökandena också därefter har kunnat ordna med tillträde till annans fastighet för att ha möjlighet att utföra nödvändiga underhållsåtgärder för tillståndsgivna anläggningar. Mot denna bakgrund gör mark- och miljödomstolen bedömningen att sökandenas invändning om att det endast är möjligt att vidta åtgärder på egen fastighet inte bör utgöra något hinder mot de villkor som mark- och miljödomstolen meddelar.

Mark- och miljödomstolen anser också att viltbrons stängsel ska förstärkas och höjas till minst 3 m över barmarksnivå. Med bättre stängsel och röjning samt glesning av skog finns det inget behov av att anlägga hagar på båda sidor om viltbron. Domstolen bedömer inte heller att det behövs så kallade fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån. Vad som ovan angetts i fråga om schaktning, röjning och åtgärder avseende stängslet ska ha genomförts senast den 31 oktober 2022.

Kontroll av stängsel och grindar runt utskovskanalen samt röjd flyttväg och bäckspel vid sjön Bleriken ska ske genom regelbunden tillsyn. Sökandena ska, senast två månader efter att åtgärderna genomförts, till tillsynsmyndigheten inlämna ett förslag på hur tillsynen ska ske och hur ofta, samt hur den ska dokumenteras. Tillsynsmyndigheten ska dessutom ges delegation att besluta om eventuella reparations- eller röjningsåtgärder som kan behövas utifrån vad som redovisats med anledning av genomförd tillsyn enligt kontrollprogrammet.

Fiskefrågor

Uppskjutna frågor och utredningar

Dåvarande miljödomstolen har, som tidigare nämnts, uppskjutit frågan om verksamhetens inverkan på rennäring, inklusive jakt och fiske. Dåvarande

Miljööverdomstolen har i domar den 8 juli 2008 i målen M 6003-07 och M 6006-07 uppskjutit den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken för att slutligt avgöras efter en provotid, vars längd bestämts till fem år efter utgången av den bestämda arbetstiden. Miljööverdomstolen har i domarna konstaterat att genom de rensningar som ska utföras i Gejmån enligt ansökningarna kommer vattenförhållandena att ändras nedströms kraftverket bl.a. på så sätt att vattnet kommer att framrinna i den rensade kanalen och att den dåvarande åfåran på bägge sidor om kanalen i det närmaste torrläggs. Detta skulle, enligt Miljööverdomstolen, kunna medföra att bottnar, lämpliga som lek- och uppväxtplatser för fisk försvinner. Följderna för fisket av dessa arbeten har inte närmare belysts.

Förutom vad som tidigare redovisats avseende provotidsredovisningen för inverkan på fisket kan det konstateras att det i slutsatserna till utredningen ”Bleriken. Uppföljande nätprovfiske 2015” redovisas bl.a. att det i nätprovfisket år 2015 fångades färre s.k. mindre öring. I medeltal fångades 3,0 st. år 2015 jämfört med 4,9 st. öring mellan 130–249 mm på nät år 2008. Skillnaden uppges vara statistiskt signifikant.

Vidare konstateras i utredningen att färre antal fångade öring mellan 130 och 250 mm år 2015 indikerar en minskad rekrytering av öring till sjön. Åldersanalyser visade att längdintervallet ca 130–250 mm hade en ålder fr.o.m. 2+ till 4+ eller 5+. Öring med ålder 5+ härrörde från lek hösten år 2009 och kläckning försommaren år 2010.

Liten fångst av öring kortare än 130 mm såväl år 2008 som 2015 tyder på att öringens första uppväxtår tillbringas i sjöns tillrinnande vatten. Gejmån utgjorde fram till anläggandet av ny utloppskanal från kraftverket till Bleriken det tillrinnande vatten som erbjöd den största potentiella ytan för lek och uppväxt. Den beräknade vattenytan på Gejmån från Bleriken upp till första vandringshinder var ca 3,5 ha. Övriga tillrinnande vattendrag har betydligt lägre vattenföring, är smalare och har samtliga vandringshinder nära sjön. Sannolikt understiger övriga

vattendrags sammanlagda tillgängliga yta med stor marginal Gejmåns tidigare tillgängliga yta.

En minskad rekrytering av årsklasser kläckta fr.o.m. år 2010 överensstämmer väl med tiden för genomförandet av anläggandet av utloppskanal i Gejmån. Det kan därför ses som möjligt att anläggandet av utloppskanal minskat rekryteringen av öring till Bleriken genom en minskad reproduktion. Ett ökat antal stor öring kan också genom konkurrens och predation ha minskat förekomsten av liten öring i sjön.

Sammantaget tyder, enligt utredningen, den minskade fångsten av öring mellan 130 och 250 mm på en minskad rekrytering av liten öring till sjön eventuellt orsakat av minskade reproduktionsområden i Gejmån och/eller ökad konkurrens från större öring i sjön.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I fråga om fiske har sökandena inte framställt några villkorsförslag. Om domstolen anser att det uppkommit en skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet menar sökandena att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejmån.

Mark- och miljödomstolen gör mot bakgrund av genomförd utredning bedömningen att det inte kan uteslutas att den minskade fångsten av liten öring kan bero på en minskad rekrytering av liten öring till sjön orsakat av minskade reproduktionsområden i Gejmån. Detta var också något som Miljööverdomstolen anförde som skäl för att uppskjuta den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken, samt att följderna för fisket av dessa arbeten inte närmare hade belysts. Det finns därför skäl att föreskriva om att sökandena ska genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan

vidtas för att förbättra reproduktionsområdena i Gejmån. Inom ramen för den ska även utredas om sådana åtgärder kan kombineras och utföras så att eventuell passage för renar underlättas. En sådan passage för renar medför att det s.k. kanalstängslet behöver byggas om, varför utredningen också ska belysa möjligheterna till detta. Sökandena ska i samband med att utredningen inges ange sin inställning till föreslagna åtgärder.

Framställda yrkanden om ersättning

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 31 kap. 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. genom inlösen eller på annat sätt tar i anspråk annans egendom eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom betala ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Ersättning ska betalas endast för skador som kvarstår, sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren.

Vapstens lappbys ersättningsyrkanden

Vapstens lappbyn har, som man slutligt bestämt sina yrkanden, yrkat att sökandena solidariskt ska förpliktas att ersätta lappbyn för merarbeten och kostnader som uppstod från byggstart av aktuell verksamhet intill dess viltbron var färdig år 2012 med 800 000 kr. På beloppet yrkas ränta, enligt 6 § räntelagen. Som domstolen har uppfattat lappbyn yrkas ränta från tidpunkten när yrkandet framställdes, det vill säga den 18 juni 2021, till dess full betalning sker.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Sökandena har medgett att utge begärd ersättning om 800 000 kr, varför denna bör utgå i enlighet med medgivandet.

Vapstens samebys ersättningsyrkanden

Samebyn har för åren 2014 till och med 2020 yrkat ersättning med sammanlagt 12 708 340 kr jämte ränta i enlighet med vad som anges ovan under yrkanden.

Om mark- och miljödomstolen inte fastställer ersättning enligt villkor 5 och 6 enligt samebyns villkorsförslag har samebyn yrkat en årlig ersättning, att erläggas solidariskt av sökandena, med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet på totalt 1 558 750 kronor per år. Uppräkning ska ske enligt konsumentprisindex.

För det fall domstolen skulle komma fram till att en årlig ersättning inte ska utgå har samebyn yrkat att domstolen ska tillerkänna samebyn ett engångsbelopp att erläggas solidariskt av sökandena, med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Ränta yrkas på beloppet från dagen för dom.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Viltbron över utloppskanalen var färdigbyggd den 1 september 2012. Därefter har sökandena genom utplacerad värmekamera registrerat antalet renar som gått över viltbron enligt följande.

År	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antal renpassager	266	793	546	-	655	1201	389*	2396

*) Värmekameran var ur funktion i maj 2019 och från den 2 december 2019 till den 17 jan 2020.

Mark- och miljödomstolen har i förevarande deldom, samt i deldomen i mål M 2475-06, föreskrivit ett antal åtgärder, som ska vara genomförda senast den 31 oktober 2022, i syfte att ytterligare underlätta passager över bron och förstärka säkerheten.

Mot bakgrund av den utredning som har lagts fram i målet gör mark- och miljödomstolen bedömningen att viltbron som den ser ut idag fungerar för fri strövning. Bron fungerar också för passage för relativt många renar under kort tid som t.ex. under december månad år 2020 då det passerade flera hundra renar under något dygn. I och med genomförandet av de ytterligare åtgärder som mark- och

miljödomstolen beslutat om i förevarande deldom samt i deldomen i M 2475-06 bedöms sammantaget att viltbron uppfyller de krav som inom ramen för denna prövning kan ställas på bron. Domstolen bedömer vidare, mot den bakgrunden, att det från och med år 2023 inte kvarstår några skador som samebyn kan få ersättning för.

Mark- och miljödomstolen har i deldomen från 2014 gjort ett avdrag på 30 procent från den då yrkade ersättningen. För tiden från år 2014 till och med år 2022 ska det, enligt domstolens mening, fortsatt ske ett avdrag som ökar med tiden så att det från och med år 2023 inte ska utbetalas någon ersättning alls. Detta eftersom det med tiden kan antas att renarna vänjer sig vid att passagen finns samt att passagerna över bron kommer att underlättas och säkerheten förstärkas genom de förbättrings-åtgärder som vidtas. Beloppet kan enligt domstolens bedömning uppskattas till sammanlagt 5 000 000 kr, 4 800 000 kr för åren 2014–2020 och 200 000 kr för åren 2021–2022. Detta utgör alltså ersättning för skada avseende renskötseln för åren 2014 till och med 2022. På beloppet 4 800 000 kr ska ränta utgå från och med den 23 augusti 2018 till dess betalning sker. Vad avser beloppet 200 000 kr ska ränta utgå från dagen för denna deldom. Skaderegleringen avseende skada på renskötseln är därmed avslutad.

Övrigt

Jaktfrågan

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte har framställts några yrkanden i målet avseende jakt inom ramen för renskötseln, varför prövotidsförfarandet avseende denna fråga kan avslutas. Det finns inte heller skäl att meddela några villkor i den delen.

Mot bakgrund av att det endast är prövotidsförfarandet avseende frågan om jakt inom ramen för renskötseln som nu avslutas och då lappbyn inte framställt några yrkanden i den delen finner domstolen inte skäl att nu ta ställning till Vapstens lappbys yrkande om att lappbyns yrkanden ska avgöras i en senare dom.

Vapstens lappbys övriga yrkanden

Av 1 § rennäringslagen (1971:437) framkommer att den som är av samisk härkomst (same) enligt bestämmelserna i lagen får använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Rätten (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd och får utövas av den som är medlem i sameby. Av 10 § andra stycket samma lag framgår att samebyn företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att enligt gällande bestämmelser i rennäringslagen får renskötselrätten utövas av den som är medlem i en sameby och det är samebyn som företräder medlemmarna i dessa frågor. I nu aktuellt mål bedömer domstolen att rennäringen och fisket är aktuella som såväl allmänna som enskilda intressen. Detta gör att det enligt domstolen inte går att utesluta att Vapstens lappby respektive de enskilda medlemmarna är berörda på ett sådant sätt att de kan föra talan. Domstolen konstaterar också att sökandena har medgett att till lappbyn utge såväl viss begärd ersättning för skada samt för rättegångskostnader i målet. Domstolen finner dock inte att det är möjligt att inom ramen för denna process fastställa sakägarskap på det sätt som yrkats av lappbyn, varför yrkandet härom ska avslås.

Rättegångskostnader

Rättsliga utgångspunkter

I ansökningsmål om vattenverksamhet av det slag som nu är aktuellt ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motpartens kostnader vid mark- och miljödomstolen. Enligt 5 § första stycket samma kapitel gäller inte bestämmelserna i 2–4 §§, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Av 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken framgår att ersättning för rättegångskostnad ska motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till eventuellt ombud om kostnaden skäligen varit påkallad för tillvartagande av partens rätt. Regleringen i sistnämnda bestämmelse innebär att en

kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, endast kan ersättas om den anses skälig.

Ersättning för ombudsarvode ska bestämmas med hänsyn till bl.a. målets beskaffenhet och omfattning samt till den omsorg och skicklighet med vilken arbetet utförts. Även omständigheter som tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten kan beaktas.

När det gäller frågan om yrkad ersättning är skälig har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1997 s. 854 uttalat att svårigheterna att avgöra skälighetsfrågan medför att det i många fall kan finnas anledning för en domstol att godta ett ersättningsyrkande, trots att möjlighet saknas att helt överblicka det arbete som målet påkallat.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Sökandena har medgett att utge ersättning till Vapstens lappby med yrkat belopp sånär som på ett avdrag om 10 timmar avseende ombudsarvode, det vill säga sammanlagt 414 806 kr. Mark- och miljödomstolen finner det skäligt att ersättning utbetalas i enlighet med medgivandet.

Vapstens sameby har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 2 732 158 kr, exklusive mervärdesskatt, för tiden från den 21 mars 2014 fram till nu. Sökandena har medgett att utge ersättning med sammanlagt 600 000 kr. Mark- och miljödomstolen konstaterar att det har varit fråga om ett omfattande och delvis komplext material. Antalet nedlagda timmar framstår dock, trots dessa förhållanden, som mycket högt och domstolen bedömer att tidsåtgången inte till sin helhet kan anses ha varit nödvändig för att tillvarata samebyns rätt i målen. Mot sökandenas bestridande framstår det inte heller som skäligt att, med tanke på att samebyn haft ombud, utge särskild ersättning för I-A.O.s med fleras arbete vid sidan av yrkat ombudsarvode. Domstolen anser inte heller att det mot sökandenas bestridande kan anses skäligt att särskild ersättning för sakkunnigutlåtande ska utgå. Domstolen anser att samebyn får anses skäligen tillgodosedd med en ersättning i ett

för allt om sammanlagt 1 400 000 kr, exklusive mervärdesskatt, att utges solidariskt av sökandena.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 7 januari 2022.

Emma Önneby

Lena Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Emma Önneby, ordförande, och tekniska rådet Lena Nilsson samt de särskilda ledamöterna Thomas Hasselborg och Kenneth Enbom.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

PARTER

Sökande

Umeälvens Vattenregleringsföretag, 802003-6276, Box 392, 831 25 Östersund

Ombud: J.S., Vattenfall AB Legal Nordic, 169 92 Stockholm

Ombud: Advokat A.S., Fröberg & Lundholm Advokatbyrå AB,
Kungsgatan 44, 111 35 Stockholm

Motpart

1. Vapstens Sameby, 895400-2948, Box 107, 920 64 Tärnaby

Ombud: Advokaten C.W. och biträdande juristen A.M., Litigate Lawfirm
West Advokat AB, Fabriksgatan 7, 412 50 Göteborg

2. Vapstens lappby, 802506-0289, c/o T.S., Box 142, 920 64 Tärnaby

3-22. Enskilda medlemmar i Vapstens lappby, enligt nedan

3. K-G.H.

4. S.H.Å.

5. O.I.

6. T.J.

7. B.L.

8. J-E.L.

9. J.O.

10. T.O.

11. T.L.

12. M.R.

Dok.Id 387996

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se , Info om vår personuppgiftsbehandling: www.umeatingsratt.domstol.se eller kontakta oss		måndag – fredag 08:00–16:00

13. A.S.

14. A-O.S.

15. S.S.

16. T.T.

17. T.S.

18. M.T.

19. K.W.

20. E.Ö.

21. K.Ö.

22. P.Ö.

Ombud för 2-22: Advokaten M.H., HB Werners Advokatbyrå, Västra
Torggatan 11, 652 25 Karlstad

Ombud för 3-16 och 18-22: T.S.

23. Länsstyrelsen i Västerbottens län, 901 86 Umeå

SAKEN

Anläggande av ett nytt utskov i regleringsdammen i Abelvattnet m.m., Storumans
kommun

Avrinningsområde: Umeälven (28)

Koordinater (SWEREF 99 TM)

N: 7269040 E: 499310

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår föreningen Vapstens lappby och enskilda medlemmar i Vapstens lappbys (Vapstens lappby) yrkanden om vilandeförklaring av målet och fastställande av sakägarskap.

2. Mark- och miljödomstolen avslutar prövotidsförfarandet avseende verksamhetens inverkan i den del som avser jakt och meddelar inga villkor i den delen.
3. Mark- och miljödomstolen meddelar i den del som avser renskötseln följande slutliga villkor.
  - Det ska finnas ett stängsel längs utskovskanalens båda sidor som vid stängslets avslut mot sjön Bleriken ska vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen. Grindarna i stängslet ska vara försedda med lås.
  - Schaktning ska ske på båda sidor om viltbron i syfte att underlätta renarnas passage över bron.
  - Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska förstärkas. Höjden på stängslet ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
  - Röjning och glesning av skog ska ske med start år 2022 och därefter i vart fall vartannat år, på båda sidor av viltbron.
  - Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska under år 2022 röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Röjning ska därefter ske i vart fall vartannat år.
  - Kontroll av stängsel och grindar samt röjd flyttväg och bäckspel vid sjön Bleriken ska ske genom regelbunden tillsyn. Senast två månader efter det att åtgärderna genomförts ska Umeälvens Vattenregleringsföretag tillsammans med Vattenfall Vattenkraft AB (nedan i domslutet även sökandena) till tillsynsmyndigheten inlämna ett förslag till kontrollprogram som i vart fall ska innehålla uppgifter om hur tillsynen ska ske, hur ofta den ska ske och hur den ska dokumenteras.

Med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken delegerar mark- och miljödomstolen till tillsynsmyndigheten att besluta om de ytterligare villkor som kan behövas med anledning av genomförd tillsyn enligt kontrollprogrammet.

Schaktning och åtgärder avseende stängslet över viltbron ska vara genomförda senast den 31 oktober 2022.

4. Den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken är alltjämt uppskjuten.

Under den fortsatta prövotiden ska sökandena genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan genomföras för att förbättra reproduktionsområdena i Gejmån. Utredningen ska även belysa sådana åtgärder som kan kombineras och genomföras för att underlätta passage för renar, vilket kan medföra att det s.k. kanalstängslet behöver byggas om. Utredningen ska därför även belysa sådana möjligheter. Sökandena ska även ange sin inställning till genomförandet av utredda åtgärder.

Utredningen ska redovisas senast den 31 december 2022.

5. Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt med Vattenfall Vattenkraft AB utge ersättning till Vapstens sameby med sammanlagt 5 000 000 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) på 4 800 000 kr från och med den 23 augusti 2018 till dess betalning sker och på 200 000 kr från och med dagen för denna deldom till dess betalning sker.

Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt med Vattenfall Vattenkraft AB utge ersättning till Vapstens lappby med sammanlagt 800 000 kr, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 18 juni 2021 till dess betalning sker.

6. Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt med Vattenfall Vattenkraft AB utge ersättning för rättegångskostnader till Vapstens sameby med sammanlagt 1 400 000 kr (exklusive mervärdesskatt).

Umeälvens Vattenregleringsföretag ska solidariskt med Vattenfall Vattenkraft AB även utge ersättning för rättegångskostnader till Vapstens lappby, med sammanlagt 414 806 kr.

På ersättningarna ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Innehåll

SAKEN	2
DOMSLUT	2
BAKGRUND OCH TIDIGARE HANDLÄGGNING	9
YRKANDEN M.M.	11
UVF	11
Vapstens samebys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag	12
Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.	12
Förstahandsyrkande	12
Andrahandsyrkande m.m.	14
Ersättningsyrkanden år 2014 till och med 2017	15
Ersättningsyrkanden år 2018 till och med 2020	15
Ersättningsyrkande för bevakning av stängsel 2014-2020	15
Vapstens lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag	16
Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.	16
Förstahandsyrkanden	16
Övriga yrkanden	16
Ersättning under byggtiden 2007-2012	16
Ersättning efter viltbrons färdigställande	17
Angående villkor	17
UVF:s inställning till samebyns slutliga yrkanden och villkorsförslag	19
UVF:s inställning till lappbyns slutliga yrkanden och villkorsförslag	19
RÄTTEGÅNGSKOSTNADER.....	20
Vapstens sameby	20
Vapstens lappby	21
UVF	22
PRÖVOTIDSREDOVISNING.....	23
Inverkan på fisket	23
Bakgrund.....	23
Resultat av fiskeundersökningar	23
Sammanfattande bedömning	24
Inverkan på renskötseln	24
Utgångspunkter	24
Bron uppfyller sitt syfte	25
UVF OM SAMEBYNS ERSÄTTNINGSKRAV 2014–2017	27

Tidigare ersättningskrav	27
Yrkanden om ersättning år 2014-2017	28
YTTRANDEN I MÅLET I SAMMANDRAG	29
Vapstens sameby	29
Vapstens samebys utveckling av talan i sammandrag	29
Vapstens lappby	48
Vapstens lappbys utveckling av talan i sammandrag	49
UVF	57
UVF:s bemötande	57
SAMMANFATTNING AV INGIVNA UTLÅTANDEN	66
Utlåtande P.S.	66
Utlåtande av B-Å.K.	67
REMISSYTTRANDE	68
BEVISNING	69
Skriftlig bevisning	69
Vapstens sameby	69
Vapstens lappby	70
UVF	70
Muntlig bevisning	70
L.O.	71
P.Ö.	72
DOMSKÄL	72
Målets handläggning m.m.	72
Vilandeförklaring	73
Prövningens omfattning	73
Tidigare avgöranden	73
Viltpassage - reglering i dom och nya uppgifter	74
Sökandenas inställning till prövningens omfattning	75
Vapstens samebys inställning till prövningens omfattning	75
Vapstens lappby – inställning till viltbrons funktion och placering	77
Försiktighetsmått och skyddsåtgärder avseende renskötseln	79
UVF	79
Vapstens sameby	80
Vapstens lappby	80
Fiskefrågor	83

Uppskjutna frågor och utredningar.....	83
Framställda yrkanden om ersättning	85
Rättsliga utgångspunkter.....	85
Vapstens lappbys ersättningsyrkanden	85
Vapstens samebys ersättningsyrkanden.....	86
Övrigt.....	87
Jaktfrågan.....	87
Vapstens lappbys övriga yrkanden.....	88
Rättegångskostnader.....	89
Rättsliga utgångspunkter.....	89

BAKGRUND OCH TIDIGARE HANDLÄGGNING

Abelvattnet är en av Umeälvens översta källsjöar. Sjön avrinner genom Gejmån via Björkvattnet och Gardiken till Umeälven. En regleringsdamm vid Abelvattnet, cirka 10 km uppströms Gejmåns kraftstation och cirka 36 mil från Umeälvens mynning, byggdes under 1960-talet och togs i drift år 1970.

Dåvarande miljödomstolen meddelade genom deldom den 5 juli 2007 Umeälvens Vattenregleringsföretag (UVF) tillstånd enligt miljöbalken att för ombyggnad av den befintliga regleringsdammen i Abelvattnet anlägga och för framtiden bibehålla ett nytt ytutskov med tillhörande kanal, att bygga om och för framtiden bibehålla erosionsskyddet på dammens uppströmssida och en dammtåförstärkning på dammens nedströmssida och att lägga upp rensningsmassor från kanalen inom tre områden på fastigheten A. I tillståndet ingick även anläggande, under arbetena bibehållande och efter arbetenas slutförande utrivande av en fångdamm. Samma dag meddelades dåvarande Vattenfall Aktiebolag tillstånd till nytt kraftverk i Abelvattnets utlopp (mål M 2474-06). I båda målen sköts den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötsel, inklusive jakt och fiske, upp för att slutligt avgöras efter en provotid som bestämdes till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden. I deldomen stadfäste miljödomstolen, med en smärre justering, ett avtal angående verksamhetens inverkan på rennärings som träffats mellan UVF och Vapstens sameby.

UVF ålades inte några specifika utredningsföreskrifter genom deldomen.

Efter att båda deldomarna överklagats till dåvarande Miljööverdomstolen (mål nr M 6006-07 respektive M 6003-07) ändrades miljödomstolens deldomar på så sätt att även den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken sköts upp under samma tid. I mål M 6006-07 föreskrev Miljööverdomstolen att UVF tillsammans med Vattenfall Aktiebolag, innan arbeten som påverkar vattenförhållandena sätts igång och under provotiden, ska låta utföra och bekosta undersökningar i Bleriken och Gejmån i enlighet med vad Fiskeriverket närmare föreskriver och att minst ett provfiske ska ha genomförts innan nämnda arbeten påbörjas. (*Mark- och miljödomstolens*

anmärkning: "Gejmån mellan dammen och Bleriken" är samma vattendrag som det som även benämns "Abelvattsån".)

Vapstens sameby har till domstolen tidigare inkommit med krav på ersättning för inverkan på renskötseln under de betessäsonger som förevarit sedan åtgärderna vid Abelvattnet genomförts. Sökandena har medgett yrkanden som avsett kostnader för tiden innan det att viltbron över utloppskanalen var uppförd, dvs. fram till och med den 1 september 2012. Skadereglering fastställdes i en gemensam deldom för målen M 2474-06 och M 2475-06 den 16 januari 2013 där Vattenfall Umeälven AB, som då var sökande i det förstnämnda målet, och UVF ålades att betala samma ersättningsbelopp (hälften av den totala summan vardera). Kostnader därefter har bestritts. Mark- och miljödomstolen förordnade den 11 november 2013 två sakkunniga i målen för att utföra granskning och bedömning av rimligheten i den av samebyn yrkade ersättningen, även med hänsyn till den uppförda bron över Abelvattsån. Av de sakkunnigas yttrande framgår bl.a. att de gjorde bedömningen att bron med sin nuvarande placering och i nuvarande utförande inte kommer att kunna tillgodose renskötselns behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. De sakkunniga förordade bl.a. en jämkning av samebyns yrkanden om ersättning med 30 procent. Genom mark- och miljödomstolens därpå följande gemensamma deldom i målen M 2474-06 och M 2475-06 den 12 december 2014 ålades sökandena att utge ersättning för yrkade belopp, reducerade med 30 procent, med hälften vardera.

UVF och Vattenfall Vattenkraft AB (som numera är sökande i M 2474-06) har den 15 oktober 2018 gett in gemensam prövotidsredovisning samt yttrande i fråga om slutlig reglering avseende skydd för renskötseln och fisket, vilka är de sista kvarvarande frågorna i målen. Prövotidsredovisningen kungjordes den 11 december 2018. Yttranden efter kungörelsen har inkommit från Vapstens sameby och gemensamt från föreningen Vapstens lappby och enskilda medlemmar i Vapstens lappby (nedan används Vapstens lappby som samlad beteckning). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Länsstyrelsen i Västerbottens län och Statens fastighetsverk har meddelat att de avstår från att yttra sig. Under skriftväxlingen har

yrkanden om inhibition respektive vilandeförklaring inkommit från Vapstens lappby i januari 2019 respektive juni 2020, vilka båda har avslagits av mark- och miljödomstolen. Domstolen har hållit gemensam syn och huvudförhandling i mål M 2475-06 och M 2474-06 den 16-18 juni 2021. Samma dag som deldom i nu aktuellt mål meddelas, meddelas även deldom i mål M 2474-06.

YRKANDEN M.M.

Eftersom UVF och Vattenfall gemensamt har framställt samtliga yrkanden och angett inställningar i mål M 2475-06 respektive M 2474-06 har mark- och miljödomstolen nedan i stor utsträckning benämnt de två bolagen med det gemensamma begreppet ”sökandena”.

UVF

Sökandena yrkar, som talan slutligen bestämts, att prøvotiden avseende inverkan på renskötsel (inklusive jakt och fiske) och fiske i sjön Bleriken och Gejmån avslutas och att följande slutliga villkor meddelas till skydd för rennäringen.

1. Stängslet längs utskovskanalen ska vid stängslets avslut mot sjön Bleriken vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen.
2. Grindarna i stängslet längs utskovskanalen ska vara försedda med lås.

I fråga om fiske framställs inga villkorsförslag. I enlighet med en skrift ingiven efter huvudförhandlingen i målen har sökandena uppgett att om domstolen anser att det uppkommit en skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet anser sökandena att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejmån.

Vapstens samebys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag

Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.

Vapstens sameby (nedan samebyn) bestrider sökandenas yrkanden och motsätter sig att prøvotiden avslutas.

Samebyn har i samband med huvudförhandlingen uppgett att man bestrider Vapstens lappbys yrkande om vilandeförklaring samt lappbys yrkande om deldom.

Förstahandsyrkande

Samebyn har, som man slutligen bestämt sina yrkanden, i första hand yrkat att domstolen ska fastställa följande villkor:

1. Sökandena ska tillse att de två bommar som omgärdar området (för närvarande vid Gejmåvågen och på norra sidan om Bleriksdammen), samt grindarna i stängslet runt anläggningen, hålls stängda året om och att obehöriga med bil inte ska äga tillträde till området. Bommarna och grindarna ska var försedda med elektroniska låssystem.

Obehöriga ska anses vara alla förutom medlemmar i Vapstens sameby samt anställda vid UVF, Vattenfall och Länsstyrelsen i Västerbottens län. Detsamma gäller personer som särskilt fått i uppdrag av Vapstens sameby, UVF, Vattenfall eller Länsstyrelsen i Västerbotten att ta sig in i området.

Vägarna till och från Abelvattnet ska följaktligen vara stängda för allmänheten.

2. Sökandena ska bygga om och årligen underhålla stängslet som har uppförts vid kanalen så att renar inte kan ta sig in.

Stängslet ska sträcka sig så långt ut i Bleriken att det fungerar som flödesstängsel och att renarna vid lågvatten inte kan ta sig innanför detta.

3. Sökandena ska åläggas att omedelbart anlägga en fungerande viltpassage.

Viltpassagen ska möjliggöra för samebyn att utan ökad arbetsinsats även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt i området, genom att utformas och placering i enlighet med vad som anförs nedan.

Viltpassagen ska i första hand placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.

Viltpassagen ska i andra hand placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 50 meter.

Viltpassagen ska i tredje hand placeras ca 50 meter uppströms utloppskanalens slut invid massupplagen och ha den längd som kanalens bredd kräver med en bredd om i vart fall 70 meter.

4. Frågan om inverkan på rennäringen efter att den fungerande viltpassagen har anlagts ska skjutas upp under en prövotid på 5 år efter det att byggnadstiden avslutats.

Under byggnadstiden och efterföljande prövotiden ska bolaget bekosta samebyns extraarbete och extra kostnader i enlighet med villkor 5 och 6.

5. Sökandena ska årligen bekosta de extra insatser som renskötarna måste vidta vid Abelvattnet. De extra insatserna uppgår till i vart fall 240 antal dagar för en renskötare per år.

Ersättningen för renskötare ska utgå med 4 000 kr per dag under 80 av dagarna och med 5 000 kr per dag (inbegripet bränsle till motorfordon som nyttjas i renskötselarbetet) under 160 av dagarna.

Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex. Ersättning ska erläggas i förskott årligen.

För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

6. Sökandena ska bekosta 65 helikoptertimmar per år. Ersättning ska erläggas i förskott årligen.

För det fall antalet helikoptertimmar överstiger 65 ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

7. Tillsynsmyndigheten ges delegation att fatta beslut om utbetalning av ersättning till Vapstens sameby utöver den ersättning som ska utgå till samebyn i förskott.

Andrahandsyrkande m.m.

Om mark- och miljödomstolen inte ålägger sökandena att anlägga en fungerande viltpassage yrkar samebyn i andra hand att domstolen ska fastställa villkor 1 och 2 samt 5–7 som slutliga villkor.

Om inte mark- och miljödomstolen fastställer villkor 5 och 6 i enlighet med samebyns första och andrahandsyrkande yrkar samebyn följande. Att mark- och miljödomstolen ska tillerkänna samebyn en årlig ersättning att erläggas solidariskt av sökandena med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Ersättning ska utgå med totalt 1 558 750 kronor per år, varav 1 120 000 kr avser extra insatser som renskötarna måste vidta och 438 750

kr avser 65 helikoptertimmar. Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentpris-index. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall samebyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska samebyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

För det fall domstolen skulle komma fram till att en årlig ersättning inte ska utgå yrkar Vapstens sameby att mark- och miljödomstolen ska tillerkänna samebyn ett engångsbelopp att erläggas solidariskt av sökandena med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndgiven verksamhet. Vad avser Vapstens samebys yrkande om engångsbelopp hänvisas till 4 kap 1 § expropriationslagen. Samebyn yrkar vidare ränta enligt 6 § räntelagen på det tillerkända beloppet från dagen för dom till dess betalning erläggs.

Ersättningsyrkanden år 2014 till och med 2017

Samebyn yrkar att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall Vattenkraft Aktiebolag (Vattenfall) och Umeälvens Vattenregleringsföretag (UVF) att solidariskt till samebyn betala 5 971 130 kr jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från den 23 augusti 2018 till dess betalning sker.

Ersättningsyrkanden år 2018 till och med 2020

Samebyn yrkar vidare att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall och UVF att solidariskt till samebyn betala 4 269 680 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppen från den 10 juni 2021 till dess betalning sker.

Ersättningsyrkande för bevakning av stängsel 2014-2020

Samebyn yrkar vidare att mark- och miljödomstolen ska förpliktiga Vattenfall och UVF att solidariskt till samebyn betala 2 467 530 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 1 701 450 kr från den 23 augusti 2018 samt på 766 080 kr från den 10 juni 2021, allt till dess betalning sker.

Vapstens lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag

Mark- och miljödomstolen har, efter av Vapstens lappby gjorda justeringar och återkallelse av ett flertal yrkanden enbart antecknat lappbys slutliga inställning, yrkanden och villkorsförslag enligt följande.

Inställning till prøvotidsredovisningen m.m.

Vapstens lappby och dess medlemmar (nedan lappbyn) motsätter sig att prøvotiden avslutas.

Lappbyn har motsatt sig bifall till samtliga av samebyns justerade yrkanden i fråga om viltbrons placering (*domstolens anmärkning: punkten 3 i samebyns villkorsförslag*).

Förstahandsyrkanden

Lappbyn yrkar i första hand att mål M 2474-06 och M 2475-06 vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. I vart fall yrkas att lappbys ställning som sakägare och deras yrkanden avgörs i en senare dom och att övriga nu aktuella frågor avgörs genom deldom.

Övriga yrkanden

För det fall domstolen inte medger något av ovan nämnda yrkanden är lappbys yrkanden följande.

Det yrkas att mark- och miljödomstolen fastställer att Vapstens lappby och dess medlemmar är sakägare.

Ersättning under byggtiden 2007-2012

Det yrkas att sökandena solidariskt förpliktigas att ersätta lappbyn och dess enskilda medlemmar för merarbeten och kostnader som uppstod från byggstart av aktuell verksamhet intill dess viltbron var färdig år 2012 med 800 000 kr. På beloppet yrkas, som det får förstås, ränta från den 18 juni 2021 enligt 6 § räntelagen till dess full betalning sker.

Ersättning efter viltbrons färdigställande

För det fall mark- och miljödomstolen bestämmer att det ska anläggas en ny viltbro/viltpassage enligt samebyns yrkande om detta och föreskriver ny provotid förbehåller sig lappbyn rätten att återkomma med krav på ekonomisk ersättning med anledning av de störningar som kan förväntas uppstå under byggtiden.

För det fall det beslutas om en provotid på 5 år efter det att byggnadstiden avslutats ska sökandena bekosta lappbyns och dess enskilda medlemmar extraarbete och extrakostnader under byggnadstiden och efterföljande provotid i enlighet med villkor 1 och 2.

1. Sökandena ska årligen bekosta de extra insatser som renskötarna måste vidta vid Abelvattnet. De extra insatserna uppgår till i vart fall 60 dagar för en renskötare per år. Ersättning för renskötare ska utgå med 2 000 kr per dag under 30 av dagarna och med 3 500 kr per dag (inbegripet bränsle till motorfordon som nyttjas i renskötselarbetet) under 30 av dagarna. Ersättningen ska räknas upp enligt konsumentprisindex. Ersättningen ska erläggas i förskott årligen. För det fall lappbyn har anspråk på ytterligare ersättning för nedlagd tid av renskötare ska lappbyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.
2. Sökandena ska bekosta 15 helikoptertimmar per år. Ersättning ska erläggas i förskott årligen. För det fall antalet helikoptertimmar överskrider 15 timmar ska lappbyn inkomma med ersättningsanspråk om detta.

Angående villkor

I vart fall yrkar lappbyn och dess enskilda medlemmar att sökandena åläggs villkor att omgående utföra följande förbättringsåtgärder beträffande viltbron.

- Fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån ändras samt förlängs enligt den tidigare bifogade kartan, ingiven i samband med huvudförhandlingen, så att

utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt ska styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.

- Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan dom ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.
- Stängsel över viltbron samt i dess anslutning ska vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis vara djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.
- Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de ska hållas stängda.
- Röjning och glesning av skog ska ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 meter och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år.
- Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå ska ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter den 15 oktober.

För närvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som mark- och miljödomstolen genomförde den 16 juni 2021.

- Bommar och grindar ska hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet ska hållas stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter ska

däremot vara tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med far- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet.

Lappbyns inställning är att viltbrons funktion är acceptabel förutsatt att ovan nämnda villkor uppfylls.

För det fall det fastställs att sökandena ska uppföra en ny viltbro eller övergång förbehåller sig Vapstens lappby och dess medlemmar följande. Lappbyn och dess medlemmar ska ha oinskränkt rätt att begära ersättning för de merarbeten och kostnader för renskötseln som orsakas av dessa åtgärder samt vara fullt delaktiga i utformningen av sådana åtgärder. Ovan nämnda villkor ska i tillämpliga delar gälla intill dess det finns en ny och fungerande viltbro/övergång.

UVF:s inställning till samebyns slutliga yrkanden och villkorsförslag

Sökandena bestrider samtliga av samebyns yrkanden.

UVF:s inställning till lappbyns slutliga yrkanden och villkorsförslag

Eftersom det saknades möjlighet att passera Abelvattsån efter att utloppskanalen fördjupats och innan viltbron var färdigställd medger sökandena att merarbete kan ha uppstått för lappbyn och ersättningsyrkandet på 800 000 kr för perioden fram tills viltbron var färdigställd 2012 medges.

Lappbyn har yrkat på ett antal åtgärder som man anser skulle förbättra viltbrons funktion och yrkar att följande åtgärder föreskrivs som villkor för tillståndsgiven verksamhet.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.

5. Røjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

Sökandena är villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1-6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1-6 om domstolen anser att åtgärderna är lämpliga. När det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta røjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prövotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

RÄTTEGÅNGSKOSTNADER

Vapstens sameby

Vapstens sameby har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i målen från den 21 mars 2014 fram till den 2 juli 2021 med 2 571 158 kr, exklusive mervärdesskatt, varav 2 297 280 kr för ombudsarvode. I en kompletterande kostnadsräkning från den 30 september 2021 har begärts ersättning för ytterligare ombudsarvode om 78 000 kr, exklusive mervärdesskatt. I en andra kompletterande kostnadsräkning från den 28 oktober 2021 har begärts ytterligare ersättning om 83 000 kr exklusive mervärdesskatt, varav 75 000 kr för ombudsarvode. Sammanlagt yrkas ersättning för rättegångskostnader med 2 732 158 kr, exklusive mervärdesskatt, varav 2 297 280 kr utgör ombudsarvode.

Vapstens sameby har i fråga om begärd ersättning uppgett bl.a. följande. Sökandena anser att det är rimligt med ett ombudsarvode uppgående till 600 000 kr i målen. Eftersom arbete i samband med huvudförhandlingen och möten med samebyn uppgår till ca 432 000 kr innebär detta att sökandena anser att ca 168 000 kr, eller ca 1,5 arbetsvecka (56 timmar), är tillräckligt för att Vapstens sameby i övrigt ska ha kunnat tillvarata sin rätt i de aktuella målen från våren 2014 till huvudförhandlingen i juni 2021. Båda målen omfattar totalt ca 850 aktbilagor (ca 425 per mål) som har sammanställts av samebyn i totalt fyra pärmar. Samebyn låter den nu gjorda jämförelsen få tala för sig själv. Yrkad ersättning för I-A.O. arbete är skäligt och påkallat för att tillvarata samebyns rätt. Arbetet har i stor del bestått av att ta fram i målet relevant skriftlig dokumentation. Detta har underlättat ombudens arbete och därmed också inneburit mindre antal timmar i ombudsarvode. Kostnaderna för att anlita docent P.S. har varit påkallade för att tillvarata Vapstens samebys rättigheter i målen.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har inledningsvis, i en den 18 juni 2021 inkommen kostnadsräkning, yrkat ersättning för rättegångskostnader med 36 250 kr, inklusive mervärdesskatt och i en räkning den 2 juli 2021 yrkat ersättning med 342 806 kr, inklusive mervärdesskatt. I en tilläggsräkning ingiven den 23 augusti 2021 har det framställts yrkande om ytterligare 41 250 kr avseende ombudsarvode inklusive mervärdesskatt, i en tilläggsräkning ingiven den 14 september 2021 om ytterligare 11 000 kr, inklusive mervärdesskatt, för ombudsarvode samt slutligen i en tilläggsräkning ingiven den 18 oktober 2021 om ytterligare 11 000 kr inklusive mervärdesskatt avseende ombudsarvode. Sammanlagt yrkas ersättning för rättegångskostnader med 442 306 kr, inklusive mervärdesskatt, varav 373 175 kr utgör ombudsarvode.

Vapstens lappby har i fråga om ersättning för rättegångskostnader uppgett i huvudsak följande. När det gäller kostnadsräkningen den 2 juli 2021 har sökandena invänt mot att ansvara för ca 10 timmars arbete med anledning av att lappbyn bemött samebyns argumentation. I denna del måste det anses nödvändigt att bemöta

samebyns argument och påståenden eftersom det är fråga om att i huvudsak försvara lappbyns inställning att de är sakägare och för att ta tillvara lappbyns intressen fullt ut. Att aktuella motsättningar även återspeglat sig i detta mål är något sökandena måste anses fått räkna med och det är en del av rådande förhållanden i aktuellt område.

UVF

Vad avser lappbyns rättegångskostnader har UVF solidariskt med Vattenfall medgett att utge yrkad ersättning enligt kostnadsräkning inkommen den 18 juni 2021. Gällande kostnadsräkningen den 2 juli 2021 kan sökandena konstatera att viss del av arbetet har lagts på att bemöta Vapstens samebys yrkanden och argumentation gällande sakägarfrågan. Sökandena anser att detta arbete inte ska ersättas av sökandena. Sökandena vitsordar således ersättning om 90,5 timmar som skälig, dvs. en total ersättning på 315 306 kr inklusive mervärdesskatt. Sökandena har därefter även medgett yrkad ersättning om 41 250 kr inklusive mervärdesskatt samt yrkandet om 11 000 kr inklusive mervärdesskatt av den 14 september 2021 respektive den 18 oktober 2021 enligt tilläggsräkningar.

Vad avser ersättning för samebyns rättegångskostnader har sökandena bl.a. uppgett att man anser att nedlagd tid vare sig är rimlig eller skälig för att tillvarata samebyns rätt när det gäller de frågor som omfattas av prövotidsredovisningen. Eftersom ombudets arbetsredogörelse inte innehåller någon redovisning av hur mycket tid som lagts ned på de olika momenten kan sökandena inte på ett mer detaljerat sätt bemöta yrkad ersättning, men anser att det framstår som klart att beloppet ska jämkas betänkligt. Sökandena bestrider att utge ersättning för sakkunnigutlåtande och tekniskt biträde av P.S. samt för I-A.O. arbete.

Sökandena anser att en skälig ombudskostnad uppgår till ca 600 000 kr exklusive mervärdesskatt och har uppgett att man inte behöver yttra sig över kompletterande kostnadsräkningar från samebyn.

PRÖVOTIDSREDOVISNING

Inverkan på fisket

Sökandena har genomfört undersökningar för att utreda de tillståndsgivna åtgärdernas påverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken. För att säkerställa ett bra referensmaterial genomfördes provfisken under 2008, dvs. innan några anläggningsarbeten påbörjats. Uppföljande provfisken genomfördes sedan under 2015 efter det att anläggningsarbetena genomförts. En närmare beskrivning av genomförandet och resultaten från utredningarna framgår av en bilaga. Sammanfattningsvis kan sägas att såväl ursprunglig som uppföljande undersökning gav likartade resultat vad gäller fiskförekomst och status. Det finns inte något som tyder på att verksamheten vid Abelvattnets kraftstation skulle ha påverkat fiskbestånden. Sökandena anser därmed att prøvotiden kan avslutas utan att några villkor föreskrivs eller ytterligare åtgärder vidtas med avseende på skydd för fisket.

I bilagan redovisas förutom genomförda undersökningar ett utlåtande från E.S. enligt följande.

Bakgrund

Innan anläggningen av Abelvattnets kraftverk genomfördes år 2008 fiskundersökningar i Bleriken och Gejmån. Syftet med undersökningarna var dels att undersöka effekter av suspenderat material på fiskbeståndet i Bleriken. Dessutom skulle undersökningarna påvisa om driften av Abelvattnets kraftverk genom turbinförluster påverkade öringbeståndet i Bleriken i större grad jämfört med den fiskeavgift som utdömts som kompensation av miljödomstolen. Avsikten var också att dokumentera fiskbeståndet i Bleriken och Gejmån mellan dammen vid Abelvattnet och Bleriken innan några arbeten som påverkade vattenförhållandena utfördes. Efter att Abelvattnets kraftverk färdigställts gjordes motsvarande undersökningar 2015 förutom elfiske i Gejmån som numera utgör utloppskanal till kraftverket och därför inte kunde genomföras. Undersökningarna skulle dokumentera eventuell påverkan på öring- och rödingbestånden efter anläggning och drift av kraftverket.

Resultat av fiskeundersökningar

Under år 2008 gjordes provfisken i Bleriken och totalt fångades, förutom elritsa, 200 öringar och 16 rödingar. Denna undersökning visade att öring utgör ca 93 procent av fiskpopulationerna i sjön. Medelvikten på fångad fisk var låg, i både öring- och rödingsbeståndet låg den strax under 100 g. Längdfrekvensdiagrammet för öring visade på tydlig dominans av individer mellan 150 och 250 mm. Elfisket i Gejmån mellan Abelvattnet och Bleriken visade att årsyngel av både öring och röding förekom i låga tätheter.

I nätprovfisket som genomfördes 2015 i Bleriken fångades öring, röding och elritsa. Totalt fångades 202 öringar och 36 rödingar. Fångsten dominerades av öring som utgjorde knappt 90 procent av fångsten. Öringens medelvikt uppgick till 212 g och dess medellängd till 259 mm. Rödingens medelvikt uppgick till 140 g och dess medellängd till 202 mm.

Sammanfattande bedömning

De genomförda nätprovfiskena år 2008 och 2015 i Bleriken visade på likartade resultat. Antalet fångade fiskar och de olika arternas förekomst på olika djup skiljde sig inte väsentligt mellan åren. Medelvikten för både öring och röding var högre 2015 jämfört med 2008. Båda årens fångster visade på en stor dominans av öring i Bleriken. Någon negativ påverkan på fiskbestånden i Bleriken av anläggning och drift av Abelvattnets kraftverk har inte kunnat påvisas.

Inverkan på renskötseln

Utgångspunkter

Den 1 september 2012 stod den viltbro över utloppskanalen färdig som sökandena ålagts att uppföra. Under den provotid som löpt sedan dess har viltbrons funktion utretts och resultaten redovisats.

Viltbron är uppförd med syftet att kompensera för de tillståndsgivna verksamheternas inverkan på renpassagen mellan Abelvattnet och Bleriken över Abelvattsån. Innan bedömningen av i vilken utsträckning viltbron utgör en tillräcklig kompensation eller inte, och om rennäringen i slutändan har påverkats av verksamheterna, måste det klarläggas vad det är som ska kompenseras för. De tillståndsgivna verksamheterna består i huvudsak av att anlägga och ta i drift ett nytt kraftverk i Abelvattnets utlopp samt att i Abelvattnet anlägga och bibehålla ett nytt ytutskov med tillhörande kanal. Påverkan från tidigare tillståndsgivna verksamheter i området ska inte beaktas. Utgångspunkten är alltså den redan medgivna inverkan och övriga omständigheter innan anläggningsarbetena påbörjades.

Innan den nya kanalen och kraftverket anlades strövade renar över Abelvattsån, mellan Abelvattnet och sjön Bleriken. Sökandena har uppfattat det som att passagen främst använts för fri strövning och att drivning över denna passage förekommit mer sällan. Detta framgår också av det sakkunnigutlåtande som inhämtades av mark- och miljödomstolen år 2014. Även ur Vapstens samebys yttrande av den 6 juli 2018 framträder motsvarande bild. Utöver detta kan nämnas att flödet i Abelvattsån ofta varit uppåt cirka 25 m³/s vilket borde påverkat möjligheten till strövning och definitivt drivningsmöjligheterna. Sökandena känner inte till att Vapstens sameby vid något tillfälle begärt minskad eller nolltappning för att möjliggöra drivning.

Viktigt att notera i detta sammanhang är också att det sedan lång tid tillbaka har funnits ett stängsel på den södra sidan av sjön Bleriken som redan innan åtgärderna vid Abelvattnet måste delvis ha förhindrat/försvårat renpassage över aktuellt vattendrag.

Det är utifrån dessa förutsättningar som viltbrons funktion och verksamhetens påverkan på renskötseln i området ska bedömas.

Bron uppfyller sitt syfte

Under hela prövotiden har sökandena följt upp och utrett viltbrons funktionalitet och i vilken utsträckning den kan sägas uppfylla sitt syfte. Bron ska medföra att renskötseln i området kan bedrivas på ungefär samma sätt som innan de tillståndsgivna åtgärderna vidtogs, dvs. möjliggöra en fri strövning över Abelvattsån på sätt som skett tidigare och i viss utsträckning även drivning.

Sökandena kunde tidigt konstatera att bron användes av förbipasserade renar och att den inte verkade innebära ett hinder. I samband med Vapstens samebys yrkanden 2013 om ersättning för inverkan på renskötseln stod det dock klart att samebyn inte delade denna uppfattning. Ersättning i samma storleksordning och omfattning krävdes för tiden såväl före som efter viltbrons uppförande. Eftersom Sökandena motsatte sig krav som avsåg tiden efter brons uppförande och ifrågasatte skäligheten i yrkade belopp uppdrog domstolen åt sakkunniga att utreda beloppens skälighet. Det låg inte i sakkunnigas direkta uppdrag att uttala sig om brons funktion. Trots det framgick av utlåtandet att bron riskerade att inte kunna tillgodose renskötseln behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. Slutsatsen uppgavs bygga på främst tre faktorer, eller snarare tre farhågor; (1) att bron är anlagd i en sänka ca 200 meter uppströms tidigare led, (2) att bron är för smal för att det ska kunna göras sannolikt att ett större antal djur skulle komma att använda den och (3) att bron och området omkring denna saknar avskärmningar och att de stängsel som finns inte skulle stå emot eventuella utbrytningar i samband med drivning över bron. Utlåtandet och ersättningskraven från Vapstens sameby tydliggjorde för sökandena att det krävdes faktisk dokumentation och utredning över hur bron nyttjades. Detta för att ta reda på om farhågorna om att bron inte skulle kunna nyttjas mer än av enstaka renar verkligen stämde.

För att närmare utreda brons funktion och behovet av eventuella justeringar eller ytterligare åtgärder installerades en värmekamera i anslutning till bron försedd med en rörelsedetektor. Det stod tidigt klart att farhågorna om att renar inte skulle hitta fram till bron eller att de inte skulle välja att nyttja den i mer än mycket begränsad omfattning inte stämde. Det framgår med tydlighet av filmerna att ett stort antal renar till synes obrydda passerar bron i såväl söder- som norrgående riktning. Av de många sekvenser som filmats finns ingenting som tyder på att renarna skulle vara stressade, tvekande till att passera, inte få plats att ta sig fram eller välja att vända om. Det finns luckor i statistiken bland annat till följd av tekniska problem och att kameran inte kunnat underhållas löpande. Dokumentationen syftar dock inte till att utgöra ett underlag över samtliga passager eller att ge en bild av den totala strövningen i området över åren. Syftet har varit att faktabaserat dokumentera om och i vilken utsträckning bron fungerar för strövning. Något de uppemot 700 passager som årligen noterats med all tydlighet visar att den gör.

Det kan därmed konstateras att den tidigare framförda farhågan om att bron skulle ha givits en ofördelaktig placering varit ogrundad och att brons något avvikande placering jämfört med tidigare led inte har någon beaktansvärd betydelse för strövningen. Inte heller har brons dimensioner påverkat hur den används, någon trängsel eller andra svårigheter med passage har inte kunnat konstateras, i motsats

till sakkunnigas farhåga. Vapstens samebys uppfattning att enbart ett mindre antal djur har setts passera över bron har inte heller visat sig stämma. Mot bakgrund av detta får det anses stå klart att bron mycket väl kompenserar för verksamhetens intrång i renskötseln beträffande den fria strövningen, i förhållande till de förutsättningar som rådde innan åtgärderna genomfördes.

Nästa fråga som återstår att besvara är brons funktion i förhållande till drivning. I detta sammanhang kan inledningsvis konstateras att brons bredd och övriga dimensioner inte kan anses förhindra drivning. Det finns exempel på drivningar som skett över smalare broar än förevarande, som dessutom varit trafikerade. Därtill finns idag en mindre bro vid Ropen som fungerar utmärkt även för drivning. Några faktiska försök till drivning över viltbron har inte genomförts. Vapstens sameby har uppgivit att anledningen till detta är farhågor om att avskärmningar och stängsel inte skulle kunna stå emot eventuella utbrytningar, och de förödande konsekvenser en misslyckad drivning skulle leda till. Sökandena delar definitivt uppfattningen att drivningsförsök inte ska genomföras om det finns en reell risk för att det misslyckas med förolyckade renar som följd. Med det sagt delar dock inte sökandena uppfattningen att riskerna med drivning är sådana som samebyn och sakkunniga uttryckt. Stängslet har inspekterats inför denna prövotidsredovisning och uppvisar inga tecken på svaghet eller andra brister. Med normala underhållsåtgärder kommer detta inte heller att uppstå framöver. Inför en eventuell drivning skulle det naturligtvis säkerställas att samtliga grindar och andra öppningar i stängslet är väl förslutna och vid behov låsta. Dessutom kommer stolparna vid ingången och över bron att förstärkas för att ytterligare säkerställa att drivning kan ske riskfritt.

Enligt sökandena finns det därmed inte något som talar för att drivning inte skulle kunna genomföras. Sökandenas uppfattning är att drivning enbart förekommit undantagsvis och då av ett begränsat antal renar. Denna typ av drivning bör kunna genomföras över viltbron med det utförande den har idag. Bron har aldrig syftat till att möjliggöra drivning i större skala och på mer regelbunden basis, med anledning av att sådan verksamhet inte tidigare förekommit. Dessutom finns en alternativ plats för drivning i områdets närhet över Gejmån. Den platsen är också anpassad för att drivning i större skala ska kunna ske. Av den anledningen har Vattenfall bl.a. tidigare grävt ner en luftledning som gick vid Bleriken för att underlätta drivning över ån.

Skulle domstolen trots detta komma fram till att ytterligare åtgärder krävs för att kompensera för påverkan på drivningsmöjligheter är sökandena beredda att med samebyn diskutera vilken typ av åtgärder som skulle vara lämpliga att genomföra.

Sammanfattningsvis är sökandenas uppfattning att bron till fullo kompenserar för den inverkan verksamheten haft på rennäringen i området. Det finns ingenting som tyder på att den fria strövningen har försämrats eller begränsats i någon beaktansvärd utsträckning och drivning bedöms kunna ske i ungefär samma omfattning som tidigare. Några ytterligare skadeförebyggande åtgärder är därmed inte motiverade. Till följd av detta finns inte heller skäl att utge någon ekonomisk kompensation med anledning av inverkan på renskötseln, vare sig för tidigare år eller för i framtiden uppkomna kostnader.

UVF OM SAMEBYNS ERSÄTTNINGSKRAV 2014–2017

I samband med att provotidsredovisningen ingavs till mark- och miljödomstolen redogjorde sökandena även för sin inställning till de ersättningskrav som samebyn framställt för åren 2014–2017 och som ännu inte prövats av domstolen, i enlighet med vad som framgår nedan.

Tidigare ersättningskrav

Syftet med den provotid som löpt under drygt fem år har varit att utreda hur de genomförda åtgärderna har påverkat rennäringen i området och i vilken utsträckning ytterligare skyddsåtgärder eller annan skadereglering behövs. Efter det att tillståndsgivna åtgärder genomförts, men innan viltbron var färdigställd, kunde renar inte passera Abelvattnet. Detta ledde till merkostnader för Vapstens sameby om totalt 662 950 kr, något sökandena inte har ifrågasatt. Beloppet delades mellan Vattenfall och UVF med hälften vardera och fastställdes genom mark- och miljödomstolens deldom den 16 januari 2013.

Vapstens sameby yrkade sedan ersättning även för säsongen 2012, inklusive tiden efter det att viltbron uppförts, och för 2013 års säsong. Sökandena medgav att ersättning skulle utgå för tiden fram till dess att bron uppförts (dock med viss jämkning av de yrkade beloppen). Ersättning för tiden därefter bestreds av sökandena som även ifrågasatte lämpligheten av att pröva ersättningsyrkandena under pågående provotid. Detta eftersom brons funktion var under utredning. Utan vetskap om funktionen är det svårt att dra några närmare slutsatser om vilka merkostnader som faktiskt uppstått till följd av den tillståndsgivna verksamheten. Domstolen ansåg dock att frågan kunde tas upp till prövning trots pågående provotid. För att bedöma rimligheten av de yrkade beloppen avseende 2012 förordnade domstolen sakkunniga i målet vilka lämnade sitt utlåtande i april 2014.

Angående merkostnader framgår av utlåtandet i huvudsak följande; i) att Vapstens sameby har ådragit sig merkostnader med anledning av de genomförda åtgärderna vid Abelvattnet; ii) att dessa merkostnader består även efter det att viltbron var färdigställd på grund av brister i brons funktion samt iii) att dessa brister befarades bestå, och därmed även samebyns merkostnader. Även om merkostnader kunde konstateras ifrågasattes rimligheten i dess storlek. De sakkunniga föreslog därför att beloppen skulle jämkas med minst 30 procent. Anledningen var främst svårigheter i att utläsa i vad mån de kostnadsdrivande insatserna varit direkt eller indirekt avhängiga de tillståndsgivna åtgärderna. Genom dom den 12 december 2014 ålades Sökandena att utbetala ersättning till Vapstens sameby för yrkade merkostnader hänförliga till perioden 2012–2013 med ett totalt belopp om 1 736 674 kr, efter en jämkning med 30 procent. De sakkunnigas slutsatser, och domstolens dom i december 2014, baserades på uppskattningar och antaganden som gjordes vid en tidpunkt då viltbron enbart varit uppförd i en och en halv betessäsong. I efterhand, när utredning visat att brons funktionalitet inte är behäftad med de brister som befarades, framstår sökandenas bestridande av de tidigare ersättningarna som befogad. Det innebär i så fall att de belopp sökandena erlagts att betala ut egentligen inte var hänförliga till merkostnader med anledning av tillståndsgivna åtgärder. Det finns dock inte någon närmare fakta i den frågan och det kan inte uteslutas att

renarna av olika anledningar inte sökte sig till den nya bron omedelbart, t.ex. av vaneskäl. Strövningen kan därmed ha varit reducerad under en övergångsperiod. Skäligheten i utdömda belopp med anledning av befarade brister i brons funktionalitet kan därmed ifrågasättas. Eftersom det är svårt att särskilja eventuella merkostnader hänförliga till åtgärder under en naturlig tillväjningsprocess avser sökandena dock inte yrka återbetalning av utdömda belopp. Istället väljer sökandena att fokusera på de kostnadsersättningar som inkommit sedan domstolens avgörande i december 2014.

Yrkanden om ersättning år 2014-2017

Sökandena anser inte att några merkostnader till följd av de tillståndsgivna åtgärderna i Abelvattnet har uppkommit. Den påverkan som tillståndsgiven verksamhet haft på den fria strövningen har avhjälpes genom anläggandet av viltbron. Prövo-tiden har utvisat att brons funktionalitet är god och inte förhindrar eller försämrar möjligheten till passage över Abelvattså jämfört med tidigare rådande förhållanden. Några drivningsförsök har inte gjorts över ån varför det inte går att avgöra i vad mån drivningsmöjligheterna faktiskt har påverkats. Men eftersom drivning över Abelvattså tidigare enbart skett i begränsad utsträckning och alternativ drivningsplats finns över Gejman har sökandena svårt att se att en eventuell påverkan på drivningen skulle kunna leda till några större merkostnader. Det är i vart fall omöjligt att utläsa av de redovisade kostnadsposterna vilka åtgärder som påstås vara ett resultat av att drivning inte skulle ha kunnat ske över Abelvatkså.

Några belopp kan inte vitsordas i sig. Även om domstolen skulle finna att strövningen har påverkats negativt är det omöjligt att utifrån redovisade kostnadsposter särskilja eventuella merkostnader med anledning av påverkan på strövningen från kostnader hänförliga till åtgärder som i mer eller mindre utsträckning skulle ha utförts ändå inom ramen för den normala renskötseldriften. Under alla omständigheter bestrids rimligheten av de kostnader som det yrkas ersättning för. Såsom eventuell skadelidande part finns en skyldighet att försöka begränsa sin skada och hålla nere eventuellt uppkomna merkostnader. Omfattningen av åtgärder och antalet mantimmar ifrågasätts. Sökandena har inte informerats om åtgärder som vidtagits för att t.ex. efterhöra möjligheten att samordna arbetet med arbete som sökandenas personal löpande bedriver på platsen. Detta hade sannolikt kunnat hålla nere de omfattande kostnaderna för bl.a. resor och utebliven arbetstid. Den tillsynspersonal som sökandena har i området har knappt sett någon ren vid Abelvattnets damm eller vid vägen under flera års tid. Att det ständigt skulle behövas tillsyn i det området på sätt som samebyn redovisat framstår som orimligt. Företrädare för byn har dessutom redan en rad andra ärenden i området bl.a. till en befintlig renskillningsanläggning. Det måste ha varit möjligt att samordna en hel del av dessa ärenden i syfte att minimera sin skada.

Sökandena kommer inte att bemöta respektive kostnadspost var för sig utan anser att det först krävs en förklaring till varför den aktuella aktiviteten varit en nödvändig följd av de tillståndsgivna åtgärderna. Eftersom bron nu bevisligen fungerar har sökandena mycket svårt att se behovet av det omfattande arbete som synes ha genomförts för att helt hålla renar borta från att passera över Abelvatkså.

Beskrivningen av hur renskötseln bedrivits under betessäsongerna 2014-2017 tyder på att samma typ av arbetsmoment genomförts under dessa år som de förevarande säsongerna då strövningen faktiskt var begränsad. Kostnadsredovisningen är i stora delar en beskrivning av renskötsel från ett område till ett annat vilket är kärnverksamhet för samebyn och något som sker varje år. Sökandena kan inte se på vilket sätt de omfattande insatserna skulle vara en direkt eller indirekt följd av tillståndsgivna åtgärder, och inte åtgärder som skulle ha utförts ändå.

YTTRANDEN I MÅLET I SAMMANDRAG

Mark- och miljödomstolen sammanfattar i det följande vad Vapstens sameby och Vapstens lappby anfört i målet.

Vapstens sameby

Vapstens sameby har yttrat sig i fråga om ersättningsyrkanden samt över prövotidsredovisningen i aktbilagorna 117, 141, 155 och 179, och i dessa frågor samt angående vad Vapstens lappby anfört i målet i aktbilagorna 239 och 289, innan huvudförhandlingen. Även yttranden efter huvudförhandlingen har inkommit; aktbilagorna 399, 416 och 434. Nedan följer en sammanfattning av vad samebyn uppgett i aktbilaga 289, ingiven inför huvudförhandlingen samt aktbilagorna 399, 416 och 434 ingivna efter huvudförhandlingen.

Vapstens samebys utveckling av talan i sammandrag

Bakgrund

Vattenfall och UVF har enligt deldomar den 5 juli 2007 i mål M 2474-06 och M 2475-06 fått tillstånd enligt miljöbalken att vidta åtgärder vid Abelvattnet. Det kunde förutses att rennäringen skulle komma att påverkas negativt av åtgärderna bland annat på så sätt att renarna inte skulle kunna passera över vattendraget mellan Abelvattnet och Bleriken. Enligt deldomen i mål nr M 2474-06 förpliktigas Vattenfall i anledning av detta att anlägga ”en viltpassage över utloppskanalen från kraftverket”. (Viltbro används nedan för att beskriva den av sökanden byggda överfarten.) Viltbron färdigställdes senare delen av hösten 2012. Bron har placerats och utformats på ett sätt som, enligt Vapstens samebys bestämda uppfattning, innebär att renhjorden trots åtgärden inte tar sig över utloppskanalen och att den ursprungliga passagen därmed fallit bort. Detta har samebyn framfört till Vattenfall och UVF under ett flertal tillfällen vid den process som föregick hösten 2012, men också därefter.

Den ursprungliga passagen för renarna var mellan vattenfallet/fiskhindret och sjön Bleriken och omfattade omkring 450-500 meter. Passagen bestod tidigare i en ofta torrlagd bäckfåra. Denna passage är numera helt avskuren på grund av den 10 meter djupa kanalen som går mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken och som är utformad som en kanjon (alltså en kanal med lodräta klippväggar) samt på grund av det av bolaget uppförda stängslet runt kanalen. Enligt samebyns uppfattning har också isförhållandena på sjön Bleriken avsevärt försämrats efter åtgärderna vid

dammen och kanalen. Förändringen består i att vattnet i och med åtgärden rinner mycket mer forcerat ut i sjön Bleriken och river upp isen långt ut i sjön. Detta innebär att renarna under våren inte heller kan passera över sjön som tidigare. Isen utgjorde tidigare jämte den torrlagda bäckfåran möjliga passager när renarna kom strövande från öster på väg upp mot Södra Storfjället och vår- och kalvningslanden och tvärt om på hösten.

Det är viktigt att ha i åtanke att den ursprungliga passagen innan prövningarna av de planerade åtgärderna som slutligt avgjordes år 2008 utgjorde en s.k. svår passage och var riksintresseklassificerad enligt 3 kap. 5 § 2 st miljöbalken. Det innebär med andra ord att passagen enligt nämnda bestämmelse skulle ha skyddats mot åtgärder som påtagligt försvårar näringens bedrivande. Sett mot bakgrund av hur rennäringen inom samebyn har påverkats av de ansökta åtgärderna skulle dessa enligt samebyn aldrig ha bedömts som tillåtliga. Intrången som uppkommit har enligt samebyns bestämda uppfattning helt förändrat samebyns och rennäringens traditionella markanvändning inom det specifika området, vilket också påverkat rennäringens förutsättningar att nyttja hela samebyns året-runt-marker på för renarna bästa betesresursmässiga sätt. Det bör även framhållas att den ursprungliga passagen var en helt central överfart för samebyns renskötsel redan innan den ursprungliga regleringen av Abelvattnet och Gejmån ägde rum mellan åren 1967–1968. Detta framkommer bland annat av det material och de omfattande utredningar som företogs i syfte att utreda vattenregleringens påverkan på samebyns renskötsel. Efter vattenregleringen av sjön Abelvattnet uppkom en påverkan av landområdet mellan dammen och Bleriken, men samebyns renar kunde trots detta passera tack vare åtgärder som vidtogs av verksamhetsutövaren.

Vid det första samrådet mellan UVF och Vattenfall å ena sidan och samebyn å andra sidan som hölls i mars år 2006 framhöll bolagen att den planerade förstärkningen av dammen och åtgärderna mellan sjöarna inte skulle komma att påverka samebyn nämnvärt. Vid detta första möte deltog samebyns dåvarande ordförande L.O. och styrelseledamot I-A.O. Enligt företärdare för bolagen hade frågan om ersättning och åtgärder genom de gamla vattendomarna redan prövats. Samebyn skulle dessutom enligt bolagens företrädare inte märka av de planerade åtgärderna och därför fanns heller ingen anledning att oroa sig över hur rennäringen skulle komma att påverkas. Åtgärderna beskrevs närmast som ett krav utifrån EU-regler om vatten- och dammsäkerhet och att dammen endast skulle förstärkas i syfte att uppfylla dessa bestämmelser. Samebyn menar att denna information och redogörelse av de planerade åtgärderna har kommit att prägla den utredning rörande rennäringen som UVF och Vattenfall själva genomförde inför tillståndsprövningen och att bolagen därigenom har förminskat de tänkbara konsekvenserna av de planerade åtgärderna på rennäringen. Samebyn har dock alltigenom betonat vikten av att renarnas naturliga överfart skulle behållas intakt för att samebyns markanvändning och renarnas fria strövning inte skulle komma att påverkas negativt.

Viltbrons funktion

Sedan viltbron färdigställdes i slutet av 2012 kan konstateras att problemen som fanns innan viltbron byggdes i sin helhet kvarstår. Viltbron har inte kunnat mildra effekten av det stora intrång som den nya kanalen, som motsvarar en kanjon, innebär för renskötelsen. Ett fåtal renar strövar över bron, men den stora delen av renhjorden, som i vanliga fall skulle ha passerat över bäckfåran mellan Bleriken och Abelvattnet eller nedanför den gamla bäckfåran på Blerikens is, har inte lyckats ta sig över. Detta har samebyns renskötare kunnat konstatera genom att jämföra var renarna traditionellt har befunnit under renskötelseåret i förhållande till nu rådande situation.

Samebyn har under åren 2014 – 2020 inte kunnat ta risken att driva renar aktivt över viltbron, eftersom konsekvenserna av en misslyckad flytt skulle vara ödesdigra för renskötelsen och renarnas säkerhet i synnerhet. Viltbrons utformning riskerar att renar skadas vid en renflyttning med en renjord och enligt samebyns bestämda uppfattning skulle det strida mot god djurvård och renskötelse att över huvud taget överväga att nyttja viltbron i samband med en samlad renflytt. Detta har också vid ett möte i september 2013 påtalats för representanter för Sökandena.

Rätten har tidigare utsett sakkunniga som ska uttala sig om viltbrons funktion. De sakkunniga har efter bland annat syn på platsen konstaterat att viltbron med sin nuvarande placering och i nuvarande utförande inte kommer att kunna tillgodose renskötelsens behov av passage över Abelvattsån, varken för strövning eller för drivning. Ett mindre antal djur har setts passera över bron och denna strövning bedöms fortsätta, men inte heller på sikt – få någon väsentlig ökning av antalet djur som använder sig av viltbron. Enligt de sakkunniga är inte drivning över bron lämpligt och under rådande förhållanden knappast förenlig med djurskyddslagens bestämmelser om att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande. Samebyn delar i sin helhet de sakkunnigas uppfattning i denna del.

Uppkomna skador

Enligt uttryckliga instruktioner från Vattenfall och UVF, genom Vattenfalls dåvarande bolagsjurist E.A., har Vapstens sameby sedan 2013 fört anteckningar över vilka extra arbetsinsatser som krävts och när helikopter använts på grund av att det inte går att passera vid Abelvattnet. Samebyn har under somrarna kunnat konstatera att renarna inte uppehållit sig i samma utsträckning inom de västligare belägna områdena inom samebyns året-runt-marker, Södra Storfjället, där samebyns kalvmärkningar genomförs. Samebyn har därför behövt vidta åtgärder för att samla ihop renarna och driva dem västerut till det område de under naturliga förhållanden själva hade vandrat till. Samebyn har därutöver under höstarna fram till och med dagens datum vidtagit åtgärder för att kunna använda de betesområden som, på grund av att renarna inte har kunnat passera över den ursprungliga passagen/överfarten mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken, annars skulle falla bort. Dessa områden utgörs i huvudsak av Lusp fjäll, Lövfjäll och Virfjäll.

Det ska även i sammanhanget understrykas att den ovan beskrivna skadan och de åtgärder som samebyn tvingats vidta för att minska skadorna med högsta sanno-

likhet kommer att fortsätta inträffa varje år, så länge det inte finns en för rennärningen fungerande passage över Abelvattsån. Den nu beskrivna skadan överensstämmer i stort med de som varit 2012 och 2013, vilken samebyn sedan tidigare yrkat ersättning för i målet. Mark- och miljödomstolen har den 12 december 2014 meddelat deldom avseende dessa år (M 2474-06 och M 2475-06). Deldomen vann laga kraft när Högsta domstolen den 5 september 2016 beslutade att inte meddela prövningstillstånd.

Vapstens sameby yrkar även ersättning för skada i anledning av att renar kommer innanför det stängsel som byggts utmed kanalen. Skadan avser åren 2011-2021 (halva). Kanalen är mycket djup (10 meter) med nästan lodräta kanter. Den har som redan anförts formen av en kanjon. Risker för att djur går ner sig och skadas/drunknar på grund av att de inte kan ta sig upp på endera sida förrän de når sjön Bleriken längst ner i kanalen är överhängande. I anledning av detta har ett stängsel satts upp runt om kanalen. Stängslet är i och för sig en bra skyddsåtgärd, men endast om det uppfyller vissa krav. Samebyn har åtskilliga gånger påpekat brister för UFV och Vattenfall, utan att dessa brister i vissa fall överhuvudtaget inte eller först senare åtgärdats. Bristerna har bland annat bestått i att grindarna stått öppna och att stängslet på olika sätt inte har varit ändamålsenligt. Stängslet går till exempel inte tillräckligt långt ut i Bleriken, vilket innebär att renarna enkelt kan ta sig runt stängslet om de väljer att vada i vattnet och vidare in mellan stängslet på andra sidan av kanalen och själva kanalen. Om renarna kommer innanför instängselingen av kanalen medför det att renarna har svårt att ta sig ut ur inhägnaden av kanalen eller att de på grund av stress, rädsla alternativt törst/hunger väljer att försöka ta sig över kanalen med risk för att drunkna eller skadas illa. I juli 2020 kunde en samebymedlem konstatera att det pågick restaurering av grindarna och stängslet runt kanalen. Innanför stängslet fanns rikligt med spår och spillning från renar och små renkalvar. Stängslet var på sina ställen helt öppet för renar att ta sig genom och grindarna stod öppna. Grindarna har vidare under lång tid saknat erforderliga lås. Detta, tillsammans med den omständigheten att bolagen brister i sin tillsyn över att obehöriga inte ska komma upp till dammen och området, innebär att grindarna ofta står öppna. Renarna kan då fritt ströva in i det farliga området mellan stängslet och kanalen. Detta har inneburit att renskötarna i samebyn av oro för renarna ofta åker till området för att dels bevaka att inte renar kommit innanför stängslet, dels driva ut renar som kommit mellan stängslet och kanalen. Det kan ta flera timmar att få ut renarna från det farliga området intill kanalen och karaktären på området gör det särskilt svårt att hantera renarna där.

Samebyns medlemmar hjälps åt med att kontrollera området (och i synnerhet under barmarksperioden maj-november). I samband med att samebyn inför kalvmärkningarna har samlat renarna längre västerut befinner sig naturligen inte lika mycket renar i området och då är inte heller samebymedlemmarnas besök i Abelvattnet lika frekventa. I början av juli besöks området en gång i veckan och resten av månaden krävs inte några besök. Tiden efter kalvmärkningen (augusti-september) när det börjar bli mycket svampar ökar återigen förekomsten av renar i närheten av Abelvattnet och kanalen. Då krävs det att en renskötare åker till Abelvattnet två till tre gånger i veckan. Under oktober-november krävs det besök tre till fyra gånger i

veckan eftersom renarna under denna tid börjar övergå till lavbete och naturligen söker sig längre österut.

Vad avser skadorna för år 2018 till och med år 2020 bifogas fakturor och utdrag ur arbetsledarens almanacka i enlighet med de riktlinjer som Vattenfall och UFV framfört till samebyn. Svenska Samernas Riksförbunds (SSR) riktlinje avseende ersättning till en renskötare för förlorad arbetsinkomst vid samråd uppgår idag till 4 000 kr/dag. I detta belopp ingår inte ersättning för kostnad för motorfordon, vilket enligt SSR:s uppfattning bör uppgå till 1 000 kr/dag. Samebyns beräkningar utgår från 4 000 kr utan motorfordon och 5 000 kr om motorfordon använts.

Bemötande av Vapstens lappbys yttranden

Eftersom Den ekonomiska föreningen av Sökanden och domstolen nu getts utrymme i processen, anser samebyn att den för att tillvarata sin rätt behöver bemöta Den ekonomiska föreningens yttrande. Detta har redan inneburit fördyrningar av rättegångskostnaderna och kommer nu innebära ytterligare kostnadsökningar.

Den ekonomiska föreningen uppehåller sig vid frågan om föreningens status som sakägare. Föreningens redogörelse för samerna som en etnisk, kulturell och språklig minoritet är i alla delar korrekt. Även den kortfattade redogörelsen av renskötselrätten är korrekt. Det är vidare korrekt att Den ekonomiska föreningens medlemmars etnicitet inte ifrågasatts. Vad som här anförts saknar emellertid, tvärtemot vad föreningen gör gällande, helt relevans för sakägarfrågan. Den ekonomiska föreningen anför att dess medlemmar är verksamma inom jakt, fiske och renskötsel och att detta är verksamheter som bedrivs med stöd av renskötselrätten. Detta är den enda omständighet som i och för sig är relevant för frågan om föreningens status som sakägare. Sådan rätt saknas emellertid helt och hållet.

Den ekonomiska föreningen anför att länsstyrelsen och Sametinget har god kännedom om att medlemmarna i föreningen bedriver renskötsel på historiska grunder. Föreningen hänvisar till länsstyrelsens beslut om renräkningskontroller i Vapstens sameby 2013/14. Vapstens sameby ställer sig frågade till vilken relevans Den ekonomiska föreningen menar att detta har i målen. Det ska framhållas att det dokument som föreningen hänvisar till inte styrker det föreningen anför. Det framgår av beslutet att ett antal renar hålls i området som tillhör personer som anser sig ha renskötselrätt av historiska skäl men som enligt samebyns uppfattning inte tillhör samebyn. Dessa 109 renar har inte inkluderats i det kontrollerade sammantagna antalet renar. Dessa renar är alltså inte, till skillnad från vad föreningen anför, formellt uppräknade i myndighetsbeslutet.

Renskötselrätten får enbart utövas av den som är medlem i en sameby. Den ekonomiska föreningen utgör ingen sameby. Föreningen och dess medlemmar saknar därför juridisk möjlighet att göra gällande att de bedriver verksamhet med stöd av renskötselrätten. Att Den ekonomiska föreningens medlemmar, enligt vad föreningen gör gällande, ska betraktas som sakägare med anledning av att den ansökta verksamheten är belägen inom det renskötselområde där föreningen är verksam är alltså direkt felaktigt. I sammanhanget ska följande framhållas. Den

ekonomiska föreningen anför att den inte kan acceptera att vare sig Vapstens sameby eller dess medlemmar tilldöms ersättning för det fall bättre rätt till renskötselrätten tillfaller den ekonomiska föreningen. Den ekonomiska föreningen anför att följden av att föreningen skulle vinna framgång i det pågående målet mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen (vid Lycksele tingsrätt) skulle vara att föreningen registreras som sameby och att de rättigheter som följer med samebyn tillfaller föreningen. Vapstens sameby kan inte förstå detta på annat sätt än att föreningen är väl införstådd med att föreningen saknar den rätt den nu gör gällande i aktuella mål. Detta är högst anmärkningsvärt och styrker Vapstens samebys uppfattning att föreningen helt saknar rätt att agera som part i målen.

Föreningen anför att effekten av att Vapstens sameby inte ska anses vara sakägare i målet är att samebyn inte kan åsamkas skada eftersom samebyn inte har rätt att utöva renskötselrätt i området. Det torde vara ostridigt i målet att det är Vapstens sameby och inte Den ekonomiska föreningen som har renskötselrätt i området. Inte minst med beaktande av Den ekonomiska föreningens talan mot samebyn samt föreningens uppfattning att samebyns rättigheter ska gå över till föreningen för det fallet föreningen vinner framgång i pågående mål vid Lycksele tingsrätt. Att Den ekonomiska föreningen anser att rättigheterna ska tillfalla föreningen vid en vinst kan inte uppfattas på annat sätt än att föreningen inte är innehavare av dessa rättigheter.

Det ska vidare återigen framhållas att det alltid är en sameby som företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt (se 10 § andra stycket RNL). Det här innebär att det endast är samebyar som kan vara sakägare i miljöprovningar när rennäringen berörs. Varken en enskild medlem i en sameby eller än mindre någon utanför en sameby kan vara sakägare om renskötseln påverkas.

Frågan om bättre rätt till Vapstens samebys marker har varit återkommande i vattenmål sedan tillstånd för den ursprungliga regleringen i Abelvattnet/Bleriken meddelades på 1960-talet. Utgången har konsekvent varit att det är Vapstens sameby (som före ikraftträdandet av rennäringslagen 1972 hette Vapsten lappby) som är rätt part. Vapstens sameby är av den bestämda uppfattningen att detta är en fråga som varken kan eller ska behandlas i aktuella mål. Detta särskilt med beaktande av deldomen i mål nr M 2474-06 som meddelades av Miljödomstolen vid Umeå tingsrätt (nuvarande mark- och miljödomstolen) den 5 juli 2007. T.Ö. och E.Ö., båda tillhörande Den ekonomiska föreningen, bestred att den mellan Vattenfall AB och Vapstens sameby träffade överenskommelsen kunde fastställas. De gjorde gällande att de äger den aktuella marken, en äganderätt grundad på urminnes hävd. T.Ö. och E.Ö. anförde därför att parterna inte kunde träffa ett avtal om renskötseln inom aktuellt område. Miljödomstolen gjorde bedömningen att ingen av de handlingar som T.Ö. och E.Ö. åberopade i målet gav något stöd för att de hade en äganderätt till den berörda marken. De bedömdes vidare sakna talerätt angående rennäringen eftersom samebyn har en exklusiv talerätt. Miljödomstolen lämnade därför T.Ö.s och E.Ö.s talan utan avseende. I fråga om deras yrkande om ersättning för rättegångskostnader anförde domstolen att T.Ö. och E.Ö. inte

varit berörda av målet på annat sätt än som medlemmar i Vapstens sameby (fel angivet i domen) och därför inte kunde få högre ersättning än den schablon-ersättning om 200 kronor som utgick för inställelse. I detta sammanhang ska vidare särskilt noteras att Vattenfall bestred T.Ö. och E.Ö.s yrkanden om ersättning med hänvisning till att de inte var sakägare i målet och därför inte var berättigade till ersättning av sökanden.

Ingenting har förändrats sedan den nu angivna deldomen meddelades. Mot bakgrund av detta får frågan om föreningens status som sakägare, samt ersättningsfrågan, anses vara prövade och avgjorda i målen.

Det är Vapstens sameby och dess medlemmar som har renkötselrätt på aktuellt område och därmed bedriver sådan renkötsel som ska skyddas enligt miljöbalken. Det är vidare Vapstens sameby som utfört det merarbete som fordrats till följd av verksamhetens påverkan på den renkötseln som samebyn bedriver. De ersättningsanspråk som Vapstens sameby har mot sökandena med anledning av detta merarbete är alltså en skada som enbart drabbat Vapstens sameby. Den ekonomiska föreningens uppfattning att samebyn inte ska tillerkännas ekonomisk ersättning för det merarbete som samebyn utför fram till dagens datum saknar stöd och framstår som helt ogrundad.

Vapstens sameby noterar att sökanden hållit syn vid Abelvattnet med Den ekonomiska föreningen. Samebyn kan inte förstå detta, samt vad sökanden anför i yttrandet den 11 december 2020, på annat sätt än att sökanden alltså är av uppfattningen att Den ekonomiska föreningen utgör sakägare i målet. Sökandens inställning i denna del har lett till att Den ekonomiska föreningen har yrkat på skyddsåtgärder i målet trots att föreningen saknar rätt att framställa denna typ av krav. Föreningen saknar renkötselrätt och föreningens medlemmar kan inte utöva en sådan eventuell rätt eftersom de inte är medlemmar i en sameby. Detta innebär att varken föreningen eller dess medlemmar kan göra gällande ett skyddsvärt intresse som fordrar åtgärder enligt miljöbalken. Med anledning av detta ska den ekonomiska föreningens yrkanden lämnas utan avseende.

Den ekonomiska föreningen vidhåller att den och dess medlemmar är sakägare i målen och fortsätter hänvisa till omständigheter i målet mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen vid Lycksele tingsrätt. Vad avser frågan om föreningen och dess medlemmars sakägarstatus i nu aktuella mål vidhåller Vapstens sameby sin inställning såsom den tidigare framförts i målen. Samebyn anser dock, som tidigare redogjorts för, med anledning av att den ekonomiska föreningen har getts utrymme i processen att samebyn behöver yttra sig över detta för att tillvarata sin rätt. Detta har redan inneburit fördyrningar av rättegångskostnaderna och kommer nu återigen innebära ytterligare kostnadsökningar.

Vapstens sameby förstår det som att den ekonomiska föreningen anför ett nytt skäl som grund för dels att mark- och miljödomstolen bör vilandeförklara nu aktuella mål, dels för att föreningen är sakägare i målen. Som skäl för att mark- och miljödomstolen ska vilandeförklara målen, jämte att den ekonomiska föreningen är sakägare i målen anför den ekonomiska föreningen att Lycksele tingsrätts beslut att

godta föreningens andahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel talar med styrka för att Lycksele tingsrätt i vart fall kommer att komma fram till att den ekonomiska föreningen har renskötselrätt varför dom i aktuella mål bör avvaktas. Föreningen menar i vart fall att tingsrättens beslut att godta yrkandet innebär att tingsrätten med största sannolikhet kommer komma fram till att föreningen har någon form av renskötselrätt eftersom domstolen redan dömt till gemensam rätt till renskötsel tidigare.

Den dom som tidigare meddelats av Lycksele tingsrätt i processen om bättre rätt mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen är undanröjd. Det saknas således ett rättskraftigt avgörande i aktuell fråga. I den nu pågående processen mellan Vapstens sameby och den ekonomiska föreningen vid Lycksele tingsrätt har den ekonomiska föreningen inkommit med ett andrahandsyrkande om gemensam renskötselrätt, vilket Vapstens sameby har yrkat att tingsrätten ska avvisa. Det beslut som föreningen hänvisar till är alltså Lycksele tingsrätts avvisningsbeslut. Lycksele tingsrätt anför i beslutet att föreningens andrahandsyrkande innebär en taleändring men att yrkandena stöder sig på väsentligen samma grund. Tingsrätten har därför tillåtit taleändringen. Avvisningsbeslutet är av processuell natur och omfattar enbart domstolens bedömning av den processuella frågan om det föreligger grund för avvisning enligt 13 kap 3 § rättegångsbalken. Beslutsskäl i avvisningsbeslutet saknar rättsverkan men skulle kunna ha bevisverkan i här aktuella mål. Eftersom Lycksele tingsrätt inte har tagit ställning i sakfrågan saknar dock beslutet inte bara rättsverkan utan också bevisverkan för nu aktuella mål. Det är alltså inte möjligt att dra de slutsatser som den ekonomiska föreningen har gjort av Lycksele tingsrätts beslut med mindre än att målet prövats i dess helhet och det finns en icke överklagad och därmed lagakraftvunnen dom som inte bara ger föreningen och/eller dess medlemmar en konstaterad renskötselrätt utan dessutom medlemskap i en sameby.

Den ekonomiska föreningen gör vidare gällande att Høyesteretts avgörande mellan Saarivuoma och norska staten ger stöd för att föreningen är sakägare i nu aktuella mål. Föreningen anför dels att domen visar att urminnes hävd gör sig gällande trots att renskötsel stoppats för ett antal brukare under en längre tid och att rättigheten ska fortgå eftersom brukarna sedan urminnes tid använt aktuellt område. Dels att slutsatserna av domen är att Høyesterett ”anser att även en grupp som står utanför det norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd. Det vill säga det hade nog inte spelat någon roll om det varit fråga om det varit svenska enskilda samer som brukat det norska området för renskötsel och stämt norska staten.” Den ekonomiska föreningens slutsatser av Høyesteretts dom är felaktiga. Betydelsen av urminnes hävd på den norska sidan gränsen kan inte förstås på så sätt som föreningen gör gällande och kan inte heller tillämpas i nu aktuella mål på det sättet man får förstå att föreningen gör gällande.

Till skillnad från hur lagstiftningen ser ut i Sverige reglerar förarbetena till de norska renbeteslagarna uttryckligen en sådan situation som uppkommit för Saarivuoma sameby. Norsk lagstiftning inbegriper en ventil för de samebyar som redan bedriver gränsöverskridande renskötsel att göra anspråk på och genom dom få

en sedvanerätt till renskötsel erkänd som därigenom går utanför de områden/tidsbegränsningar som den norska lagstiftningen ställer upp för renskötseln på norska sidan gränsen. Den ekonomiska föreningen anför att domen talar för att även en grupp som står utanför den norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd. På så sätt man får förstå denna skrivelse menar föreningen en grupp som står utanför den norska renskötsellagstiftningen. Som Vapstens sameby redogjort för ovan är detta dock en felaktig slutsats eftersom Saarivuoma sameby omfattas av den norska lagstiftningen och därmed den ventil som redogjorts för ovan.

Till skillnad från den norska lagen är inte den svenska rennäringslagen uppbyggd på detta sätt. Den svenska regleringen ska i stället förstås som att de civila rättigheter som samer genom urminnes tider upparbetad på en specifik plats genom den första renbeteslagen 1889 och efterföljande renbeteslagar (i dag rennäringslag) har övergått till lappbyarna och sedermera samebyarna (jfr. Girjasdomen). Norsk renbeteslag och rättspraxis saknar därför relevans i nu aktuella mål.

Den ekonomiska föreningen eller dess medlemmar kan således inte vara sakägare i aktuellt mål med mindre än att föreningen eller dess medlemmar dels, genom dom har erhållit rättigheten, dels sedermera erkänts medlemskap i en sameby och därigenom enligt 10 § rennäringslagen har rätt att företräda medlemmarnas rätt i ett eventuellt miljörättsligt spörsmål. Den ekonomiska föreningen anför att föreningens renskötsel får anses vara accepterad från statens sida. Det är oklart för Vapstens sameby vad föreningen menar när den hänvisar till ”staten”.

Föreningen anför som grund för att den och dess medlemmar skulle vara sakägare att åklagaren i ett ärende från 1996 beslutat att lägga ner ärendet med hänvisning till att gärningen ej var brott. Med beaktande av att renskötseln vid 1996, precis som idag, är en civil rättighet av speciell karaktär utgör det alltså inte ett brott att bedriva renskötsel. Det är alltså inte möjligt för åklagaren att väcka åtal om en sådan sak. Vad föreningen anfört i denna del bekräftar således inte att ”staten” accepterat den ekonomiska föreningens renskötsel.

Den ekonomiska föreningen påstår att Sametinget inte tagit hänsyn till föreningens inställning i målen. Eftersom föreningen håller ett mycket begränsat antal renar utan innehav av renskötselrätt och därmed i strid med rennäringslagen hade det varit direkt olämpligt att Sametinget i sitt yttrande utgick ifrån föreningens inställning. Det är inte möjligt att värna rennäringsens fortlevnad som ett allmänt intresse genom att utgå från vad föreningen beskrivit om renskötseln eftersom föreningen inte är företrädare för det allmänna renskötselintresset. Sametinget har tagit del av ett omfattande underlag i processen och har alltså inte på så sätt föreningen gör gällande saknat helhetsbild av renskötseln i området.

Vapstens sameby noterar att föreningen ändrat inställning i fråga om passagens betydelse för renskötseln i området. På synen berättade företrädare för den ekonomiska föreningen bland annat hur han i sin barndom varit med när passagen vid Abelvattnet använts i renskötseln. Föreningen gör numera gällande att det är flyttleden vid Gejmån som varit den historiskt viktigaste passagen. Man kan

uppfatta detta som att föreningen liksom sökandena menar att det går att ifrågasätta tillförlitligheten i de uppgifter som Vapstens sameby lämnat om förhållandena i renskötsel. Det framstår som märkligt att föreningen gör detta påstående först nu. Med beaktande av föreningens inställning har Vapstens sameby dock förståelse för att sökandena anser att den ekonomiska föreningen är sakägare i målen. Vapstens sameby får alltså understryka att sökandenas uppfattning om föreningens sakägarstatus saknar betydelse i målen.

Den ekonomiska föreningen anför att den inte har några invändningar beträffande placering av bron och att konstruktionen är riktigt samt att den utveckling beträffande renarnas användande av bron som sökanden redovisade under förhandlingen i målen klargör att bron fungerar. Föreningen anser vidare att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet. Mot bakgrund av vad Vapstens sameby anført ovan saknar föreningens inställning till viltbron, dess placering och funktion samt dess inställning till Sametingets yttrande helt betydelse i målen.

Viltbrons placering

Vad Vapstens sameby nu har att yttra sig över är frågan om viltbrons felaktiga placering i jämförelse med det underlag över brons placering som getts in i målet och som sedermera legat till grund för miljötilståndet. Vapstens sameby noterar att sökandena i den del i yttrandet som avser viltbrons placering skriver för båda sökandena samt har åberopat yttrandet i båda målen. På så sätt Vapstens sameby uppfattar miljötilstånden är det Vattenfall Vattenkraft AB (Vattenfall) som är innehavare av tillståndet avseende uppförande av viltbron, mål nr M 2474- 06. I fortsättningen omskrivs därför enbart Vattenfall. Yttrandet åberopas dock i båda målen, nr M 2474-06 och 2475-06.

Frågan om brons felaktiga placering uppdagades för första gången i processen under huvudförhandlingen i målen den 15-18 juni 2021 när Vapstens sameby ifrågasatte den nuvarande placeringen av viltbron i förhållande till det material Vattenfall tillhandahållit tidigare i processen. Frågan om viltbrons felaktiga placering i förhållande till det material Vattenfall gett in till domstolen uppmärksammades också av domstolens tekniska råd under huvudförhandlingen. Vattenfall har alltså inte någon gång under processen uppmärksammat parterna och domstolen på att brons placering inte överensstämmer med i målet ingivet underlag och med miljötilståndet, vilket Vapstens sameby finner anmärkningsvärt. Vapstens sameby konstaterar att det av kartmaterialet som Vattenfall bilagt yttrandet inte går att dra några säkra slutsatser om riktigheten av angivna placeringar. Vattenfall har bland annat markerat svarta streck på kartorna utan att tydligt redogöra för vad dessa utgör. Det är heller inte möjligt att på ett enkelt sätt jämföra dessa uppgifter med den karta som tidigare getts in till domstolen över viltbrons placering (aktbilaga 46 i mål nr M 2474-06). Det är alltså inte möjligt för Vapstens sameby att på ett korrekt och tillförlitligt sätt läsa materialet i förhållande till verkligheten. Utifrån det nu ingivna kartmaterialet har Vattenfall dragit slutsatsen att det står klart att viltbrons nuvarande placering är i överensstämmelse med tillståndet och före skrivet villkor. Vapstens sameby delar inte denna uppfattning.

Vattenfall har genom tillståndsdomen meddelad den 5 juli 2007 fått tillstånd att anlägga en fungerande viltpassage. Det bör i detta sammanhang särskilt understrykas att viltbron helt och hållet saknar betydelse för Vattenfall. Det är uteslutande för det allmänna rennäringsintresset som bron ska fungera. Tillståndet att uppföra en fungerande viltpassage syftar alltså uteslutande till att eliminera verksamhetens påverkan på rennäringsområdet och därmed uppfylla miljöbalkens krav på att rennäringsområdet ska skyddas mot att påtagligt försvåras. Det föreskrivs därför genom villkor i tillståndet att utförandet av viltpassagen över utloppskanalen från kraftverket ska ske i samråd med Vapstens sameby. Det är också ett villkor i tillståndet att arbetena ska utföras i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning av verksamheten och där angivna kartor och ritningar med de kompletteringar därtill som ingetts under målets handläggning. Vattenfall har lagt en placering av viltbron till grund för miljötillståndet som samebyn redan på förhand sa inte skulle fungera. Därefter har Vattenfall varit mycket noga med att placeringen av bron är fastställd i tillståndet och inte ens i ringa omfattning har gått att justera för att möta samebyns önskemål om en funktionsduglig passage. Vattenfall har därefter vid uppförandet av viltbron flyttat placeringen av bron ett betydligt antal meter och byggt den med en annan vinkel, detta utan att samråda med Vapstens sameby. Denna förflyttning av viltbrons placering kan inte anses falla inom ramarna för i miljötillståndet angiven ungefärlig placering av passagen. Med anledning av den information som nu framkommit om viltbrons placering är Vapstens sameby av den bestämda uppfattningen att viltbrons placering är felaktig.

Vattenfall har alltså uppfört viltbron i strid med tillståndet och därmed heller inte uppfyllt det villkor i tillståndet som syftar till att säkerställa en möjlighet för Vapstens sameby att fortsätta bedriva traditionell rennäring i området. Vapstens sameby är av uppfattningen att den ändrade placeringen av viltbron i sig är grund för återkallelse, eller i vart fall omprövning, av Vattenfalls tillstånd i de delar som avser viltbrons placering och utformning. Viltbrons funktionsoduglighet samt avsaknaden av samråd med samebyn utgör även det brott mot tillståndet och därmed också grund för återkallelse eller i vart fall omprövning av tillståndet. Denna uppfattning har Vapstens sameby vidareförmedlat till tillsynsmyndigheten. Vapstens sameby vidhåller i övrigt i alla delar vad som framförts om viltbrons bristande funktion. Som anfördes under huvudförhandlingen i målen har verksamheten, med beaktande av att viltbron inte fungerar, omintetgjort samebyns traditionella markanvändning av den tidigare naturliga och riksintresseklassade flyttleden/passagen över Abelvattsån. De kartor och ritningar som Vattenfall gett in till domstolen inför uppförande av viltbron presenterade inte bara en viltbro som låg längre nedströms utan som dessutom hade en annan och mer naturlig vinkel i förhållande till landskapet och renens rörelsemönster. Inte heller denna viltbro hade varit funktionsduglig för rennäringsområdet, men rensköterna i Vapstens sameby tar det för sannolikt att den i vart fall hade fungerat bättre än den uppförda viltbron. Som Vapstens sameby redogjorde för under huvudförhandlingen har Vattenfall valt att inte samråda med Vapstens sameby efter att Vattenfalls tidigare ombud E.A. meddelade att Vattenfall fastslagit en placering av viltbron utan att ta hänsyn till samebyns synpunkter och behov. Eftersom det således inte skett något samråd med samebyn om förändringarna i förhållande till de kartor och ritningar som Vattenfall

gett in i målet har detta inte kommunicerats mellan parterna. Att förändringen av bron placering inte varit föremål för samråd med samebyn är särskilt anmärkningsvärt med beaktande av de internationella förpliktelser som Vattenfall har att följa i förhållande till samebyn som företrädare för ett urfolk.

Vapstens sameby har tidigare redogjort för betydelsen av aktuell passage för det allmänna rennäringsintresset och dess riksintresseklassning som innebär att passagen ska skyddas mot ingrepp som påtagligt kan försvåra för rennäringen. Precis som Sametinget skriver i sitt yttrande tillkom riksintresseskyddet för rennäringen på grund av att rennäringen ska ges bättre förutsättningar att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Vid en avvägning mellan verksamhetsutövarens intressen och rennärings intressen ska särskilt vikt vidare fästas vid vad Sametinget anför om storslagen fjällmiljö. Sametinget menar att klimatförändringarna medför att det är viktigt att Södra Storfjället betas för att upprätthålla miljökvalitetsmålet storslagen fjällmiljö. Renen är det viktigaste betesdjuret för att upprätthålla en storslagen fjällmiljö med betespräglad landskap. Sametinget konstaterar, precis som Vapstens sameby gjort gällande, att det leder till merarbete och merkostnader att styra renar om man inte har en funktionell passage som tar höjd för drivningar. Att viltbron inte fungerar leder därmed till förlorade betesområden som inte bara drabbar samebyn utan den skyddade fjällmiljön som sådan.

Samebyn ska enligt miljötillståndet kunna förvänta sig att en fungerande passage ska uppföras. Eftersom det nu kan konstateras att bron inte fungerar för samebyns rennärning utgör verksamheten ett påtagligt försvårande som fordrar att Vattenfall anlägger en ny fungerande bro. Att Vattenfall brutit mot miljötillståndet dels genom att anlägga bron på en felaktig plats i förhållande till tillståndet, dels genom att uppföra en bro som inte möjliggör för rennärings bedrivande i området är anmärkningsvärt. Det är dock Vapstens samebys bestämda uppfattning att detta saknar betydelse för domstolens möjlighet att föreskriva villkor i enlighet med Vapstens samebys förstahandsyrkande. För det fall Vattenfall behöver ett nytt miljötillstånd för att uppföra en fungerande renpassage får Vattenfall ansöka om ett sådant.

Uppskjutna frågor m.m.

Domstolen sköt upp frågan om verksamhetens påverkan på renskötseln under en prövotid. I enlighet med 22 kap 27 § miljöbalken får mark- och miljödomstolen göra detta när verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. De delar av prövningen som skjuts upp under en prövotid är således inte rättskraftigt avgjorda.

Eftersom verksamhetens påverkan på rennäringen inte är rättskraftigt avgjord ska domstolen föreskriva sådana villkor som ska gälla för att begränsa påverkan på rennäringen. I vilken omfattning den tillståndsgivna verksamheten påverkar renskötseln beror till största del på om den uppförda viltbron är funktionsduglig. För att minimera verksamhetens påverkan på rennäringen krävs en fungerande passage. Det är med stöd av miljöbalkens allmänna hänsynsregler som försiktighetsmått till skydd för renskötseln ska föreskrivas. Det är mot bakgrund av detta möjligt för

domstolen att, oaktat den uppförda viltbron, föreskriva sådana villkor att Vapstens samebys totala renhjord både genom fri strövning och genom drivning kan ta sig över den sprängda kanalen. Vapstens sameby har för detta ändamål föreslagit en ny passage. Ett sådant villkor står inte i strid med vad som i övrigt är rättskraftigt avgjort genom deldomen i mål nr M 2474-06. Inte heller den redan uppförda bron hindrar domstolen från att föreskriva ett sådant villkor.

Sökandena påstår vidare att det som ska prövas inom ramen för prøvotidsredovisningen är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse. Såsom man får förstå sökandena är de antingen av uppfattningen att domstolen genom deldom i målen specifikt beslutade om prøvotid i förhållande till renskötseln som ett enskilt intresse. Alternativt får man förstå sökandena som att de är av uppfattningen att domstolen enligt lag är förhindrad att besluta om prøvotid för föreskrivande av villkor i förhållande till ett allmänt intresse, oavsett vilket detta är. Vad avser det första alternativet, att domstolen genom deldomen skulle begränsat prøvotiden till att bara avse renskötseln som ett enskilt intresse, följer det direkt av ordalydelsen i deldomen i mål nr M 2474-06 att domstolen sköt upp den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln. Renskötseln utgör de facto både ett enskilt och ett allmänt intresse. Den kan för det första inte särskiljas på så sätt man får förstå att sökandena gör gällande, och för det andra kan inte domstolens skrivelse i deldomen anses omfatta enbart det ena. Vad avser det andra alternativet, att domstolen enligt lag är förhindrad att besluta om prøvotid i förhållande till allmänna intressen, finns det otaliga exempel på när domstolen har skjutit upp en fråga om ett allmänt intresse. Inte minst i detta fall när domstolen inte bara sköt upp frågan om påverkan på renskötseln utan också på jakt och fisket. Om sökandena är av uppfattningen att domstolen är förhindrad att sätta en fråga om föreskrivande av villkor till skydd för ett allmänt intresse på prøvotid så får man förstå sökandena som att de anser att domstolen är förhindrad att föreskriva villkor till skydd för fisket. Vapstens sameby delar inte denna uppfattning.

Sökandena anför vidare att Sametingets yttrande utgår från rennäringen som ett allmänt intresse, vilket enligt sökandena inte är föremål för nu aktuell prøvning. Sökandens påstående får förstås som att sökanden är av uppfattningen att mark- och miljödomstolen har saknat laglig grund att förelägga sametinget att yttra sig. Detta eftersom Sametingets uppgift är att skydda den samiska kulturen och renskötseln som just ett allmänt intresse. Att sametinget skulle yttra sig över någonting annat vore alltså både felaktigt och olämpligt.

Viltbrons funktion i förhållande till åberopat material m.m.

Sökandena påstår att samebyn framfört att noll renar passerat över bron. Samebyn har flera gånger bemött sökandenas filmer när renar befinner sig på viltbron och vid ett tillfälle har en av renskötarna aktivt flyttat en mindre del av renhjorden över bron. Att samebyn är av uppfattningen att noll renar passerat över bron är alltså felaktigt. Det antal renar som passerat över viltbron visar däremot att viltbron inte fungerar eftersom en mycket liten del av samebyns renhjord har passerat.

Sökandena menar att samebyns uppfattning att bron är funktionsoduglig saknar grund. Som argument för detta uppehåller sig sökandena vid frågan om en av de filmer som samebyn gett in i målen. Som Vapstens sameby anförde under huvudförhandlingen hade under november månad 2020 en mindre del av renhjorden blivit kvar på Södra storfjäll. På grund av att renskötaren som arbetade denna dag var själv under aktuellt tillfälle saknade han möjlighet att driva renarna vid passagen väster om Abelvattnet innan det skulle bli mörkt. På grund av ett mycket högt vattenflöde i Gejmån under denna period var det inte möjligt att nyttja passagen där. Renskötaren var därför trots riskerna med bron tvungen att försöka få hjorden över viltbron. Som samebyn förklarade under huvudförhandlingen är detta anledningen till den markanta ökningen av antalet renar som passerar bron på sökandenas filmer under aktuell tidpunkt.

Den 6 november 2020 filmade en av renskötarna i Vapstens sameby vattenflödet i Gejmån. Filmen visades under huvudförhandlingen och gavs sedermera in i målen. På filmen kan man se vilket datum den är inspelad. Enligt sökandena ska dammen nedströms Bleriken varit torr denna period. Sökandena påstår också att hela flödet gick genom kraftstationen under aktuell period, varför vattenflödet inte föranlett det höga flödet som visas på filmen. Det ska noteras att sökandena inte gett in något underlag för påståendena. Det finns inga biflöden som kan ha orsakat det höga flödet i Gejmån. Flödeshastigheten kan därför enbart ha påverkats av kraftverken. Sökandena bör därför enkelt kunna presentera siffror över flödet för den specifika perioden. Samebyn vidhåller de uppgifter som lämnats. Den i målet ingivna filmen från vägbron över Gejmån visar vattenflödet i ån den 6 november 2020. Vid denna tidpunkt var det alltså direkt omöjligt för renarna att ta sig över ån.

Vapstens sameby har respekt för att parterna har olika uppfattningar i processen. Att sökandena fortsätter ifrågasätta samebyns trovärdighet på detta sätt är dock högst anmärkningsvärt speciellt eftersom en av sökandena är ett statligt bolag som säger sig värna Sveriges urfolks rättigheter. Detta gäller inte minst mot bakgrund av att domstolarna i praxis flera gånger intagit positionen att det saknas anledning att ifrågasätta renskötarnas berättelser om renskötseln.

Sökandena anför vidare att viltbrons funktion ska bedömas mot bakgrund av hur många renar som passerat och att funktionen därför, såsom man får förstå sökandena, inte har kunnat bedömas eftersom samebyn vidtagit åtgärder för att renarna inte ska passera. Trots detta drar sökandena slutsatsen att bron får anses ha en god funktion. Detta är en felaktig slutsats utifrån det underlag som finns i målen.

Sökandena påstår att samebyn inte har redovisat något underlag som visar hur stor del av renhjorden som vistas i området under de perioder när renar passerat viltbron. Samebyn förstår detta som att sökandena är av uppfattningen att det skulle åvila samebyn att redovisa funktionen av bron och får med anledning av detta understryka att det uteslutande åvilar sökandena att lämna en sådan redovisning.

Vapstens sameby får understryka att Abelvattnet är beläget i Vapstens samebys året-runt-marker. Detta innebär, precis som samebyn framhöll under huvudförhandlingen, att samebys hela renjord kan ströva i området under hela året,

i alla riktningar. Det saknas därför betydelse hur många renar som befinner sig i närheten av Abelvattnet en specifik tidpunkt. Det är mot bakgrund av det antal renar som enligt sökandenas filmmaterial passerat bron uppenbart att en mycket liten del av renhjorden har passerat.

Sökandena anför vidare att viltbrons funktion bekräftas av B-Å.K. och av Vapstens lappbys renskötare vars renar har kunnat passera bron. Som samebyn anført och som B-Å.K. själv konstaterade under huvudförhandlingen ser renskötelsen olika ut i olika samebyar. B-Å.K. anförde under huvudförhandlingen att han hade varit nöjd med aktuell viltpassage om han hade haft tillgång till en liknande inom sin samebys renskötelsesområde. Eftersom förutsättningarna för renskötelsen ser helt olika ut i de olika samebyarna är detta ett påstående som helt saknar relevans i de nu aktuella målen.

Sökandena gör gällande att P.S.s slutsatser främst är baserade på vad samebyns renskötare har uppgett. Sökandena menar vidare att utlåtande saknar underlag som visar att viltbron inte skulle fungera som passage och att P.S. i utlåtandet inte heller har beaktat hur många renar som kan antas ha möjlighet att nyttja bron. Som P.S. redogör för i sitt sakkunnigutlåtande i punkterna 1-4 under "Bakgrund" är slutsatserna i utlåtandet, utöver renskötarnas uppgifter, baserade på den vetenskapliga litteraturen rörande konstruerade passager, den historiska informationen där ett enligt E.M.s inventeringar 1125 meter brett fångsgropssystem bevisar områdets värde för djurpassager under tusentals år samt P.S.s praktiska erfarenheter från användningen av konstruerade viltpassager på andra håll i Skandinavien och resten av världen. Det sätt på vilket sökandena redogör för innehållet i docent P.S.s utlåtande visar att sökandena förringar den kompetens P.S. besitter. Vid en genomgång av sakkunnigutlåtandet är det tydligt att utlåtandets slutsatser bygger på P.S. forskning och tidigare erfarenheter och inte bara på vad samebyn har berättat för P.S. Vidare ska understrykas att P.S.s forskning, som framgår av punkten 1 under utlåtandets sammanfattning, entydigt pekar på att det är renskötarna i samebyar som besitter den relevanta och mest användbara kunskapen om renen och renskötelsen. Vad sökanden anför om P.S.s utlåtande förringar inte bara hans kompetens, utan förminska också Vapstens samebys kunskap om renskötelsen.

Gejmåstängslet

Sökandena anför att Vapstens sameby inte har gett någon närmare förklaring till på vilket sätt renskötelsen förändrats och att Gejmåstängslet därigenom förlorat sin funktion. Vad sökandena anför är direkt felaktigt och Vapstens sameby finner det märkligt att sökandena än en gång gör detta påstående trots att samebyn särskilt uppehöll sig vid denna fråga under både huvudförhandlingen och synen. Renskötarna i samebyn tydliggjorde flera gånger att renskötelsen framför allt förändrats på så sätt att man tidigare förflyttade sig med renarna till fots eller på skidor. Detta gjorde att man inte hann i kapp renhjorden vid flytt utan behövde hjälpmedel i form av stängsel för att förhindra renhjorden att för snabbt ta sig mellan olika betesområden. Idag kan renskötarna flytta renhjorden med hjälp av

effektiva skottrar, fyrhjulingar och helikoptrar varför stängsel idag istället utgör ett hinder i renskötsemarkerna. Samebyarna arbetar därför aktivt för att nedrusta de stängsel som fortfarande finns kvar. Ett trasigt stängsel i renbetesområdet, speciellt i det nu aktuella området, kan dessutom vara direkt livshotande för renar som passerar.

Beräkning av uppkomna skador

Sökandena påstår nu att den faktiska skadan för Vapstens sameby ska beräknas utifrån intäktskillnaderna för en arbetsdag för en renskötare under nuvarande förhållanden jämfört med intäkten för en arbetsdag med en fungerande passage över Abelvattsån. Sökandena framför alltså i sitt bemötande av samebyns yrkanden en helt ny ”modell” för beräkning av samebyns skada. Det är alltså felaktigt att sökandena inte framför några nya omständigheter eller argument i yttrandet. Samebyn har i kontakten med sökandena sedan viltbron uppfördes använt ett vedertaget sätt för beräkning av skador uppkomna för renskötelsen, vilket sätt inte tidigare ifrågasatts av sökandena. Tvärt om har samebyn följt sökandenas instruktioner avseende beräkning av skadan och presenterat efterfrågat underlag till sökandena. Det kan i sammanhanget poängteras att varken samebyn eller dess ombud har, trots omfattande och lång erfarenhet av tvister rörande ekonomiska skador för renskötelsen, tidigare mött den ”modell” som sökandena nu presenterar som invändning mot samebyns beräkningssätt. Vapstens sameby finner det anmärkningsvärt att sökandena nu först efter huvudförhandlingen ifrågasätter samebyns sätt att beräkna sin skada. Vapstens sameby begär inte ersättning för förlorade intäkter, eller för den delen utebliven vinst. Detta eftersom samebyn inte bedriver någon näringsverksamhet. Istället begärs ersättning för det extra arbete som de enskilda renskötarna, inom sina respektive renskötsel företag, gjort på uppdrag av samebyn samt för de övriga kostnader som samebyn haft till följd av verksamhetens påverkan på renskötelsen.

Slutliga synpunkter

Informationen om brons felaktiga placering, vilket föranlett samebyns justerade yrkande, uppdagades först under huvudförhandlingen i juni 2021. Den 10 juli 2021 inkom sökandena enligt föreläggande från domstolen med ett förtydligande av att bron placerats ca 43 meter uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen, alltså i strid med tillståndet. Som samebyn tidigare framfört i målen måste informationen om brons avvikande placering varit känd för sökandena sedan i vart fall tiden för brons uppförande. Detta har inte på något sätt kommunicerats med samebyn och framkom alltså först under huvudförhandlingen i målen; nio år efter att bron uppfördes. Sett mot bakgrund av detta är samebyns justerade yrkanden enligt samebyns bestämda uppfattning inte på något vis anmärkningsvärd.

Vapstens sameby har upprepade gånger redogjort för sin uppfattning om bristerna i målens samrådsförfarande samt hur detta påverkat samebyns förtroende för sökandena. Efter att informationen om brons felaktiga placering kommit till samebyns kännedom har samebyn behövt förhålla sig till, samt omvärdera, riskerna att sökandena genom dom skulle åläggas att uppföra en fungerande renpassage utan specificering av placering och utformning. Samebyn har åsamkats omfattande skada

med anledning av den nu uppförda och funktionsodugliga bron. Samebyn är därför nödgad att i möjligaste mån förekomma liknande omständigheter för det fall domstolen föreskriver villkor till skydd för rennäringen i enlighet med samebyns yrkande om att en ny bro ska uppföras. Detta kunde enbart göras genom justerade yrkanden. Samebyn skulle lida en omfattande rättsförlust om brons felaktiga placering och utformning inte prövas i sin helhet, inklusive en i förhållande till renskötseln korrekt placering, i denna process. Som samebyn framhållit utgår de justerade yrkandena från sökandenas egna utredningar och innehåller enbart redan kända fakta.

Sökandena bekräftar i sitt yttrande att det var ett högt vattenflöde i Gejmån under november månad 2020. Frågan om det ökade antal renar som passerade bron den 25-26 oktober 2020 behandlades under huvudförhandlingen i målen i juni 2021 och samebyn hänvisar till P.H.U. och J.M.L.s redogörelser under huvudförhandlingen i målen. Vad avser renpassagerna den 11 december 2020 får samebyn återigen hänvisa till J.M.L.s redogörelse under huvudförhandlingen. Eftersom det för årstiden var sent på arbetsdagen och mörkret började falla fanns det bara ett handlingsalternativ för J.M.L. som var ensam med renhjorden. D.v.s. att försöka få över renarna över viltbron. Detta lyckades endast till viss del, vilket J.M.L. tydligt berättat om vid huvudförhandlingen. Han berättade också om vilka konsekvenser det misslyckade försöket av flytten över bron innebar, d.v.s. omfattande extraarbete för att samla ihop de kvarvarande renarna dagen efter. Detta hade gällt oavsett vattenflödet i Gejmån.

Att samebyn i sin renskötsel tidigare har behövt stängsel för att förhindra renhjorden att i för snabb takt förflytta sig mellan betesområden – vilket numera görs genom användande av maskiner – innebär inte att av samebyn utförda åtgärder med maskiner i området är för detta ändamål. Samebyn använder maskiner i renskötseln till olika uppgifter och detta har mycket tydligt redogjorts för i processen. De åtgärder som samebyn begärt ersättning för har vidtagits av samebyns renskötare för att renarna inte använder bron och därmed förflyttas i landskapet på ett sådant sätt att samebyn behöver vidta extra åtgärder bland annat för att förhindra renar att sprida sig samt går miste om viktiga betesområden och förlora betestid inom samebyns året-runt-marker innan flyttning till vinterbetesområdena nedom odlingsgränsen. Varje betesdag inom året-runt-markerna bidrar till att hushålla med betesresurserna inom vinterbetesområdena och är av mycket stor betydelse för renarna och de enskilda renägarna.

Sökandena anför att det av grundläggande principer om skadeersättning följer att den som påstår att det skett en skada ska visa att det uppkommit en skada och skadans omfattning. Sökandena anser inte att det är visat att åtgärderna som samebyn vidtagit är föranledda av påverkan från sökandenas verksamhet eller att skadan för samebyn skulle uppgå till den yrkade ersättningen.

Enligt 31 kap 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken tar i anspråk annans egendom eller vidtar åtgärder som skadar annans egendom betala ersättning för vad som avstås eller skadas, om inte annat är särskilt föreskrivet. Ersättning ska betalas för skador som kvarstår, sedan förebyggande

eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren. Samebyns bruksrätt till de nu aktuella fastigheterna är direkt jämförbar med sådan egendom som omfattas av egendomsskydd, vilket vid det här laget torde vara allmänt känt. Enligt Miljööverdomstolen bör i fråga om orsakssamband vid påstådd skada vidare samma lättnad i beviskravet anses gälla i mål om skada på grund av vattenverksamhet som gäller i fråga om orsakssambandet vid prövning av miljöskador. Detta innebär att den skadelidande har att göra övervägande sannolikt att de påstådda skadorna, vid en jämförelse med andra möjliga skadeorsaker, har orsakats av verksamheten (MÖD 2007:49). Samebyn har mycket detaljerat både i skriftväxlingen och under huvudförhandlingen, och särskilt i redogörelserna över sina skador, beskrivit det merarbete som har fordrats till följd av att bron inte fungerar för varken strövande ren i någon större omfattning eller för drivning. De underlag och de beskrivningar som har lämnats i målen avseende verksamhetens påverkan på renskötseln är av sådan robusthet att dessa mycket väl når upp till kravet om övervägande sannolikhet och ska således kunna läggas till grund för samebyns begärda ersättning. Underlagen och redogörelserna korrelerar dessutom med de instruktioner som Sökandena själv har angett som krav för att dessa ska kunna vitsordas av Sökandena i samband med prövning.

Den ekonomiska föreningen påstår att samebyns justerade yrkanden skulle skapa helt onödiga störningar i området. Den menar vidare att de alternativa utformningarna av passagen kräver ny tillståndsprövning. Vapstens sameby får med anledning av dessa påståenden framhålla att det arbete som fordras i området för att uppföra en ny passage inte ändrats genom samebyns justerade yrkande i jämförelse med tidigare yrkande. Inte heller att en sådan passage skulle kunna kräva ett nytt tillstånd. Detta identifierades av sökandena redan vid tiden då sökandena föreslog de alternativa utformningarna av passagen. Det är dessa som samebyn nu lagt till grund för det justerade yrkandet. Den ekonomiska föreningen påstår nu att samebyn överdriver betydelsen av viltbron och att passagen vid Gejmån är viktigare än området vid Abelvattnet. Vapstens sameby uppfattar detta som att den ekonomiska föreningen inte avser att ge en rättvisande bild av renskötseln i området, och inte heller värna det allmänna rennäringsintresset. Vapstens sameby uppfattar föreningens argumentation som att den istället försöker uppvisa en historisk kunskap om renskötseln som ska jämföras med samebyns för att bevisa föreningens och dess medlemmars renskötselrätt i området. Det bör också noteras att det som föreningen har anfört saknar all förankring i hur renskötsel bedrivs såväl inom Vapstens sameby som generellt inom renskötseln i Sverige. Det bör påpekas att Samebyns inställning bekräftas av sektorsansvarig myndighet för renskötseln, Sametinget. Samebyn vill i sammanhanget särskilt hänvisa till den beskrivning av renskötseln och flyttlederna över Abelvattnet och över Gejmån innan samt efter regleringarna i båda vattendragen som framgår av de ursprungliga ansökningshandlingarna för respektive kraftverk. Bland annat framgår av Kungliga Vattenfallsstyrelsens skrivelse i ansökningsmål hos Nedre Norrbygdens vattenomstol 1963 avseende ansökan om tillstånd om ökad möjlighet att utnyttja vattenkraften genom reglering av sjön Abelvattnet, att flyttlederna sträcker sig på så sätt samebyn redogjort för under processen. Detta bör särskilt fästas avseende vid i bedömningen av markanvändningen i samebyn och rimligheten i på vilket sätt denna ifrågasätts av både sökandena och föreningen.

Föreningen anför vidare att problematik med höga flöden nedströms Bleriken borde gå att lösa genom kommunikation med sökandena. Samebyn får understryka att den ekonomiska föreningens medlemmar enligt den senaste genomförda renräkningen inom samebyn då ägde ca 100 renar. Det är av central betydelse att notera att dessa renar inte inkluderats i samebyns totala renantal och att dessa således inte ingick i länsstyrelsens prövning av huruvida samebyn höll sig inom det fastställda högsta renantalet för samebyn. Samebyn har alltigenom framhållit att medlemmarna och föreningen saknar rätt att hålla renar inom samebyn, vilket också enligt samebyn bekräftas av Länsstyrelsens förhållningssätt till dessa renar. Det saknas med anledning av detta i målen betydelse vad föreningen anser om brons funktion eller hur dess konsekvenser för renskötseln ska lösas för Vapstens sameby.

Vapstens sameby noterar att den ekonomiska föreningen uppehåller sig vid frågan om föreningens och dess medlemmars status som sakägare med hänvisning till urminnes hävd och erkännande av rätten till lapps kattelanden. Samebyn vill framhålla att frågan om föreningens status i målen om vattenregleringen vid Abelvattnet och Bleriken redan prövats av Jordbruksdepartementet den 2 november 1973 mars 1982, Dnr 1139 1206/71. Vapstens sameby vidhåller i övrigt alla delar vad den anfört i denna fråga och anser att denna fråga inte bör behandlas mer i skriftväxlingen.

Vapstens sameby vill fästa mark- och miljödomstolens uppmärksamhet på den s.k. Fosen-domen som meddelades den 11 oktober 2021 av Norges Høyesterett i mål HR-2021-1975-S. Frågan i målet var om vindkraftparksanslagningar inom norska samers vinterbetesområde kränker samernas rättigheter enligt 27 artikeln i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). I artikeln föreskrivs att de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter ska de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin religion och använda sitt eget språk. Sverige ratificerade denna konvention 1966.

Det är renskötseln som kulturutövning som är skyddad av artikeln. Domstolen kommer bland annat fram till att det inte går att fastställa att renarna kommer vänja sig vid i domen aktuella verksamheter. Konsekvenserna av förlorade betesområden till följd av verksamheterna ska därför bedömas särskilt, samt att renantalet därmed minskar och med det följer även minskade slaktvikter. Domstolen lägger även vikt vid att ett förändrat klimat innebär att samtliga områden inom samebyn får större betydelse över tid. Vidare framhåller domstolen att den samiska kulturen är sårbar och att detta har betydelse för värderingen av påverkan på kulturutövningen.

Høyesterett kommer till slutsatsen att en kränkning av artikel 27 föreligger när ingreppet i markanvändningen leder till väsentligt negativa konsekvenser för samernas möjlighet att utöva sin kultur. Ingreppet kan i sig själv ha så stora konsekvenser att det föreligger ett brott mot artikeln, men påverkan behöver inte vara så allvarlig att möjligheten att utöva kulturen helt omintetgörs. Påverkan ska vidare vägas samman med både befintliga och planerade ingrepp i samebyns område. Artikel 27 ICCPR är av absolut karaktär. Detta innebär att den

konventionsanslutna staten inte har mandat att göra någon skönsmässig bedömning enligt artikeln. Bestämmelsen ger heller inte möjlighet för någon proportionalitetsbedömning på så sätt att andra samhällsintressen kan vägas mot urfolkets (minoritetens) intressen. Høyesterett anför vidare att det funnits möjligheter för verksamhetsutövaren att uppfylla syftet med verksamheten med utbyggnadsalternativ som varit mindre ingripande för renskötseln. Vapstens sameby är av uppfattningen att domstolen i de nu aktuella målen kan hämta inspiration från denna del av Fosen-omen vad avser alternativa placeringar av den skyddsåtgärd som krävs för att verksamheten ska vara ett så litet ingrepp som möjligt i Vapstens sameby.

Det bör också enligt samebyns uppfattning finnas en möjlighet för mark- och miljödomstolen att utifrån Fosen-omen komma fram till att den nu tillståndsgivna verksamheten inte är tillåtlig på grund av det sätt på vilket den påverkar samebyns markanvändning. Ingreppet har lett till förlorad betestid och framtvängade åtgärder som inneburit att samebyns traditionella markanvändning och kulturutövning i stort har gått förlorad i området. Samebyn har vidare påverkats högst negativt ekonomiskt och riskerar att inte kunna fortsätta sin verksamhet på grund av att den behöver ”förskottera” de kostnader som intrånget innebär och som samebyn yrkat ersättning för i målen. Ingreppet som den tillståndsgivna verksamheten innebär utgör sådan väsentligt negativa konsekvenser på samebyns utövande av renskötsel/kultur som hänvisas till i Fosen-omen. Samebyn menar att även den omständighet att renbron är uppförd i strid med det ursprungliga tillståndet ska ha betydelse i sammanhanget.

I likhet med Fosen-omen är den tillståndsgivna verksamheten i Abelvattnet en realitet för renskötseln på så sätt att den redan är uppförd. Trots detta bedömdes vindkraftsparken i Fosen som ej tillåtlig. För det fall sökandena inte föreläggs att uppföra en fungerande passage över Abelvattnet innebär alltså verksamhetens påverkan på renskötseln såväl enskilt som sammantaget med övriga intrång i samebyns renskötsel ett brott mot artikel 27 ICCPR. Det åvilar domstolen att genom fördragskonform tolkning säkerställa att rättstillämpningen inte strider mot de mänskliga rättigheterna och att den särskilt efterlever av staten ratificerade konventioner. Fosen-omen utgör internationell rättspraxis. Vapstens sameby anser därför att domstolen ska fästa särskilt hänseende vid denna i sin bedömning.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har yttrat sig över prövotidsredovisningen m.m. genom ombudet och ställföreträdaren T.S. i aktbilagorna 183, 207, 226 och 247, samt genom ombudet advokat M.H. i aktbilagorna 335, 342, 372, 393, 408, 425 och 438. Nedan redogörs sammanfattningsvis för aktuella delar av aktbilagorna 335 och 342 som ingetts under huvudförhandlingen av M.H. samt aktuella delar av aktbilagorna 372, 393, 408, 425 och 438 som inkommit efter huvudförhandlingen.

Mark- och miljödomstolen konstaterar härvid att lappbyn har justerat sin talan och ändrat samt återkallat yrkanden vid upprepade tillfällen, även efter huvudförhandlingen. Nedan sammanfattas de senast ingivna yttrandena i de delar som domstolen uppfattat alltjämt är aktuella.

Vapstens lappbys utveckling av talan i sammandrag

Yrkanden

Vapstens lappby och dess medlemmar yrkar i första hand att mål M 2474-05 och M 2475-05 vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. I vart fall yrkas att lappbys ställning som sakägare och deras yrkanden avgörs i en senare dom och att övriga nu aktuella frågor avgörs genom deldom.

Vapstens lappby är väl medveten om att domstolen redan beslutat avslå lappbys yrkande om vilandeförklaring. Det hävdas dock att det genom utvecklingen i målet mellan lappbyn och samebyn föreligger nya och förändrade förutsättningar. Lappbyn har kompletterat sitt yrkande i tingsrätten om ensamrätt med ett andrahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel. Sannolikheten för att lappbys talan i vart fall vinner framgång bör därmed bedöms som hög eller mycket hög. Tingsrätten kom fram till gemensam rätt till renskötsel i den första domen och detta borde påverka frågan om vilandeförklaring. I vart fall hävdas det att förhållandet utgör skäl för att bara döma av förhållandet mellan samebyn och sökandena genom mellandom och undanta lappbyn till dess aktuell tvist slutligt avgjorts.

Sakägare

En uppenbar utgångspunkt för bedömningen av denna fråga måste vara att det är oomtvistat att medlemmarna i Vapstens lappby är samer. Alla personer i lappbyn härstammar från Vapstenområdet. De är de och deras anfäder som alltid varit verksamma inom jakt, fisk och renskötsel i området som berörs. Verksamhet som de bedrivit har och sker med stöd av renskötselrätt vilken är grundat på urminnes hävd genom bruk av bland annat den mark och de vatten som ansökan avser. Det är också självklart att Girjasdomen måste beaktas. Vidare hävdas det också att den pågående processen i Lycksele tingsrätt även måste beaktas. Dessa mål handlar i och för sig om frågan om bättre rätt, men bör ändå tillmätas stor betydelse beträffande bedömningen av sakägarfrågan i nu aktuellt mål. Dessutom konstaterar såväl tingsrätten som hovrätten att det är fråga om en civil rättighet enligt art. 6 i Europakonventionen. Ett nej till sakägarskap från mark- och miljödomstolen bör därmed betraktas som en kränkning av lappbyn och dess medlemmar rätt till en rättvis rättegång. Till detta kommer att det s.k. Nordmalingsmålet, NJA 2011 s. 109, också stödjer lappbys inställning, då den domen bl.a. påvisar att en renskötselrätt kan aktiveras igen efter att den upphört av den utövaren som upphört men övertagits av en annan utövare, men den förstnämnde vill återkomma. Visserligen beskriver rättsfallet att det är fråga om samebyar, men detta bör ändå ha sin plats i nu aktuellt sammanhang med hänvisning till Girjasdomen och att den i delar behandlar samebyar och enskilda samer utanför sameby.

När det gäller Girjasdomen ska det bara kortfattat anges att i vart fall följande har betydelse i nu aktuellt sammanhang. Domen behandlar samernas intresse av att vidmakthålla sin kultur genom bl.a. renskötsel, jakt och fiske samt att detta är förpliktigande för rättstillämpningen. Det ska särskilt beaktas att det ska läggas särskild tyngdpunkt vid om det varit fråga om ett långvarigt bruk och faktiskt brukande samt att ett mindre brukande kan uppvägas genom att det varit långvarigt. Dessutom ska det kunna ske en friare bedömning och alla fakta sammantaget ska kunna vägas samman för att ge ett svar. Till detta kommer att det föreskrivs bevislättnad. Vidare att inhemska samiska sedvanor ska beaktas och när det gäller mål mot staten måste det visas att samernas rätt är utsläckt. I detta fall bör samma skyldighet anses gälla sökandena. Dessutom anges i domen att även samer utanför samebyarna kan ha urminnes hävd och bättre rätt (se förutom Girjas domen SvJT 2020 Girjas sameby mot staten. En analys av Girjasdomen, Allard och Brännström).

Beträffande målet i Lycksele tingsrätt är detta efter överklagande till hovrätten återförvisat till tingsrätten. Det har varit en muntlig förberedelse den 28 maj 2021 och i samband med denna kompletterade lappbyn och dess medlemmar med att inge ett andrahandsyrkande om gemensam rätt till renskötsel. Yrkandet stämmer överens med tingsrättens tidigare domslut. Sammantaget och utan att föregå den slutgiltiga utgången får sannolikheten för att lappbyn tillerkänns i vart fall gemensam rätt som hög eller mycket hög. Under alla omständigheter hävdas det att detta förhållande också ska ha betydande betydelse för bedömningen av sakägarfrågan. Det har tidigare påpekats att lagstiftaren inte har valt att inte ge en entydig definition av vem som är sakägare men att det är klart att en person på ett mer konkret sätt måste vara berörd av verksamheten och dess skador för att anses vara sakägare. Vidare att HD uttalat att det likväl ofta torde förutsättas en viss anknytning till fastigheten för att påvisa skada eller olägenhet. Att en person eller ett kollektiv vars renskötsel påverkas inom en fastighet är sakägare kan det inte anses råda någon tveksamhet och med hänvisning till Girjasdomen hävdas detta också gälla samer utanför samebyn som bedriver renskötsel, jakt och fiske med hänvisning till sitt ursprung och kultur samt anknytning till aktuellt område/fastighet. Sammantaget hävdas det beträffande lappbyns medlemmar att de i nu aktuella mål måste betraktas som sakägare. De hävdar ju dels att det är fråga om arv till den mark där verksamheten bedrivs genom att lappskatteländen fortsatt är registrerade på förfäder till medlemmar i lappbyn. Vidare att de genom urminnes hävd och sedvana har renskötselrätt och rätt till fiske samt jakt beträffande aktuellt område i Vapsten.

Det egendomsskydd som renskötseln har mot inskränkningar i nyttjanderätten innebär alltså att Vapstens lappby och dess medlemmar måste betraktas som sakägare eftersom den aktuella verksamheten utförs inom det renskötselområdet där Vapstens lappby och dess medlemmar är verksamma samt att verksamheten innebär skada och olägenhet för Vapsten lappbys renskötsel, jakt och fiske. Medlemmarna i lappbyn bedriver renskötsel på historiska grunder, med stöd av en på urminnes hävd grundad sedvanerätt till renskötsel. Detta gör också att lappbyn bara kan instämma i länsstyrelsens bedömning i länsstyrelsens beslut om renräkningskontroller inom Vapstens sameby år 2013/2014. Detta dokument gör gällande att det finns renar som tillhör lappbyn och som hålls inom Vapstens renskötselområde.

Vidare hävdas det att Sametinget genom skrivelsen har god kännedom om att Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel inom aktuellt område. Renräkningen har genomförts genom sametingets försorg. Av Lycksele tingsrätts dom i ovan nämnt mål framgår det också att domstolens slutsats är att ett antal av Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel inom ifrågavarande område samt att det i övrigt framgår att deras släktingar bedrivit renskötsel i många hundra år. Till detta kommer att Vapstens sameby också är fullt medvetna om att lappbyns medlemmar bedriver renskötsel inom Vapsten och att de har så gjort sedan urminnes tider. Att Vapstens lappbys medlemmar bedriver renskötsel framgår också av att samebyn i sitt senaste yttrande konstaterat att länsstyrelsen i nämnda skrivelse dokumenterat att det i vart fall räknats 109 renar som inte tillhör samebyn. Vidare att samebyn vid flera tillfällen uppger sig ha begärt länsstyrelsens eller andra myndigheters ingripande mot den renskötsel som medlemmar i Vapstens lappby bedriver. Någon respons från länsstyrelsen eller annan myndighet har dock detta överhuvudtaget inte ägt rum under i vart fall de senaste 20 åren. Utevaron av åtgärder från myndigheter åberopas därmed till stöd för att lappbyns sakägarskap.

När det gäller jakt så visar bland annat det registrerade fångstgropsystemet mellan Abelvattnet och Bleriken på forna tiders jakt/fångst och en lång kontinuitet när det gäller markanvändningen i det berörda området. Det är högst sannolikt att det är förfäderna till lappbyns medlemmar som i forna tider har upparbetat och använt fångstgropsystemet till sin försörjning. Lappbyns medlemmar O.I., K.Ö., E.Ö., J-E.L., T.S., A.S. och T.T. utövar älgjakt på ömse sidor av kanalen och har därmed god kännedom om hur älgarna betar sig i området. Beträffande fiske är flertalet av lappbyns medlemmar aktiva i förevarande område och fiskar i bl.a. Abelvattnet med stöd av urminnes hävd grundad på sedvana. Fisket handlar ju också om en viktig del av deras samiska tradition och sätt att långsiktigt använda denna förnybara resurs på motsvarande sätt som deras förfäder. Den sammantagna vattenverksamheten har dock allvarligt skadat fisket.

Dessutom har sökandena uppgett i sina yttranden att de betraktar lappbyn och dess medlemmar som sakägare. Det innebär jämfört med Girjasmålet och Nordmalingsmålet att det inte är fråga om någon motbevisning av det lappbyn hävdar och att accepterandet måste vara utslagsgivande samt medföra att lappbyn bedöms vara sakägare. Vidare visar det faktum att lapps katteländen inom Vapsten inte är avregistrerade att det kan vara fråga om starkare rätt än nyttjanderätt.

Från byggstart och fram till idag har sökandenas verksamhet påverkat lappbyns medlemmars renskötsel. Dessutom har viltbron inte fungerat tillräckligt bra från det den blev färdig. Extra arbete har därför varit nödvändigt för att tillse att renarna utnyttjar betesmöjligheterna på bästa sätt och att de kan röra sig väst/östlig riktning eller tvärtom utifrån årstid. Genom den aktuella verksamheten har det också funnits oro för att renar ska råka illa ut; under första tiden efter byggstart och fram till viltbron var färdig och fortsatt. Anledningen har varit att det under byggtiden fanns risker för renarna på grund av de farliga aktiviteterna som ägde rum vid uppförandet av kraftverket och sprängningarna av kanalen m.m. Dessutom innebar utevaron av en renbro före år 2012 att extra arbete var nödvändigt för att få renarna att förflytta

sig på det sätt som de alltid har gjort. Till detta har det förelegat risk för att renar ska komma innanför stängslet på grund av bristande kontroll av att stängslet fungerar, öppna grindar m.m. Förändringar av viltbrons funktion anses i vart fall som absolut nödvändiga. En alternativ passage enligt ovan nämnt yrkande anser lappbyn som en väsentlig förbättring. Schaktningar och andra åtgärder vid viltbron bör dessutom göras. Allt sammantaget skulle innebära att framtida merarbete inte längre behövs och den fria strövningen för ren och övrigt vilt skulle återuppstå.

Ersättning under byggtiden 2007-2012

Grunden för ersättningsyrkandet är att det under denna tid inte alls fanns möjlighet för renar att passera Abelvattenån dessutom var området farligt för renarna under byggtiden. Detta orsakade ett betydande merarbete dels för att renar skall kunna passera i öst/västlig riktning och tvärtom under året. Dels för att tillse att renar inte uppehöll sig på farliga platser eller i övrigt riskerade fara på grund av verksamheten i området såsom tung trafik, sprängningar m.m.

Angående förbättringsåtgärder

I vart fall yrkar lappbyn att sökandena åläggs villkor att omgående utföra följande förbättringsåtgärder beträffande viltbron.

- Fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån bör ändras samt förlängas enligt karta, så att utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt skall styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.
- Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan dom ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.
- Stängsel över viltbron samt i dess anslutning skall vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis var djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.
- Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de skall hållas stängda.
- Röjning och glesning av skog skall ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall var annat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen skall röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vart annat år.
- Kontroll av stängslens och grindarnas funktion skall säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå skall ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter 15 oktober. Det vill säga efter älgens brunst. Förnärvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som Mark och miljödomstolen genomförde 16 juni 2021.
- Bommar och grindar skall hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte skall ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet skall hållas

stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter skall däremot vara tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med fär- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet. Lappbyns inställning är att viltbron funktion är acceptabel förutsatt att ovan nämnda villkor uppfylls.

Angående viltbrons placering

Sökandena har efter huvudförhandlingen redovisat att viltbron inte är exakt placerad på den plats som angavs i aktuellt tillstånd. Lappbyns uppfattning är dock att detta inte har någon betydelse för funktionen eller i övrigt. Uppfattningen är därmed att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet och att lappbyn inte har några invändningar beträffande placeringen. Lappbyn anser att konstruktionen av bron är riktig och att den utveckling beträffande renarnas användande av bron som sökandena redovisade under huvudförhandlingen klagör att den fungerar. Lappbyn menar dock att funktionen kan förbättras genom att yrkade villkor uppfylls och att dessa är nödvändiga för att tillförsäkra en god funktion för såväl drivning som fri strövning för både ren och vilt. Sökandena har ju också accepterat de av lappbyn yrkade villkoren 1-6 och inte motsatt sig övriga krav. Domstolen bör därför besluta i enlighet med detta.

Angående frågan om fisket

Lappbyn har tagit del av sökandenas uppfattning och överlåter frågan till domstolens bedömning.

Lappbyns egna yrkanden

Lappbyn vidhåller sina yrkanden om vilandeförklaring och deldom samt att lappbyn under alla omständigheter ska betraktas som sakägare. Angående yrkandet om ersättning under byggtiden 2007-2013 med 800 000 kr jämte ränta ska det tilläggas att ränteyrkandet givetvis ska formuleras till dess full betalning sker. Vidare kan det noteras att sökandena medgett yrkandet varför det ska dömas ut.

Beträffande övriga yrkanden om ekonomisk ersättning återkallar lappbyn samtliga sina yrkanden om ersättning efter brons färdigställande. Detta gäller dock med ett undantag och det avser, för det fall Mark och miljödomstolen bestämmer att det ska anläggas en ny viltbro/passage enligt samebyns yrkande om detta och ny provotid. I så fall förbehåller sig lappbyn rätten att återkomma med krav på ekonomisk ersättning med anledning av de störningar som kan förväntas uppstå under byggtiden av en ny viltbro/passage. Anläggandet kommer ju att medföra avsevärda störningar på grund av tunga transporter, sprängningar och annan farlig verksamhet, vilket kommer att hindra lappbyn i dess renskötsel och medföra merkostnader som för närvarande inte kan bedömas.

Angående vilandeförklaring och deldom samt frågan om sakägare

I detta sammanhang ska det tilläggas att Lycksele tingsrätt i tvisten mellan lappbyn och samebyn nu beslutat godta lappbyns andra hands yrkande om gemensam rätt med samebyn till renskötsel. Detta talar ju med styrka för att tingsrätten i vart fall

kommer att komma fram till att lappbyn har renskötselrätt. Detta kan anses tala för att utgången av tvisten bör avvaktas innan Mark och miljödomstolen avgör nu aktuellt mål i enlighet med något av lappbyns första hands yrkande i detta mål. Samtidigt styrker godtagandet av lappbyns andra hands yrkande i tvistemålet att lappbyn är sakägare. Det vill säga tingsrätten kommer ju med största sannolikhet komma fram till att lappbyn har någon form av renskötselrätt, eftersom man redan dömt till gemensam rätt till renskötsel. För det fall mark- och miljödomstolen inte godtar vilandeförklaring eller deldom åberopar lappbyn tingsrättens beslut om att inte avvisa lappbyns andra handsyrkande till styrkande av att de är sakägare

Ytterligare att tillägga med anledning av utvecklingen efter huvudförhandlingen är att Højesterett i Norge (den 30 juni 2021, HR 2021-1429-A) dömt av målet mellan Saarivuoma sameby och norska staten. Rättsfallet visar att urminnes hävd gör sig gällande trots att renskötsel stoppats för ett antal brukare under en längre tid och att rättigheten ska fortgå eftersom brukarna sedan urminnes tid använt aktuellt område. Slutsatsen är att även en grupp som står utanför det norska systemet beträffande renskötsel kan ha rätt till renskötsel genom urminnes hävd.

Lappbyn har aldrig blivit utsatta för några ingripanden eller åtgärder på grund av att renskötseln bedrivs utanför samebyn. Staten måste därmed anses ha uppfattat och accepterat att lappbyns renskötsel bygger på urminnes hävd, varför den ska få fortgå ostörd från myndigheternas sida. Beträffande samebyns agerande gentemot lappbyn hänvisas det till Lycksele tingsrätts dom där det framgår hur samebyn försökt försvåra för lappbyn och utestängt lappbyns medlemmar att antas som medlemmar i samebyn. Av domen framgår även att samebyn använt olika metoder för att försöka försvåra lappbyns renskötsel. Trots detta har emellertid lappbyns renskötsel kunnat fortsätta. Samebyn är väl medveten om lappbyns renskötsel, bl.a. genom byarnas gemensamma årliga renskiljningar och måste ha insett att lappbyns renskötsel som pågått kontinuerligt sedan urminnes tid kommer att fortsätta. Det må framhållas att samebyn valt att inte agera rättsligt mot lappbyn t.ex. genom en negativ fastställsetalan. Lappbyn har däremot nu agerat rättsligt för att klarlägga lappbyns rättigheter.

När det gäller fisket och att lappbyns användande av denna resurs inom Vapsten fortgått sedan urminnes tid och alltjämt fortgår oantastat från staten eller någon annan, ska det klargöras att lappbyns medlemmar aldrig behövt skaffa sig tillstånd för sitt fiske i aktuellt område. Av myndigheterna har de alltid betraktats inneha fiskerätt genom sitt ursprung. Undertecknads upplysning i denna fråga under huvudförhandlingen var med andra ord inte riktig. Något lösande av fiskekort har det aldrig varit fråga om. Lappbyns fiske bygger med andra ord på urminnes hävd och visar att lappbyn också ur denna aspekt måste anses som sakägare.

De enda som argumenterat mot lappbyn i sakägarfrågan är samebyn. De har ett eget syfte som egentligen inte berör huruvida lappbyn är sakägare, deras argument bör inte anses ha någon betydelse i detta sammanhang. Det viktiga är sökandenas inställning och den kan egentligen hävdas vara i princip styrande. Lappbyn ska därmed och i vart fall med hänvisning till vad lappbyn i övrigt anfört under alla omständigheter anses som sakägare i detta mål.

Angående Sametingets yttrande

Lappbyn delar den grundläggande synen som redovisas i yttrandet. Sametingets yttrande tar dock inte alls upp lappbyns inställning trots att de är representanter för de kunskaper som vidareförmedlats genom generationer, vilket inte gäller samebyn. Lappbyn menar ju att viltbron fungerar och kommer att fylla sin funktion fullt ut om yrkade villkor genomförs, men att denna övergång inte är den viktigaste. Lappbyns slutsats bygger dessutom till betydande del på kunskaper som vidareförmedlats genom generationer och innebär i korthet följande. Övergången mellan Abelvattnet och Bleriken där viltbron är placerad har aldrig varit den viktigaste övergången. Istället är det fråga om övergången över Geijmån nedströms Bleriken som alltid har varit den viktigaste passagen för renarna. Såväl under hösten som under våren. Detta är den uppfattning som förmedlats genom generationer flera hundra år bakåt i tiden. Det är lappbyns medlemmar som besitter det fulla historiska perspektivet på hur renarna har rört sig i området sedan urminnes tid. Självklart har samebyn uppmärksammat samma förhållande, men de uppfattas inte vilja visa detta i nu pågående process. Istället läggs all vikt vid viltbron och området kring denna. Sammantaget menar lappbyn att Sametinget inte haft en riktig helhetsbild när man yttrat sig. En alltför ensidig föreställning om att viltbron är helt styrande för renarnas vandringar och möjligheter till drivning uppfattas ha styrt Sametingets ställningstagande. Lappbyn menar helt enkelt att viltbron i och för sig är viktig och detta gäller särskilt för fri strövning under en viss tid samt också för att ha möjlighet att passera vid drivning. Samtidigt är det övergången över Geijmån nedom Bleriken som är det väsentligaste. Sammantaget uppfattas Sametingets yttrande sakna detta viktiga helhetsperspektiv.

Angående samebyns yttranden och justerade yrkanden

När det gäller argumentationen om att viltbrons placering inte stämmer överens med aktuellt tillstånd, har lappbyn tidigare uppgett att brons placering i huvudsak stämmer med tillståndet. Någon sträcka på 50-100 meter hit eller dit har ingen betydelse enligt lappbyn. För övrigt kommer ett uppfyllande av yrkade villkor innebära att det inte blir någon som helst fördel med den exakta placeringen som framgår av ingivet kartmaterial. Ett uppfyllande av yrkade villkoren går ju bland annat ut på att skapa fri sikt för renarna så att överraskningsmoment undviks. Vidare uppfattar lappbyn att samebyn fortsatt försöker framställa att området kring viltbron är den väsentligaste övergången trots att detta strider mot gammal kunskap om att den viktigaste platsen är över Geijmån nedströms Bleriken. En mer nyanserad redovisning av verkliga förhållanden menar lappbyn vore önskvärd. Det faktiska förhållandet är ju att renarna varje år under höst och vår passerar aktuellt vattendrag och att det i huvudsak sker och alltid har skett nedströms Bleriken och att det numera också sker via viltbron. Till detta kommer att renarna uppenbarligen i allt större utsträckning använder viltbron. Detta framgår ju också av sökandenas dokumentation på antalet övergångar som renare gjort under de senaste åren. Någon annan förändring än uppfyllande av yrkade villkor anser inte lappbyn vara motiverad och skulle endast orsaka ytterligare onödiga störningar i området.

Lappbyns medlemmar delar inte uppfattningen att man utifrån aktuella filmer kan se att renarna var stressade när de gick över viltbron.

Uppfattningen är att det saknas anledning att genomföra något av de nu framställda yrkandena. Det hänvisas till vad som tidigare angivits beträffande befintlig viltbros funktion. Dessutom skulle anläggandet av någon av de föreslagna passagerna skapa helt onödiga störningar i området. Vidare uppfattas det också att samtliga yrkade alternativ kräver ny tillståndsprövning. Detta bör innebära att inte något av yrkandena kan komma ifråga. Den befintliga viltbron bör istället förbättras på det sätt som lappbyn yrkat.

Angående viltbron m.m.

Till detta kommer att lappbyn anser att samebyn överdriver betydelsen av viltbron. Lappbyn har tidigare också anfört detta och hänvisat till den kunskap som finns inom lappbyn om hur renarna har rört sig sedan urminnes tid. Det vill säga att passagen över Gejmån nedströms Bleriken är mycket viktigare än området runt viltbron. Sammantaget kan det konstateras att de historiska dokument som lappbyn ingett i målet inte alls berör någon övergång mellan Abelvattnet och Bleriken och att den viktigaste passagen nedom Abelvattnet är över Gejmån nedströms Bleriken. I detta sammanhang ska det också påminnas att lappbyn anser att det i målet skett en överdriven vinkling av viltbros betydelse för renarnas passager. Lappbyn anser med andra ord att det är viktigt att de verkliga förhållandena klarläggs vilket kortfattat betyder att man inte kan förvänta sig att viltbron kommer nyttjas av ens majoriteten av befintliga renar inom samebyns område. De flesta renarna kommer sannolikt att ströva eller låta sig drivas över samma passager som de alltid gjort och då blir det fråga om att området runt viltbron är mindre viktigt. Detta ska inte tolkas som att övergången via området runt viltbron saknar betydelse. Passagen har betydelse men är inte avgörande är lappbyns samlade uppfattning.

Lappbyn menar att problematik med högt vatten i Gejmån nedströms Bleriken borde gå att lösa genom kommunikation med sökandena. Om passage vid en viss tidpunkt är nödvändig bör det inte vara omöjligt att sökandena tillser att inte det inte släpps vatten just då.

Angående samebyns bemötande av lappbyns yttrande

Beträffande betydelsen av Lycksele tingsrätts beslut om att tillåta andrahandsyrkandet om gemensam rätt till renskötsel hävdar samebyn att detta inte ska tillmätas någon som helst betydelse. Visst är det riktigt att domen är undanröjd och att en ny prövning nu är aktuell och att man vanligen inte kan säga hur den nya prövningen kommer att utfalla. Omständigheterna i detta fall är dock mycket speciella. Andrahandsyrkandet råkar stämma överens med det ovan nämnda domslut och anledningen till återförvisningen berodde på att lappbyn inte yrkat om gemensam rätt till renskötsel utan endast ensamrätt. Detta kan självklart inte anses sakna betydelse och måste anses ha ett betydande bevisvärde beträffande sakägarskap. Detsamma gäller beträffande att lappbyn hänvisat till själva domen från Lycksele tingsrätt och det innebär att samtliga omständigheter som lappbyn åberopade i tvisten också åberopas i nu aktuella mål.

När det gäller Høyesteretts dom och att samebyn anser att den endast gäller i förhållande till svenska samebyar menar lappbyn att samebyn bortser från den grundläggande frågan i det norska målet. Det vill säga om det föreligger ”alders tids bruk” det vill säga urminnes hävd och om detta bryter aktuell lag. Att detta endast skulle kunna gälla samebyar framgår inte av domen. Sammantaget hävdas det att Høyesteretts dom visar att det är avgörande är att urminnes hävd föreligger och att det är en orimlig tolkning att detta endast gäller samebyar och att inte andra kan komma ifråga. Domen är med andra ord ett stöd för att Vapstens lappby och dess enskilda medlemmar är att betrakta som sakägare i nu aktuella mål.

Anledningen till att lappbyn anser det viktigt att lappbyn borde hörts av Sametinget är just hänsynen till det allmänna intresset. Anledningen är att lappbyn uppfattar att samebyn inte beskriver förhållandena beträffande renarnas fria strövning och drivningen av renarna över bl.a. Gejmån på ett objektivt sätt. Sametinget hade fått en bättre helhetsbild om även lappbyn hörts.

Att passagen använts tidigare på sätt som en medlem i lappbyn berättade under synen förändrar ingenting. Lappbyn menar att passagen har betydelse vilket också visades av vad medlemmen i lappbyn berättade. Gejmåpassagen är dock viktigare. Ordinarie flyttled låg strax nedströms Bleriken och passagen vid viltbron kallades tillfällig flyttled. Lappbyns uppfattning att passagen mellan Abelvattnet och Bleriken har tillskrivits en överdriven betydelse står kvar.

UVF

Sökandena har bemött de inkomna yttrandena i aktbilagorna 147, 168, 236 och 244, vilka inkommit innan huvudförhandlingen samt i aktbilagorna 379, 385, 407, 415 och 422 efter huvudförhandlingen. Nedan redogörs sammanfattningsvis för aktbilagorna 379, 385, 407 och 422, vilka inkommit efter huvudförhandlingen.

UVF:s bemötande

Viltbrons placering

Sökandena har jämfört relationsritningen och övriga ritningar gällande viltbron samt utredningen som är ingiven i mål M 2474-06 med kartbilder från innan och efter det att viltbron är uppförd. Jämförelsen visar att viltbrons faktiska placering ligger 83 m uppströms fiskhindret och den ungefärliga placering som framgår av tillståndsdomen ligger ca 40 m uppströms fiskhindret. Den faktiska placeringen är således ca 40 m uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen. Skälet till placeringen är enligt den uppgift sökandena fått från dåvarande projektledare att placeringen behövde flyttas av bergstekniska skäl. Det måste därmed stå klart att aktuell placering är i överensstämmelse med tillståndet och föreskrivet villkor.

Påverkan på fiske

Sökandena vidhåller att någon skada på fisket inte har uppkommit till följd av tillståndsgiven verksamhet samt att de elfisken som sökandena har genomfört stödjer denna bedömning. Om domstolen anser att det uppkommit en skada på

fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet anser sökandena att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejman.

Lappbyns yrkanden

Lappbyn har yrkat på ersättning om 800 000 kr för merarbete som uppstått från byggstart av tillståndsgiven verksamhet fram tills viltbron var färdigställd 2012. Eftersom det saknades möjlighet att passera Abelvattsån efter att utloppskanalen fördjupats och innan viltbron var färdigställd medger sökandena att merarbete kan ha uppstått för Lappbyn. Yrkandet om ersättning på 800 000 kr medges således av sökandena.

Sökandena anser att något merarbete inte kan anses uppstå efter det att viltbron är färdigställd varför det saknas grund för ersättning för merarbete och för uppförande av renvaktarstuga. Samtliga yrkanden bestrids därför.

Sökandena har vidare tolkat Lappbyns yrkanden som att ersättning yrkas med anledning av merarbete för det fall en ny viltbro ska uppföras samt att den nya viltbron ska utvärderas under en förlängd provotid. Enligt sökandenas uppfattning saknas det grund för att föreskriva villkor om en ny viltbro och således att förlänga provotiden. Samtliga yrkanden bestrids därför.

Lappbyn har yrkat på ett antal åtgärder som man anser skulle förbättra viltbrons funktion. Lappbyn yrkar att följande åtgärder föreskrivs som villkor för tillståndsgiven verksamhet.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.
5. Røjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Røjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

I enlighet med vad sökandena anförde under huvudförhandlingen är sökandena villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1-6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1-6 om

domstolen anser att åtgärderna är lämpliga, men när det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta röjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prövotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

Samebyns yrkanden och nytt material

Sökandena har gått igenom Samebyns sammanställning av yrkanden och vidhåller sin tidigare inställning, dvs. att Samebyns samtliga yrkanden bestrids. Under huvudförhandlingen presenterades ett antal nya omständigheter avseende tillåtligheten enligt 3 kap. 5 § miljöbalken (MB), viltbrons funktion, sakkunnigutlåtande, Geimåstängslet samt rimligheten i yrkade ersättningar. Sökandena är nödgad att kort bemöta dessa nya omständigheter nedan.

Sökandena uppfattar nu Samebyn som att den anser att dåvarande miljödomstolen vid prövningen 2007 antingen inte gjort en bedömning enligt 3 kap. 5 § MB eller gjort en felaktig bedömning genom att föreskriva ett villkor gällande viltbro med nuvarande placering och utformning. Samebyn anför även att samrådet inför ansökan om tillstånd 2006 inte har genomförts på rätt sätt och att Sökandena skulle ha vilselett Samebyn angående verksamhetens påverkan på renskötseln samt att det skulle vara skälet till att Samebyn inte överklagat tillståndsdomen. Samebyn menar även att frågan om påverkan på renskötseln är såväl ett allmänintresse som ett enskilt intresse för berörd sameby.

Sökandena får återigen framhålla följande. Tillåtlighetsfrågor kan inte sättas på prövotid. Miljödomstolen har således vid sin prövning 2007 tagit ställning till om ansökt verksamhet, med föreslagna försiktighetsåtgärder bl.a. i form av befintlig viltbro, riskerat medföra att renskötseln i området påtagligt skulle försvåras. När domstolen meddelade tillstånd har denna således funnit att verksamheten inte medför ett påtagligt försvårande av renskötseln. Om Samebyn hade en avvikande uppfattning har den varit i sin fulla rätt att ifrågasätta denna bedömning genom att överklaga tillståndsdomen. Det har tidigt stått klart för Samebyn (vilket den framförde under huvudförhandlingen 2007) att föreslagen placering och utformning av viltbron inte var enligt Samebyns önskemål. När domen meddelades framgick av domslutet att den viltbro, som var ett villkor för verksamhetens tillåtlighet, skulle placeras och utformas enligt det förslag som lämnats in till domstolen och som Samebyn tagit del av innan huvudförhandlingen. I ljuset av detta ställer sig Sökandena frågande till Samebyns påstående om att den blivit vilseledd. Oaktat detta är frågan om viltbrons placering och utformning rättskraftigt avgjord.

Av framförda utredningar i målet torde vidare med all tydlighet framgå att anlagd viltbro har inneburit en väl fungerande passage över Abelvattsån. Att det ska kvarstå någon påtaglig påverkan på renskötseln torde således stå klart. Samebyns hänvisning till att Samebyn inte haft möjlighet att delta på huvudförhandlingen (även om en representant för Samebyn var på plats som enligt Samebyns uppgifter

godkände ingiven överenskommelse), ändrar inte det faktum att viltbrons placering och utformning och därmed även frågan om tillåtlighet enligt 3 kap. 5 § MB är rättskraftigt avgjord. Det bör även framhållas att frågan om renskötseln som ett allmänt intresse har reglerats genom domstolens bedömning enligt 3 kap. 5 § MB, varför det som ska hanteras inom ramen för provotidsredovisning är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse.

Sökandena anser sammantaget att det är tydligt att viltbrons placering och utformning ligger utanför ramen för aktuell prövning. Talan vidhålles således.

Som Sökandena har framhållit under processen (och sammanfattat ovan) är frågan om viltbrons placering och utformning rättskraftigt avgjord och nuvarande prövning kan endast anses omfatta eventuella åtgärder för att förbättra viltbrons funktion. Under synen framfördes det från Samebyn att viltbron kortfattat var ”funktionsoduglig” och att ”noll renar passerar över bron”. Sökandena visade under huvudförhandlingen ett antal filmer från värmekameran där flera hundra renar passerar över viltbron. Enligt Samebyn var det speciella omständigheter som tvingade Samebyn att nyttja bron, varför en mindre renhjord passerade över viltbron i november 2020. Som Sökandena förstod Samebyn var anledningen att viltbron behövde nyttjas vid det här tillfället att den mindre renhjorden blivit kvar på fjället och att vattenflödet i Gejmån var för högt för att passera nedströms Bleriken. Vidare har Samebyn endast redogjort för omständigheterna vid en av de filmer när ett större antal renar passerar över viltbron. Av ingivet material framgår att det vid flera tidpunkter passerat ett betydande antal renar över viltbron. Samebyn har invänt att de renar som passerar över viltbron är stressade och att renpassagera inte utgör fri strövning. Sökandena kan inte bedöma de passerande renarnas beteende, men Sökandenas expert under huvudförhandlingen B-Å.K. med 40 års erfarenhet av renskötsel, har granskat filmerna med passagera och som han redogjorde för under huvudförhandlingen är hans bedömning att renarna inte framstår som stressade eller påverkade på ett negativt sätt av viltbron. Sammantaget saknas grund för påstående att viltbron är funktionsoduglig samt att noll renar passerar bron.

Samebyn menar vidare att antalet renpassager över viltbron endast utgör en liten del av Samebyns renhjord och att det visar att viltbron inte fungerar. För att bedöma viltbrons funktion behöver dock antalet renpassager jämföras med hur stor del av renhjorden som har haft möjlighet att nyttja viltbron. Samebyn har själva uppgett att åtgärder vidtas för att renarna inte ska vistas i området eftersom Samebyn anser att viltbron inte fungerar för passage. Med hänsyn till de åtgärder Samebyn vidtar får det anses vara endast en liten del av renhjorden som har möjlighet att nyttja viltbron, bl.a. har sopsäckar placerats ut på viltbron för att renarna inte ska använda den. Samebyn har inte heller redovisat något underlag som visar hur stor del av renhjorden som vistas i området under de perioder när renar passerat viltbron. Det går således inte att bedöma hur stor del av renhjorden som vistas i området och som således har haft möjlighet att nyttja viltbron. Men med hänsyn till de omfattande åtgärder som Samebyn vidtagit får det anses sannolikt att en mycket liten del av renhjorden faktiskt har haft möjlighet att nyttja bron. Vilket även stämmer överens med att den huvudsakliga passagen mellan sommaroch höst/vårbeta är över Gejmån

nedströms Bleriken. Sökandena anser därför att antalet renpassager får anses visa på en god funktion av viltbron. Det framgick även på huvudförhandlingen och genom yttranden att Vapstens Lappbys medlemmar, som nyttjat viltbron och haft renar i området, anser att viltbron fungerar för passage och att bron med några förbättringsåtgärder skulle utgöra en fullgod passagemöjlighet över Abelvattnån. Både Vapstens Lappbys medlemmar, som har erfarenhet av renskötsel i området, och B-Å.K., med lång erfarenhet av renskötsel, anser i motsats till Samebyn att viltbron är en väl fungerande passage för fri strövning samt att den även ger möjlighet till drivning med vissa förbättringsåtgärder.

Sökandena menar därför att underlaget i målet väl visar att viltbron, med nuvarande placering och utformning, har en god funktion som passage över Abelvattnån och att dåvarande miljödomstolen gjorde en korrekt bedömning av påverkan på renskötseln i deldomen från 2007.

Samebyn har gett in ett sakkunnigutlåtande från docent P.S. från SLU som dessutom var tekniskt biträde under huvudförhandlingen. Utlåtandet ska behandla viltbrons funktion samt rimligheten i de åtgärder som Samebyn yrkar på ersättning för. Enligt Sökandenas uppfattning är bedömningen i sakkunnigutlåtandet avseende viltbrons funktion främst baserad på vad Samebyns renskötare har uppgivit för P.S.. Utlåtandet saknar underlag som visar att viltbron inte skulle fungera för passage och har inte heller beaktat hur många renar som kan antas ha möjlighet att nyttja viltbron. Gällande kostnader uppgav P.S. på huvudförhandlingen att han inte granskat fakturor eller underlaget för de åtgärder som Samebyn yrkar ersättning för, men att han anser att yrkad ersättning är rimlig. P.S.s bedömning av rimligheten av genomförda åtgärder kan jämföras med bedömningen i det av domstolen inhämtade sakkunnigutlåtandet från 2014. Av utlåtandet från 2014 framgår att de sakkunnigas bedömning var att kostnaderna för de åtgärder som vidtagits av Samebyn skulle reduceras med 30 procent, vilket även domstolen ansåg som rimligt. Sökandena anser att sakkunnigutlåtandet från Per Sandström närmast liknar en partsinlaga, vilket får anses ännu tydligare när den sakkunnige under förhandlingen bytte roll till tekniskt biträde, varför utlåtandets innehåll bör bedömas mot denna bakgrund.

Samebyn menar att Geimåstängslet saknar betydelse för renskötseln i området och nu aktuell prövning. Sökandena kan konstatera att Samebyn fortfarande vidhåller att stängslet har uppförts av Vattenfallsstyrelsen som en kompensationsåtgärd och att Vattenfall brustit i sitt underhåll, varför stängslet förfallit och förlorat sin funktion. Sökandena menar att det tydligt framgår av domen daterad 1973-05-24 (mål A 14/65) att stängslet uppfördes av Lappväsendet innan den ursprungliga regleringen av Abelvattnet för att underlätta renskötseln i området och att varken Vattenfall AB eller Umeälvens vattenreglersföretag har haft ett ansvar för att underhålla stängslet efter 1973. Företrädare från Samebyn uppgav vid huvudförhandlingen i juni 2021 att renskötseln utvecklades och att stängslet förlorade sin betydelse på 1980-talet. Trots detta har Samebyn på 1990-talet genom skrift önskat att kommunen återställer stängslet på grund av dess betydelse för renskötseln. En förklaring till denna diskrepans, dvs. varför denna skrift upprättas efter det att stängslet enligt Samebyn inte längre har någon betydelse, har inte redovisats. Enligt Sökandenas uppfattning

är syftet med majoriteten av de åtgärder som Samebyn yrkat ersättning för att säkerställa att renarna inte flyttar sig mellan sommar- och höst/vårbetet för tidigt, dvs. samma syfte Geimåstängslet tidigare fyllde. Samebyn menar att stängslet inte längre behövs eftersom renskötseln har förändrats utan att närmare förklara vad den förändringen består av. Det är inte ett orimligt antagande att renhjorden förhindras från att röra sig för tidig mellan sommar- och höst/vårbeta genom andra åtgärder som Samebyn vidtar, t.ex. genom renflyttningar och rensamlingar inom aktuellt betesområde vilket såvitt Sökandena kan förstå är sådana åtgärder som Samebyn yrkat på ersättning för.

Samebyn menar att det underlag som den presenterat så långt som det är möjligt visar att den yrkade ersättning motsvarar den skada som tillståndsgiven verksamhet orsakar. Samebyn har härvid t.ex. jämfört antalet dagsarbeten som enligt driftsplan för rennäringsen 1966 beräknades bli följden av den ursprungliga regleringen av Abelvattnet. Sökandena menar att samebyns jämförelse tvärtom visar på orimligheten i vidtagna åtgärder. Samebyns yrkande om ersättning för 240 dagsverken för en renskötare är nästan dubbelt mycket arbete som bedömdes bli följden av den ursprungliga regleringen, 144 dagsarbeten enligt Samebyns egna uppgifter. Det finns även skäl att hänvisa till det merarbete som faktiskt ersattes till följd av inverkan från Abelvattnets ursprungliga reglering genom dom 1973-05-24 i mål A 14/65, vilket får sägas var ett omfattande ingrepp. Enligt domen dömdes ersättning ut för 42 dagsverken för en renskötare per år till följd av påverkan i Abelvattnetsområdet. Det ska även tilläggas att renskötselarbete har effektiviserats sedan den ursprungliga regleringen genom att, vilket Samebyn själva uppgett, renskötarna tar sig fram med skoter istället för på skidor.

Till stöd för yrkad ersättning har Samebyn åberopat ett intyg från Sametinget som anger att dagsersättningen för en renskötare är 3 500 kr fram till 2018 och 4 000 kr efter 2018. Detta har legat till grund för yrkad ersättning för såväl gången tid som framtidsersättning. Samebyn menar det inte är lätt att visa på vilka kostnader som ansökt verksamhet orsakar renskötseln annat än på det sätt som Samebyn redogjort för. Sökandena får i denna del anföra följande. Vid skadereglering för vattenverksamhet ska den faktiska skadan ersättas, varken mer eller mindre. Sökandena kan konstatera att yrkade ersättningar baseras på de antal arbetsdagar som Samebyn anser utgöra merarbete orsakat av att Samebyn anser att viltbron inte fungerar multiplicerat med en schablonersättning på 4 000 kr respektive 3 500 kr. Som framgår ovan anser Sökandena att det kan ifrågasättas att redovisade genomförda åtgärder hänför sig till Samebyns uppfattning om viltbrons funktion. Oaktat detta är det Sökandenas uppfattning att en beräkning utifrån ett schablonbelopp på det sätt som Samebyn redovisat inte kan anses utgöra den faktiska skadan. Renskötseln är en näringsverksamhet där intäkterna främst består av försäljning av renkött. Även om de åtgärder som Samebyn anser vara merarbete till följd av ansökt verksamhet kommer detta inte att påverka intäkten för de renskötselföretag som är medlemmar i Samebyn. Däremot kommer den förvärvade intäkten att kräva fler arbetsdagar för renskötarna vilket innebär att intäkten för en arbetad dag sjunker. Således måste den skada som Samebyn påstår orsakas genom att viltbron inte har en ändamålsenlig funktion utgöras av intäktsskillnaden för en arbetsdag för en renskötare under nuvarande förhållanden jämfört med intäkten för en arbetsdag med en fungerande

passage över Abelvattsån. Någon sådan redovisning har inte lämnats av Samebyn. Samebyn menar att domstolen även skulle kunna tillämpa bestämmelsen i 35 kap. 5 § rättegångsbalken (RB) för att bedöma en rimlig ersättning. Sökandena menar dock att bestämmelsen inte är tillämplig i detta fall. 35 kap. 5 § RB kan tillämpas om full bevisning om skadan inte kan eller endast med svårighet kan föras. Sökandena menar att en redovisning enligt vad som beskrivit ovan inte bör vara svårt för Samebyn att åstadkomma utan bör vara en relativ enkel matematisk övning att genomföra för att visa på rimligheten i Samebyns yrkade ersättningar. Med hänsyn till ovanstående anser Sökandena att för det fall inte anses fullt ut fylla funktionen som passage över Abelvattsån har Samebyn inte visat att det är rimligt att detta orsakar ett merarbete motsvarande 240 arbetsdagar för en renskötare per år eller att ersättningen för en arbetsdag skulle motsvara 3 500 kr respektive 4 000 kr.

Samebyn har angett att sökandenas processföring har föranlett ökade ombudskostnader för Samebyn. Sökandena har sedan tillståndsdomen meddelats hela tiden framhållit att placering och utformning har prövats av miljödomstolen och att detta framgår av domen (vilket även framstår som Samebyns uppfattning eftersom Samebyn instämmer i att en alternativ lokalisering skulle kräva en omprövning av tillståndsvillkoret och ett tillstånd för ny viltbro). Det bör mot den bakgrunden framstå som klart att prövotiden omfattar funktionen i den mening att det bör utredas om kompletterande åtgärder kan vidtas för att förbättra funktionen av befintlig viltbro. Det har aldrig varit frågan om att pröva placering eller utformning. Sökandena har heller aldrig framfört någon annan inställning till Samebyn. Att Sökandena medgett villkor gällande frågor som ligger utanför prövningen innebär inte att Sökandenas uppfattning var att dessa frågor omfattats av prövningen. Det framgår även av Sökandenas yttrande 2019-04-12 att medgivandet förutsatte att villkoret justerades samt kompletterades med en karta där de vägbommar markerats som Samebyn ansåg skulle omfattas av villkoret. Någon sådan justering eller karta har inte givits in av Samebyn.

Vidare är frågan om miljö kvalitetsnormer en tillåtlighetsfråga som ligger utanför nuvarande prövning och även om det är en fråga som kan påverka fisket har Samebyn varken under skriftväxling eller huvudförhandlingen argumenterat för detta samband eller redovisat något material till stöd för denna uppfattning. Denna fråga kan således inte ha orsakat någon större arbetsinsats från Samebyns ombud. Vidare anför Samebyn att prövotidsredovisningar och kompletterande funktionsbedömning saknar uppgifter från Samebyn vilket har föranlett extra arbete hos Samebyns ombud. Sökandena har vid upprepade tillfällen under prövotiden försökt få information från Samebyn om renskötselns bedrivande i området och hur den påverkas av verksamheten utan framgång. Att så är fallet stöds även av att inte ens vid huvudförhandlingen har Samebyn kunnat presentera något material som visar vilken påverkan ansökt verksamhet har på renskötseln i området annat än påståenden om att bron är funktionsoduglig och redovisning av de åtgärder som Samebyn yrkar ersättning för. Samebyn menar även att Sökandenas uppgifter om Geimåstängslets ursprung, funktion och betydelse för prövningen har orsakat merarbete hos Samebyns ombud. Trots det har någon förklaring till varför man anser att Sökandenas uppgifter är felaktiga inte kunnat lämnas.

Avslutningsvis menar Samebyn att Vapstens Lappbys deltagande i processen medfört arbete för Samebyns ombud. Sökandena menar att eventuella kostnader till följd av pågående tvist mellan Lappbyn och Samebyn inte är kostnader som ska åläggas Sökandena att ersätta. Sökandena är inte part i den tvist som för närvarande pågår i Lycksele tingsrätt och har endast rättat sig efter mark- och miljödomstolens beslut att låta Vapstens Lappby föra talan i målet. Dessa kostnader har således inte att göra med eventuell påverkan från tillståndsgivna verksamheten och är således inte nödvändiga för att Samebyn ska tillvarata sin rätt gentemot Sökandena.

Det måste stå klart att Sökandenas processföring inte har föranlett ett behov av en betydligt större arbetsinsats från Samebyns ombud. Sökandena anser med hänsyn till att majoriteten av ombudens arbete bör hänföra sig till arbetet efter prövotidsredovisningen lämnats in och i jämförelse med den tid som Sökandens ombud lagt ner på ärendet så framstår yrkad ersättning inte som skälig för att tillvarata Samebyns rätt under processen. Speciellt inte med hänsyn till att mycket lite underlag presenterats som faktiskt styrker Samebyns påstående om uppkommen skada. Med hänsyn till att arbetsredogörelsen inte anger vilket antal timmar som hänför sig till de olika posterna eller ens för respektive år kan Sökandena inte detaljerad redovisa vilka kostnader som är att anse som orimliga, men med hänsyn till målets omfattning och de frågor som varit föremål för prövning anser Sökandena att en skälig ombudskostnad är ca 600 000 kr.

Yttrande från Sametinget

Sökandena uppfattar att Sametingets yttrande utgår ifrån rennäringen som ett allmänt intresse och bedömningen som ska göras enligt 3 kap. 5 § MB. Sökandena anser att eftersom frågan om påverkan på rennäringen enligt 3 kap. 5 § MB är rättskraftigt avgjord bör även frågan om rennäringen i området som ett allmänt intresse anses avgjord. Sökandena anser dock att det är påkallat att bemöta Sametingets bedömning av tillståndsgiven verksamhets eventuella påverkan på renskötseln i området. Sametinget anser att det är ett lågt renantal som passerar viltbron jämfört med Samebyns totala renantal och att en påverkan på riksintresseområdena därför inte kan uteslutas. Sametingets bedömning tar dock inte hänsyn till vilket antal renar som kan anses haft möjlighet att nyttja viltbron med hänsyn till Samebyns åtgärder. Sametinget kommenterar inte heller rimligheten i vidtagna åtgärder på annat sätt än Sametinget anser att Samebyns yrkanden ska bifallas. Med hänsyn till ovanstående anser Sökandena att Sametingets yttrande inte tillför något ytterligare till frågan om prövotidens avslutande.

Samebyns justerade yrkande bestrids

Samebyn har justerat sitt yrkande avseende sitt villkorsförslag 3. Samebyn anger som grund för det justerade yrkandet att Samebyn och Sökandena har väsentligt skilda uppfattningar om vilken funktion viltbron behöver ha för att verksamhetens påverkan inte ska innebära ett påtagligt försvårande av renskötseln. Sökandena får inledningsvis ifrågasätta rimligheten av att Samebyn tre månader efter avslutad huvudförhandling justerar sina slutliga yrkanden. Sökandenas uppfattning om viltbrons funktion har varit känd för Samebyn sedan åtminstone oktober 2018 när

prövotidsredovisningen gavs in till domstolen. Att tre månader efter avslutad huvudförhandling då justera yrkandet på sätt som nu skett utgör en bristfällig processföring och ska tas i beaktande i relation till Samebyns yrkade ersättning för rättegångskostnader.

Vad avser frågan i sak har Sökandena tidigare redogjort för sin inställning angående prövningens omfattning och att en ny placering och utformning av viltbron inte är föremål för prövning i aktuella mål. Vad Samebyn nu anför ändrar inte denna inställning. Sökandena vidhåller således sin talan och bestrider Samebyns justerade yrkande.

Vattenflödet i Gejmån

Sökandena visade under huvudförhandlingen video från värmekameran, bland annat från ett tillfälle när ca 500 renar nyttjade viltbron för passage den 11 december 2020. Samebyn redogjorde därefter för omständigheterna vid denna passage på huvudförhandling där Samebyn visade en video på vattenflödet i Gejmån tagen den 6 november 2020. Videon är nu även ingiven i målet. Enlig Samebyn kunde passagen vid Gejmån inte nyttjas till följd av ett mycket högt vattenflöde i Gejmån, vilket ingiven film ska styrka och var även orsaken till att viltbron nyttjades för passage, vilket är förklaringen till den markanta ökningen av antalet renar som passerar viltbron på de värmekamerafilmer som Sökandena redovisade under huvudförhandlingen. Sökandena har dock fortfarande svårt att förstå Samebyns resonemang. Det stämmer visserligen att tappningen i Bleriken var hög under perioden 2 till 10 november med tappningar på mellan 2 och 48 m³ /s. Av de filmer som Sökandena har givit in i målet och av sammanställningen framgår att ett stort antal renar passerade viltbron 25-26 oktober och 11 december. Vid dessa tillfällen var tappningen i Bleriken 0 m³ /s och någon hög vattenföring kunde således inte förekomma i Gejmån. Vid de tillfällen det passerade ett större antal renar över viltbron, bland annat den 11 december 2020, tappades inget vatten vid Bleriken och inga höga flöden förekom i Gejmån. Det kan således inte varit omöjligt att nyttja passagen vid Gejmån vid dessa tillfällen, vilket enligt Samebyn var anledningen till att renskötarna var tvungna att flytta renarna över viltbron. Sökandena anser inte att höga flöden i Gejmån på det sätt som Samebyn redogjort för utgör en rimlig förklaring till varför ett stort antal renar nyttjat viltbron den 11 december.

Geimåstängslet funktion

Samebyn har i sitt yttrande anfört att den på huvudförhandlingen redogjorde för hur renskötseln har förändrats. Samebyn menar att tidigare förflyttade sig renskötarna med renarna till fots eller på skidor och att renskötarna då inte hann ikapp renhjorden varför det behövdes hjälpmedel i form av stängsel för att förhindra att renhjorden för snabbt förflyttade sig mellan olika betesområden. Idag använder renskötarna istället enligt Samebyn effektiva skotrar, fyrhjulingar och helikoptrar för att flytta renhjorden varför stängslet inte längre behövs. Som Sökandena uppfattar Samebyn i denna fråga har stängslet inte längre någon funktion för renskötseln i området, eftersom Samebyn, genom åtgärder, där skotrar, fyrhjulingar och helikoptrar nyttjas, förhindrar att renhjorden förflyttar sig för tidigt mellan olika betesområden. Sökandena menar att ovanstående visar att vad Sökandena tidigare

anfört, dvs. att majoriteten av de åtgärder som Sameby yrkar på ersättning för, är åtgärder som vidtas för att förhindra att renhjorden förflyttar sig för tidigt mellan betesområden samt att åtgärderna syftar till att uppfylla den tidigare funktionen av Geimåstängslet. Sökandena anser att den förändring som Samebyn redogör för inte visar att stängslet inte längre har betydelse för renskötseln utan stängslets funktion nu har ersatts med åtgärder motsvarande de åtgärder som Samebyn yrkar på ersättning för.

Av Samebyn yrkad ersättning

Samebyn har i sitt yttrande vidare anfört att Samebyn aldrig tidigare mött den modell som Sökandena presenterar som invändning mot Samebyns beräkningssätt och att det är anmärkningsvärt att Sökandena först efter huvudförhandlingen ifrågasätter Samebyns sätt att beräkna sin skada. Vidare menar Samebyn att Samebyn inte begär ersättning för förlorade intäkter eller utebliven vinst, eftersom Samebyn inte bedriver någon näringsverksamhet, utan att ersättning begärs för det extra arbete de enskilda renskötarna, inom respektive renskötsselföretag, utfört på uppdrag av Samebyn samt övriga kostnader som Samebyn haft till följd av verksamhetens påverkan på renskötseln. Sökandena får härvid framhålla att Sökandena under processen samt på huvudförhandlingen ifrågasatte att Samebyn visat att det uppkommit någon skada på renskötseln till följd av verksamheten samt att den modell som Samebyn hänvisar till redogjordes för under slutanförandet från Sökandenas sida. Vidare följer det av grundläggande principer om skadeersättning att den som påstår att det skett en skada ska visa att det uppkommit en skada och skadans omfattning. Vad Sökandena tidigare godkänt gällande redovisning av genomförda åtgärder innebär inte Samebyn är befriad från bevisbördan gällande den orsakade skadan eller skadans omfattning. Sökandena ifrågasätter inte att redovisade åtgärder är genomförda, men anser inte att det är visat att åtgärderna är föranledda av påverkan från Sökandenas verksamhet eller att skadan för Samebyn skulle uppgå till den yrkade ersättningen. Sammantaget anser Sökandena att Samebyn inte visat att det uppkommit en skada som motsvarar den yrkade ersättningen.

SAMMANFATTNING AV INGIVNA

UTLÅTANDEN Utlåtande P.S.

Vapstens sameby gav i uppdrag till docent P.S. vid Sveriges Lantbruksuniversitetet (SLU) att skriva ett sakkunnigutlåtande i målen. Hans uppdrag har varit att uttala sig om den uppförda viltbron är en fungerande skyddsåtgärd samt, om så inte är fallet, hur den skulle kunna vara utformad samt vara placerad för att ha efterfrågad funktion. Inom uppdraget har även legat att uttala sig om rimligheten i de åtgärder som krävs, och som samebyn yrkat ersättning för, när renarna inte kan passera över Abelvattsån på traditionellt sätt. Det kan noteras att i samband med huvudförhandlingen så fungerade P.S. som tekniskt biträde för samebyn och var närvarande vid såväl huvudförhandling som syn

Sammanfattningsvis har P.S. kommit fram till följande; Det är renskötarna som besitter den relevanta och mest användbara kunskaper om renen och renskötseln. Utlåtandet om hur renskötseln fungerar från konsulter och andra ej direkt insatta i renskötseln har vanligtvis och jämförelsevis låg relevans. Passagen mellan sjöarna Abelvattnet och Bleriken är en strategiskt sett väldigt unik plats och kan jämföras med en port in till samebyns ca 700 km² stora sommarbetesområde. En fungerande passage genom detta område har en central funktion för renskötseln i samebyn. Omvänt har en barriär genom detta område stora och tydliga negativa konsekvenser för renskötseln i samebyn. Den betongbro som Vattenfall uppfört innebär inte att samebyns renhjörd kan ströva fritt genom det berörda området. Konsekvenserna av att det saknas en fungerande passage är att samebyn måste utföra betydande extraarbete för att renarna ska kunna ta sig mellan de olika betesområdena. Detta innebär omfattande kostnader. P.S. anser att de åtgärder och därmed kostnader som samebyn beskrivit som nödvändiga är rimliga.

P.S. föreslår ett antal åtgärder för att minska intrånget. Han anser att samebyns yrkande om att mark- och miljödomstolen ska fastställa ett villkor som ålägger sökandena att anlägga en fungerande viltpassage (renövergång) bör bifallas. Han anser att de lokala kunskapsbärarna, renskötarna, måste ta fram ett lösningsförslag avseende placering och design av renövergången. Detsamma gäller tillhörande stängselsystemet som krävs för en fungerande renövergång. Det är också viktigt att det genomförs och upprätthålls strategiska röjningar av björkskogen för att hjälpa renarnas naturliga vandring mot den nya renövergången. Slutligen anser P.S. att samebyn ska ersättas för alla merkostnader och merarbete till dess skyddsåtgärden i form av renövergången är fullt fungerande. Om inte området helt återfår sin tidigare funktion och merkostnader samt merarbete kvarstår måste samebyn även fortsättningsvis ersättas för sina kostnader av sökandena. Annars riskerar det att inte vara ekonomiskt hållbart att på sikt bedriva renskötseln i området.

Utlåtande av B-Å.K.

Sökanden har ingett och åberopat ett utlåtande om viltbrons funktion. Utlåtandet är lämnat av B-Å.K. som enligt uppgift är från en renskötarfamilj med egen verksamhet i ca 40 år och har kompetens inom utformning och konstruktion av renstängsel. Av yttrandet framgår i huvudsak följande.

Vid besök på plats konstateras att det är en säker bro med anslutningstängsel. Underlaget har en naturlig miljö som öppnar för att djuren väljer en sådan passage. Underlaget kan tyckas något sluttande på vissa ställen i anslutning mot bron. Utifrån hans kunskap om broar och renflyttning så bör viltbrons konstruktion fungera både för fri strövning och renflyttning.

Vid renflyttning kan det finnas behov av åtgärder i form av beteshagar. Detta är beroende på storleken på renhjorden som ska flyttas, för att få tid att analysera situationen och eliminera eventuella risker vid överfart. För att ytterligare säkra att renarna går över lugnt och säkert är hans erfarenhet att man med fördel, om det är snö, trampar upp skoterspår som gör det lättare för renarna att färdas. Man kan även

sprida ensilage längs efter skoterspåret över bron. Denna åtgärd kan man göra för att underlätta fri strövning över bron.

Efter en viss tid vänjer sig renarna att det finns en trygg passage. Säkerhetsmässigt kan det vara så att en bro är en säkrare passage än att de ska gå över isar på reglerade sjöar.

REMISSYTTRANDE

I samband med huvudförhandlingen i mål M 2474-06 och M 2475-06 hemställde Vapstens sameby om att domstolen skulle inhämta yttrande från Sametinget, vilket också gjordes. Av Sametingets yttrande framkommer i huvudsak följande.

Sametinget anser att bolagens utredning, om renarnas fria strövning över viltpassagen visar ett lågt renantal sett till Vapstens totala renantal, Påverkan på riksintresseområdena kan därför inte uteslutas. Ett påtagligt försvårande kan uppstå på flera grunder. Det tydligaste exemplet är när ett skyddsvärt område inte längre går att nyttja som man tänkt. Eller när ett skyddsvärt område riskerar att bli överbetat. Södra Storfjället bör kunna betas och då behöver en viltpassage vara så säker att det inte råder någon risk att en utbrytning av renar kan ske med den djupa kanalen under, där renar kommer att gå under om bron brister om man driver renar. Renskötarnas kunskap om hur passagen ska vara, ska ges särskild vikt. Sametinget menar att klimatförändringarna medför att det är viktigt att Södra Storfjället betas för att upprätthålla miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö, där renen är det viktigaste betesdjuret för att upprätthålla en storslagen fjällmiljö med betespräglat landskap. Riksintresseområdet Arefjäll, Virifjäll, Löfjäll, skulle i sin tur riskera att bli överbetat. Det ger merarbete och merkostnader styra renar om man inte har en funktionell passage som tar höjd för drivningar. Här kan poängteras att påverkan som påtagligt försvårar föreligger när en åtgärd genomförs utanför ett skyddsvärt område (dvs. områden som utpekats som riksintresse och områden som har betydelse). Detta eftersom det är åtgärdens konsekvenser för området som ska bedömas. Bolagen har jämfört viltbron med de faktorer som tagits fram för viltpassager över vägar där ett vanligt mått är att bron är lika bred som längden över vägen. Sametinget menar att detta är en passage mellan två kärnområden av riksintresse och att passagen måste ha funktion så att den inte påtagligt skadar riksintresseområdena. Det funktionella sambandet kan vara så viktigt att det har ett värde som ett riksintresseområde.

Sametinget anser att det ska villkoras att viltpassagen ska vara funktionell utifrån samebyns synpunkter och erfarenheter. Det ska också villkoras att bolagen ska ersätta samebyn för merkostnader och merarbete så länge viltpassagen inte är funktionell och påtagligt försvårar renskötseln inom riksintresseområdena med funktionella samband.

Inom varje sameby ska det finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen. Detta innebär att det ska finnas en säker tillgång till åretruntmarker och vinterbetesmarker som har en avgörande betydelse för rennäringens bedrivande. Rennäringen är beroende av flexibilitet då renen styrs av vädret och omgivande störningsfaktorer.

Behovet av sammanhängande, alternativa och olika betesområden är särskilt viktigt för renens välmående och renskötarens ekonomiska utfall.

Riksintresse rennäring ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera, så kallade funktionella samband. Det är av stor vikt att de funktionella sambanden mellan områdena inte görs obrukbara, så att renarna kan ströva fritt och vandra mellan de olika betesmarkområdena. Områdena karaktäriseras ofta som kärnområden, flyttvägar, svåra passager, kalvningsområden och rastbeten. Vinterbetesmarkernas särskilda betydelse för renskötseln bör särskilt beaktas. Rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och riksintresseskyddet för rennäringen tillkom på grund av rennäringens svårigheter att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Staten ska tillförsäkra att renskötseln ska kunna fortsätta existera och då är markerna av den största betydelse.

De traditionella samiska kunskaperna och sedvanebruk är skyddade i artikel 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald. För Sveriges del berör konventionen samerna och förpliktar Sverige att främja samiska traditionella näringar och den samiska kulturens bevarande och utveckling. År 2014 beslutade parterna, däribland Sverige, att anta ett handlingsprogram för hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald. En grundprincip är att traditionell kunskap ska värderas lika som annan kunskap. En uppgift är att främja fullt och effektivt deltagande i utökning, förvaltning och skötsel av områden. Sametinget anser att stor tyngd måste läggas vid samernas åsikter eftersom de upparbetat kunskaperna om samebyns renskötsel och kultur vilket innebär att de är experter på hur naturresurserna nyttjas av renarna inom samebyn. De samiska traditionella kunskaperna är vidareförmedlade genom generationer men är ändå inte en gammal eller ålderstigen kunskap, utan inkluderar kunskap som används idag och som också vidareutvecklas.

Statliga myndigheter har en skyldighet att främja det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla allmänintresset rennäring.

BEVISNING

Skriftlig bevisning

Vapstens sameby

Vapstens sameby har åberopat skriftlig bevisning i form av sakkunnigutlåtande den 5 april 2014, sakkunnigutlåtande den 9 juni 2021, uppföljning av faunapassager inom renskötselområdet (2014:098), Trafikverket, förstudie Förslaghandling Väg E6, Faunapassager vid Sandsjöbackaområdet Västra Götalands län och Hallands län, Mölndals stad och Kungsbacka kommun 2013-01-31, anteckningar från samrådsmöte med samebyn den 13 mars och den 25 augusti 2006, samebyns yttrande den 7 juni 2007 i målen, brev och mailväxling mellan C.W. och J-O.S. respektive E.A. som representanter för sökandena från tidsperioden den 29 oktober år 2009 till den 14 mars 2012, PM Viltövergång över utloppskanal från Abelvattnets damm och kraftverk 2011-09-21, helikopterfaktorer avseende åren 2014-2017 respektive åren 2018-2020, anteckningar från L-A.Å.

2014-2017, skrift från verksamhetschefen/förbundsjuristen på Svenska Samernas Riksförbund, yttrande från Naturvårdsverket 2017-01-27, kartmaterial samt PM Viltövergång. Vidare har samebyn åberopat bilder och filmer över eftersatt underhåll av stängsel vid utloppskanalen, vidöppen grind i stängslet samt spår efter renar som befunnit sig på insidan av stängslet vid utloppskanalen, bilder och filmer över utloppskanalen och viltbron, samt filmer som illustrerar Vapstens samebys renhjord vid drivning i olika landskapsmiljöer m.m.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har ingett och åberopat skriftlig bevisning, framförallt för att styrka sakägarskap, i enlighet med följande. Protokoll från vattendomstolen november 1968, protokoll vid extra byastämma Vapstens sameby mars 1976, dom från Kammarrätten i Sundsvall januari 1975, Länsstyrelsen i Västerbottens läns skrivelse angående renräkning, Lycksele tingsrätts dom i mål T 699-20, lappbyns kompletterande yrkande om gemensam rätt till renskötsel från den 28 maj 2021 i mål vid Lycksele tingsrätt, Kungliga lantmäteristyrelsen förordnande om lappskatteländ, Lycksele tingsrätts beslut att godta lappbyns yrkande i andra hand om gemensam rätt till renskötsel, Åklagarmyndigheten i Lycksele beslut angående olaga renskötsel, Utdrag ur ”De svenska fjällapparna av E.M., 1947” (s. 491), dom från Högesterett i Norge (30 juni 2021, HR 2021-1429-A), kartor som visar lappskatteländet Lövfjäll m.m., utskrifter om att Lövfjäll m.fl. lappskatteländ inom Vapsten aldrig blev avregistrerade, kartor som utvisar GPS-spårning av renar, utdrag ur 1825 års respektive 1882 års specialjordbok, utdrag ur Lennart Lundmark, ”Mark och rätt i sameländ”, utdrag kulturhistorisk undersökning Abelvattnets reglering m.m. 1967-1968, Vattenbyggnadsföretags inverkan på renskötseln i Västerbottens län 1960, protokoll från norska Olje- og energidepartementet, skärmdumpar från Telespor GPS-system som lappbyns renar är utrustade med, karta över fångstarmar m.m. samt ansökningshandlingar Abelvattnet 1963 (karta och text på s. 201).

UVF

Sökandena har utöver de utredningar och bilagor som ingetts i samband med prövotidsredovisningen ingett kartmaterial, ritningar, renbruksplan, beslut om fastställande av högsta renantal, skrivelse från samebyn avseende Gejmåstängslet, videomaterial från värmekameran, sammanställning över antalet renar som passerat över viltbron viss tid, handling som visar tappning till Bleriken viss period samt utlåtande om viltbrons funktion.

Muntlig bevisning

Under huvudförhandlingen har på samebyns begäran hållits partsförhör under sanningsförsäkran med L.O. och på lappbyns begäran fritt partsförhör via videolänk med P.Ö.

De i målet hörda har sammanfattningsvis uppgett följande.

L.O.

Hon har uppgett att hon och I-A.O. var på ett möte med Vattenfall i februari eller mars 2006 som hon uppfattade som ett informationsmöte. Det var fråga om framförallt dammsäkerhet fick de uppgifter om samt att det inte skulle bli någon påverkan för samebyn. Att det skulle sprängas en lång kanal fick samebyn information om genom en projektledare vid Vattenfall först under sommaren. De representanter från samebyn som var med vid mötet uppgav då att det inte kommer att gå att göra det här om samebyn inte får en bra viltpassage. Projektledaren sa att det aldrig kommer att bli av. Hon och övriga vidhöll att bolaget inte kunde göra det intrånget. Till slut landade det i 70 meter; att han skulle ta det med sig. Hon var ordförande i samebyn den här perioden. De hade flera olika möten därefter med sökandena, men anteckningar från dessa blev väldigt diffusa. Hon redogör för vissa anteckningar som förts vid mötena och understryker att detta inte finns med i miljökonsekvensbeskrivningen.

Renen är ett selektivt betande djur som äter de finaste, grönaste skotten på marken och sällan betar ned helt. De strövar alltid mot vinden. Renarna betar av olika områden och behöver olika grödor vid olika tillfällen på året. Det finns kanske 10 000 djur i området som rör sig fram och tillbaka i området. Tidigare rörde renarna fram och tillbaka över Abelvattsån. Det är inte alltid fråga om flytt, renarna strövar och mår bra om de inte blir störda. Det skulle kunna vara fråga om 50 000 passager tidigare, att renarna passerar vid viltkameran någon gång är därmed inte så konstigt. Hon tycker att man kan se på flera av de filmer som kommer från viltkameran att renarna är stressade och inte mår bra.

När det nämndes att man ville anlägga viltpassagen, bron uppe på kanalen, sa samebyn att det var det sämsta stället. Det var inte något som de på något sätt stödde. Hon har läst en hel del efter detta och hänvisar till en skrift från Lantbruksstyrelsen från 1966, som handlar om hur renskötseln skulle påverkats i det här området om man sprängde upp till sju meter. Slutsatsen är att med de olika insatser som skulle behövts för renskötseln skulle det kapitaliserat bli 271 000 kr år 1966. Gör man en omräkning till år 2019 skulle det bli 2 550 220 kr. Praxis är att man brukar vara generös i ersättning till jordbruk och andra som påverkas. I de fall tappningen var hög blev det fråga om en förlängning på fem km för renarna. Hon inte varför det faller mellan stolarna. Hon upplever att det alltid blivit ifrågasatt vad de har sagt, att de inte talar sanning osv. Just det steget om viltbron var hon aldrig med på. Så länge hon var ordförande i samebyn vet hon att de enhälligt från renskötselns sida sagt att viltpassagen inte var bra. De hänvisade sökandena att ta lärdom av Kiruna där man konstruerat en viltbro. De har saknat dialogen det var snarare en monolog enligt hennes uppfattning.

Efter att sökandeombudet hänvisat till att det den 7 juni 2007 ingavs en överenskommelse samt förslag på utformning av viltbron (akbilagorna 48 och 49 i M 2474-06) och dessa aktbilagor visats upp för L.O. uppger hon att I.B-O. var närvarande i det här, hon själv känner inte igen handlingarna. Hon vet att ingen av dem skulle godkännt placeringen. Det här var mitt under Nordmalingsmålet. Enligt hennes uppfattning diskuterades det inte att ta in något

ombud inför huvudförhandlingen 2007. Anledningen till att domen inte överklagades kan hon inte svara på. Hon var inte ordförande vid det tillfället. Samebyn motsatt sig detta inför huf.

P.Ö.

Han har uppgett att hans släkt har varit i Vapstens område länge. Han har själv bl.a. gått renskötarutbildning i Norge och jobbat åt renskötare i både Norge och Sverige. Nu arbetar han på naturbruksgymnasium i Hattfjeldal, en del av utbildningen inom rendrift.

Han är själv uppvuxen i området och det finns en lång historisk tradition, flera hundra år tillbaka. Hans familj har bedrivit en småskalig renskötsel p.g.a. att det har krävts kontroll då det funnits problem med att renar försvinner. Vad gäller byggtiden för utskovet m.m. i Abelvattnet startades byggarbetena 2007. Hans far utfodrade det året sina renar vid Bleriken, från bron är det ca 2,5 km österut. Det fanns foderrännor etc. Det var många lastbilar, mycket anläggningstrafik. De insåg inte att det skulle byggas så mycket runt Abelvattnet. Det var stora problem under den tiden, bland annat sågades stängslet ned under byggtiden. Ibland var vi där tre-fyra stycken, det var fråga om flera timmar. Hans familj var där men även T m.fl. från Vapstens lappby. De har gjort en väldigt låg tidsuppskattning p.g.a. att det är svårt att styrka. De har aldrig fått någon skolning från Vattenfall i hur ersättningsyrkanden ska framställas. Det de är intresserade av är att renarna ska ha det bra.

När renbron var utförd var det livsfarligt att vara där innan stängslet kom på plats, varför det krävdes extra bevakning. Det finns problem med Viltbron, det håller han med om. Bland annat är kamerastolpen fel placerad, den står mitt i vägen för renarna. Tvärbacken gör att renarna blir överrumplade. Det går nog bättre att flytta uppöver än nedöver. Schaktning skulle göra det bättre. Grushögen gör att det lägger sig snö. Stängslet måste anpassas efter snö. Eftersom det är året-runt-marker är det väldigt viktigt att stängslet fungerar. Det vore också bra att hugga bort lite skog så att man lättare kan komma fram med renarna. Det är av yttersta vikt att stängslet underhålls och att grindarna är stängda. Behörigt folk ska dock kunna ta sig in för att vid behov vidta åtgärder.

Vad gäller kostnader från år 2013 har det inte fungerat riktigt bra p.g.a. kamera-stolpen. De har lagt sig på en låg nivå vad gäller ersättningen. De åtgärder de har vidtagit är att de kontrollerat att allt är okej för renarna, bl.a. har det varit problem med att grindar varit öppna. De som varit på plats är medlemmar i lappbyn, lite olika. Uppgifterna bygger bland annat på anteckningar och kort tagna med mobiltelefonen och i viss mån på GPS-sändare som suttit på renar.

DOMSKÄL

Målets handläggning m.m.

I enlighet med vad som konstaterats ovan har nu aktuell prövotidsredovisning varit gemensam för mål M 2474-06 och M 2475-06. De yttranden som inkommit i målen

därefter har också varit gemensamma och angett båda målnumren. Mark- och miljödomstolen har även hållit gemensam huvudförhandling och syn i målen i juni 2021.

Mot bakgrund av att det är samma frågor som är uppskjutna i båda målen och då sökandena har uppträtt gemensamt genom hela prövotidsförfarandet och övriga inkommit med identiska bemötanden i målen bedömer domstolen att det är lämpligast att i förekommande fall föreskriva samma villkor och ersättningar i båda målen även om grundtillstånden avsåg separata ansökningar och gav tillstånd till olika verksamheter. Detta är utgångspunkten för den vidare prövningen.

Vilandeförklaring

Vapstens lappby har yrkat att mål M 2475-06 ska vilandeförklaras i avvaktan på att mål T 699-20 avgörs vid Lycksele tingsrätt. Mark- och miljödomstolen finner inte att vad Vapstens lappby anfört utgör skäl för att vilandeförklara målet och avslår därför yrkandet.

Prövningens omfattning

Tidigare avgöranden

Miljödomstolen har i deldomar den 5 juli 2007 i målen M 2474-06 och M 2475-06 uppskjutit den slutliga prövningen avseende verksamhetens inverkan på renskötseln, inklusive jakt och fiske för att slutligt avgöras efter en prövotid, vars längd bestämts till fem år efter utgången av den bestämda byggnadstiden.

Miljööverdomstolen har i domar den 8 juli 2008 i målen M 6003-07 och M 6006-07 uppskjutit den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken för att slutligt avgöras efter en prövotid, vars längd bestäms till fem år efter utgången av den bestämda arbetstiden. Enligt domen skulle Umeälvens Vattenregleringsföretag tillsammans med Vattenfall innan arbeten som påverkar vattenförhållandena sätts igång och under prövotiden låta utföra och bekosta undersökningar i Bleriken och Gejmån i enlighet med vad Fiskeriverket närmare föreskrev. Minst ett provfiske skulle ha utförts innan nyss nämnda arbeten påbörjas. Tvist angående undersökningarnas omfattning fick

hänskjutas till miljödomstolen. Prövotidsutredningen skulle inges till miljödomstolen.

Viltpassage - reglering i dom och nya uppgifter

Frågan om viltbron regleras i deldomen i mål M 2474-06 den 5 juli 2007 dels genom att tillstånd ges för anläggande av en viltbro, dels genom att miljödomstolen stadfäste ett avtal angående verksamhetens inverkan på renskötsel som träffats mellan Vattenfall Aktiebolag och Vapstens sameby.

I avtalet mellan Vattenfall och samebyn, vilket omfattar totalt sex punkter, finns en punkt 5 med följande lydelse.

5. Vattenfall AB ska anlägga en fungerande viltpassage över Abelvattsån. Viltpassagens utformning och läge framgår av särskild utredning.

Viltbrons utformning finns redovisad i en utredning ”Abelvattnets regleringsdamm. Dammsäkerhethöjande åtgärder. Nytt kraftverk. Viltövergång/renpassage, 2007-05-15” (bilaga till aktbilaga 49 i mål M 2474-06) där det bl.a. framgår vissa utformningsprinciper av viltpassagen såsom att bredden, som ett riktvärde, inte ska vara mindre än 0,8 m gånger längden. Beträffande viltbrons placering sägs, i utredningen, att lämpligt läge är i det smala partiet strax ovanför det befintliga fiskhindret. Placeringen framgår också av en plan- och profilritning, nr 01-103, (aktbilaga 46 i mål M 2474-06) vid längdmätning 0+335.

Vad gäller viltbrons placering kom den att ifrågasättas vid synen och under den efterföljande huvudförhandlingen. Sökandena har efter mark- och miljödomstolens förfrågan redovisat en relationsritning och jämfört den och övrigt material i mål M 2474-06 med kartbilder från innan och efter det att viltbron uppfördes.

Jämförelsen visar, enligt sökandena, att viltbrons faktiska placering ligger 83 m uppströms fiskhindret och den ungefärliga placering som framgår av tillståndsdomen ligger ca 40 m uppströms fiskhindret. Viltbrons faktiska läge är således ca 40 m uppströms jämfört med vad som framgår av tillståndsdomen. Skälet till detta

är enligt den uppgift sökandena fått från dåvarande projektledare att placeringen behövde ändras av bergstekniska skäl.

Sökandenas inställning till prövningens omfattning

Sökandena anser att de frågor som ska prövas är sådana som inte slutligen avgjorts genom miljödomstolens och Miljööverdomstolens deldomar och domar nämligen:

- Ytterligare försiktighetsmått för att förebygga påverkan på rennäring (inklusive jakt och fiske).
- Reglering av skada på rennäringen för åren 2014 till idag samt för all framtid som inte regleras av meddelade försiktighetsmått.
- Reglering av skada för påverkan på fisket i Bleriken och Gejmån samt påverkan på jakt i området.

Sökandena anser att frågan om viltbrons placering och utformning har prövats av dåvarande miljödomstolen och är rättskraftigt avgjord. Aktuell placering är i överensstämmelse med tillståndet och föreskrivet villkor. Prövotidsförordnandet kan därför inte anses omfatta viltbrons placering och utformning utan prövningen ska, enligt sökandena, avse annan påverkan på renskötseln till följd av tillståndsgiven verksamhet såsom påverkan till följd av stängsel runt intagskanalen, risk för renar innanför stängslet runt intagskanalen och förbättringar av ”infarten” till viltbron samt inverkan på fiske till följd av tillståndsgiven verksamhet. Sökandena framhåller även att frågan om renskötseln som ett allmänt intresse har reglerats genom domstolens bedömning enligt 3 kap. 5 § miljöbalken, varför det som ska hanteras inom ramen för provotidsredovisningen är verksamhetens påverkan på renskötseln som enskilt intresse.

Vapstens samebys inställning till prövningens omfattning

Vapstens sameby anser att de frågor som skjutits upp under en provotid avser verksamhetens påverkan på rennäringen som ett allmänt intresse. Att rennäringen är ett allmänt intresse innebär, enligt samebyn, att det är utpekade av lagstiftaren som en

av de samiska näringarna som ska bevaras för att garantera fortlevnad av den samiska kulturen.

Beträffande utförd viltbro har samebyn framfört att sökandena har åtagit sig att utföra en skyddsåtgärd – en fungerande viltpassage - för att undvika påtagligt försvårande av renskötseln och att en sådan inte har anlagts. Sökandena har därför, enligt samebyn, inte uppfyllt det allmänna villkoret i tillståndet. Detta innebär att rennäringen påtagligt försvåras och att slutliga villkor ska föreskrivas så att rennäringen fortsättningsvis ska kunna bedrivas i området. Vidare anser samebyn att viltbron inte fungerar bl.a. på grund av att proportionerna och placeringen innebär att bron aldrig kommer att få avsedd funktion. Detta framfördes, enligt samebyn, redan år 2006.

Vapstens sameby av den bestämda uppfattningen att viltbrons placering är felaktig. Vattenfall har alltså uppfört viltbron i strid med tillståndet och därmed heller inte uppfyllt det villkor i tillståndet som syftat till att säkerställa en möjlighet för Vapstens sameby att fortsätta bedriva traditionell rennäring i området. De kartor och ritningar som Vattenfall gett in till domstolen inför uppförande av viltbron presenterade inte bara en viltbro som låg längre nedströms utan som dessutom hade en annan och mer naturlig vinkel i förhållande till landskapet och renens rörelsemönster. Inte heller denna viltbro hade varit funktionsduglig för rennäringen, men rensköterna i Vapstens sameby tar det för sannolikt att den i vart fall hade fungerat bättre än den uppförda viltbron. Vapstens sameby är av uppfattningen att den ändrade placeringen av viltbron i sig är grund för återkallelse, eller i vart fall omprövning, av Vattenfalls tillstånd i de delar som avser viltbrons placering och utformning. Viltbrons funktionsoduglighet samt avsaknaden av samråd med samebyn utgör även det brott mot tillståndet och därmed också grund för återkallelse eller i vart fall omprövning av tillståndet.

Samebyn menar att sökandena ska åläggas att omedelbart anlägga en fungerande viltpassage. Den ska möjliggöra för samebyn att, utan ökad arbetsinsats, även fortsättningsvis kunna använda flyttleden mellan Bleriken och Abelvattnet som en

naturlig flyttled samt att renarna naturligt kan ströva fritt inom området, genom att utformas och placeras i enlighet med följande. Som samebyn slutligen bestämt sin talan har man yrkat att domstolen ska föreskriva villkor om viltpassagens placering så att passagen i första hand ska placeras i anslutning till Bleriken vid utloppskanalens slut och ha en bredd om i vart fall 70 meter, i andra hand samma placering med en bredd om i vart fall 50 meter och i tredje hand placeras ca 50 meter uppströms utloppskanalens slut invid massupplagen med en bredd om i vart fall 70 meter.

Vapstens lappby – inställning till viltbrons funktion och placering

Vapstens lappby anser att viltbrons placering inte har någon betydelse för funktionen samt att viltbrons faktiska placering i huvudsak stämmer överens med tillståndet. Lappbyn har inte några invändningar mot placeringen. Funktionen av viltbron är tillfredställande med de åtgärder lappbyn föreslår.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning beträffande meddelat tillstånd till anläggande av viltpassage. För tillståndet gäller ett s.k. allmänt villkor som medför att sökanden är bunden att anlägga passagen i huvudsaklig överensstämmelse med till ansökan fogad teknisk beskrivning av verksamheten och där angivna kartor och ritningar med de kompletteringar därtill som ingetts under målets handläggning.

Enligt inlämnad prøvotidsredovisning (aktbilaga 122) är viltbrons längd ca 12 meter och bredd ca 12 meter, dvs. förhållandet mellan bredd och längd är ett och ligger således inom de utformningsprinciper som redovisats vid tillståndsprövningen. Det medför, enligt domstolens mening, att tillståndet inte kan anses omfatta en viltpassage med en bredd på 70–300 m. Även placeringen är bestämd enligt vad som framgår av aktbilaga 46 i mål M 2474-06. Beträffande punkten 5 i det avtal som stadfästes i deldomen av den 5 juli 2007 i mål M 2474-06 har mark- och miljödomstolen inte funnit att det finns någon annan dokumentation av viltbrons utformning och läge än vad som redovisats ovan. Mark- och miljödomstolen finner

därför att även den särskilda utredning som det hänvisas till i punkten 5 ovan är samma utredning och ritning som ligger till grund för tillståndet till viltpassage.

Sammantaget finner mark- och miljödomstolen att den viltpassage som gavs tillstånd till i deldomen den 5 juli 2007 i mål M 2474-06 också är den viltpassage som avses i punkten 5 i avtalet mellan Vattenfall och samebyn. Det är således inte möjligt att nu, inom ramen för prøvotidsförfarandet, ålägga Vattenfall att omedelbart anlägga vad samebyn betecknar som en fungerande viltpassage, det vill säga en annan passage än redan anlagd viltbro.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att den faktiska placeringen av viltbron, ca 40 m uppströms den placering som framgår av tillståndsdomen i mål M 2474-06, medför en försämring från rennäringssynpunkt jämfört med vad som förutsattes vid tillståndsprövningen. Det kan i sig innebära att föreskrifter om skyddsåtgärder eller försiktighetsmått blir mer omfattande än vad som annars skulle varit fallet. Vad samebyn anfört om grund för eventuell återkallelse eller omprövning av tillståndet samt avsaknad av samråd är, enligt mark- och miljödomstolens uppfattning, tillsynsfrågor som inte kan tas upp av mark- och miljödomstolen i detta mål. I detta sammanhang kan även konstateras att villkor i fråga om bommar som omgärdar området ligger utanför vad domstolen nu kan pröva i målen.

Mark- och miljödomstolen menar att det som nu ska prövas är de uppskjutna frågorna om verksamhetens inverkan på rennäring (inklusive jakt och fiske) och inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken. Detta kan göras genom att domstolen föreskriver om ytterligare utredningar om försiktighetsmått eller skyddsåtgärder, föreskriver om särskilda försiktighetsmått eller slutligt reglerar eventuell skada.

Försiktighetsmått och skyddsåtgärder avseende renskötseln

UVF

Sökandena har föreslagit följande villkor.

1. Stängslet längs utskovskanalen ska vid stängslets avslut mot sjön Bleriken vara utrustat med ett bäckspel tvärs över kanalen.
2. Grindarna i stängslet längs utskovskanalen ska vara försedda med lås.

Sökandena föreslår också att följande ytterligare åtgärder ska genomföras.

- Schakta av området på vänster sida om utskovskanalen för att förbättra infarten till viltbron
- Förstärkning och annan placering av viltstängsel in mot viltbron
- Samlingshagar på båda sidor av bron

Sökandena har sammanfattat lappbyns villkorsförslag samt kommenterat dessa enligt följande.

1. Fångstarmar på båda sidor Abelvattsån.
2. Schaktning på båda sidor om viltbron.
3. Stängslet över viltbron och i dess anslutning ska vara minst 3 m över barmarksnivån.
4. Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda och förses med skyltar om att de ska hållas stängda.
5. Röjning och glesning av skog ska ske regelbundet på båda sidor viltbron, i vart fall vartannat år.
6. Flyttväg med en bredd på minst 40 m ska röjas i riktning mot nordnordväst från viltbrons nordvästligaste brofäste. Röjning ska ske minst vartannat år.
7. Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn.
8. Bommar och grindar ska hållas stängda så obehöriga motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området.

I enlighet med vad sökandena anförde under huvudförhandlingen är sökandena villiga att vidta åtgärder som förbättrar viltbrons funktion. Sökandena kommer

emellertid inte att åta sig att genomföra några åtgärder som inte godkänts även av Vapstens sameby. Sökandena anser dock att åtgärderna 1–6 inte är orimliga att genomföra. Sökandena motsätter sig därför inte att genomföra åtgärderna 1–6 om domstolen anser att åtgärderna är lämpliga, men när det gäller villkor 5 och 6 kan villkoret endast omfatta röjning på sökandenas egna fastigheter. Gällande föreslaget villkor 7 anser sökandena att detta är en fråga om egenkontroll som bör hanteras inom ramen för tillsynen och därmed inte är lämplig att villkorsreglera. Föreslaget villkor 8 avser frågor som inte är hänförliga till den verksamheten som prövades genom deldomarna 2007, varför dessa frågor inte omfattas av prövotiden varmed det saknas möjlighet att reglera detta inom ramen för pågående prövning.

Vapstens sameby

Vapstens sameby har uppgett att samebyn anser att viltbron är funktionsoduglig. Samebyn har för egen del i första hand föreslagit vissa villkor bl.a. i fråga om bommar, underhåll av stängsel samt stängsel eller liknande som hindrar renar att ta sig innanför kanalstängslet.

Vapstens lappby

Vapstens lappby har yrkat att sökandena åläggs nedanstående villkor. De har då ansett att viltbrons funktion är acceptabel.

Fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån ändras samt förlängs så att utformningen bättre anpassas till den fria strövningen, Detta för att renar och övrigt vilt ska styras på ett naturligt sätt in mot viltbron.

Schaktning utförs på båda sidor om viltbron så att renarna får en väsentligt bättre uppsikt innan de ankommer mot viltbron. Anledningen är att de tvära sluttningar som finns på båda sidor om viltbron ger ett överraskningsmoment för de renar som springer först och håller en hög fart. Detta kan ge upphov till att de första renarna stannar och följdverkan av det kan vara att renarna i panik försöker att ta andra vägar och försöker att ta sig igenom stängslet, eller i värsta fall att dom börjar hoppa på varandra i nära anslutning till kanalen.

Stängsel över viltbron samt i dess anslutning ska vara minst 3 meter över barmarksnivån för att anpassas till höga snödjup. Vid flytt med renar under sena vårar, så kan snödjupet tidvis var djupt och vid en händelse beskriven enligt ovan, så riskerar renar att falla i kanalen om inte stängslet höjs.

Gångvägsgrindar ska vara minst 160 cm breda så att terrängfordon kan passera, vidare att de förses med skyltar de ska hållas stängda.

Röjning och glesning av skog ska ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år samt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år.

Kontroll av stängslens och grindarnas funktion ska säkras genom regelbunden tillsyn av samtliga stängsel och grindar. Schemalagda kontroller som följs upp på ansvarig nivå ska ske minst en gång varje vår och en gång varje höst efter den 15 oktober. Det vill säga efter älgens brunst. För närvarande är bristerna beträffande stängslens och grindarnas tillförlitlighet och säkerhet uppenbara vilket också visades vid den syn som Mark och miljödomstolen genomförde 16 juni 2021.

Bommar och grindar ska hållas stängda så att obehöriga med motorfordon inte ska ha tillgång till vägarna inom området. Vägen till Abelvattnet ska hållas stängd för allmänhetens trafik. Samtliga vägar och tillfarter ska däremot vara tillgängliga för Vapstens lappby och dess medlemmar samt för samer med far- eller morföräldrar födda i Vapsten samt bofasta i Björkvattnet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att sökandenas förslag till villkor 1 och 2 bör föreskrivas.

Det kunde vid synen konstateras att det är relativt branta lutningar in mot viltbron från båda sidor av bron. Det bör enligt domstolens mening därför genomföras

schaktningar på båda sidor om utskovskanalen för att åstadkomma bättre sikt in mot bron, vilket också bör föreskrivas som villkor. Vidare anser mark- och miljödomstolen, av samma skäl samt för att förbättra framkomligheten, att röjning och glesning av skog bör ske regelbundet och på båda sidor viltbron i vart fall vartannat år. Det förefaller också lämpligt att en flyttväg röjs i riktning mot nordnordväst (NNV) från viltbrons nordvästliga brofäste. Flyttvägen ska röjas med en bredd av minst 40 m och kontrolleras samt vid behov röjas vartannat år. Sökandena har när det gäller villkorsförslagen 5 och 6 som redogjorts för ovan anført att villkoren endast kan omfatta röjning på sökandenas egna fastigheter. Enligt vad mark- och miljödomstolen erfar äger Vattenfall Vattenkraft AB enbart fastigheten B medan staten äger fastigheten A. I tidigare deldomar gavs sökandena tillstånd att vidta åtgärder utanför egen fastighet. Tillträde till fastigheten A löstes då genom arrendeavtal. Det får förutsättas att sökandena också därefter har kunnat ordna med tillträde till annans fastighet för att ha möjlighet att utföra nödvändiga underhållsåtgärder för tillståndsgivna anläggningar. Mot denna bakgrund gör mark- och miljödomstolen bedömningen att sökandenas invändning om att det endast är möjligt att vidta åtgärder på egen fastighet inte bör utgöra något hinder mot de villkor som mark- och miljödomstolen meddelar.

Mark- och miljödomstolen anser också att viltbrons stängsel ska förstärkas och höjas till minst 3 m över barmarksnivå. Med bättre stängsel och röjning samt glesning av skog finns det inget behov av att anlägga hagar på båda sidor om viltbron. Domstolen bedömer inte heller att det behövs så kallade fångstarmar på båda sidor om Abelvattsån. Vad som ovan angetts i fråga om schaktning, röjning och åtgärder avseende stängslet ska ha genomförts senast den 31 oktober 2022.

Kontroll av stängsel och grindar runt utskovskanalen samt röjd flyttväg och bäckspel vid sjön Bleriken ska ske genom regelbunden tillsyn. Sökandena ska, senast två månader efter att åtgärderna genomförts, till tillsynsmyndigheten inlämna ett förslag på hur tillsynen ska ske och hur ofta samt hur den ska dokumenteras. Tillsynsmyndigheten ska dessutom ges delegation att besluta om eventuella

reparations- eller röjningsåtgärder som kan behövas utifrån vad som redovisats med anledning av genomförd tillsyn enligt kontrollprogrammet.

Fiskefrågor

Uppskjutna frågor och utredningar

Dåvarande miljödomstolen har, som tidigare nämnts, uppskjutit frågan om verksamhetens inverkan på rennäring, inklusive jakt och fiske. Dåvarande Miljööverdomstolen har i domar den 8 juli 2008 i målen M 6003-07 och M 6006-07 uppskjutit den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejmån mellan dammen och Bleriken för att slutligt avgöras efter en provotid, vars längd bestämts till fem år efter utgången av den bestämda arbetstiden. Miljööverdomstolen har i domarna konstaterat att genom de rensningar som ska utföras i Gejmån enligt ansökningarna kommer vattenförhållandena att ändras nedströms kraftverket bl.a. på så sätt att vattnet kommer att framrinna i den rensade kanalen och att den dåvarande åfåran på bägge sidor om kanalen i det närmaste torrläggas. Detta skulle, enligt Miljööverdomstolen, kunna medföra att bottnar, lämpliga som lek- och uppväxtplatser för fisk försvinner. Följderna för fisket av dessa arbeten har inte närmare belysts.

Förutom vad som tidigare redovisats avseende provotidsredovisningen för inverkan på fisket kan det konstateras att det i slutsatserna till utredningen ”Bleriken. Uppföljande nätprovfiske 2015” redovisas bl.a. att det i nätprovfisket år 2015 fångades färre s.k. mindre öring. I medeltal fångades 3,0 st. år 2015 jämfört med 4,9 st. öring mellan 130–249 mm på nät år 2008. Skillnaden uppges vara statistiskt signifikant.

Vidare konstateras i utredningen att färre antal fångade öring mellan 130 och 250 mm år 2015 indikerar en minskad rekrytering av öring till sjön. Åldersanalyser visade att längdintervallet ca 130–250 mm hade en ålder fr.o.m. 2+ till 4+ eller 5+. Öring med ålder 5+ härrörde från lek hösten år 2009 och kläckning försommaren år 2010.

Liten fångst av öring kortare än 130 mm såväl år 2008 som 2015 tyder på att öringens första uppväxtår tillbringas i sjöns tillrinnande vatten. Gejmån utgjorde fram till anläggandet av ny utloppskanal från kraftverket till Bleriken det tillrinnande vatten som erbjöd den största potentiella ytan för lek och uppväxt. Den beräknade vattenytan på Gejmån från Bleriken upp till första vandringshinder var ca 3,5 ha. Övriga tillrinnande vattendrag har betydligt lägre vattenföring, är smalare och har samtliga vandringshinder nära sjön. Sannolikt understiger övriga vattendrags sammanlagda tillgängliga yta med stor marginal Gejmåns tidigare tillgängliga yta.

En minskad rekrytering av årsklasser kläckta fr.o.m. år 2010 överensstämmer väl med tiden för genomförandet av anläggandet av utloppskanal i Gejmån. Det kan därför ses som möjligt att anläggandet av utloppskanal minskat rekryteringen av öring till Bleriken genom en minskad reproduktion. Ett ökat antal stor öring kan också genom konkurrens och predation ha minskat förekomsten av liten öring i sjön.

Sammantaget tyder, enligt utredningen, den minskade fångsten av öring mellan 130 och 250 mm på en minskad rekrytering av liten öring till sjön eventuellt orsakat av minskade reproduktionsområden i Gejmån och/eller ökad konkurrens från större öring i sjön.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I fråga om fiske har sökandena inte framställt några villkorsförslag. Om domstolen anser att det uppkommit en skada på fisket till följd av tillståndsgiven verksamhet menar sökandena att det är lämpligt att det utgår en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Eftersom det saknas underlag för att beräkna fiskeavgiften föreslår sökandena att det utgår en engångsavgift på 25 000 kr som förslagsvis ska användas till fiskefrämjande åtgärder i Bleriken och Gejmån.

Mark- och miljödomstolen gör mot bakgrund av genomförd utredning bedömningen att det inte kan uteslutas att den minskade fångsten av liten öring kan bero på en minskad rekrytering av liten öring till sjön orsakat av minskade reproduktionsområden i Gejnmån. Detta var också något som Miljööverdomstolen anförde som skäl för att uppskjuta den slutliga regleringen avseende verksamhetens inverkan på fisket i sjön Bleriken och Gejnmån mellan dammen och Bleriken, samt att följderna för fisket av dessa arbeten inte närmare hade belysts. Det finns därför skäl att föreskriva om att sökandena ska genomföra en utredning om vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra reproduktionsområdena i Gejnmån. Inom ramen för den ska även utredas om sådana åtgärder kan kombineras och utföras så att eventuell passage för renar underlättas. En sådan passage för renar medför att det s.k. kanalstängslet behöver byggas om, varför utredningen också ska belysa möjligheterna till detta. Sökandena ska i samband med att utredningen inges ange sin inställning till föreslagna åtgärder.

Framställda yrkanden om ersättning

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 31 kap. 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. genom inlösen eller på annat sätt tar i anspråk annans egendom eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom betala ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Ersättning ska betalas endast för skador som kvarstår, sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren.

Vapstens lappbys ersättningsyrkanden

Vapstens lappbyn har, som man slutligt bestämt sina yrkanden, yrkat att sökandena solidariskt ska förpliktas att ersätta lappbyn för merarbeten och kostnader som uppstod från byggstart av aktuell verksamhet intill dess viltbron var färdig år 2012 med 800 000 kr. På beloppet yrkas ränta, enligt 6 § räntelagen. Som domstolen har uppfattat lappbyn yrkas ränta från tidpunkten när yrkandet framställdes, det vill säga den 18 juni 2021, till dess full betalning sker.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Sökandena har medgett att utge begärd ersättning om 800 000 kr, varför denna bör utgå i enlighet med medgivandet.

Vapstens samebys ersättningsyrkanden

Samebyn har för åren 2014 till och med 2020 yrkat ersättning med sammanlagt 12 708 340 kr jämte ränta i enlighet med vad som anges ovan under yrkanden.

Om mark- och miljödomstolen inte fastställer ersättning enligt villkor 5 och 6 enligt samebyns villkorsförslag har samebyn yrkat en årlig ersättning, att erläggas solidariskt av sökandena, med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet på totalt 1 558 750 kronor per år. Uppräkning ska ske enligt konsumentprisindex.

För det fall domstolen skulle komma fram till att en årlig ersättning inte ska utgå har samebyn yrkat att domstolen ska tillerkänna samebyn ett engångsbelopp att erläggas solidariskt av sökandena, med anledning av det merarbete som samebyn behöver vidta till följd av tillståndsgiven verksamhet. Ränta yrkas på beloppet från dagen för dom.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Viltbron över utloppskanalen var färdigbyggd den 1 september 2012. Därefter har sökandena genom utplacerad värmekamera registrerat antalet renar som gått över viltbron enligt följande.

År	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Antal renpassager	266	793	546	-	655	1201	389*	2396

*) Värmekameran var ur funktion i maj 2019 och från den 2 december 2019 till den 17 jan 2020.

Mark- och miljödomstolen har i förevarande deldom samt i deldomen i M 2474-06, vilken meddelas samma dag, föreskrivit ett antal åtgärder, som ska vara genomförda

senast den 31 oktober 2022, i syfte att ytterligare underlätta passager över bron och förstärka säkerheten.

Mot bakgrund av den utredning som har lagts fram i målet gör mark- och miljödomstolen bedömningen att viltbron som den ser ut idag fungerar för fri strövning. Bron fungerar också för passage för relativt många renar under kort tid som t.ex. under december månad år 2020 då det passerade flera hundra renar under något dygn. I och med genomförandet av de ytterligare åtgärder som mark- och miljödomstolen beslutat om i aktuell deldom, samt i deldomen i M 2474-06, bedöms sammantaget att viltbron uppfyller de krav, som inom ramen för denna prövning, kan ställas på bron. Domstolen bedömer vidare, mot den bakgrunden, att det från och med år 2023 inte kvarstår några skador som samebyn kan få ersättning för.

Mark- och miljödomstolen har i deldomen från 2014 gjort ett avdrag på 30 procent från den då yrkade ersättningen. För tiden från år 2014 till och med år 2022 ska det, enligt domstolens mening, fortsatt ske ett avdrag som ökar med tiden så att det från och med år 2023 inte ska utbetalas någon ersättning alls. Detta eftersom det med tiden kan antas att renarna vänjer sig vid att passagen finns samt att passagerna över bron kommer att underlättas och säkerheten förstärkas genom de förbättrings-åtgärder som vidtas. Beloppet kan enligt domstolens bedömning uppskattas till sammanlagt 5 000 000 kr, 4 800 000 kr för åren 2014–2020 och 200 000 kr för åren 2021–2022. Detta utgör alltså ersättning för skada avseende renskötseln för åren 2014 till och med 2022. På beloppet 4 800 000 kr ska ränta utgå från och med den 23 augusti 2018 till dess betalning sker. Vad avser beloppet 200 000 kr ska ränta utgå från dagen för denna deldom. Skaderegleringen avseende skada på renskötseln är därmed avslutad.

Övrigt

Jaktfrågan

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte har framställts några yrkanden i målet avseende jakt inom ramen för renskötseln, varför prövotidsförfarandet

avseende denna fråga kan avslutas. Det finns inte heller skäl att meddela några villkor i den delen.

Mot bakgrund av att det endast är prövotidsförfarandet avseende frågan om jakt inom ramen för renskötelsen som nu avslutas och då lappbyn inte framställt några yrkanden i den delen finner domstolen inte skäl att nu ta ställning till Vapstens lappbys yrkande om att lappbys yrkanden ska avgöras i en senare dom.

Vapstens lappbys övriga yrkanden

Av 1 § rennäringslagen (1971:437) framkommer att den som är av samisk härkomst (same) enligt bestämmelserna i lagen får använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Rätten (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd och får utövas av den som är medlem i sameby. Av 10 § andra stycket samma lag framgår att samebyn företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att enligt gällande bestämmelser i rennäringslagen får renskötselrätten utövas av den som är medlem i en sameby och det är samebyn som företräder medlemmarna i dessa frågor. I nu aktuellt mål bedömer domstolen att rennäringen och fisket är aktuella som såväl allmänna som enskilda intressen. Detta gör att det enligt domstolen inte går att utesluta att Vapstens lappby respektive de enskilda medlemmarna är berörda på ett sådant sätt att de kan föra talan. Domstolen konstaterar också att sökandena har medgett att till lappbyn utge såväl viss begärd ersättning för skada samt för rättegångskostnader i målet. Domstolen finner dock inte att det är möjligt att inom ramen för denna process fastställa sakägarskap på det sätt som yrkats av lappbyn, varför yrkandet härom ska avslås.

Rättegångskostnader

Rättsliga utgångspunkter

I ansökningsmål om vattenverksamhet av det slag som nu är aktuellt ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motpartens kostnader vid mark- och miljödomstolen. Enligt 5 § första stycket samma kapitel gäller inte bestämmelserna i 2–4 §§, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Av 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken framgår att ersättning för rättegångskostnad ska motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till eventuellt ombud om kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaragande av partens rätt. Regleringen i sistnämnda bestämmelse innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, endast kan ersättas om den anses skäligen.

Ersättning för ombudsarvode ska bestämmas med hänsyn till bl.a. målets beskaffenhet och omfattning samt till den omsorg och skicklighet med vilken arbetet utförts. Även omständigheter som tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten kan beaktas.

När det gäller frågan om yrkad ersättning är skäligen har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1997 s. 854 uttalat att svårigheterna att avgöra skälighetsfrågan medför att det i många fall kan finnas anledning för en domstol att godta ett ersättningsyrkande, trots att möjlighet saknas att helt överblicka det arbete som målet påkallat.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Sökandena har medgett att utge ersättning till Vapstens lappby med yrkat belopp sånär som på ett avdrag om 10 timmar avseende ombudsarvode, det vill säga sammanlagt 414 806 kr. Mark- och miljödomstolen finner det skäligt att ersättning utbetalas i enlighet med medgivandet.

Vapstens sameby har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 2 732 158 kr, exklusive mervärdesskatt, för tiden från den 21 mars 2014 fram till nu. Sökandena har medgett att utge ersättning med sammanlagt 600 000 kr. Mark- och miljödomstolen konstaterar att det har varit fråga om ett omfattande och delvis komplext material. Antalet nedlagda timmar framstår dock, trots dessa förhållanden, som mycket högt och domstolen bedömer att tidsåtgången inte till sin helhet kan anses ha varit nödvändig för att tillvarata samebyns rätt i målen. Mot sökandenas bestridande framstår det inte heller som skäligt att, med tanke på att samebyn haft ombud, utge särskild ersättning för I-A.O. med fleras arbete vid sidan av yrkat ombudsarvode. Domstolen anser inte heller att det mot sökandenas bestridande kan anses skäligt att särskild ersättning för sakkunnigutlåtande ska utgå. Domstolen anser att samebyn får anses skäligen tillgodosedd med en ersättning i ett för allt om sammanlagt 1 400 000 kr, exklusive mervärdesskatt, att utges solidariskt av sökandena.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 7 januari 2022.

Emma Önneby

Lena Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Emma Önneby, ordförande, och tekniska rådet Lena Nilsson samt de särskilda ledamöterna Thomas Hasselborg och Kenneth Enbom.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.